

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

მოდ

ბი

ქარაიანს

84

1-40

ՊՕՂ, ԵՒ ՎԻՐԳԻՆԻԵ

PAUL ET VIRGINIE

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԳՐԱՐԱՆ
ՓԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԳՐԱՐԱՆ
ՓԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԳՐԱՐԱՆ

Օգոստոս 1926

1967 հ.թ. 84

Ս-40 սյ

ՊՕՂ ԵՒ ՎԻՐԳԻՆԷ

ՎԻՊԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՊԵՌՆԱՐՏԷՆՆԵՐ ՏԸ ՍԷՆ-ՓԻԷՐ

ԹԱՐԳԱՐԱՆԵԱՅ

ԱՄԲՐՈՍԻՈՍ ՎԱՐԳԱՊԵՏ ԳԱԼՅԱՅԵԱՆ

ՊՈՒՈ

Տպագրեալ

Ի ՀՍՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ

ԱՍՏՈՒԱԾԸՆՏԻՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀՈՅՈՑ

ԵՒ Ի ՊԱՏՐԻԱՐԲՈՒԹԵԱՆ ԿՈՍՏԱՆԳՆՈՒՊՕԼՍՈՅ

ՏԵԱՌՆ ՅԱԿՈՎԼՐԱՅ

ՍՐԵԱԶԱՆ ԱՐԲԵՊՈՍԿՈՊՈՍԻ

1753

ՓԱՐԻԶ

Ի ԳՐԱՆՈՑԻ Ճ. ԱՐԱՄԵԱՆ

1856

157

1007 Bp of Bp Bp Bp

1007 Bp of Bp Bp Bp

1007 Bp of Bp Bp Bp

1007 Bp of Bp Bp Bp
1007 Bp of Bp Bp Bp
1007 Bp of Bp Bp Bp
1007 Bp of Bp Bp Bp
1007 Bp of Bp Bp Bp
1007 Bp of Bp Bp Bp
1007 Bp of Bp Bp Bp

95437-42

10240-58
9

ԱՌ ՊԵՐՀԱՊԱՏԻԻ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԷՅ Պ. ՏԱՏԵԱՆՅ

ԵՒ ԱՌ ՆՈՐԻՆ ԶՈՒԳԱԿԻՑ

ՍՈՒԼԿԱՆ ՏՐԿԻՆ ԵՐԱՄԵԱՆ

ՄԱՆՆԱԿԱՆ

ՈՒՂԵՐՁ

Զոր միանգամ փափկախոսն ի մատենագիրս Գաղղիացոց գեղեցիկս վիպասանեաց զՊողայ եւ ըզՎիրգինեայ՝ Ամուլքդ սիրակցորդք յանտիական հասակաց յանձինս ձեր ճշգրտեցիք : եւ եք: ըստ կենցաղոյ տարագուն խտիրք կայցեն ի միջի, որպէս եւ կան իսկ, ընդ ճոխացեալսդ մարմնական գոյիւ եւ ընդ կարօտեալսն ամենայնիւ, սակայն երանիկք դուք եւ յաւետ քան գնոսա երջանիկք, զի որում նոքայն չհասին սրբասէր ամուսնութեանն պայմանի՝ դուք եւ այնու պատկառորեայ պանծացայք, եւ քաղաքամայրս Գաղղիացոց կանխեաց քան զձերդ եւ զմեր հայրենիս զձերոյ սիրոյն գգուել գորովանօք զնախընծայ խայրիս՝ զՄարիամիկո նազելի :

Հնապա եւ որ ընտրեցիքդ ի բիւրազգի քանգարական վաճառուց փարիզացի ճոխութեանց զսա տանել խնամով պարգև մանկուոյ հայաստան ժողովրդոց ի դարձիդ ձերում այդրեն յափունս Վոսփորի, ընկալարուք ընդ սմին զնուէր իմոյս առ ձեզ մեծարանաց եւ մտերմութեան, եւ յառաջ իսկ քան զազգակցացն մերոց զիմ՝ զմաղքանս սրբտառուջս, զի պարգևք բնութեան, եւ մանաւանդ աստուածայնոցն անկապուտ շնորհաց, յաւելցեն զեղուլ յաւերժաբար ի գլուխս ձեր եւ Ազգատոմիղ համօրեն :

ՔԱՐԳՄԱՆԻՉՆ

Ի Փարիզ, ի 6 Սեպտեմբերի 1856 :

Ն Ա Խ Ե Ր Գ Ա Ն

Յերկասիրութեան յայսմիկ փոքո՛ւ խորհուրդս մեծամեծս
Էրկնէցի , Եւ ջան ի գործ արկի նկարագրել ի սմին Էրկիր Եւ բու-
սակս այլագանս յԵրոստականացն : Շատ իսկ հանգուցին քեր-
րողքն մեր գտարփառոս իւրեանց ի դարափունս առուակաց ,
ի մարգս Եւ ի մարմանդս Եւ ընդ հովանեաւ ոփնի ծառոց . իսկ
ինձ կամ Եղէւ նստուցանել զնոսին ի ծովափունս Եւ իստորոտս
ապառածից , ընդ հովանեաւ քրքենեաց , աղամարգենեաց
Եւ ծաղկավարս կիտրոնեաց : Եւ Էրէ էին մեզ Թեոկրիտք
Եւ Վիրգիլք որ զայնմ աշխարհէ տային տեղեկութիւն , ոչ ինչ
ընդհատ ի մերոցս ունեար արդէօք նկարագիրս գեղանիս Եւ
զայնմանէ : Գիտեմ զի ուղէնորք քաջանանճարք պատմեալ իսկ
են բանիւք սխրալէօք զվեպս յոգունց ի կղզեաց Հարաւայնոյ
ծովուն . այլ բազում այն է զի բնական կենցաղ , Եւ մանաւանդ

AVANT-PROPOS

Je me suis proposé de grands desseins dans ce petit ouvrage. J'ai tâché d'y peindre un sol et des végétaux différents de ceux de l'Europe. Nos poëtes ont assez reposé leurs amants sur le bord des ruisseaux, dans les prairies et sous le feuillage des hêtres : j'en ai voulu asseoir sur le rivage de la mer, au pied des rochers, à l'ombre des cocotiers, des bananiers et des citronniers en fleurs. Il ne manque à l'autre partie du monde que des Théocrite et des Virgile pour que nous en ayons des tableaux au moins aussi intéressants que ceux de notre pays. Je sais que des voyageurs pleins de goût nous ont donné des descriptions enchantées de plusieurs îles de la mer du Sud ; mais les mœurs de leurs habitants, et encore plus celles des Européens qui y abordent, en gâtent souvent

Եւրոպացւոցն ի նոսա գաղբէոց սովորութիւնք խանգարեն ևւ
Էդձանեն գաշխարհին գեղեցկութիւն : Եւ Էս իդձ Էդէ կցորդել
ընդ բնութեանն գեղոյ որ ընդ մէջ արեւադարձիցն Էրկոցուն՝
գլխարայականն գեղ ժողովրդեան փորոս : Միանգամայն գուն
գործեցի յերեւան ածել ոչ սակաւ ճշմարտութիւնս մեծամեծս .
ընդ որս Էւ գայս , զի բարեբաստիկ Է մարդ յորժամ ըստ բնու-
թեան օրինաց Էւ ըստ առարիւնութեան վարիցէ կենցաղ : Սա-
կայն ոչ կարօտացայ զվիպասանութիւն հանձարել ևւ կեղծել
առ ի նկարոս հանելոյ գերդաստանս բարեբաստիկս : Ստուգու-
թեամբ սսեմ , զի գորս յօժարեցիս ի գրի հարկանել՝ ոչ անեակր
ինչ Էն , Էւ վեպք նոցա յերիցագոյն դեպս իրացն ճշմարիտք ,
որպէս հաւատարիմ արարին ինձ յոլովք ի բնակչաց Կղզւոյն
Գաղղիոյ : Հանգամանս ինչ Էւեր դուզնարեայս յաւելի ի նոսա ,
որ զի անձնականք իմն էին ինձ՝ ոչ ինչ ընդհատ Էն Էւ նորին ի
ճշմարտութենէ : Ոչ բագում ինչ ամբ Էն զի ստուերագիր ինչ
յօրինեայ այսպիսոյ նովուերգութեան , աղաչեցի զպարկեշտա-
գեղ որ տիկին որ ի ժողովս մեծամեծաց յաճախեր , Էւ արս զգօ-
նամիտս որ ի բացեայ ի նոցունց վարեին կեանս , ունկնդիր
լինել իմում վիպասանութեանս ընրերցուածոյ , զի զիտացից Էրէ
գոր ազդումն ազդիցէ սա յընրերցանելիսն այլագանս . Էւ յարախ
Էդէ յորժամ առ հասարակ յարտասուս ցնդեայ տեսի զնոսին :
Զայս Էւեր դատաստան մարբացայ ի միտ առնուլ գերկասիրու-
թենես , Էւ սմին միայնում ըդձակերտ էի :

Այլ բագում այն Է զի փանարի հանձարոյ գուզընբաց գտանի
բերութիւն ոչ փոքր . սմին իրի Էւ այս յաջողուած արկ ի սիրտ
իմ գունայնամիտն տենչ մակագրելոյ զիմս Էրկ *Նկարագիր*

le paysage. J'ai désiré réunir à la beauté de la nature entre les tropiques la beauté morale d'une petite société. Je me suis proposé aussi d'y mettre en évidence plusieurs grandes vérités, entre autres celle-ci : que notre bonheur consiste à vivre suivant la nature et la vertu. Cependant il ne m'a point fallu imaginer de roman pour peindre des familles heureuses. Je puis assurer que celles dont je vais parler ont vraiment existé et que leur histoire est vraie dans ses principaux événements. Ils m'ont été certifiés par plusieurs habitants que j'ai connus à l'île de France. Je n'y ai ajouté que quelques circonstances indifférentes, mais qui, m'étant personnelles, ont en cela même de la réalité. Lorsque j'eus formé, il y a quelques années, une esquisse fort imparfaite de cette espèce de pastorale, je priai une belle dame, qui fréquentait le grand monde, et des hommes graves, qui en vivaient loin, d'en entendre la lecture, afin de pressentir l'effet qu'elle produirait sur des lecteurs de caractères si différents ; j'eus la satisfaction de leur voir verser à tous des larmes. Ce fut le seul jugement que j'en pus tirer, et c'était aussi tout ce que j'en voulais savoir.

Mais, comme souvent un grand vice marche à la suite d'un petit talent, ce succès m'inspira la vanité de donner à mon ouvrage le titre de *Tableau de la Nature*. Heureuse-

բնութեան : Ի դեպ իսկ յուշ եղէս ինն էրէ քանի՛ անձանօր է
առ. յինէն բնութիւն աշխարհին յորում ծնեալն էմ , Եւ քեյաշ-
խարհնս զորոց հանգոյն ուղեւորի Եւեր տեսի գարդիւնս՝ քանի՛
արգասաբեր է բնութիւն , քանի՛ զանազանեալ Եւ սիրուն , հոյ-
ակապ Եւ խորհրդաւոր , Եւ Ես սրբան քափուր էմ ի հան-
ձարոյ , յախորժից Եւ ի ճոխաբանութենէ որ կարեւորքն Են
ի ճանաչել Եւ ի նկարագրել զայն բնութիւն . Եւ անդէն
յանձն իմ գումարեալ զգաստացայ : Յաղագս այսորիկ Եւ
զխունս գայս գրուած ի վերջ իմոցն յարեցի *Հետագօտութեանց*
Բնութեան, զոր այնքանեաւ բարեւեր մտօր ընկալան վերձա-
նողք . որպէս զի այս յորջորջումն յուշ արարեալ նոցա զիմս
ապիկարութիւն , յորդորեցէ զնոսին Եւ ի սոյն սակս նե-
րողամիտ առ իս լինել :

Պ. Տ. Ս. - Փ.

ment je me rappelai combien la nature même du climat où je suis né m'était étrangère ; combien, dans des pays où je n'ai vu ses productions qu'en voyageur, elle est riche, variée, aimable, magnifique, mystérieuse, et combien je suis dénué de sagacité, de goût et d'expressions pour la connaître et la peindre. Je rentrai alors en moi-même. J'ai donc compris ce faible essai sous le nom et à la suite de mes *Études de la Nature*, que le public a accueillies avec tant de bonté, afin que ce titre, lui rappelant mon incapacité, le fit toujours souvenir de son indulgence.

B. D. S.-P.

ՊՕՂ ԵՒ ՎԻՐԳԻՆԷ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Ջարեհէլեան կողիւք լերինն որ ամբառնայ ի քիկանց Փոր-
լուի քաղաքի ի Կղզւոջ Գաղղիոյ, և տեսանէ ի խոպանացեալ
տեղւոջ ուրէք աւերակս խղից Երկուց ի մէջ կոյս հովտին՝ որ
շուրջանակի ապառաժիւք մեծամեծօր պարփակեալ, ի հիւսիսոյ
կողմանէն եւէք գմուտսն ունի : Ընդ անեակն կոյս ամբարտա-
կեալ կայ լեռն որ կոչի Սար Գիւտի, ուստի նշմարին նաք որ
ի նաւահանգիստ անդր կայցեն. Եւ առ ստորոտով լերինն այ-
նորիկ և նիստ Փոր-լուի քաղաքին. իսկ ընդ աջակողմն ճանա-
պարհ և, որ հանէ ի քաղաքէ անտի ի քաղն Կիտրոնեաց, յետ
այնորիկ Էկեղեցին համանուն կայ արձանացեալ ի լայնա-
տարր դաշտի հանդերձ ձեմէլեօր՝ զորով պատեն դալարագեղ
շամբուտք ննդիկ եղեգանց. Եւ հուսկ ի վերջէ անտառ և ձգեալ
տարածեալ ցապառուածս կղզւոյն :

Ի ծովեզերին նշմարի ի հանդիպոյ ծովածոցն Շիրմի, խուն մի
յաջակողմն կոյս՝ հրուանդանն Տարաբախտիկ, անտի Եւ անդր

PAUL ET VIRGINIE

CHAPITRE PREMIER.

Sur le côté oriental de la montagne qui s'élève derrière le Port-Louis de l'île de France, on voit, dans un terrain jadis cultivé, les ruines de deux petites cabanes. Elles sont situées presque au milieu d'un bassin formé par de grands rochers, qui n'a qu'une seule ouverture tournée au nord. On aperçoit à gauche la montagne appelée le Morne de la Découverte, d'où l'on signale les vaisseaux qui abordent dans l'île, et, au bas de cette montagne, la ville nommée le Port-Louis; à droite, le chemin qui mène du Port-Louis au quartier des Pamplemousses; ensuite l'église de ce nom, qui s'élève avec ses avenues de bambous au milieu d'une grande plaine; et, plus loin, une forêt qui s'étend jusqu'aux extrémités de l'île.

On distingue devant soi, sur les bords de la mer, la baie du Tombeau; un peu sur la droite, le cap Malheureux; et au delà la pleine

ծովն յայնասփիւռ, յորում գերեսօք ջուրցն կղզեակք կան ցածունք անբնակք . եւ մի ի նոցանէ է ձայնեայն Անկիւն Գիտակի, որ զծովածուփ դրէկի բերէ զնմանութիւն :

Ի մուտս հովտին այնորիկ, յորում բանան զառաջեաւ տեսարանքն բազմադիմիք, արձագանգք լերինն անդրէն կրկնեայ հնչէցուցանեն անդադար զհողմոց մունջիւն՝ յորոց սօսափին անտառն մերձակայք, եւ զայեացն ձողփիւն՝ որ ընդ խուրս բախեալ եւ անդրէն յինքեանս խորտակին ի բացէ : Բայց առ դուրս խղիցքն այնոցիկ շշուռջ իսկ ոչ եւս լինի լսելի, եւ ջիք այլ ինչ շուրջանակի տեսանէ՛ր՝ բայց քարածայռս պարսպածէ սեպացեալ, յորոց ի ստորոտսն եւ ի խոխոմս եւ ի կատարսն իսկ որ լամպս ծրարին՝ բռփք բռսանին անտառախիտք: Թօնուտք անձրեաց ի գագաթանց նոցին յուզեայր՝ բազում այն է զի երգունէն զկողսն յերանգս ծիածանի կանաչագեղ եւ քիսատիպ, եւ աղբերակունըս առ ոտամբն բխէցուցանեն՝ յորոց գետանետի առուակն Լատանենեաց : Անդ խոր յուրիւն պատէ զամենայն, եւ ամենայն ինչ յանդորրու կայ, եւ օդք եւ ջուրք եւ լոյս: Հագիւ կրկնին անդանօք արձագանգք հնչէցեայր ի շրշիւն արմաւենեաց, որք ուղղաբերձս ամեն ի բարձրադիտակ սարահարբսն, եւ հողմավար տատանին յարածուփք : Լոյս տուրնջեան քաղցրածաւայ պայծառանայ ի խորս անդ հովտին ուր զհասարակ առուրք եւեր ձտռագայրէ արեգակն . այլ զպսակաւ հովտին անդէն ընդ արեւածայրս հարկանին նշոյր, եւ գագաթունք յերանցն ի վեր բան զնսեմաստուեր կողս նոցին բարձրացեալ՝ ոսկեգոյնք բուին եւ ծիրանեփայլք ընդ կապուտակն երկնից :

Սիրելի էր ինձ ցանկորդել ի տեղիսն, քանզի յայնածաւայ ընծայէր ինձ անդ տեսարան, միանգամայն եւ միայնութիւն ամայի : Ի միում առուրց միւնջդեռ նստեալ առ ոտիւք խղիցն, եւ գաւերակս նոցին նկատեալ մտախոն լինէի, եւ անհա այր ոմն անցանքր ընդ այն, եւ զգէցեալ էր ըստ վաղնջոց բնակչացն տարագութեանակ փոքր եւ տաքատ պճղնաւոր : Բովոտն ընթանայր

mer, où paraissent à fleur d'eau quelques ilots inhabités, entre autres le Coin de Mire, qui ressemble à un bastion au milieu des flots.

A l'entrée de ce bassin, d'où l'on découvre tant d'objets, les échos de la montagne répètent sans cesse le bruit des vents qui agitent les forêts voisines, et le fracas des vagues qui se brisent au loin sur les récifs; mais, au pied même des cabanes, on n'entend plus aucun bruit, et on ne voit autour de soi que de grands rochers escarpés comme des murailles. Des bouquets d'arbres croissent à leurs bases, dans leurs fentes et jusque sur leurs cimes, où s'arrêtent les nuages. Les pluies que leurs pitons attirent peignent souvent les couleurs de l'arc-en-ciel sur leurs flancs verts et bruns, et entretiennent à leurs pieds les sources dont se forme la petite rivière des Lataniers. Un grand silence règne dans son enceinte, où tout est paisible, l'air, les eaux et la lumière. A peine l'écho y répète le murmure des palmistes qui croissent sur leurs plateaux élevés, et dont on voit les longues flèches toujours balancées par les vents. Un jour doux éclaire le fond de ce bassin, où le soleil ne luit qu'à midi; mais, dès l'aurore, ses rayons en frappent le couronnement, dont les pics, s'élevant au-dessus des ombres de la montagne, paraissent d'or et de pourpre sur l'azur des cieux.

J'aimais à me rendre dans ce lieu, où l'on jouit à la fois d'une vue immense et d'une solitude profonde. Un jour que j'étais assis au pied de ces cabanes, et que j'en considérais les ruines, un homme déjà sur l'âge vint à passer aux environs. Il était, suivant la coutume des anciens habitants, en petite veste et en long caleçon; il marchait nu-pieds et s'appuyait sur un long bâton de bois d'ébène;

նա՛ յեց ի ցուպ երեւեայ : Հերք նորա համակ սպխտակացեայր
էին, եւ տեսիլ զիմացն ազնուական եւ անկեղծիկ : Ողջոյն
Ետու նմա մեծարանօր . ողջունեաց զիս եւ նա , եւ վայրիկ մի
յառեայ յիս , ապա մատուցեայ նստաւ հանգչել զբարակաւ՝ ուր
Եսն բազմեայ կայի : Քաջայերեայ յընդելական գնացից առնն ,
խօսելկալայ ընդ նմա եւ ասեմ . « Հայրիկ , զիտիցես ասել ցիս
նյր արդէօր էին խուղրդ այդորիկ երկու . » : Նա ետ պատաս-
խանի եւ ասե . « Որդեակ իմ , ի դերբուկտ յայդոսիկ եւ ի
խոսպան երկրիդ բնակէին յառաջ քան զամս քսան ազգատոհմք
երկու . ի դոսին երանաւետեայր : Վեայր իրաց նոցա սոլխոդորմք
են . այլ ի կղզւոջս յայսմիկ զՀնդկաց ճանապարհաւ՝ ճր այն
Եւրոպացի է որ գորովիցի ընդ բաղդ աննշանից ոմանց : Ո՞
այն որ իցէ որ յանձն սոնուցու անդէն վարել կեանս քեպետ եւ
Երջանկաւետս , բայց աղքատ յընչից եւ մոռացեայ ի մարդկանէ :
Ջարանց աւագաց եւ զբագասորաց եւեր յօժարին մարդիկ ուսա-
նել զպատմութիւն , որ ոչ ումէր է պիտանացու . » : Կրկնեայ
անդրէն ասեմ . « Հայրիկ , տեսիլ զիմաց քոց եւ բանք բերանոյդ
յայտ իմն այնպէս առնեն երէ այր ես դու քաջահմուտ իրաց
կենցաղոյս : Ադէ պատմեա ինձ , երէ իցէ քո պարապ , զինչ
զնախնի բնակչաց անապատիս զիտիցես . քանզի եւ որ կարի
խկ գառածեայ որ իցէ ի մտահանութիւնս աշխարհի , սիրե
ապարէն լսել զբարօրութենէ զոր պատրաստենն բնութիւն եւ
առաքինութիւն » : Յայնժամ ձերունին վայրիկ մի զձեռնն ի ճա-
կատ կպեայ , որպէս որ զի խնդրիցէ յուշ ածել ճշգրտիս գամե-
նայն , պատմեաց ինձ եւ ասե .

Յամին 1726 ոմն երիտասարդ նորմանտացի՝ Տը-Լա-Քոսր ա-
նուն , բազում անգամ հայցեայ պաշտօն ինչ արքունի սպասա-
հարկութեան ի Քաղղիա եւ նպատտս յազգատոհմէն՝ իբրեւ չե-
հաս իւրումն ցանկութեան , եղ ի մտի գալ ի կղզի այսր ի խնդիր
բաղդի , առեայ ի միասին եւ զամուսին յւր զմանկամարդ՝ զոր
յոյժ սիրեր եւ սիրիւր ի նմանէ : Եւ եր նա դուստր միոյ ի վաղէմի

ses cheveux étaient tout blancs et sa physionomie noble et simple. Je le saluai avec respect ; il me rendit mon salut, et, m'ayant considéré un moment, il s'approcha de moi, et vint se reposer sur le tertre où j'étais assis. Excité par cette marque de confiance, je lui adressai la parole. « Mon père, lui dis-je, pourriez-vous m'apprendre à qui ont appartenu ces deux cabanes? » Il me répondit : « Mon fils, ces masures et ce terrain inculte étaient habités, il y a environ vingt ans, par deux familles qui y avaient trouvé le bonheur. Leur histoire est touchante ; mais, dans cette île, située sur la route des Indes, quel Européen peut s'intéresser au sort de quelques particuliers obscurs? Qui voudrait même y vivre heureux, mais pauvre et ignoré? Les hommes ne veulent connaître que l'histoire des grands et des rois, qui ne sert à personne. — Mon père, repris-je, il est aisé de juger à votre discours que vous avez acquis une grande expérience. Si vous en avez le temps, racontez-moi, je vous prie, ce que vous savez des anciens habitans de ce désert, et croyez que l'homme même le plus dépravé par les préjugés du monde aime à entendre parler du bonheur que donnent la nature et la vertu. » Alors, comme quelqu'un qui cherche à se rappeler diverses circonstances, après avoir appuyé quelque temps ses mains sur son front, voici ce que ce vieillard me raconta :

En 1726, un jeune homme de Normandie, appelé M. de La Tour, après avoir sollicité en vain du service en France et des secours dans sa famille, se détermina à venir dans cette île pour y chercher fortune. Il avait avec lui une jeune femme qu'il aimait beaucoup, et dont il était également aimé. Elle était d'une ancienne et riche maison de la province ; mais il l'avait épousée en secret et

և յընջաւետ տոնմից իւրոյ գաւառին՝ բայց ի գաղտնիս և անօժիտ լեալ էր Լարուրի կնութեան. բանզի ծնողք նորին հակառակեալ էին այնմ հարստանեաց, իբր զի ոչ քաջատոնմիկ որ էր պատանին : Երող Լարուր զկիկն իւր ի Փոր-Լուի քաղաքի կղզւոյս, և ինքն նաւեաց ի Մատակասար՝ զնէլ անդ գերիս բխամորս և դառնալ փութանակի կազմել իւր աստեկ տեղի բնակութեան : Եջ նա ի Մատակասար ի սկիզբն վնասակար օղոցն շնչելոյ, այս ինքն է ի մէջ կոյս ամսեանն հոկտեմբերի, և յետ սակաւ միոյ մեռաւ. անդէն՝ ըմբռնեալ ի ժանտ շերմանէ որ գամիսս վեց նարակի ի կղզւոջն՝ որոյ վասն և ցանց անննարին լիցի ազգաց Եւրոպայ հաստատել անդ զբնակութիւն : Զոր ինչ միանգամ ընդ իւր տարեալ էր սպաս հանդերձից՝ ցիր և ցան եղէն ի մահու նորա, որպէս յաճախ պատահէ այս որոց յերկիր օտար վճարիցին ի կենաց : Կին նորա մնաց այրիացեալ և յղի ի կղզւոջ աստ Գաղղիոյ, ուր ոչ որ էր նմա նեոնկալու և սպառն, և չէր ինչ նորա յաշխարհի՝ բայց աղախին մի հնդիկ : Յետ անն իւրոյ վախճանելոյ զոր միայն սիրէր, ոչ կամելով գտանել շնորհս առ ումեր՝ յաւել բշտատութեամբն ի գորութիւն. Եղ ի մտի մշակել ընդ գերոյ իւրում ամու ինչ փոքրիկ առ ի պաճարանս կենաց :

Ի կղզւոջ աստ որ անմարդի էր գոզցես և անտերունջ, ոչ ընտրեաց նա վայրս արգասանդս և դիպողս ի շանավաճառ, այլ ի խնդիր կաճանի իրիք յերանց և գաղտնաճածուկ ինչ սպաստանի՝ ուր կարող իցէ միայնիկ բնականալ և անճանօր ի մարդկանէ, Ել ի քաղաքէն և դիմեաց ի բարածայրս յայտոսիկ իբրեւ իւրոյն ինչ բռնոյ : Եւ ընդաբոյս իմն է այս բնակից վշտամբեր կից, դիմել անկանել յամայի և յանմարդաբնակ վայրս, իբրու այն բէ վեճր և բարաննաւ պատուարք իցեն ընդդէմ աղետից կանգնեալք, կամ բէ համազոյիցն անզօրութիւն զջարադէտ յոյզս խռովութեանց հոգոյ նոցա զօրիցէ խտադէլ : Բայց վերնախնամն Տեաչութիւն որ ի բիկունս մեզ հասանէ

sans dot, parce que les parents de sa femme s'étaient opposés à son mariage, attendu qu'il n'était pas gentilhomme. Il la laissa au Port-Louis de cette île, et il s'embarqua pour Madagascar, dans l'espérance d'y acheter quelques noirs, et de revenir promptement ici former une habitation. Il débarqua à Madagascar vers la mauvaise saison, qui commence à la mi-octobre; et, peu de temps après son arrivée, il y mourut des fièvres pestilentielles qui règnent pendant six mois de l'année, et qui empêcheront toujours les nations européennes d'y faire des établissements fixes. Les effets qu'il avait apportés avec lui furent dispersés après sa mort, comme il arrive ordinairement à ceux qui meurent hors de leur patrie. Sa femme, restée à l'île de France, se trouva veuve, enceinte, et n'ayant pour tout bien au monde qu'une négresse, dans un pays où elle n'avait ni crédit ni recommandation. Ne voulant rien solliciter auprès d'aucun homme après la mort de celui qu'elle avait uniquement aimé, son malheur lui donna du courage. Elle résolut de cultiver avec son esclave un petit coin de terre, afin de se procurer de quoi vivre.

Dans une île presque déserte, dont le terrain était à discrétion, elle ne choisit point les cantons les plus fertiles ni les plus favorables au commerce; mais, cherchant quelque gorge de montagne, quelque asile caché où elle pût vivre seule et inconnue, elle s'achemina de la ville vers ces rochers, pour s'y retirer comme dans un nid. C'est un instinct commun à tous les êtres sensibles et souffrants de se réfugier dans les lieux les plus sauvages et les plus déserts; comme si des rochers étaient des remparts contre l'infortune, et comme si le calme de la nature pouvait apaiser les troubles malheureux de l'âme. Mais la Providence, qui vient à notre secours lorsque nous ne voulons que les biens nécessaires, en ré-

յորժամ կարեւորացն ենք լինիցիմք ի խնդիր, պատրաստեք տիկնոջն Լարուրի պարգեւ՝ զոր ոչ մեծութիւնն է ոչ բարձր ասագութեան զիտեն ընձեռել, ունել նմա զոր բոյրարիւ սիրունի :

Ի տեղուոջս յայսմիկ բնակեր յամէ հետե կին ոմն ժրագուխ, բարեբարոյ է. ղիւրագորով՝ Մարգարիտ անուն : Եւ էր նա բնիկ ի Պրքբայն նահանգե Գաղղիոյ ի գեղջուկ տոհմէ, սիրելի յոյժ իւրոցն. որք է բարեբաստիկ առնելին զնա էրէ չէր նորա նախողակի վստահութեամբ հաւատացեալ ի սէր ազատագնէի ուրումն ի դրացեաց իւրոց : Սա խոստացաւ առնուլ զնա իւր ի կնութիւն, էւ յետ կրիցն յագենալոյ ի բաց զնաց ի նմանէ, չառեալ յանձն է ոչ դարման ինչ կարգել որդեկին՝ զոր կնոջն յղացեալ էր ի նմանէ : Յայնժամ Մարգարիտ էղ ի մտի մեկնել ի սպառ. լերկրէ ծննդեան իւրոյ, երբալ ծածկել զվրիպանս իւր ի գառառս գաղբականաց, հետի յաշխարհէն յորում կորուսեալ էր զանունն բարի, զմիակ օծիտ ջբաւորի էւ պարկէշտասեր օրիորդի : Եւ հնդիկ ոմն ծերունի, զոր զնեալն էր ընդ սակաւ ինչ արծաբոյ ի փոխ ստելոյ, մշակեր ընդ նմա ածու մի փոքրիկ ի կողմանս յայտասիկ :

Տիկինն Լարուր եկեալ այսր հանդերձ հնդիկ նածշտանն եզիտ զՄարգարիտ ընդ ղիեցիկ որդեկին. էւ բերկրեցաւ յանձն իւր, զի հանդիպեր կնոջ որ նմանավիշտ իւր բուեցաւ, էւ հակիրճ բանիւք պատմեաց նմա զանցս իւր, էւ զարդի պետս կարօտութեանն : Ի գուք խանդադատեցաւ Մարգարիտ ընդ վեպս տիկնոջն Լարուրի. էւ վստահութեան նորա ցանկացեալ առաւել քան թէ մեծարանացն, խոստովան էղէ նմա զմեղապարտն իւր սխալանս, առանց բագուցանելոյ ինչ ի նմանէ, էւ յաւելեալ ի բանս իւր ասէ . « Ապարեն էս արժանի իսկ էմ չարաբաստիկ լինելոյ. բայց դու, տիկին, դու զգաստասեր էս մեր . . . » Եւ հրաւիրեաց զնա արտասուելով իխղիկն իւր էւ ի սէր բարեկամութեան : Տիկինն Լարուր գորովեցաւ ընդ բա-

servait un à madame de La Tour, que ne donnent ni les richesses ni la grandeur : c'était une amie.

Dans ce lieu, depuis un an, demeurait une femme vive, bonne et sensible ; elle s'appelait Marguerite. Elle était née en Bretagne, d'une simple famille de paysans, dont elle était chérie, et qui l'aurait rendue heureuse, si elle n'avait eu la faiblesse d'ajouter foi à l'amour d'un gentilhomme de son voisinage, qui lui avait promis de l'épouser ; mais celui-ci, ayant satisfait sa passion, s'éloigna d'elle, et refusa même de lui assurer une subsistance pour un enfant dont il l'avait laissée enceinte. Elle s'était déterminée alors à quitter pour toujours le village où elle était née, et à aller cacher sa faute aux colonies, loin de son pays, où elle avait perdu la seule dot d'une fille pauvre et honnête, la réputation. Un vieux noir, qu'elle avait acquis de quelques deniers empruntés, cultivait avec elle un petit coin de ce canton.

Madame de La Tour, suivie de sa négresse, trouva dans ce lieu Marguerite, qui allaitait son enfant. Elle fut charmée de rencontrer une femme dans une position qu'elle jugea semblable à la sienne. Elle lui parla en peu de mots de sa condition passée et de ses besoins présents. Marguerite, au récit de madame de La Tour, fut émue de pitié ; et, voulant mériter sa confiance plutôt que son estime, elle lui avoua, sans lui rien déguiser, l'imprudence dont elle s'était rendue coupable. « Pour moi, dit-elle, j'ai mérité mon sort ; mais vous, madame... vous, sage et malheureuse ! » Et elle lui offrit en pleurant sa cabane et son amitié. Madame de La Tour, touchée d'un accueil si tendre, lui dit en la serrant dans ses bras : « Ah ! Dieu veut finir mes peines, puisqu'il vous inspire plus de

բեգութիւնս անբարեբախտսն ընդ ինքեանս , եւ զիբկա արկեալ գնովաւ առեւ .
« Այսպէս ուրեմն վախճան առնել կամի Տէր վշտացն իմոց , զի
այդպիսի ազդե գութի սիրտ քո ի վերայ օտարիս անծանօրի՝ որ-
պիսի ջիբ իմ էրբէք ընկալեալ յազգականացն իմոց : »

Ճանաչեի եւ զՄարգարիտ . եւ թեպէտ միով եւ կես փարսա-
խաւ հեռի ի տեղւոջես ե բնակութիւն իմ յանտառի անդ որ
յետկոյս կայ Երկոյնանիստ լերինն , սակայն որպէս դրացի հա-
մարէի նմա : Ի քաղաքս եւրոպայ փողոց մի եւ որմ լոկ՝ խտրոց
ընդ մեջ անկեալ , խափան լինին ընտանեաց միոյ ազգատոհմի
առ ի ջտեսանելոյ զմիմեանս պարագայց ամօք . այլ առ նորեկ
գաղթականս սովորութիւն ե ընդ դրացիս համարել զմիմեանս
յորժամ անտառք եւ լերինք եւեք անջրպետեն զնոսա յիրեբաց :
Մանաւանդ զի զայնու ժամանակաւ նուազ էսս էր վաճառա-
շահութիւն կողոյս ընդ Հնդկաց աշխարհին . որով եւ դրացին
եւեք լինել բաւական էր ի բարեկամութիւն , եւ հիւրասիրու-
թիւն ի պարտուց համարի էր եւ ցանկալի իսկ : Իբրեւ լուայ ես
էրէ հիւր ոմն եկեալ հասեալ էր առ դրակիցն իմ , յայց էլի առ
նա , զի բերեսս պիտանի իմիք լինիցիմ միում եւ կամ միւսումն :
Եւ տեսի զաիկինն Լարուր բարետեսիլ , ազնուակերպ եւ քախ-
ծաղեմ . եւ մերձ էին առւորք ծնանելոյ նորա : Ասացի ես ցտիկ-
նայսն ցերկասին էրէ առօգտի որդւոցն ձերոց եւ մանաւանդ առ
ի կարճել զվտանգ բնակակցելոյ ի տեղւոջոյ այլոյ ուրուք եկա-
ւորի՝ ի դեպ ե բաժանել ի ձեզ զհովիտոյ զայդ որ ունի արտա-
վարս իբր քսան : Նորա յիս ինքն յանձն արարին զբաժանումն
զայն , եւ ես յարաբաժին արարեալ յերկուս հատի մասունս գոգ-
ցես հաւասարաբախտ : Ի միում բովանդակէր վերին մասն շրջա-
պատիս , ի միւսնապատ ժայռեղ՝ ուստի բոլսւ աղբերակն առուա-
կին Լատանենեաց , մինչեւ ցտեպացեալ պատառուած լերինոյ
գոր նշմարես , որում եւ Մահարձան անուն կոչեն , քանզի բերէ
իսկ զնմանութիւն մահարձանաց պարսպի : Խորամեջ էրկրին
այնորիկ այնպէս սպառաժնուտ է եւ վախուտ՝ զի հազիւ բէ գնայ

« bonté envers moi, qui vous suis étrangère, que jamais je n'en
« ai trouvé dans mes parents. »

Je connaissais Marguerite, et, quoique je demeure à une lieue et demie d'ici, dans les bois, derrière la Montagne-Longue, je me regardais comme son voisin. Dans les villes d'Europe, une rue, un simple mur, empêchent les membres d'une même famille de se réunir pendant des années entières ; mais, dans les colonies nouvelles, on considère comme voisins ceux dont on n'est séparé que par des bois et par des montagnes. Dans ce temps-là surtout, où cette île faisait peu de commerce aux Indes, le simple voisinage y était un titre d'amitié, et l'hospitalité envers les étrangers un devoir et un plaisir. Lorsque j'appris que ma voisine avait une compagne, je fus la voir pour tâcher d'être utile à l'une et à l'autre. Je trouvai dans madame de La Tour une personne d'une figure intéressante, pleine de noblesse et de mélancolie. Elle était alors sur le point d'accoucher. Je dis à ces deux dames qu'il convenait, pour l'intérêt de leurs enfants, et surtout pour empêcher l'établissement de quelque autre habitant, de partager entre elles le fond de ce bassin, qui contient environ vingt arpents. Elles s'en rapportèrent à moi pour ce partage. J'en formai deux portions à peu près égales : l'une renfermait la partie supérieure de cette enceinte, depuis ce piton de rocher couvert de nuages, d'où sort la source de la rivière des Lataniers, jusqu'à cette ouverture escarpée que vous voyez au haut de la montagne, et qu'on appelle l'Embrasure, parce qu'elle ressemble en effet à une embrasure de canon. Le fond de ce sol est si rempli de roches et de ravins qu'à peine on peut y marcher ; cependant il produit de grands arbres, et il est rempli de fontaines et de petits ruisseaux. Dans l'autre portion, je compris toute la partie inférieure qui s'étend le long de la rivière des Lata-

որ ի նմա. սակայն ունի է. ծառս մեծամեծս, և բազմութիւն յոյժ աղբերաց և առուակաց : Իսկ ի միւսում բաժնին ամփոփեցի ևս գատորին մասնն որ տարածեալ ձգի ընդ երկայնութիւն գետակին Լատանենեաց մինչէ. ի գալ ի դաշտաբերան այսր յորում կամբս, և աստի անա սկսանի գետակն հոսել ընդ մէջ երկուցս բլրակաց և զնայ բափի ի ծով : Է անդ և մարգագետին և երկիր տափարակ որպէս տեսանես, այլ ոչ ինչ յաւազոյն քան զմիւսն է. քանզի յանձրեւարաց առուսն ճախճախոտ գործի, և յերաշտութեան կարծրացեալ պնդի իբրէս զկապար, որպէս զի ի կամել ուրուք փոս նատանել ի նմա՝ տապարս. հարկ է զերկիրն պատասել : Եւ իբրէս այսպէս յերկուս զգետինն բաժանեցի, յորդոր եղէ տիկնայցն երկոցուն վիճակս ի վերայ արկանել : Բաժինն վերին վիճակեցաւ Լարուք տիկնոջ, և ստորինն Մարգարտի. և երկարանջիւր ևս հաճր և հաւանք գտան ընդ անցնիւրն վիճակ. բայց աղերս արկին ինձ մի գատանել ի միմեանց զբնակարանս նոցա, « Որպէս զի մարքասցուք, ասէն, ցանգ զմիմեանս տեսանել, և զբուցակիցս և օգնականս իրերաց լինել : » Սակայն հարկ եր ունել նոցա և առանձինն ինչ օրարան : Տնակն Մարգարտի ի միջակի անդ նովտին կայր, յեզր սահմանաց իւրոյ վիճակին : Հուսլ նմին յերկիր բաժնին Լարուք տիկնոջ միւս այլ կառուցի տնակ, այնպէս զի ամոյքն սիրունիք և զբացիք իրերաց գտան, և միանգամայն յբստացուածս անցնիւր բնտանոյ բնականային : Ես ինքնին ձողիս և յաշար հատի ի լեռնէ, և ի ծովափանցն առեալ բերի սաղարբս յատանենեաց ի շինուած ճիւղիցդ երկոցուն, որ անդուռն կանարդ և անյարկ որպէս անա տեսանեալ : Եղևիկ զիս. շատ իսկ էն ինձ և նշխարքդ առ յիշատակէ : Փամանակն որ արագ արագ կործանէ զդաստակերտս արբունական պետութեանց՝ պատկառէ իմն յանապատս յայտոսիկ յարձանաց բարեկամութեան, զի յաւերժացուցէ զվիշտս սրտիս մինչէ. ցվախճան կենաց իմոց :

niers jusqu'à l'ouverture où nous sommes, d'où cette rivière commence à couler entre deux collines jusqu'à la mer. Vous y voyez quelques lisières de prairies et un terrain assez uni, mais qui n'est guère meilleur que l'autre ; car, dans la saison des pluies, il est marécageux, et, dans les sécheresses, il est dur comme du plom : quand on y veut alors ouvrir une tranchée, on est obligé de le couper avec des haches. Après avoir fait ces deux partages, j'engageai ces deux dames à les tirer au sort : la partie supérieure échut à madame de La Tour, et l'inférieure à Marguerite. L'une et l'autre furent contentes de leur lot ; mais elles me prièrent de ne pas séparer leur demeure, « afin, me dirent-elles, que nous puissions « toujours nous voir, nous parler et nous entr'aider. » Il fallait cependant à chacune d'elles une retraite particulière. La case de Marguerite se trouvait au milieu du bassin, précisément sur les limites de son terrain. Je bâtis tout auprès, sur celui de madame de La Tour, une autre case, en sorte que ces deux amies étaient à la fois dans le voisinge l'une de l'autre et sur la propriété de leurs familles. Moi-même j'ai coupé des palissades dans la montagne ; j'ai apporté des feuilles de lataniers des bords de la mer pour construire ces deux cabanes, où vous ne voyez plus maintenant ni porte ni couverture. Hélas ! il n'en reste encore que trop pour mon souvenir ! Le temps, qui détruit si rapidement les monuments des empires, semble respecter dans ces déserts ceux de l'amitié, pour perpétuer mes regrets jusqu'à la fin de ma vie.

Այն ինչ Երկրորդի հիւղոյն աւարտէր կառուցումն , եւ անա տիկինն Լարուր ծնանէր զուստր մի : Իմ իսկ ընկալեալ էր ի սրբոյ աւագանէն գորդին Մարգարտի , եւ Պօղ զնա անուանեալ : Աղէքսէաց Լարուր տիկին զի եւ իւրում դստերն էս անուանեցից զանուն ընդ սիրուհւոյն իւրում Մարգարտի . եւ նա յարջորջեաց զերախայն Վիրգինէ , սակ . « Առաքինագարդ Էդիցի սա եւ բարեբաստիկ . զի ես յայնժամ զաղետից առ ի գլխորձ յորժամ յառաքինութենէն խտտորեցայ : »

Իբրեւ անցին առարք ծնանելոյ Լարուր տիկնոջն եւ կազդուրեցաւ , բնակարանս զուգնաբեայք տակաւ բարգաւաճեցին խովքս խնամօք , եւ մանաւանդ անդուլ վաստակօք ստրկացն Երկուց : Ստրուկն Մարգարտի Դոմինիկոս անուն՝ ԵօյոՖ էր յազգէ (բնիկ Ափրիկեցի) , յալիս խոնարճեալ , այլ դէռ էս յազդոջ էւ յածի , այր հմուտ արուեստին , եւ ողջամիտ ի բնէ . եւ վաստակէր անխտիր ի մշակութիւն Երկոցունցն էսս բնակութեանց՝ ուր եւ գտանէր Երկիր արգաւանդահող , եւ արկանէր սերմանիս ճահողագոյնս Երկրին : Ի տեղիսն որ ոջ յոյժ քաջաբերք էին՝ սերմանէր կորեակ եւ Էգիպտահատ . ի պարարտսն արկանէր ցորեան , ի ճախինս բրինձ , եւ առջնրէր ժայռից սէխենիս , դրմենիս եւ վարնգենիս , որ սիրէն սողոսկէլ պատէլ զնորօք : Յոստին տեղիսն տնկէր գետնախնձոր քաղցրահամ յոյժ , եւ բամբակենիս ի բարձրաւանդակս . յերկիր կարծրապիւն Էդեգնաշարար , զբլրակօք խանութենիս , քեպետ եւ մանրահատս՝ այլ ազնիսս յոյժ : Առ ափամբք գետոյն եւ շուրջ զտնակօքն աղամարգենիս տնկէր , որ ընդ ամն ողջոյն ողկուզածէս պտղաբերեալ , եւ գործեն ախորժ հովանի . էսս եւ տունկս սակաւս ծխախտոյ մշակէր ի սփոփումն վշտաց անձին եւ ի դիւր սրտի տիկնայցն իւրոց բարեսիրաց :

Երբայր էւ ի լեռն հարկանէլ վայտ յայրումն , եւ ուղիս ի կալուածս անդ հորդէր՝ հատանելով ի տեղիս տեղիս զքարածայռսն : Եւ զառ ամենայն վաստակս վաստակէր նա

A peine la seconde de ces cabanes était achevée, que madame de La Tour accoucha d'une fille. J'avais été le parrain de l'enfant de Marguerite, qui s'appelait Paul; madame de La Tour me pria aussi de nommer sa fille conjointement avec son amie. Celle-ci lui donna le nom de Virginie. « Elle sera vertueuse, dit-elle, et elle sera heureuse. Je n'ai connu le malheur qu'en m'écartant de la vertu. »

Lorsque madame de La Tour fut relevée de ses couches, ces deux petites habitations commencèrent à être de quelque rapport, à l'aide des soins que j'y donnais de temps en temps, mais surtout par les travaux assidus de leurs esclaves. Celui de Marguerite, appelé Domingue, était un noir iolof, encore robuste, quoique déjà sur l'âge. Il avait de l'expérience et un bon sens naturel. Il cultivait indifféremment sur les deux habitations les terrains qui lui semblaient les plus fertiles, et il y mettait les semences qui leur convenaient le mieux. Il semait du petit mil ou du maïs dans les endroits médiocres, un peu de froment dans les bonnes terres, du riz dans les fonds marécageux; et, au pied des roches, des giraumonts, des courges et des concombres, qui se plaisent à y grimper. Il plantait dans les lieux secs des patates, qui y viennent très-sucrées, des cotonniers sur les hauteurs, des cannes à sucre dans les terres fortes, des pieds de café sur les collines, où le grain est petit, mais excellent; le long de la rivière et autour des cases, des bananiers, qui donnent toute l'année de longs régimes de fruits avec un bel ombrage, et enfin quelques plantes de tabac pour charmer ses soucis et ceux de ses bonnes maîtresses.

Il allait couper du bois à brûler dans la montagne, et casser des roches çà et là dans les habitations, pour en aplanir les chemins; il faisait tous ces ouvrages avec intelligence et activité, parce qu'il les

հանճարով է. ժրուքեամբ, քանզի սիրով առնէր զոր ինչ առնէրն : Հաւատարիմ յոյժ էր նա Մարգարտի, ոչ ինչ նուազ է. Լաբուրի, զորոյ է. զնաժիշտն խափշիկ առեալ էր ի կնութեան յառուր ծննդեանն Վիքրգինեայ, է. խանդակար էր ի սէր նորա : Անուն կնոջն Մարիամ էր, բնիկ ի Մատակասրար կղզոյ, ուստի է. ձեռնարուեստս ինչ ուսեալ գիտէր, առաւել հմուտ գոյով հիւսելոյ սակառիս է. փսիաքս յանտառաբոյսն սիգոյ : Աջողակ էր ի գործ, մաքրասէր, հաւատարիմ յոյժ : Ի նա յանճն էր հոգ պատրաստելոյ գնաշ, բուծանելոյ գնառ, է. երբէր երբէր ի վաճառ տանելոյ ի Փոր-Լուի գինուն ինչ յաւելուածս ի պիտոյից տանցն երկոցուն : Ընդ սոսին գրեսչիւր է. գայծիսն երկու որ առընթեր տղայոցն առնուին դարման, է. շուն մի գամփռ որ պահպանութիւն առնէր վայրացն ի զիշերի, է. ի միտ առցես գրովանդակութիւն հասից է. ընտանեաց գերդաստանացն երկոցուն փորրկանց :

Իսկ տիկնայրն երկորին զօրն ցերեկ պարապէին ի մանէլ բամբակ, է. այն բառական էր ի հայրայրէլ զկարեւոր պետս նոցա է. զընտանեացն . սակայն է. ի կենցաղական դիւրութեանց լոկ է. բավուր էին այնչափ զի բոկոտն շրջինն առտնին. է. յառուրս կիւրակից է. էր կօշիկս ագանէին կանխել ի լուր սրբոյ պատարագին յեկեղեցի անդր Կիտրոնեաց՝ զոր տեսանեսդ ահա ի բացէ : Թեպետև մօտագոյն է.ս է քաղաքն քան զեկեղեցին, այլ նորա դուն ուրէր անդր գնային, զի մի ամօր է. արհամարհանս կրեսցեն. քանզի կապոյտս խոշոր պենկալացիս հանգոյն զերեաց զգենուին : Ե. սակայն իցէն ինչ բնակարծիք մեծարանաց մարդկան առ ընտանեկան բարբաստութեամբ : Սմին իրի է. տիկնայրն երկորին երէ սակաւիկ մի վշտանային է.ս արտաբոյ, այլ առաւելագոյն բերկրանօր դարձ ի տուն առնէին : Մարիամ է. Դոմինիկոս այն ինչ նշմարեալ զնոսա ի բարձրաանդակէ աստի զի գային ընդ ուղին Կիտրոնեաց, ընթանային մինչև. ի ստորոտ յերինդ՝ ձեռն կարկառել :

faisait avec zèle. Il était fort attaché à Marguerite, et il ne l'était guère moins à madame de La Tour, dont il avait épousé la négresse à la naissance de Virginie. Il aimait passionnément sa femme, qui s'appelait Marie. Elle était née à Madagascar, d'où elle avait apporté quelque industrie, surtout celle de faire des paniers et des étoffes appelées pagnes avec des herbes qui croissent dans les bois. Elle était adroite, propre et très-fidèle. Elle avait soin de préparer à manger, d'élever quelques poules, et d'aller de temps en temps vendre au Port-Louis le surplus de ces deux habitations, qui était bien peu considérable. Si vous y joignez deux chèvres élevées près des enfants, et un gros chien qui veillait la nuit au dehors, vous aurez une idée de tout le revenu et de tout le domestique de ces deux petites métairies.

Pour ces deux amies, elles filaient, du matin au soir, du coton. Ce travail suffisait à leur entretien et à celui de leurs familles; mais, d'ailleurs, elles étaient si dépourvues de commodités étrangères, qu'elles marchaient nu-pieds dans leur habitation, et ne portaient de souliers que pour aller le dimanche de grand matin à la messe à l'église des Pamplemousses, que vous voyez là-bas. Il y a cependant bien plus loin qu'au Port-Louis; mais elles se rendaient rarement à la ville de peur d'y être méprisées, parce qu'elles étaient vêtues de grosse toile bleue du Bengale, comme des esclaves. Après tout, la considération publique vaut-elle le bonheur domestique? Si ces dames avaient un peu à souffrir au dehors, elles rentraient chez elles avec d'autant plus de plaisir. A peine Marie et Domingue les apercevaient de cette hauteur sur le chemin des Pamplemousses, qu'ils accouraient jusqu'au bas de la montagne pour les aider à la remonter. Elles lisaient dans les yeux de leurs esclaves la joie qu'ils avaient de les revoir. Elles trou-

նոցա ի վերէյս . է. նորա յաջս իսկ գերեացն նկատէին ակներէ. զխնդութիւնն նոցին ընդ դարձ իւրեանց : Անդէն առ տնին գտանէին նորա գմարութիւնն է. զագատութիւնն է. արդիւնս պատրաստեալս ի սեպնական վատտակոց իւրեանց, է. ծառայս տիրատէրս է. հասատարիւն : Իսկ է. ինքեանք համակարիք է. նմանավիշոք էլով , է. քաղցրածայն անուամբքս՝ սիրունի , նժդէնակից է. քոյր հարազատ գմիմեանս յորջորջէին, միակամք համախնդիրք է. սեղանակիցք : Ամենայն ինչ հասարակաց էր առ նոսա . է. էրէ երբէք վաղեմի ինչ կայծակն հրոյ բոցակիզագոյն քան զբարեկամութեանն ի սիրտս նոցա ի վեր երէւեր , սակայն հաստոր ամբիծք ընդ զգաստասէր բարուցն աջակցեալ՝ ամբառնային զնոսա յայլ իմն կեանս , զօրէն բոցոյ՝ որ ի զգտանելն ճարակ յերկրի՝ ի վեր ընդ երկինս սլանայ :

Բնութեանն՝ պարտք երանաւետ է.ս զկենակցութիւնն նոցա գործէին . է. մտերմութեանն չափ առաւելոյր ի նոսա ի տես որդեկացն , որ է. երկոքին է.ս արգասիքէին տարաբաղդիկ սիրոյ : Քաղցր էր նոցա ի նմին յոգարանի զորդեակսն յուանալ , է. ի նմին որբանի ի նինչ հանգուցանել : Բազում այն էր զի է. խառն զմանկունս իրերաց դիեցուցանէին . է. տիկիւնն Լարուր ասէր ցՄարգարիտ . « Սիրեցեալդ իմ , բող որդեակք կրկին երկարանջիւրոցս եղիցին , է. որդեկացս երկարանջիւր մարք կրկին : » Ջոր օրինակ ըննիւղք երկու յերկուս ամպահարեալ ծառս ոստարանցս համասեռս մնացեալք՝ պտուղս քաղցրագոյնս ընծայեն , էրէ քեցեալ երկարանջիւր ի մայրենի բնոյն ի միւսն պատուաստեսցին , նոյնպէս է. տղայքն երկոքին , որբացեալք յագակցաց , այնպիսեօք զողորական գորովանօք լնուին , զի քան զուստէր է. զդատէր , քան զեղբօր է. քան զքեռ . քաղցրագոյն ազդեր ի նոսա սէր ի փոխանակել անդ գմիմեանս ի դիեցումն ի գիրկս մարցն ծնելասիրաց : Մինչդէռ տակաւին ի խանձարուրս կային տղայքն , մարք նոցա զհարսանեաց նոցին զբոյց ի մէջ առնուին . է. բարեբաստիկ ամուսնութեան անդատին տեսու-

vaient chez elles la propreté, la liberté, des biens qu'elles ne devaient qu'à leurs propres travaux, et des serviteurs pleins de zèle et d'affection. Elles-mêmes, unies par les mêmes besoins, ayant éprouvé des maux presque semblables, se donnant les doux noms d'amie, de compagne et de sœur, n'avaient qu'une volonté, qu'un intérêt, qu'une table : tout entre elles était commun. Seulement, si d'anciens feux plus vifs que ceux de l'amitié se réveillaient dans leur âme, une religion pure, aidée par des mœurs chastes, les dirigeait vers une autre vie, comme la flamme qui s'envole vers le ciel lorsqu'elle n'a plus d'aliment sur la terre.

Les devoirs de la nature ajoutaient encore au bonheur de leur société. Leur amitié mutuelle redoublait à la vue de leurs enfants, fruits d'un amour également infortuné. Elles prenaient plaisir à les mettre ensemble dans le même bain et à les coucher dans le même berceau. Souvent elles les changeaient de lait. « Mon amie, disait « madame de La Tour, chacune de nous aura deux enfants, et « chacun de nos enfants aura deux mères. » Comme deux bourgeons qui restent sur deux arbres de la même espèce, dont la tempête a brisé toutes les branches, viennent à produire des fruits plus doux, si chacun d'eux, détaché du tronc maternel, est greffé sur le tronc voisin, ainsi ces petits enfants, privés de tous leurs parents, se remplissaient de sentiments plus tendres que ceux de fils et de fille, de frère et de sœur, quand ils venaient à être changés de mamelles par les deux amies qui leur avaient donné le jour. Déjà leurs mères parlaient de leur mariage sur leurs berceaux, et cette perspective de félicité conjugale, dont elles charmaient leurs propres peines, finissait bien souvent par les faire pleurer : l'une se rappelant que ses maux étaient venus d'avoir négligé l'hymen, et

բեամբ զվիշտս իւրեանց սփոփեալ՝ բազում այն էր զի ի վերջէ յարտասուս լուծանեին. քանզի մին ջարեացն հասելոց իւր վերայ պատճառս զայն համարէր, զի հարսանեկան օրինաց ոչ եկաց պատկառ., և միւսն՝ զի ընդ լծով նորին էմուտ. մին զի գէր ի վերոյ քան զիւրն պայման կենաց ամբարձաւ, և միւսն զի խոնարհագոյն քան զայն էջ. սակայն և մխիթարէին յուսով, թէ եկեացէ օր յորում որդեակրն իւրեանց հետի լեւրոպականացն դժնդակ մտահաճութեանց՝ վայելեացեն ի սէր և ի հաւասարութիւն բարեբաստիկ :

Ն. արդարեւ անգոտին իսկ յայնմ հասակէ անգուգական իմն էր տղայոցն այնոցիկ ընդ միմեանս աղապատանք : Երէ երբէր զլալ հարկանէր Պօղ, զՎիրգիկնէ ցուցանէին նմա, և անդէն զուարբացեալ հանդարտէր : Ն. էրէ յանկարծ վշտանայր ինչ Վիրգիկնէ, ի Պօղայ ճշելոյն զգային զայն ծնողքն. սակայն նագելին այն դատրիկ իսկոյն զվիշտն ծածկէր, զի մի վշտակից անձին իւրոյ յիցի Պօղ : Քանիցս անգամ և գայիես այսր, մինչդէռ հազիւ գօրէին տղայրն ոտն յոտանէ փոխել, տեսանէի զնոսա ձեռն ի ձեռն խառնեալ և թև ի թև տուեալ հոլանիս ըստ սովորութեան երկրին, յար և նման որպէս Երկուորեկացն նկարագրի կենդակ : Այլ և ոչ զիչէր ինքնին գատանէր զնոսա ի միմեանց. քանզի յաճախ ի նմին որբանի ընկողմանեալ, այտ գայտիւ հարեալ, լանջս ի լանջս կցեալ, և զղաստակսն զպարանոցաւ իրերաց արկեալ՝ ի գիրկս միմեանց ներս տուեալ ննջէին :

Իբրևս այն ինչ լեզուքնոցաւ ի խօսս պարգէին, նախկին ի նոցանէ լսելի լինէր բարբառ՝ եղբայր և քոյր զմիմեանս յորջորջելոյ. քանզի մանկութիւնսն րեպէտ և նարտարէ ի ննարս գողորսագոյն զգուանաց, այլ անուանս քան զսոսին բաղցրագոյնըս չգիտէ ննարել : Իսկ դաստիարակութիւն ի վերայ եկեալ յաւել և ևս ի նոսա զսիրելութիւն, ի ձեռնտու օժանդակութիւնս պիտոյից միմեանց վարելով զնոյն : Վիրգիկնեալ ոչ լետ բա-

l'autre d'en avoir subi les lois ; l'une de s'être élevée au-dessus de sa condition, et l'autre d'en être descendue : mais elles se consolait en pensant qu'un jour leurs enfants, plus heureux, jouiraient à la fois, loin des cruels préjugés de l'Europe, des plaisirs de l'amour et du bonheur de l'égalité.

Rien, en effet, n'était comparable à l'attachement qu'ils se témoignaient déjà. Si Paul venait à se plaindre, on lui montrait Virginie ; à sa vue, il souriait et s'apaisait. Si Virginie souffrait, on en était averti par les cris de Paul ; mais cette aimable fille dissimulait aussitôt son mal, pour qu'il ne souffrit pas de sa douleur. Je n'arrivais point de fois ici que je ne les visse tous deux tout nus, suivant la coutume du pays, pouvant à peine marcher, se tenant ensemble par la main et sous les bras, comme on représente la constellation des Gémeaux. La nuit même ne pouvait les séparer ; elle les surprenait souvent couchés dans le même berceau, joue contre joue, poitrine contre poitrine, les mains passées mutuellement autour de leurs cous, et endormis dans les bras l'un de l'autre.

Lorsqu'ils surent parler, les premiers noms qu'ils apprirent à se donner furent ceux de frère et de sœur. L'enfance, qui connaît des caresses plus tendres, ne connaît point de plus doux noms. Leur éducation ne fit que redoubler leur amitié, en la dirigeant vers leurs besoins réciproques. Bientôt, tout ce qui regarde l'économie, la propreté, le soin de préparer un repas champêtre, fut du ressort de Virginie, et ses travaux étaient toujours suivis des

գում ժամանակի յանձն եղէս հոգ ունել տանն էս միտ դնել մար-
քուքեան, և զճաշն անպաճոյճ պաշտել . և այնմ ամենայնի
յանձանձանաց զնետ գային համբոյրք եղբօրն ևս դրուատիք :
Իսկ ինքն Պօղ ժիր ի վաստակս անդադարս՝ մերք պեղեր ի
պարտիզին ընդ Դոմինիկեայ, և մերք փայտատ փորրիկ ի ձեռս
սուեայ՝ ի մայրիս ընդ նմա զնայր . և քե երբեք ի դեգերանսն
խրում գտանէր ծաղիկ զեղեցիկ, կամ միրգ անուշակ, կամ
բոյն բօջնեկի, քեպետ և ի ծայրս ուրեք բարձունս ծառոց
պատանեին՝ վերելակեր ևս սունոյր ևս բարձեալ բերեր մա-
տուցանել քեռն իւրում :

Ի հանդիպել ուրեք միումն ի նոցանէ, ոչ գոյր երկբայել զի
ևս միսն ոչ ի բացե կայ ի տեղւոջն : Յառաք միում մինչդեռ
իջանէի ի լեռնէ աստի, տեսի զՎիրգիւնէ զի ի ծագաց պար-
տիզին ի տուն ընթանայր՝ գպատմութեանն յետկուսէ զգլխովն
ածեալ իբրեւ ի ծածկոյր յերեսաց անձրեացն տարափոյ : Մի-
այնիկ զնա համարեցայ ի բացուստ . այ իբրեւ մատեայ օգնել
նմին յընթացս, տեսի զի ուներ նա զՊօղայ ձեռանէն, ընդ նո-
վին ձորձով ծածկեայ երկոցուն, և երկոցուն ևս ժպտելով ընդ
պատասպարան հովանեկին՝ զոր իւրեանց իսկ էր ձարտարեալ :
Այն գլուխք հրաշագեղոր հողմութոյց պատմութեանն պարա-
ծածկեայր, զՎետովայ որդեակն ինձ յուշ արարին զ՝ ի նմին
խեցւոջ պատասպարեալս :

Ամենայն փոյր նոցա այն էր, հաճել զիբեարս, և օգնական
լինել միմեանց : Բայց երկոքին իսկ անուսմունք էին, որպէս
Երոպայցիքն առ հասարակ յԱմերիկա ձնեայր, անգետք ամե-
նեին դպրութեան և ընթերցման : Չէր ինչ նոցա փոյր գիտելոյ
զանցս վաղնջուցն ժամանակաց ևս զվայրաց նեռասորաց . նե-
տարննութեան նոցին սահմանք ջանցանեին անդր քան գայս
լեռն . կարծէին քե անդ իսկ էր ծայր ևս աւարտ աշխարհի՝ ու-
րանօր և կղզեակն իւրեանց աւարտեր . և ուր ինքեանք ոչ
էին՝ անդ ևս ոչ մի ինչ սիրայորոյր համարէին քե գուցէ : Ի

louanges et des baisers de son frère. Pour lui, sans cesse en action, il bêchait le jardin avec Domingue; ou, une petite hache à la main, il le suivait dans les bois, et si, dans ces courses, une belle fleur, un bon fruit ou un nid d'oiseaux se présentaient à lui, eussent-ils été au haut d'un arbre, il l'escaladait pour les apporter à sa sœur.

Quand on en rencontrait un quelque part, on était sûr que l'autre n'était pas loin. Un jour que je descendais du sommet de cette montagne, j'aperçus, à l'entrée du jardin, Virginie qui accourait vers la maison, la tête couverte de son jupon, qu'elle avait relevé par derrière pour se mettre à l'abri d'une ondée de pluie. De loin je la crus seule, et, m'étant avancé vers elle pour l'aider à marcher, je vis qu'elle tenait Paul par le bras, enveloppé presque en entier de la même couverture, riant l'un et l'autre d'être ensemble à l'abri sous un parapluie de leur invention. Ces deux têtes charmantes, renfermées sous ce jupon bouffant, me rappelèrent les enfants de Leda, enclos sous la même coquille.

Toute leur étude était de se complaire et de s'entr'aider. Au reste, ils étaient ignorants comme des créoles, et ne savaient ni lire ni écrire. Ils ne s'inquiétaient pas de ce qui s'était passé dans des temps reculés et loin d'eux; leur curiosité ne s'étendait pas au delà de cette montagne; ils croyaient que le monde finissait où finissait leur île, et ils n'imaginaient rien d'aimable où ils n'étaient pas. Leur affection mutuelle et celle de leurs mères occupaient toute l'activité de leurs âmes. Jamais de sciences inutiles n'avaient fait couler leurs larmes; jamais les leçons

կարգին առ միմեանս էս առ մարս իւրեանց սիրելութիւն պարագեին ցանց միտք նոցա : Սնոտի գիտութիւնք ոչ քամեցին էրբէք արտաստես յաջաց նոցա, էս ոչ խրատք տխրականք տաղտկացուցին զնոսա : Զգողանայոյն օրինաց անգետք էին նոքա, քանզի հասարակաց էր ամենայն առ նոսա. էս ոչ՝ քե չէ օրէն շուայտել, զի անպանդան կերակուր առ ձեռն պատրաստ կայր նոցա. էս ոչ՝ քե չէ արժան խօսել սուտ, զի ոչ էր ինչ առ նոսա ճշմարտութիւն կարօտ քանզուզանաց : Ոչ էր ուրուք անացուցեալ զնոսա էրբէք սպառնալէօք աստուածասաստ պատահասից առ որդիս ապաշնորհս, քանզի նոցա ծնողասէրն գորով ծնունդ էր գորովոյ մարցն որդեսիրաց : Զայն ինչ իրս էս էր ուսեալ էր նոցա յաստուածպաշտութեան կարգաց՝ որ սիրելի զկրօնս ընծայեն. էս էրէ չյերկարէին յեկեղեցւոջ գաղօթս, սակայն ամենայն ուրէք, առ տնին էս յանդի էս ի մայրիս, զձեռն ամբիծս էս զսիրտսն լցեալս ծնողագութ սիրով յերկինս ի վեր ամբառնային :

Զայս գոյն օրինակի անցանէր գուարբաձաղիկն նոցա մանկութիւն իբրէս զայգ գեղածիծաղ՝ նշույագարդ տուրնջեան աստուոր, էս տակաւ սկսանէին վաստակակիցս մարցն լինել ի յանձանձանս առտնին իրաց : Ընդ ազդել հաւախօսին զայգոյն զգայուստ՝ յառնէր Վիլգիկն, գնայր զշրոյ յաղբերակն մօտակայ, էս դարձ ի տուն արարեալ՝ զնախաձաշն հանդերձէր : Իսկ իբրէս արեգակն ոսկեձաձանչ զգագարունս բլրոցս շուրջանակի գեղերփներ, կանխէր Մարգարիտ ընդ իւրումն որդեկի առ Լարուր տիկին. յայնժամ ամենէրին միաբան յաղօթս կացեալ նախ, էս ապա քե ի նախաձաշ մատչէին. բագում այն էր զի առ նրանն արկանէին բագմական ի դալարւոջ ընդ հովանեաւ աղամարգենեաց՝ որ էս համադամս կագմիկս զնիւրեղ պտուղսն ընձեռնէին նոցա, էս ծածկոյրս սեղանոյ զսողարքս իւրեանց երկայնաձեւս էս փայլունս : Այնպիսեաւ ստածիչ էս աննիագ կերակրով արագ արագ աճումն առնուին պարմանիքն երկո-

d'une triste morale ne les avaient remplis d'ennuis. Ils ne savaient pas qu'il ne faut pas dérober, tout chez eux étant commun; ni être intempérant, ayant à discrétion des mets simples; ni menteur, n'ayant aucune vérité à dissimuler. On ne les avait jamais effrayés en leur disant que Dieu réserve des punitions terribles aux enfants ingrats: chez eux l'amitié filiale était née de l'amitié maternelle. On ne leur avait appris de la religion que ce qui la fait aimer; et, s'ils n'offraient pas à l'église de longues prières, partout où ils étaient, dans la maison, dans les champs, dans les bois, ils levaient vers le ciel des mains innocentes et un cœur plein de l'amour de leurs parents.

Ainsi se passa leur première enfance, comme une belle aube qui annonce un plus beau jour. Déjà ils partageaient avec leurs mères tous les soins du ménage. Dès que le chant du coq annonçait le retour de l'aurore, Virginie se levait, allait puiser de l'eau à la source voisine, et rentrait dans la maison pour préparer le déjeuner. Bientôt après, quand le soleil dorait les pitons de cette enceinte, Marguerite et son fils se rendaient chez madame de La Tour; alors ils commençaient tous ensemble une prière, suivie du premier repas; souvent ils le prenaient devant la porte, assis sur l'herbe, sous un berceau de bananiers, qui leur fournissaient à la fois des mets tout préparés dans leurs fruits substantiels, et du linge de table dans leurs feuilles larges, longues et lustrées. Une nourriture saine et abondante développait rapidement les corps de ces deux jeunes gens, et une éducation douce peignait dans leur physionomie la pureté et le

րեան, Է. քաղցրահամբոյր դաստիարակութեամբ փայլեր ի դեմս նոցա ոգւոցն ամբժուօրիսն Է. նրճուանք: Զերկուտասանամենիւք ուրեմն էր Վ. իրզինէ, Է. կերպարան բոյր անձինն սակաս ինչ ընդհատ ի գարգուն տիոց. գիսակք վարսիցն խարտիշագեղը զգլխովն հովանացեայք. ծառի ականողիք Է. շքբունք կարմրալուր յառոյգ դեմսն փայլէին ակնանանոյ շողշողեայ, ժպիտս միանգտմայն ընդ բարբառել նորա ծաղկեցուցանելով. իսկ ի լուսլըն, հայեցուածք աչաց նորա՝ յերկինս կոյս ի բնէ իմն պարգեայք՝ յայտ առնէին գրիւրագգած գորովանս Է. զընդաբոյսն բախժութիւն: Իսկ Պօղ ի ծաղկի պատանեկութեան գառն ի չափ հասելոյ բերեր զնկարագիր: Բարձրադիտակ էր նա քան զՎ. իրզինէ, բխատիպ Է. արծուանգն. աչքն սեւաբոյրք խրոխտապանձք արդէօք երեսէին՝ երէ ոչ արտեսանունքն Էրկայնատեգր շուրջանակի ձառագայրանէ. փողփողեայ՝ յասելուին ի նոսա ամորախառն ինչ քաղցրութիւն: Թեպետ Է. յար ի շարժման կայր, սակայն ընդ տեսանել զբոյրն հանդարտեր նստեր առ նմա լռիկ. Է. յաճախ ի ձաշէն իսկ Է. ոչ մի ինչ զբոյց ընդ միմեանս առնէին. որպէս զի ի լուութեան անդ նոցա, ի տեսիլ վայելչութեան դրից Է. բոկանի ոտիցն գեղոյ բուեր տեսողաց նկատել կիցս իմն վաղեմի անդրեաց քանդակեայս ի կիճ սպիտակ՝ զՆիւբայ որդեկացն բերելով զպատկեր: Իսկ հայեցուածովքն՝ որ հանդիպել իրերաց խնդրէին, Է. փոխադարձ քաղցրածպիտ զըւարբութեամբն բուէին որդիք լուսոյ զուարբութեան Էրանաւոր, բնաորեայք սիրել զմիմեանս, որոց չեն ինչ պետք խորճրոց առ ի յայտնել զարտիցն զգաժմունս, Է. ոչ բանից՝ առ սիրոյն յանդիմանութիւն:

Բայց Լարութի տիկնոջ ըստ զարգանայ օր ըստ օրէ դստերն իւրոյ ի գեղ Է. ի հասակ՝ յաճախեր ընդ որդեգորով սիրոյն Է. անձկութիւն սրտի. Է. ասեր նա ցիս երբէք երբէք. « Նրէ գամ մի մեռանել ինձ հասանիցէ, զի գործեսցէ Վ. իրզինէ ի կարօտութեան: »

contentement de leur âme. Virginie n'avait que douze ans; déjà sa taille était plus qu'à demi formée; de grands cheveux blonds ombrageaient sa tête; ses yeux bleus et ses lèvres de corail brillaient du plus tendre éclat sur la fraîcheur de son visage; ils souriaient toujours de concert quand elle parlait; mais, quand elle gardait le silence, leur obliquité naturelle vers le ciel leur donnait une expression de sensibilité extrême, et même celle d'une légère mélancolie. Pour Paul, on voyait déjà se développer en lui le caractère d'un homme au milieu des grâces de l'adolescence. Sa taille était plus élevée que celle de Virginie, son teint plus rembruni, son nez plus aquilin, et ses yeux, qui étaient noirs, auraient eu un peu de fierté, si les longs cils qui rayonnaient autour comme des pinceaux ne leur avaient donné la plus grande douceur. Quoiqu'il fût toujours en mouvement, dès que sa sœur paraissait, il devenait tranquille et allait s'asseoir auprès d'elle. Souvent leur repas se passait sans qu'ils se dissent un mot. A leur silence, à la naïveté de leurs attitudes, à la beauté de leurs pieds nus, on eût cru voir un groupe antique de marbre blanc, représentant quelques-uns des enfants de Niobé; mais, à leurs regards qui cherchaient à se rencontrer, à leurs sourires rendus par de plus doux sourires, on les eût pris pour ces enfants du ciel, pour ces esprits bienheureux dont la nature est de s'aimer, et qui n'ont pas besoin de rendre le sentiment par des pensées et l'amitié par des paroles.

Cependant madame de La Tour, voyant sa fille se développer avec tant de charmes, sentit augmenter son inquiétude avec sa tendresse. Elle me disait quelquefois : « Si je venais à mourir, « que deviendrait Virginie sans fortune ? »

Էր նորա ի Գաղղիա մօրաքոյր տոհմիկ, ընչաւետ, անցեալ գառութք էւ բարեպաշտօն. սա ի հարսնանալ նորա Պ. Լարուրի զացեալ էր նմա զամենայն օգնականութիւն այնպիսեալ իմն տմարդութեամբ, զի էւ նորա հաստատութեամբ եղեալ էր ի մտի ի յետնումն էւս կարօտութեան չխնդրել ինչ ի նմանէ : Բայց իբրէւ մայրացան՝ ոչ էւս զանգիտք յամօթոյ անյսելի լինելոյ : Զեկոյց մօրաքեռ իւրում զյանկարծադեպ վախճան առնն, զծնունդ դստերն էւ գտառապանս գոր կրէր հետի ի հայրենեաց անոր անօգնական՝ հոգովք որդեկին ծանրաբեռնեալ. այլ չընկալաւ ինչ ի նմանէ պատասխանի : Նա զի էւ խրոխտն էր բնութեամբ, էւ սակայն յանձն Էառ. խոնարհել էւ նշառակ կայ կշտամբանաց մօրաքեռն, որոյ չէր երբէք ներեալ նմա զլինելն առն ապատոհմի, քեպետ էւ առաքինոյ : Եւ քղբեր առ նա յամենայն ի դեպս առ ի գութ խանդաղատանաց շարժել զնա ի վերայ դստերն. բայց սահեալ անցանէին ամբ յոյովք, էւ ջընդունէր ի նմանէ ցոյց ինչ յիշատակի :

Ուր ուրեմն յամին 1758, յետ էրից ամաց ժամանելոյ Լա-Պուրտոնի քաղաքապետի ի կղզի անդր, զիտաց զի էր առ նմա բուրդ ի մօրաքեռէն առ ինքն գրեալ : Փութացաւ անդէն ի Փոր-Լուի, ոչ ինչ հոգացեալ յայնժամ զհանդերձիցն զճնութենէ. զի մայրենին խնդութիւն գեր ի վերոյ ամբառնայր զնա քան զմարդկան ակնածութիւն : Եւ ընկալաւ ի Լա - Պուրտոնեալ զգիրն յորում մօրաքոյրն իւր քաջ իսկ արժանի դատեր զնա դժնդակ բաղդին՝ փոխանակ զի ամուսնացաւ ընդ բաղդախնդիր էւ խառնագնաց առն. էւ յաւելեալ ի բանսն ասէր. « Ախտամոյն կիրք զնետ իւրեանց առեալ ձգեն զպատուհաս. վաղամեռիկն լինել առն բո՛ պատիժ արդար է հասեալ քեզ յԱստուծոյ. գործ մի բարի արարէր դու ի կղզիսց յայդոսիկ պանդխտելով, էւ ոչ ի Գաղղիա դնել նախատինս քումդ ազգատոհմի. այն զի էւ էրկիրդ յոր բնակես քաջաբեղուն է, էւ այդր ամենայն ոք յաւելու ի ճոխութիւն, բայց ի դատարկատորտ մարդկանէ : » Եւ յետ

Elle avait en France une tante, fille de qualité, riche, vieille et dévote, qui lui avait si durement refusé des secours, lorsqu'elle se fut mariée à M. de La Tour, qu'elle s'était bien promis de n'avoir jamais recours à elle, à quelque extrémité qu'elle fût réduite. Mais, devenue mère, elle ne craignit plus la honte des refus. Elle manda à sa tante la mort inattendue de son mari, la naissance de sa fille, et l'embarras où elle se trouvait loin de son pays, dénuée de support et chargée d'un enfant. Elle n'en reçut point de réponse. Elle, qui était d'un caractère élevé, ne craignit plus de s'humilier et de s'exposer aux reproches de sa parente, qui ne lui avait jamais pardonné d'avoir épousé un homme sans naissance, quoique vertueux. Elle lui écrivait donc par toutes les occasions, afin d'exciter sa sensibilité en faveur de Virginie. Mais bien des années s'étaient écoulées sans recevoir d'elle aucune marque de souvenir.

Enfin, en 1738, trois ans après l'arrivée de M. de La Bourdonnais dans cette île, madame de La Tour apprit que ce gouverneur avait à lui remettre une lettre de la part de sa tante. Elle courut au Port-Louis, sans se soucier cette fois d'y paraître mal vêtue, la joie maternelle la mettant au-dessus du respect humain. M. de La Bourdonnais lui donna, en effet, une lettre de sa tante. Celle-ci mandait à sa nièce qu'elle avait mérité son sort, pour avoir épousé un aventurier, un libertin; que les passions portent avec elles leur punition; que la mort prématurée de son mari était un juste châtement de Dieu; qu'elle avait bien fait de passer aux îles, plutôt que de déshonorer sa famille en France; qu'elle était, après tout, dans un bon pays où tout le monde faisait fortune, excepté les paresseux. Après l'avoir ainsi blâmée, elle finissait par se louer elle-même. Pour éviter, disait-elle, les suites souvent funestes du mariage, elle avait

այսպէս զնա եպէրէյոյ, յանձնգովութիւն զգիրն յանգուցաներ է. ասէր. « Ես զի զերծ կացից յարգասեաց սմուսնութեան՝ որ գրեալք ցանգ իսկ աղետալիք են, չկայայ երբէք յանձին զնայ ումք ի հարսնութիւն : » Զայս նա այսպէս գրէր. բայց իբացն ստուգութիւն այս ինչ է, զի փառասէր գոյով ի բնէ՝ ազնուականի առն էր ի խնդիր. քեպետ է. ինքն ընչաւետ էր յոյժ, քեպետ է. յարքունիս ոչ այլ ինչ խնդրի՝ բայց ընչից փարքամութիւն, սակայն զգուս. որ ուրէք այլ որ յօժարէք առնուլ ի կնութիւն զայնպիսին՝ օրիորդ անգեղեայ է. խստասիրտ :

Իսկ ի ստորեւս նամակին յաւելոյր, զի յետ քաջ կշռելոյ զամենայն՝ յանձն առնեմ զքեզ բազում աղերսանօք ի խնամս Լա-Պուրտոնեայ : Եւ արդարեւ յանձնեալ իսկ էր զնա, բայց ըստ արդի յաճախ սովորութեան՝ որ բազմավտանգ էւս քան զսխտրիմն թշնամի յանձնելումն գործէ զխնամարկուն. քանզի առ անբասիր առնելոյ յաջս քաղաքապետին զիւրն խստութիւն ընդ դատեր բեռն իւրոյ, է. իբր ողորմելով յաղետս նորա՝ չարախօսեալ էր զնմանէ : Որով է. Լա-Պուրտոնէ ճախողակի իմն կարծեօք զգածեալ՝ կարի անսիրելաբար ընկալաւ. զԼաբուր տիկին, զնա զոր է. անծանօթի ումք չէր մարք տեսանել անկարեկիր աջօք է. առանց մեծարանաց : Հակիրճ է. սուր տուեալ պատասխանի առ պատմեալսն ի տիկնոջէ անտի զանձնէն է. զդատերէ, ասէ . « Տեսից... տեսցուր... յորժամ ժամ առից... յոյովք են չուստք յայխարհի... չէր պարտ դժկամակել զմօրարոյր քո պատուական... քո է մեղն... » այլովքն հանդերձ :

Գարձաւ. Լաբուր տիկին ի տուն իւր սրտաբեկ է. վշտալից, է. իբրեւ բազմեցաւ՝ արկ զսեղանով զբուռք մօրաբեռն, է. ասէ ցսիրունին իւր. « Ահաւաղիկ արգասիր համբերութեան ամաց մետասանից : » Եւ քանզի ինքն միայն էր ի տանն զբազետ, բուռն էնար անդրէն զբարտխսէ անտի, է. ընթերցաւ զայն ի յւր ընտանեացն : Եւ իբրեւ կատարեաց զընթերցումն, ասէ ցնա Մարգարիտ զայրագին. « Բնաւ է. զի պիտոյ իցեն մեզ

toujours refusé de se marier. La vérité est qu'étant ambitieuse, elle n'avait voulu épouser qu'un homme de grande qualité; mais, quoiqu'elle fût très-riche, et qu'à la cour on soit indifférent à tout, excepté à la fortune, il ne s'était trouvé personne qui voulût s'allier à une fille aussi laide et à un cœur aussi dur.

Elle ajoutait par post-scriptum que, toute réflexion faite, elle l'avait fortement recommandée à M. de La Bourdonnais. Elle l'avait en effet recommandée, mais suivant un usage bien commun aujourd'hui, qui rend un protecteur plus à craindre qu'un ennemi déclaré; afin de justifier auprès du gouverneur sa dureté pour sa nièce, elle l'avait calomniée. Madame de La Tour, que tout homme indifférent n'eût pu voir sans intérêt et sans respect, fut reçue avec beaucoup de froideur par M. de La Bourdonnais, prévenu contre elle. Il ne répondit à l'exposé qu'elle lui fit de sa situation et de celle de sa fille que par de durs monosyllabes : « Je verrai..., nous verrons...; avec le temps...; il y a bien des malheureux... Pourquoi indisposer une tante respectable? C'est vous qui avez tort. »

Madame de La Tour retourna à l'habitation, le cœur navré de douleur et plein d'amertume. En arrivant, elle s'assit, jeta sur la table la lettre de sa tante, et dit à son amie : « Voilà le fruit « de onze ans de patience! » Mais, comme il n'y avait que madame de La Tour qui sût lire dans la société, elle reprit la lettre et en fit la lecture devant toute la famille rassemblée. A peine était-elle achevée, que Marguerite lui dit avec vivacité : « Qu'a-
« vous-nous besoin de tes parents? Dieu nous a-t-il abandon-
« nés? C'est lui seul qui est notre père. N'avons-nous pas vécu

ազգականք քո : Միքէ Էլիբ Էթնդ զմեզ Տէր . ո՞չ ապաքեն նա միայն է հայր մեր . Եւ միքէ ո՞չ բարեբաստիկք Էար նովաւ մինչէն ցայսօր , Եւ արդ դու հիմ տազնապիցիս . քաջայերեաց , մի վհատիր : » Եւ տեսեալ զնա զի լայր , անկառ զպարանոցսն Եւ համբուրեաց զնա Եւ ասէ . « Սիրունից իմ , իմս Լարուր : » Բայց Եւ իւրն սիրտ հարաւ ի փղծուկ Եւ Եկաց մնաց անբարբառ : Յայն ողորմ տեսիլ յարտասուս լուծաւ Եւ Վիբգինէ . մերք զմօրն Եւ մերք զՄարգարտին ի բերան տարեալ զձեռսն համբուրեր Եւ առ սրտինն ողջագուրեր . իսկ Պօղ բարկացայտ աջօր Եւ զքռանսն սեղմ ունելով , զուսս ի գետին տրոփէր , Եւ ոչ զիտեր քէ զնվ կշտամբիցէ : Ի լուր աղմկին անդր ի ներքս ընթացան Դոմինիկոս Եւ Մարիամ , Եւ ոչ Էսս այլ ինչ էր լսել ի տնակին բայց զճիջս ցառագինս . « Ո՞ն տիկին... բարեգուր տիկին... նն մայրիկ... մի լար : » Ի սիրալիբ զգուանաց անտի ուշաբերեալ տիկնոջն , ընդգրկեաց զՊօղ Եւ զՎիբգինէ , Եւ ի տիովանաց սրտին ասէ . « Որդեակք իմ , դուք իմոցս ցառոց պատճառք , դուք Եւ սփովանք իմ Եւ խնդարիսն : Ա՞ն , որդեակք սիրունք . բացուստ ի բաց հասանեն ինձ ադէտքս այսօրիկ , իսկ զինէն ոչ այլ ինչ գտանեմ բայց բարեբաստութիւն : » Զի Պօղ Եւ Վիբգինէ քեպէտ Եւ հաւաստեաւ ոչ կարէին ի վերայ կալ բանիցն զօրութեան , այլ զի հանդարտեալ զնա տեսանէին՝ զաւարբագինս փարէին զնովաս : Եւ այնպէս անդրէն ի խնդամտութիւն դարձան առ հասարակ , որպէս ամպրոպայոյցք ի գեղածիժաղն յեղանակի վաղ ընդ փոյր անցեալ :

Բայց բարեբոյսն բարք մանկանցն Էրկոցուն աճեր օր ըստ օրէ : Յաւուր միտում կիւրակէի ընդ արեւածայրսն մինչդէռ մարք նոցա յեկեղեցւոջ կիտրոնեացն ի լուր կային նախամատոյց պատարագի , Եկն ի տուն նոցա կին ոմն յափշիկ լեռնաբնակ ի ներքոյ աղամարզենեացն որ շուրջ էին զբնակարանաւ նոցա : Եւ էր կինն ցամաքեալ կճղացեալ մեռելատիպ կերպարանօք , Եւ սփածեալ զմիջովն գրգռեակ պատառաւտուն : Անկաւ առ ոստ

« heureuses jusqu'à ce jour ? Pourquoi donc te chagriner ? Tu
« n'as point de courage. » Et, voyant madame de La Tour pleu-
rer, elle se jeta à son cou, et la serrant dans ses bras : « Chère
« amie ! s'écria-t-elle, chère amie ! » Mais ses propres sanglots
étouffèrent sa voix. A ce spectacle, Virginie, fondant en larmes,
pressa alternativement les mains de sa mère et celles de Mar-
guerite contre sa bouche et contre son cœur ; et Paul, les yeux
enflammés de colère, criait, serrait les poings, frappait du pied,
ne sachant à qui s'en prendre. A ce bruit, Domingue et Marie
accoururent ; et l'on n'entendit plus dans la case que des cris
de douleur : « Ah ! madame !..... ma bonne maîtresse !..... ma
« bonne mère ! ne pleurez pas ! » De si tendres marques d'a-
mitié dissipèrent le chagrin de madame de La Tour. Elle prit
Paul et Virginie dans ses bras, et leur dit d'un air content :
« Mes enfants, vous êtes cause de ma peine, mais vous faites
« toute ma joie. Oh ! mes chers enfants ! le malheur ne m'est
« venu que de loin : le bonheur est autour de moi. » Paul et
Virginie ne la comprirent pas ; mais, quand ils la virent tran-
quille, ils sourirent et se mirent à la caresser. Ainsi ils conti-
nuèrent tous d'être heureux, et ce ne fut qu'un orage au milieu
de la belle saison.

Le bon naturel de ces enfants se développait de jour en jour.
Un dimanche, au lever de l'aurore, leurs mères étant allées
à la première messe à l'église des Pamplemousses, une négresse
maronne se présenta sous les bananiers qui entouraient leur ha-
bitation. Elle était décharnée comme un squelette, et n'avait pour
vêtement qu'un lambeau de serpillière autour des reins. Elle se
jeta aux pieds de Virginie, qui préparait le déjeuner de la fa-

Վիրգիլեայ, մինչ նա դեռ գնախաճաշ իւրոցն հանդերձեր, և ասէ. « Մանկիկ օրիորդ, գրա յիս ի գերեակս փախստական. յամսոյ հետե սովալլուկ և կիսաման ի մէջ յերանցս բախ առեայ շրջիմ, յաճախ ևս հալածական վարիմ յորտորդաց ևս ի բարակաց նոցին : Փախստեայ հասեայ զամ յերեսաց տեսուն իմոյ որ մի է յընջատես բնակչաց Սեա. Գետոյ, նա ինքն էարկ զիս յայս պայման չարադէտ : » Եւ զայս ասացեայ ցուցանէր նմա գերաշխեսպս մարմնոյն խորացեայս ի խոշտանգանաց գանից : Եւ յասէլ ասէլ . « Կամէի իսկ գետամոյն զանճն իմ կորուսանել. բայց իբրեւ զիտացի զի դուք աստեն ունիր բնակուրիւն, ասացի ի միտս իմ . « Իցեն արդէօք ևս ի գառառիս յայսմիկ սպիտակք բարեգուրք . սպա չէս ևս արժան է ինձ մեռանել : » Ի գուր խանդաղատեցաւ Վիրգիլե, և ասէ . « Քաշալյերեաց' եղկելի դու, հնապա կեր գայս . » և եղ առաջի նորա գնախաճաշն պատրաստեայ ընտանեաց իւրոց : Սպառեաց հնդիկն լափիլգեայ անդէն զկերակուրն . և իբրեւ յագեցաւ, ասէ Վիրգիլե . « Աղքատիկդ հէք, ևս ինքն եկից ևս հաշտ արարից գտեր բո, իցէ թէ ի տեսիլ աղետիցդ զբացի ի քեզ. հնապա տար զիս առ նա : » Եւ ասէ խափշիկն . « Հրէշտակդ Աստուծոյ, եկից զկնի բո յոր վայր ևս Երբիցես : » Կոչեաց Վիրգիլե գեղբայրն իւր ևս աղաջեաց ընդ իւր գնալ : Եւ խափշիկն առաջնորդէր նոցա ընդ անճուկս անտառախիտս ևս ընդ ափափայս բարձրաբերձ յերանց ընդ որս չարակոշկոճ ճգամբք ի վեր մագլիին, ևս ընդ լայնածաւալ հեղեղատս ընդ որս հետի անցանէին, մինչէս ուր ուրեմն գնասարակ առուրք ժամանեցին ի ստորոտ յեռնակի միոյ ի դարափն Սեա. Գետոյ : Եր անդանօր տուն մի ամրաշէն, ևս ծառատունկ մեծ, ևս բազմուրիւն յոյժ գերեաց յագգի ազգի վաստակս պարապեայ : Ճեմ առեայ զգնայր ի մէջ նոցա տանուտէրն ծխափող ի բերանի ևս եղեգն յաջում. այր բարձրահասակ, վտիտ մարմնով, քիստիպ կերպարանօք ևս խորակն, ևս յօնքն սեաւք յիրեարս կցէին : Կալեայ Վիրգիլեայ զճեռանէն Պօղայ

mille , et lui dit : « Ma jeune demoiselle , ayez pitié d'une pauvre esclave fugitive ; il y a un mois que j'erre dans ces montagnes demi-morte de faim, souvent poursuivie par des chasseurs et leurs chiens. Je suis mon maître, qui est un riche habitant de la Rivière-Noire : il m'a traitée comme vous le voyez. » En même temps elle lui montra son corps sillonné de cicatrices profondes par les coups de fouet qu'elle en avait reçus. Elle ajouta : « Je voulais aller me noyer ; mais, sachant que vous demeuriez ici, j'ai dit : Puisqu'il y a encore de bons blancs dans ce pays, il ne faut pas encore mourir. » Virginie, tout émue, lui répondit : « Rassurez-vous, infortunée créature ! Mangez ! mangez ! » Et elle lui donna le déjeuner de la maison, qu'elle avait apprêté. L'esclave en peu de moments le dévora tout entier. Virginie, la voyant rassasiée, lui dit : « Pauvre misérable ! j'ai envie d'aller demander votre grâce à votre maître ; en vous voyant il sera touché de pitié. Voulez-vous me conduire chez lui ? — Ange de Dieu ! repartit la négresse, je vous suivrai partout où vous voudrez. » Virginie appela son frère et le pria de l'accompagner. L'esclave marronne les conduisit par des sentiers, au milieu des bois, à travers de hautes montagnes qu'ils grimperent avec bien de la peine, et de larges rivières qu'ils passèrent à gué. Enfin, vers le milieu du jour, ils arrivèrent au bas d'un morne sur les bords de la Rivière-Noire. Ils aperçurent là une maison bien bâtie, des plantations considérables et un grand nombre d'esclaves occupés à toutes sortes de travaux. Leur maître se promenait au milieu d'eux, uné pipe à la bouche et un rotin à la main. C'était un grand homme sec, olivâtre, aux yeux enfoncés et aux sourcils noirs et joints. Virginie, tout émue, tenant Paul par le bras, s'approcha de l'habitant, et le pria, pour l'amour de Dieu, de pardonner à son esclave, qui était à quelques pas de là derrière eux. D'abord l'habitant ne

մատեաւ առ այրն ան ընդ ան , եւ աղաչէր զնա ի սէր Աստուծոյ
նէրէյ աղախնոյն իւրում , որ ի բացէ կայր ի քիկանց նոցա :
Նա գառաջինն ոչ ինչ էրեսս արար մանկանցն երկոցուն՝ հայե-
ցեալ յաղբատին ձորմս նոցա . այլ իբրեւ ետես զջրնաղ կերպա-
բանս Վիրգիլնէայ եւ զխարտեալ զիսակս նորա ընդ կապուտակ
քօղովն , եւ յուսա զքաղցրամայն բարբառ նորա , որ ընդ բո-
վանդակ անձինն դողդոջէր ի հայցէյ անդ ի նմանէ զշնորհն ,
ի բաց եղ զծխածողն ի բերանոյն , եւ զցուպ իւր ընդ երկինս
ցգեալ՝ ետ երդումն ստակալի եւ սսէ . « Ներեալ դմա՝ ոչ ի սէր
Աստուծոյ , այլ առ քոյ սիրոյդ : » Եւ Վիրգիլնէայ ակնարկի առ
խտիշիկն արարեալ զի յառաջ առ տերն իւր մատիցէ , ինքն
փութացաւ խոյս ետ ի տեղւոջէն , եւ Պօղ զնետ նորա :

Եւ դարձ արարեալ ի միասին ընդ զառ ի վերն ընդ որ իջեալ
էին , նստան ի կատար լերինն ընդ ծառով ուրէք վաստակաբէկք
եւ ծարաւահոյժք . զի յայգուէ ասուրն անկեալք յաղի՝ խրա-
սախս ասելի բան զհինգ հատեալ էին անուաղ : Ասէ Պօղ ցՎիր-
գիլնէ . « Քոյր իմ , վաղ իսկ հասարակեալ է օրս . քաղցեալ ես
դու եւ ծարաւի . եւ ճարակ ինչ գտանել աստ ջիբ . եկ իջցուք
վերստին , զնալ խնդրել մեզ կերակուր ի տեսունէ զերւոյն : »
Պատասխանի ետ Վիրգիլնէ . « Ո՛հ , մի սիրելիդ իմ . այրն այն
անաբէկ արար զիս : Յուշ քեզ գոր ինչ մայրիկն մեր սովոր է
սսել . Հաց անօրինին կոպճով լնու զբերան : » Կրկնեալ անդրէն
Պօղայ սսէ . « Եւ զի գործիցեմք , զի եւ պտուղք ծառոցս ան-
պիտանք են ի կերակուր . ջիբ եւ ոչ մոշէնի աստանօր եւ ոչ
բբուէնի առ ի բուժանել զծարաւ քս : » Վիրգիլնէ սսէ . « Տեր
ողորմեսցի մեզ , այն որ տայ կերակուր ճագուց իսկ բուջնոց որ
ճրճուէն առ նա : » Միևջրէն բանքն ի բերան նորա էին , հարաւ
յունկն նոցա խոխոջ աղբերական որ ոչ ինչ հետի ի տեղւոջէն
զանավիժեր : Ընրացան անդր , հարին զպատուր իւրեանց յա-
կանակիտ աղբերէն , եւ քաղեալ կերան խոն ինչ ջրկուտեմ զա-
փամբ առուակին բուսեալ : Եւ միևջրէն այսր անդր աջս ամեալ

fit pas grand compte de ces deux enfants pauvrement vêtus ; mais quand il eut remarqué la taille élégante de Virginie , sa belle tête blonde sous une capote bleue, et qu'il eut entendu le doux son de sa voix , qui tremblait ainsi que tout son corps , il ôta sa pipe de sa bouche , et , levant son rotin vers le ciel , il jura par un affreux serment qu'il pardonnait à son esclave , non pas pour l'amour de Dieu , mais pour l'amour d'elle. Virginie aussitôt fit signe à l'esclave de s'avancer vers son maître ; puis elle s'enfuit , et Paul courut après elle.

Ils remontèrent ensemble le revers du morne par où ils étaient descendus ; et , parvenus au sommet , ils s'assirent sous un arbre , accablés de lassitude , de faim et de soif. Ils avaient fait à jeun plus de cinq lieues depuis le lever du soleil. Paul dit à Virginie : « Ma sœur , il est plus de midi ; tu as faim et soif , « nous ne trouverons pas à diner ici : redescendons le morne , « et allons demander à manger au maître de l'esclave. — Oh ! « non , mon ami , reprit Virginie : il m'a fait trop de peur. Sou- « viens-toi de ce que dit quelquefois maman : Le pain du mé- « chant remplit la bouche de gravier. — Comment ferons-nous « donc ! dit Paul ; ces arbres ne produisent que de mauvais fruits ; « il n'y a pas seulement ici un tamarin ou un citron pour te ra- « fraîchir. — Dieu aura pitié de nous , reprit Virginie ; il exauce « les petits oiseaux qui lui demandent de la nourriture. » A peine avait-elle dit ces mots , qu'ils entendirent le bruit d'une source qui tombait d'un rocher voisin. Ils y coururent , et , après s'être désaltérés avec ces eaux plus claires que le cristal , ils cueillirent et mangèrent un peu de cresson qui croissait sur ses bords. Comme ils regardaient de côté et d'autre s'ils ne trouveraient

հայէին գտանել թերեւս այլ ինչ կազդուրիչ քաղցոյ, նշմարեաց Վիրգիլնէ ի ծառս անտառին մատաղատունկ յազգէ արմաւենեաց : Կաղամբանէ գնդակն սաղարքապատ ի գագարան տնկոյն, քաղցր էր յոյժ ի կերակուր . էւ թեպէտ բուն նորա ոչ ինչ աւելի քան զսրունից ունէր քանճրութիւն, ամբառնայր վարսուն ոտնաջափ . փայտ նորին խորճ իմն ի թելից բազմաց բուր յողէպ, այլ կուրծն որ ի միջի՝ կարծրապինդ է յոյժ, սայրասուր իսկ տապարաց անտէղիտայի . իսկ Պողայ չէր անդ էւ ոչ նրան մի փոքրիկ : Ուշ ի կուրծս անկեպ հուր հարկանել զարմաւենոյն, վարանէր դարձեպ՝ չունելով հրահանս, էւ յապտածուտ կղզւոջ անդ չէր արդէօք գտանել կայծարար : Բայց հարկ ի անրտարութիւն դրդէ գայր . էւ բազումք ի պիտանէգոյն գիտից ի թշուառաց են հանճարեպ : Խորհեցաւ ըստ սեւոցն օրինակի վասնէ հուր : Առեպ ընդ ոտիւր ոստ մի ծառոյ գօսացելոյ, ծակ ի նմա գործեաց ծայրիւ քարի, էւ ապա սայրիւ նորին տաշեպ նրբեպ այլ իմն ոստ չոր, մխեաց գայն ի ծակ միւսոյն որ ընդ ոտիւրն էր, էւ շրջշրջեպ ուժգնակի ընդ ափ որպէս գաղօրեակ չորոյարի, էտես էւ անա ծռիս ընդ ծակն էյանէր էւ կայծակուներ անտի հատանէին : Յայնժամ քաղեպ խոտ չոր էւ խութիս էւ կրկուտ, արար հուր առ արմին արմաւենոյն, էւ իսկոյն կործան անկանէր ծառն մեծաւ անարճատմամբ : Նովին հրով կեղեւեաց էւ զպտուղն կաղամբանէ ի փշալից սաղարքապատ ի կարծր պատենիցն : Զկէս նորին կերան անեփ, էւ զմիւս կեսն էփեպ ընդ մոխրով, էւ երկոքին էւս քաղցրաճաշակ ի քիմս նոցա բուռին : Եւ ուրախութամբ զանպաճոյճ կերակրիկն ճաշակեցին յիշատակաւ առաւօտին բարեգործութեանն . սակայն խնդութիւն նոցա սղմկեր յածել զմտաւ զմարցն տազնապ ընդ անտես լինել իւրեանց յերկար ի տանն . էւ Վիրգիլնէ ստեպ զկասկածն գայն յեղյէդէր : Սակայն Պող կազդուրեպ կերակրովն սրտապնդէր զնա էւ ասէր . « Փոյր ընդ փոյր հասեպ արդ սփոփեցուր զճնօղս մեր : »

pas quelque nourriture plus solide, Virginie aperçut parmi les arbres de la forêt un jeune palmiste. Le chou que la cime de cet arbre renferme au milieu de ses feuilles est un fort bon manger; mais, quoique sa tige ne fût pas plus grosse que la jambe, elle avait plus de soixante pieds de hauteur. À la vérité, le bois de cet arbre n'est formé que d'un paquet de filaments; mais son aubier est si dur, qu'il fait rebrousser les meilleures haches, et Paul n'avait pas même un couteau. L'idée lui vint de mettre le feu au pied de ce palmiste: autre embarras; il n'avait point de briquet; et, d'ailleurs, dans cette île si couverte de rochers, je ne crois pas qu'on puisse trouver une seule pierre à fusil. La nécessité donne de l'industrie, et souvent les plus utiles découvertes ont été dues aux hommes les plus misérables. Paul résolut d'allumer du feu à la manière des noirs: avec l'angle d'une pierre il fit un petit trou sur une branche d'arbre bien sèche, assujettie sous ses pieds; puis, avec le tranchant de cette pierre, il fit une pointe à un autre morceau de branche également sèche, mais d'une espèce de bois différent; il posa ensuite ce morceau de bois pointu dans le trou de la branche qui était sous ses pieds, et, la faisant tourner rapidement entre ses mains comme on roule un moulinet dont on veut faire mousser du chocolat, en peu de moments il vit sortir du point de contact de la fumée et des étincelles. Il ramassa des herbes sèches et d'autres branches d'arbres, et mit le feu au pied du palmiste, qui bientôt après tomba avec un grand fracas. Le feu lui servit encore à dépouiller le chou de l'enveloppe de ses longues feuilles ligneuses et piquantes. Virginie et lui mangèrent une partie de ce chou crue, et l'autre cuite sous la cendre, et ils les trouvèrent également savoureuses. Ils firent ce frugal repas, remplis de joie par le souvenir de la bonne action qu'ils avaient faite le matin; mais cette joie était troublée par l'inquiétude où ils se doutaient

Եւ յարուցեալ ի ճաշոյն վարանեիւն, ջուներով զոր ուղեցոյց
առաջնորդել նոցա ի տուն : Պօղ որ անխոռովն էր յամենայնի,
ասէ ցՎիրգիլնէ . « Տուն մեր յարեւակողմն կոյս ի միջօրեայ
անկանի . հարկ է մեզ ապա անցանել, որպէս յառաւօտուս,
ընդ յեստն երեսարեանն որ հանդեպ մեր կայ : Օն արի, զնաս-
ցուք, բոյր իմ : » Եւ անուն յերիկն էր Եռաստին, զի սարք նորա
երեքին գտեանց բերին զձեռք : Հապա իջին ընդ հիւսիսակող-
մեան ձորամէջ Սեա Գետոյն, Եւ ճանապարհ արարեալ ժամ
մի հասին յտին յայնաձառալ գետոյ որ իսպիաներ գանցս նոցա :
Անտառախիտն այն կողմն մեծ կղզոյն անձանօր է ցարդ, մին-
ջեւ յորվից ի գետոց անտի Եւ ի յերանց որ ի նմա՝ դեռ Եւս
պակասեն անուանք : Գետն յոր հասին՝ յորճնեռանդն խաղայ՝
ընդ ժայռս խոխոջանօր . յորոց գանգիտեալ Վիրգիլեայ ոչ իշ-
խեր միջամուխս լինել անցանել ընդ հունն : Յայնժամ Պօղայ
ըստանճնեալ զնա, անց բեռամբն ընդ յպիրժ ապառաժս գետոյն
աներկիւղ ի յորճանաց անտի, Եւ ասէր ցՎիրգիլնէ . « Մի՛ ինչ
երկնջիցիս . հօբր էմ էս՝ մինչ դռ . ընդ իսկաս . Երէ տանու-
տեսունն չէր շնորհեալ քեզ զներումն գերոյն, մենամարտի
ընդ նմա : » Վիրգիլնէ ասէ . « Եւ իբր հնար էր քեզ ընդ անօրէն
հսկային գալ ի վեզ . ապա ուրեմն ի վտանգ մեծ արկի զքեզ :
Քանի՛ դժուարին է բարերարել . իսկ ճար ինչ գործել զիւրին
յոյժ : »

Եւ իբրեւ Էլ Պօղ ի ցամար, դեռ Եւսերբն հանդերձ ըստ անճին
յառաջ վարեր զճանապարհն՝ յուսացեալ Էլանել նովա . ընդ
յեսունն Եռաստին, որ կիսով փարսախաս կայր ի բացեայ . այլ

bien que leur longue absence de la maison jetterait leurs mères. Virginie revenait souvent sur cet objet; cependant Paul, qui sentait ses forces rétablies, l'assura qu'ils ne tarderaient pas à tranquilliser leurs parents.

Après dîner, ils se trouvèrent bien embarrassés, car ils n'avaient plus de guide pour les reconduire chez eux. Paul, qui ne s'étonnait de rien, dit à Virginie : « Notre case est vers le « soleil du milieu du jour; il faut que nous passions, comme « ce matin, par-dessus cette montagne que tu vois là-bas « avec ses trois pitons. Allons, marchons, mon amie! » Cette montagne était celle des Trois-Mamelles, ainsi nommée parce que ses trois pitons en ont la forme. Ils descendirent donc le morne de la Rivière-Noire du côté du nord, et arrivèrent, après une heure de marche, sur les bords d'une large rivière qui barrait leur chemin. Cette grande partie de l'île, toute couverte de forêts, est si peu connue, même aujourd'hui, que plusieurs de ses rivières et de ses montagnes n'y ont pas encore de nom. La rivière sur le bord de laquelle ils étaient coule en bouillonnant sur un lit de roches. Le bruit de ses eaux effraya Virginie; elle n'osa y mettre les pieds pour la passer à gué. Paul prit alors Virginie sur son dos, et passa ainsi chargé sur les roches glissantes de la rivière, malgré le tumulte de ses eaux. « N'aie pas « peur, lui disait-il; je me sens bien fort avec toi. Si l'habitant « de la Rivière-Noire t'avait refusé la grâce de son esclave, je « me serais battu avec lui. — Comment! dit Virginie, avec cet « homme si grand et si méchant? A quoi t'ai-je exposé! Mon « Dieu! qu'il est donc difficile de faire le bien! Il n'y a que le « mal qui soit facile à faire. »

Quand Paul fut sur le rivage, il voulut continuer sa route chargé de sa sœur, et il se flattait de monter ainsi la montagne des Trois-Mamelles, qu'il voyait devant lui à une demi-lieue de

վաղ պարտասեայ անկեայ յուժոյ, հարկեցաւ դնել զնա ի վայր
էս հանգչել առ նովա : Ասէ ցնա Վիրգիլն . « Օրս տարածամէ ,
եղբայր իմ . դու դեռ եւս յուժի կաս , իսկ էս վաստակաբէկ . բող
զիս աստեն , էս դու միայնակ դարձ ի տուն արարեայ հանգո
գտիրս ծնողացն մերոց : » Եւ ասէ Պօղ . « Ո՞նք սն յինեն . ոչ բողից
զբէզ : Եթէ զիշեր ի վերայ հասցէ մեզ յանտառի աստ , լուցից
հուր , հարից արմաւենի , զկաղամբն շամբեցից քեզ , էս սաղար-
քիւրն յօրինեցից քեզ տաղաւար : » Բայց իբրեւ ոգի էառ սա-
կաւիկ մի Վիրգիլն , խլեաց ի հինաւորցբնոյ ծառոյն որ խոնար-
հեր անկաներ զգէտեգերբն՝ տերես էրկայնամիգս գաղտակրի,
էս ճարտարեայ նորօր տրէխաւորեաց զոտս իւր արիւնհաներ-
կեայս ի քարանց ճանապարհին . քանզի առ հապճեայ փութոյն
ի բարերարել՝ մոռացեայ էր ագանել կօշիկ յոտս իւր : Եւ իբրեւ
պիտիեցան զարշապարբն տերեսոցն հովութեամբ , էհատ գաւա-
զան ի հնդիկ եղեգանէ էս անկաւ յուղի՝ միով ճեռամբ յեղբայրն
յեցեայ , էս միւսովն ի ցուպն եղեգնեայ :

Այսպէս հանդարտարայլ ճանապարհ ընդ մայրիս տունէին .
այլ ծառք բարձրաբերձք էս սաղարքախիտք վաղ իսկ կալան
յաջաց նոցա զլեռնն նոստտեանց , յոր դեմ եղեայ զնային . էս
արեգակն ի մուտս խոնարհեր : Իբրեւ պահ մի էանց ի վերայ ,
խտտորեցան յանգզայս յարանետ ճանապարհեն , էս յանել ինչ
անկան բաւիղ ծառոց , բաղեղանց էս ապառաժից : Պօղ ասաց
ցՎիրգիլն նստել առ տեղեանն , էս ինքն այլ յայլմէ եղեայ այսր
անդր ընթանայր՝ էլի աղալս գտանել ի բիութ մացառաց անտի .
այլ զրաջան եղէս ամենէին : Ել ի կատար ծառոյ միոյ բարձու
զի գեր զնոսաստիկն տեսանիցէ զլեռնն . սակայն ոչ այլ ինչ
էտես շուրջանակի բայց զգագարունս ծառոց որ ոսկեփայլ ճա-
ճանչէին ի ճառագայրից արփութն վերջնոց : Տակաւ ստուերք
լերանցն էրկայնեայ ծածկէին զանտառս հովտաց . հանդարտեր
հողմն որպէս դեպ լինի յարեւուն մտանել . յուրքին խորին

là ; mais bientôt les forces lui manquèrent, et il fut obligé de la mettre à terre et de se reposer auprès d'elle. Virginie lui dit alors : « Mon frère, le jour baisse ; tu as encore des forces, et « les miennes me manquent ; laisse-moi ici, et retourne seul à « notre case pour tranquilliser nos mères. — Oh ! non, dit Paul, « je ne te quitterai pas. Si la nuit nous surprend dans ces bois, « j'allumerai du feu, j'abattraï un palmiste, tu en mangeras le « chou, et je ferai avec ses feuilles un ajoupa pour te mettre à « l'abri. » Cependant Virginie, s'étant un peu reposée, cueillit sur le tronc penché d'un vieux arbre penché sur le bord de la rivière, de longues feuilles de scolopendre qui pendaient de son tronc ; elle en fit des espèces de brodequins dont elle s'entoura les pieds, que les pierres des chemins avaient mis en sang ; car, dans l'empressement d'être utile, elle avait oublié de se chauffer. Se sentant soulagée par la fraîcheur de ces feuilles, elle rompit une branche de bambou, et se mit en marche en s'appuyant d'une main sur ce roseau, et de l'autre sur son frère.

Ils cheminaient ainsi doucement à travers les bois ; mais la hauteur des arbres et l'épaisseur de leurs feuillages leur firent bientôt perdre de vue la montagne des Trois-Mamelles, sur laquelle ils se dirigeaient, et même le soleil, qui était déjà près de se coucher. Au bout de quelque temps, ils quittèrent sans s'en apercevoir le sentier frayé dans lequel ils avaient marché jusqu'alors, et ils se trouvèrent dans un labyrinthe d'arbres, de lianes et de roches, qui n'avait plus d'issue. Paul fit asseoir Virginie, et se mit à courir çà et là, tout hors de lui, pour chercher un chemin hors de ce fourré épais ; mais il se fatigua en vain. Il monta au haut d'un grand arbre pour découvrir au moins la montagne des Trois-Mamelles ; mais il n'aperçut autour de lui que les cimes des arbres, dont quelques-unes étaient éclairées par les derniers rayons du soleil couchant. Cependant l'om-

պատեր զվայրսն անմարդիս, և Եղջերուաց Եւեր լսելի լինէր
անդանօր կռիւնք՝ որ դիմեալ զնային յամայնոջն ի խնդիր կա-
ղաղուց : Յուսացաւ Պօղ քէ զուցէ ումէր յորսորդացն լինիցի
լսելի, և ճայն բարձեալ զոչէր ուժգին աղաղակաւ . « Եկնայր,
Եկնայր, յօգն հասէք Վիրգիւնեայ : » Եւ արձագանգաց Եւեր ան-
տառին անդրէն կրկնեալ և Էրէրկնեալ՝ Ետուն նմա պատաս-
խանի . « Վիրգիւնէ... Վիրգիւնէ : »

Յայնժամ Էջ Պօղ ի ծառոյ անտի վաստակաբէկ և տրամագին,
և խորհեր ի միտս իւր քէ որպիսի ինչ արդէօք հնարս հայր-
հայրիցէ Էրէկօբէյոյ ի տէրոջն . այլ ոչ էր անդ աղբիւր, և ոչ
արմաւենի, և ոչ խռիւք և փայտ չոր առ ի գնուր լուցանելոյ :
Եւ տեսեալ ակներեւ զի ոչ Եւս է իմիր ձեռնհաս, սկսաւ լալ :
Ասէ ցնա Վիրգիւնէ . « Մի լար, սիրեցեալդ . ապա քէ ոչ, մեռանիմ
ես ի ցառոցս . Ես իսկ եմ պատճառք վշտացդ բոց և տագնապի
մարցն մերոց : Չէ օրին առնել ինչ, և ոչ բարիս ինչ գործել ան-
հրաման ի ծնողաց : Ո՛հ, զի անմտացայ յոյժ : » Եւ յարտասուս
հարաւ : Ապա ասէ ցՊօղ . « Եկ յաղօրս կացցուք առ Աստուած,
Եղբայր, և ողորմեսցի մեզ : » Այն ինչ գաղօրսն ասարտէին,
և անա ճայն հաջելոյ շանց հարաւ ի լսելիս նոցա : Ասէ Պօղ .
« Հաջիւն է այդ բարակի . յորսորդացն որ յորս Եղջերուաց հեծա-
նէ յերէկոյիս : » Եւ ի յաճախել հաջմանցն ասէ Վիրգիւնէ . « Ինձ
բռի քէ Հաւատարիմն է, շուն բնակութեան մերոյ . զի ճանա-
ջեմ Ես զճայն նորա . միք մ՛ծա իցեմք հասանել, և կամ առ ստո-
րտով մերոյ լերինն գտանիցիմք : » Եւ նոյն հետայն դիմեաց Եկն
Հաւատարիմն և փաբեր զտիւք նոցին, հաջեր, մունչեր,
կունչեր և քծինս տայր նոցա : Եւ մինչդեռ տակաւին հիացեալ
իմն կային, և անա տեսին զԳոմիւնիկոս զի փութանակի գայր
առ նոսա : Եւ ի հասանել սեւոյն որ արտասուէր առ խնդին՝
յուժան և ինքեանք յարտասուս, և կացին մնացին անբարբառք :

bre des montagnes couvrait déjà les forêts dans les vallées ; le vent se calmait, comme il arrivait au coucher du soleil ; un profond silence régnait dans ces solitudes, et on n'y entendait d'autre bruit que le brame des cerfs, qui venaient chercher leurs gîtes dans ces lieux écartés. Paul, dans l'espoir que quelque chasseur pourrait l'entendre, cria alors de toute sa force : « Venez, venez au secours de Virginie ! » Mais les seuls échos de la forêt répondirent à sa voix, et répétèrent à plusieurs reprises : « Virginie!... Virginie! »

Paul descendit alors de l'arbre, accablé de fatigue et de chagrin : il chercha les moyens de passer la nuit dans ce lieu ; mais il n'y avait ni fontaine, ni palmiste, ni même de branches de bois sec propres à allumer du feu. Il sentit alors par son expérience toute la faiblesse de ses ressources, et il se mit à pleurer. Virginie lui dit : « Ne pleure point, mon ami, si tu ne veux m'accabler de chagrin. C'est moi qui suis la cause de toutes tes peines et de celles qu'éprouvent maintenant nos mères. Il ne faut rien faire, pas même le bien, sans consulter ses parents. Oh ! j'ai été bien imprudente ! » Et elle se prit à verser des larmes. Cependant elle dit à Paul : « Prions Dieu, mon frère, et il aura pitié de nous. » A peine avaient-ils achevé leur prière, qu'ils entendirent un chien aboyer. « C'est, dit Paul, le chien de quelque chasseur qui vient, le soir, tuer des cerfs à l'affût. » Peu après, les aboiements du chien redoublèrent. « Il me semble, dit Virginie, que c'est Fidèle, le chien de notre case ; oui, je reconnais sa voix : serions-nous si près d'arriver et au pied de notre montagne ? » En effet, un moment après, Fidèle était à leurs pieds, aboyant, hurlant, gémissant et les accablant de caresses. Comme ils ne pouvaient revenir de leur surprise, ils aperçurent Domingue qui accourait à eux. A l'arrivée de ce bon noir, qui pleurait de joie, ils se mirent aussi à pleurer, sans

Մինչէն ապա անձին զգաստ եղէն Դոմինիկոս Ես. ասէ . « Ո՛տեարք իմ նորատիք , զիւնրդ տագնապէցան մարքն ձեր . նր զարմանք կայան զնոսա յորժամ դարձ ի պատարագէն արարեալ չգտար զձեզ առ տնին . Մարիամ որ յանկեան ուրէք տանն վաստակէք , ոչ զիտէք քէ նր մեկնեալ զնացեալ իցէք : Բագում անգամ շուրջ եկեալ ընթացայ զբնակարանաւն մերով , անգիտացեալ բնաւ Երէ ընդ նր արժան իցէ էյանէյ ձեզ ի խնդիր . ուր ուրեմն առեալ զննուտիսն ձեր մատուցի Հաւատարմին ի հոտոտումն , Ես անասնիկդ իբրու իմացեալ զմիտս իմ՝ անդէն յուղի անկաւ՝ նետախոյզ ձեզ լինելով , Ես զձետն յար ի տատանման կայեալ՝ առաջնորդեաց ինձ մինչ ի Սեան Գէտ : Անդ զիտացի ի տանուտեռնէ բնակարանին զի ածեալ է ձեր առ նա զաղախին նորա զխափշիկ , որում Ես շնորհ արարեալ նորա Երեսացն ձերոց՝ ներեալ է նմին : Այլ որպիսի շնորհ : Եցոյց ինձ զեղկելին ոտնակապօք պնդեալ ի կոճեղս , Ես Երեքժանի անուր Երկաքի ի պարանոցին ունելով : Իսկ Հաւատարմին խիլ արկեալ անդադար ած ձգեաց զիս մինչէն ցարաւանդակ Սեան Գէտոյ , Ես անդ զկայ առեալ հաջեր ուժգին բարբառով . Ես էր ի տեղուոջն աղբերակն մի , Ես արմաւենի տապալեալ , Ես առ նմին հուր յուցեալ որ ծխէր տակաւին : Անտի ապա առեալ ած զիս մինչէն ցայսր ի ստորոտս Եռաստին լերինդ . իսկ աստի մինչէն ցտուն ջորից խրասախաց ճանապարհն է : Հապա կերայք Ես զօրացարուք : » Ես անդէն մատոյց նոցա բարար մի , Ես միրզս Ես հաղադակ լի ըմպելեաւ որ կազմեալ էր ի ջրոյ Ես ի զինւոյ , ի հուզից լեմոնի , ի շաքարէ Ես ի հնդիկ ընկզոյ զոր մարցն նոցա պատրաստեալ էր ի կազդուրումն Ես ի զովացումն : Յոգոց Եհան Վիրգիկն յիշատակաւ հէք աղախնոյն Ես մտայոյզ տառապանաց մարցն . Ես ասէր բագում անգամ . « Բնքէ , որպէս զի դրժուարին է բարբերալէ ումէք ի մարդկանէ : » Մինչդեռ Պօղ Ես նա ճաշակեալ կազդուրէին , հուր էլոյց Դոմինիկոս . Ես գտեալ յապառաժս անդ ազգ փայտի ծամածուռ , որ դալար Ես էլով՝

pouvoir lui dire un mot. Quand Domingue eut repris ses sens :

« O mes jeunes maîtres, leur dit-il, que vos mères ont d'inquié-
« tudes ! comme elles ont été étonnées quand elles ne vous ont
« plus retrouvés au retour de la messe, où je les accompa-
« gnais ! Marie, qui travaillait dans un coin de l'habitation, n'a
« su nous dire où vous étiez allés. J'allais, je venais autour de
« l'habitation, ne sachant moi-même de quel côté vous chercher.
« Enfin j'ai pris vos vieux habits à l'un et à l'autre, je les ai
« fait flairer à Fidèle ; et sur-le-champ, comme si ce pauvre ani-
« mal m'eût entendu, il se mit à quêter sur vos pas ; il m'a con-
« duit, toujours en remuant la queue, jusqu'à la Rivière-Noire.
« C'est là où j'ai appris d'un habitant que vous lui aviez ramené
« une négresse marronne, et qu'il vous avait accordé sa grâce ;
« mais quelle grâce ! Il me l'a montrée attachée, avec une chaîne
« au pied, à un billot de bois, et avec un collier de fer à trois
« crochets autour du cou. De là, Fidèle, toujours quêtant, m'a
« mené sur le morne de la Rivière-Noire, où il s'est arrêté en-
« core en aboyant de toute sa force ; c'était sur le bord d'une
« source auprès d'un palmiste abattu, et près d'un feu qui fu-
« mait encore. Enfin il m'a conduit ici ; nous sommes au pied
« de la montagne des Trois-Mamelles, et il y a encore quatre
« bonnes lieues jusque chez nous. Allons, mangez et prenez des
« forces. » Il leur présenta aussitôt un gâteau, des fruits et une
grandealebasse remplie d'une liqueur composée d'eau, de vin,
de jus de citron, de sucre et de muscade, que leurs mères avaient
préparée pour les fortifier et les rafraichir. Virginie soupira au
souvenir de la pauvre esclave et des inquiétudes de leurs mères.
Elle répéta plusieurs fois : « Oh ! qu'il est difficile de faire le
« bien ! » Pendant que Paul et elle se rafraichissaient, Domini-
gue alluma du feu, et, ayant cherché dans les rochers un bois
tortu qu'on appelle bois de ronde, et qui brûle tout vert en je-

բոց մեծ արձակէ, ջան պայծառ յարդարեաց, քանզի եւ զիշեր ուրեմն էր : Այլ իբրեւ ժամ ջուռոյն եհաս ի վերայ, անկաւ ի վարան տարակուսի, զի Պօղ եւ Վիրգիլն ոչ էսս գօրէին ընթանայ, քանզի այտուցեալ էին ոտք նոցա եւ կարմրացեալք : Հարկ էր հեռագոյն ուրեք էրբայ ի խնդիր օգնականութեան, կամ քէ անդէն ի տեղուոջն էրեկօքս առնել ընդ նոսս . աւէ ցնոսս . « Ո՞ր իցեն առուրբն յորս գերկոսին զձեզ միանգամայն ի զիրկս իմ բարձեալ տանէի . բայց արդ դուք մեծացարուք, եւ էս ձերացայ : » Եւ մինչդեռ յայն վարանս տարակուսի տագնապէր, անա ամբոյս յեռնաբնակ հնդկաց որ ոչ ի բացեայ էին քան զքայլըս քսան, եւ պարագութս նոցին մատուցեալ առ Պօղ եւ առ Վիրգիլնէ աւէ . « Ազնիւ պատանեակերդ սպիտակեր, մի՛ ինչ գանգիտիցէք . տեսար մէք զձեզ յառաւօտուս զի անցեալ գնացէք ընդ կնոջ ումեմն հնդկի Սեառ Գետացոյ, հայցել զներումն ի դժնդակ տեսանեն : Ահա ի տրիտուր փոխարկի շնորհին գորարարէք՝ շալակեալ տարցուք զձեզ մինչէս ի տուն բնակութեան ձերոյ : » Զայս ասացեալ ակնարկեաց առ հնդիկսն, եւ ջորք ոմանք կորովիք զահաւորակ կազմեալ փութապէս յոստոց ծառոց եւ ի բաղէղանց՝ նստուցին ի նմա զՊօղ եւ զՎիրգիլնէ, եւ բարձին յուսս իւրեանց, եւ Դոմինիկոս ջան ի ձեռին յառաջընթաց լինէր . այնպէս անկան յուղի հրճուողական ձայնիս հընդ կացն պարու, որք օրհնաբանէին զնոսս : Գորովեցաւ Վիրգիլնէ, եւ աւէ ցՊօղ . « Տեսանէս, ո՛ սիրելի, զի ոչ բողոս Տեր անվարձ գգործս բարիս : »

Գիշերն հասարակէր, եւ հասին նորա ի ստորոս լերին իւրեանց որոյ յուսանշոյլ վառէին կատարք : Այն ինչ էլանէին ընդ գառ ի վերն, եւ անա ձայնք բարբառոյ գոչէին առ նոսս . « Դուք իցէք, որդեակք իմ : » Եւ կրկնեցին նորա հնդկօքն հանդերձ . « Այն, այն, մէք իսկ էմք : » Եւ անդէն տեսին զմարս իւրեանց եւ զՄարիամ զի ջահս ի ձեռին ընդ առաջ գային նոցա : Եւ աւէ կարուր տիկին . « Ո՛վ հէք մանկտի, ուստի՞ գայք . յնք

tant une grande flamme, il en fit un flambeau qu'il alluma, car il était déjà nuit. Mais il éprouva un embarras bien plus grand quand il fallut se mettre en route : Paul et Virginie ne pouvaient plus marcher; leurs pieds étaient enflés et tout rouges. Domingue ne savait s'il devait aller bien loin de là chercher du secours. « Où est le temps où je vous portais tous deux à la fois dans mes bras? Mais maintenant vous êtes grands, et je suis vieux! » Comme il était dans cette perplexité, un groupe de noirs marrons se fit voir à vingt pas de là. Le chef de cette troupe, s'approchant de Paul et de Virginie, leur dit : « Bons petits blancs, n'ayez pas peur; nous vous avons vus passer ce matin avec une négresse de la Rivière-Noire; vous alliez demander sa grâce à son mauvais maître : en reconnaissance, nous vous reporterons chez vous sur nos épaules. » Alors il fit un signe, et quatre noirs marrons des plus robustes firent aussitôt un brancard avec des branches d'arbres et des lianes, y placèrent Paul et Virginie, les mirent sur leurs épaules; et, Domingue marchant devant eux, ils se mirent en route aux cris de joie de toute la troupe, qui les comblait de bénédictions. Virginie attendrie disait à Paul : « O mon ami! jamais Dieu ne laisse un bienfait sans récompense. »

Ils arrivèrent vers le milieu de la nuit au pied de leur montagne, dont les croupes étaient éclairées de plusieurs feux. A peine ils la montaient, qu'ils entendirent des voix qui criaient : « Est-ce vous, mes enfants? » Ils répondirent avec les noirs : « Oui, c'est nous; » et bientôt ils aperçurent leurs mères et Marie, qui venaient au devant d'eux avec des tisons flambants. « Malheureux enfants ! dit madame de La Tour, d'où venez-

աղէտս տարակուսի արկէր դուք զմեզ : » Ասե Վիրգիլնե . « Ի Սէա . Գետոյ զամբ' խնդրեալ ներումն յանցանաց խափշիկ աղախնոյ ուրումն փախստականի , որում զնախաճաշն մեր տուեալ էի առաւօտուս , զի սովալլուկ էր էղկելին . Եւ ահա հնդիկքն անտառաբնակք բարձեալ բերին զմեզ : » Անդէն զիրկս արկեալ փարեցաւ . Լաբուր տիկին զդատերբն , Եւ յօղել իսկ բարբառ ոչ կարէր . Եւ ի բանալ էրեսաց Վիրգիլնեալ յարտասուսաց անտի մօրն , ասե ցնա . « Մոռացումն առնես ինձ , մայրիկ , վշտացն գորս կրեցի : » Եւ Մարգարիտ Եւս խնդամտեալ փարէր զպարանոցան Պօղայ Եւ ասէր . « Եւ դու , որդեակ իմ , գործ մի բարի գործեցեր : » Իսկ իբրեւ հասին ի տնակս իւրեանց որդւովքն հանդերձ , արկին կերակուր հնդիկ որբերոյն , Եւ նորա դարձան անդրէն յանտառս իւրեանց' մաղբերով նոցա զամենայն բարեբաստութիւն :

« vous? dans quelles angoisses vous nous avez jetées! — Nous
« venons, dit Virginie, de la Rivière-Noire, demander la grâce
« d'une pauvre esclave marronne, à qui j'ai donné ce matin
« le déjeuner de la maison, parce qu'elle mourait de faim; et
« voilà que les noirs marrons nous ont ramenés. » Madame de
La Tour embrassa sa fille sans pouvoir parler; et Virginie,
qui sentit son visage mouillé des larmes de sa mère, lui dit :
« Vous me payez de tout le mal que j'ai souffert! » Margue-
rite, ravie de joie, serrait Paul dans ses bras, et lui disait :
« Et toi aussi, mon fils, tu as fait une bonne action. » Quand
elles furent arrivées dans leurs cases avec leurs enfants, elles
donnèrent bien à manger aux noirs marrons, qui s'en retour-
nèrent dans leurs bois en leur souhaitant toute sorte de pros-
périté.

Գ Լ Ո Ւ Թ Բ .

Օր ըստ օրէ յաւելոյր գերդաստանացն այնոցիկ խաղաղաւեան Էրջանկութիւն . հեռի էին ի նոցանէ չարատանջ կիրք նախանձու . Է. փառասիրութեան, Է. ոչ ըղձակերտք էին համբառոյ ունայնութեան գոր նենգութիւն ընձեռէ, Է. ի բաց կորգէ գրպարտութիւն . շատ գրէին անձամբ անձանց կալ Է. վկայ Է. դատաւոր : Ի կողմ ոչ անդ, որպէս Է. յամենայն Էրուպական գաղութս, հետաքննութիւն մեծ է չարամիտ վիպաց արկածից Է. պատահարաց . իսկ սոցա հանդեսն առաքինութեան Է. անուանին անգամ յանձանօրս էին : Միայն յորժամ յանցաւորացն որ ընդ ձանապարհն կիտրոնեաց հարցումն ինչ առնէր ումէր ի դաշտաբնակաց անտի էրէ « Ո՞յր բնակութիւն իցէ ի վեր անդր ի տնակաղ յայդոսիկ . » պատասխանի առնէր այրն առանց գնոսա ձանաչելոյ . « Արք բարելաւք էն : » Այսպէս Է. մանիշակ ընդ դժնեկօր պատսպարեալ՝ բացուտ ի բաց բուրէ գնոտ անուշից, քեպէտ Է. անտէս իցէ ի մարդկանէ :

Տարագիր էր ի գրուցաց նոցա չարախօսութիւն, որ ընդ պատրուակաւ արդարութեան՝ յատելութիւն Է. կամ ի կեղծաւորութիւն գառածանէ հարկաւ գսիրտ . քանզի Է. չէ մարք չատել ումէր գմարդիկ՝ յորժամ առ չարս ունիցի գնոսա, Է. ոչ կենցաղել ընդ չարս՝ յորժամ չառագաստիցէ որ գատելութիւն ընդ քողով բարեսիրութեան : Այսպէս անա բռւռն առնէ մեզ չարախօսութիւն խռով կալ ընդ այլս կամ ընդ մերում իսկ անձին : Եւ քեպէտ չղատէին նորա ուրոյն ուրոյն գմարդիկ, սակայն յաճախ բանս ի մեջ առնուին զհնարից բարիս ամենեցուն առնելոյ անխտիր . Է. որ ինքնին չէին առ այն ձեռնհաս, այլ

CHAPITRE II.

Chaque jour était pour ces familles un jour de bonheur et de paix. Ni l'envie ni l'ambition ne les tourmentaient. Elles ne désiraient point au dehors une vaine réputation que donne l'intrigue et qu'ôte la calomnie ; il leur suffisait d'être à elles-mêmes leurs témoins et leurs juges. Dans cette île, où, comme dans toutes les colonies européennes, on n'est curieux que d'anecdotes malignes, leurs vertus et même leurs noms étaient ignorés ; seulement, quand un passant demandait sur le chemin des Pamplemousses, à quelques habitants de la plaine : « Qui est-ce qui demeure là-haut dans ces cases ? » ceux-ci répondaient sans les connaître : « Ce sont de bonnes gens. » Ainsi des violettes, sous des buissons épineux, exhalent au loin leurs doux parfums, quoiqu'on ne les voie pas.

Elles avaient banni de leur conversation la médisance, qui, sous une apparence de justice, dispose nécessairement le cœur à la haine ou à la fausseté ; car il est impossible de ne pas haïr les hommes si on les croit méchants, et de vivre avec les méchants si on ne leur cache sa haine sous de fausses apparences de bienveillance : ainsi la médisance nous oblige d'être mal avec les autres ou avec nous-mêmes. Mais, sans juger les hommes en particulier, elles ne s'entretenaient que des moyens de faire du bien à tous en général ; et, quoiqu'elles n'en eussent pas le pouvoir, elles en avaient une volonté perpétuelle

մշտափափաք վառեալ տենչիւ բարեգործելոյ՝ դիւրապատ-
րաստք էին օժանդակել ամենեցուն : Եւ յամայութեան անդ բնա-
կելով՝ ոչ միայն մարդատեսացք ջէին, այլ ևս քան զևս յաւե-
լուին ի մարդասիրութիւն : Վեպք անցից պարսաւելիք յաճա-
խեալք ի քաղաքաժողով ընկերութեան մարդկան՝ հեռի էին
ի գրուցատրութեանց նոցա, սակայն բնութեանն հրաշայիք յար
ի հրճուանս և ի հիացման ունեին զնոսա. և սխրանային ընդ
վերնախնամ տեսչութեանն զօրութիւն որ ընդ իւրեանց ձեռամբն
սփռեալ էր յապալեր ապառաժսն յայնոսիկ զառատութիւն,
զգեղ և զամբիծ զսակաւապետ և զմշտափոքին բերկրանս :

Պօղ յերկոտասանամեայ հասակին հուժկու և ուշիմ քան
զննգետասանամեայ Եւրոպացիսն գոյով, զեղազարդեալ էր
գայն ամենայն գոր ինչ հնդիկն Դոմինիկոս մշակեր և էր : Եւ-
նէր ընդ նմա յանտառս մօտակայս՝ իսէյ տունկս մատաղս կի-
տրոնի և նարնջի, և զմոշէնին որ բոլորշի ունի կատար կա-
նաչագեղ, և արմաւենիս որոց պտուղքն լի են շաքարախառն
հուզիւ և զժողկանց նարնջի տան զբուրումն անուշից, և
տնկեր զնոսին շուրջանակի զբնակարանան : Սերմանեալ էր
և սերմանս ծառոց՝ որ յերկրորդումն տարւոջ ծաղկեն կամ
պտղաբերեն, զօրինակ ակարիքն անուանեալ ծառք, որ շուրջ
վայրաբերեալ տարածանեն հանգոյն սառնատեսակ զնդակացն
շանից երկայնաձիգ փունջս ողկուգանէս ձիւնարոյր ծաղկանց-
ծիրանաձաղիկն պարսկական՝ որ երկնաբերձ ձգմամբ ի վեր
պարգէ գաղօտափայլն իւր ցցունս. սեխածառ՝ որ անոստ
բնովն սիւնանէ ամբառնայ, և լի և ակաղճուն և կանաչագոյն
սեխիւք, և զգագարամբն խոյակ ունի լայնասաղարք՝ զօրեն
թգենոյ :

Տնկեալ էր անդանօր և զսերմն պատսմենեաց, մանկենեաց,
ակնակատոյ, կուսանոյ, հացածառի, ձագենոյ և վարդա-
ճամբեաց : Յոլովք ի ծառոց անտի անդստին իսկ ընձեռեին
ի վայելս դեռահասակ տանն իւրեանց զնովանի և զմիրգ, և

qui les remplissait d'une bienveillance toujours prête à s'étendre au dehors. En vivant donc dans la solitude, loin d'être sauvages, elles étaient devenues plus humaines. Si l'histoire scandaleuse de la société ne fournissait point de matière à leurs conversations, celle de la nature les remplissait de ravissement et de joie. Elles admiraient avec transport le pouvoir d'une Providence qui, par leurs mains, avait répandu au milieu de ces arides rochers l'abondance, les grâces, les plaisirs purs, simples et toujours renaissants.

Paul, à l'âge de douze ans, plus robuste et plus intelligent que les Européens à quinze, avait embelli ce que le noir Domingue ne faisait que cultiver. Il allait avec lui dans les bois voisins déraciner les jeunes plants de citronniers, d'orangers, de tamarins, dont la tête ronde est d'un si beau vert, et de dattiers, dont le fruit est plein d'une crème sucrée qui a le parfum de la fleur d'orange; il plantait ces arbres déjà grands autour de cette enceinte. Il y avait semé des graines d'arbres qui, dès la seconde année, portent des fleurs ou des fruits, tels que l'agathis, où pendent tout autour, comme les cristaux d'un lustre, de longues grappes de fleurs blanches; le lilas de Perse, qui élève droit en l'air ses girandoles gris de lin; le papayer, dont le tronc sans branches, formé en colonne hérissée de mamelons verts, porte un chapiteau de larges feuilles semblables à celles du figuier.

Il y avait planté encore des pepins et des noyaux de badamiers, de manguiers, d'avocats, de goyaviers, de jacqs et de jamoses. La plupart de ces arbres donnaient déjà à leur jeune maître de l'ombrage et des fruits. Sa main laborieuse

ձեռք նորին երկասերք յանարգասաւոր իսկ վայրս ցանկապատին սփռեալ էին զբարեբերութիւն : Ազգք ազգք հայուէից էս զանազան տառասկաբոյսք դեղնափայլ էս կարմրորակ ծաղկօքն ամբառնային ի սարաւանդս սեւարոյր պարեխից, էս բուռին ձգտել հասանել ի ջափ բարձրութեան երկայնամիջ պատասկացն որ կապուտակ էս ծիրանի ծաղկամբք այսր էս անդր ձգեալ տարածանէին ընդ զառ ի վերս լերինն :

Այնպէս տողեալ կարգեալ էր նորա զբոյսն զայնոսիկ՝ զի նեղտեաւ էր զուարճանալ միով ակնարկմամբ ի տեսիլ գեղոյ նոցին : Ի հովտանէս պարտիզի անդ տնկեալ էր զկարճաբերձ դայարիս էս ըստ նոցանէ գրութիս, ապա զժառս ցածունս, էս ապա զբարձրաբերձսն որ շուրջանակի զցանկապատիւն բոյսրէին. այնպէս զի լայնածաւալն այն տեղի զմամնութիւն բերէր շուրջ տեսարանի դայաբեաց, մրգաց էս ծաղկանց, բանջարս էս ունելով էս մարմանդս էս արտորայս բրնձոյ էս ցորենոյ :

Սակայն որտնկագործեալն էր այնպէս զբոյսն զայնոսիկ ըստ իւրումն արուեստի, ոչ ինչ ստերիւրեալ էր էս ի բնութեանն օրինաց. այլ մանաւանդ նովիմբ առաջնորդեալ՝ զայնոսիկ որոց ցնդականք էին սերմանիք՝ ի բարձրաւանդակ տեղիս գետեղեաց, էս որոց հատրն շրածութիւն էին, ի խաղս էս յեղտիւրս : Այսպէս բոյսք իւրաբանցիւր աճէին ըստ պատշաճի անցնիւր դրից, էս դիրք ամենայն յիւրաբանցիւր բուսոց առնուին զբնականն իւրեանց զարդ զեղեցկութեան : Ջուրք ուղիսինահոսք ի գագաբանց պարեխիցն իջեալք՝ էր ուրէր զի աղբերակս ի խորս անդ հովտին յօրինէին, էս էր զի լայնատարր իմն հայեյիս, որք էս շուրջ պատեալք ի դայաբեաց՝ առաջի առնէին ցոլացիկ գեղով զժառան ծաղկափրիքս, էս զպարեխս ժայռաւորս, էս զերկնիցն կապուտակ :

Թեպէտ էս անհարք էր վայրն էս առապարին, սակայն էս այնպէս մարքեր զյոյովս ի տնկոցն նկատել էս ձեռամբ շօշափել. էս առ ի զարդարն ասելոյ, մէք էս ստտար նմին լինե-

avait répandu la fécondité jusque dans les lieux les plus stériles de cet enclos. Diverses espèces d'aloès, la raquette chargée de fleurs jaunes fouettées de rouge, les cierges épineux, s'élevaient sur les têtes noires des roches, et semblaient vouloir atteindre aux lianes chargées de fleurs bleues ou écarlates qui pendaient çà et là le long des escarpements de la montagne.

Il avait disposé ces végétaux de manière qu'on pouvait jouir de leur vue d'un seul coup d'œil. Il avait planté au milieu de ce bassin les herbes qui s'élèvent peu, ensuite les arbrisseaux, puis les arbres moyens, et enfin les grands arbres qui en bordaient la circonférence, de sorte que ce vaste enclos paraissait de son centre comme un amphithéâtre de verdure, de fruits et de fleurs, renfermant des plantes potagères, des lisières de prairies et des champs de riz et de blé.

Mais en assujettissant ces végétaux à son plan, il ne s'était pas écarté de celui de la nature : guidé par ses indications, il avait mis dans les lieux élevés ceux dont les semences sont volatiles, et sur le bord des eaux ceux dont les graines sont faites pour flotter. Ainsi chaque végétal croissait dans son site propre, et chaque site recevait de son végétal sa parure naturelle. Les eaux qui descendent du sommet de ces roches formaient au fond du vallon, ici des fontaines, là des larges miroirs qui répétaient, au milieu de la verdure, les arbres en fleurs, les rochers et l'azur des cieux.

Malgré la grande irrégularité de ce terrain, toutes ces plantations étaient pour la plupart aussi accessibles au toucher qu'à la vue : à la vérité nous l'aïdions tous de nos conseils et de

ար խորհրդով և՛ ձեռնտուութեամբ: Հորդեալ էր նորա և՛ շաւիղ մի որ զնովտիւն պատ առնոյր, և՛ առաջը նորին բազմապատիկք էրբեալ յանգէին առ հասարակ ի մի կենդրոն բոլորակին: Զխորտաբորտան և՛ գոծուարուտս անգամ յօգուտ ի կիր արկեալ, ձեմելիս դիւրագնացս կազմեալ էր ի նոսին, և՛ զծառան ընտանիս ընդ վայրենիսն ճանաւորեալ: Ի շէղջաշէղջ բազմութենէ այտի բաւալցոյր վիմացդ որ խօկեալ խճողեալ կան արդ յանցսդ յայդոսիկ, որպէս և՛ ի յովով կողմանս կղզոյս, յօրինեալ էր նա ի տեղիս տեղիս բրգունս բրգունս, և՛ ի շարս բարանցն խառնեալ ընդ հողոյ և՛ արմատս վարդենեաց և՛ դրախտածաղկանց և՛ այլոց բփոց՝ որ զբարածայռան սիրեն: Բրգունքն այն տխրատեսիլք և՛ խոշորածէք վաղ ընդ վոյր պճնեցան կանաչագեղք և՛ ծաղկագուարճք: Լէբանցամեջք տնկազարդեալք հինաւուրց և՛ կորաբամակ ծառովք՝ զետնափորս կազմէին կամարայարկս անբափանցս ի ջերմութենէ, և՛ անդր ի հով մտանէին զցերեկ: Կածան նրբուղի տարեալ հանք ի պուրակ ուրէք ծառոց վայրենեաց, յորոց ի միջակին ջովացեալ ուռճանայր յապահովի՝ ծառ ընդատուն պտղալից: Աստ տեսանել էր անդատտան լի տոհմականօք, անդ ածուս բանջարաց և՛ ծառատունկս մրգաբերս: Ընդ այլ ուղի ծառագարդ գտունս էր նշմարել, և՛ ընդ այլ՝ զկատարս լէբանց անմատոյցս: Ընդ սաղարբախիտ անտառակաւոյ ընդ այդուիկ տատամաբեաց ընդ պատատուկս շաղապատելոց՝ ջեր հնար ականել ինչ ի լուսապայծառ իսկ արեւու: Ե՛ ի ծագ սարաւանդին որ ի կողաց լէրինդ կարկառի՝ էրեւին ամենայն բարածայռք ցանկապատիս՝ հանդերձ բացածիզն ջուրքք ծովու, յորում նշմարք էրբեմն նաւ եկաւոր յեւրոպայ, և՛ կամ անդրէն դարձաւոր: Ե՛ անա ի վերայ վիմիս այսորիկ մեծի ժողովեալ նստէին ընդ էրեկս գերդաստանքն էրկորին, և՛ ըմբոշխնէին անբարբառ զօղոց զովութիւն, զծաղկանց բոյրս անուշից, զաղբերաց խոխոջանս, և՛ զգեղատեսիլ համբոյրս գնացական լուսոյն և՛ ստուերաց:

nos secours pour en venir à bout. Il avait pratiqué un sentier qui tournait autour de ce bassin, et dont plusieurs rameaux venaient se rendre de la circonférence au centre. Il avait tiré parti des lieux les plus raboteux, et accordé par la plus heureuse harmonie la facilité de la promenade avec l'aspérité du sol, et les arbres domestiques avec les sauvages. De cette énorme quantité de pierres roulantes qui embarrassent maintenant ces chemins, ainsi que la plupart du terrain de cette île, il avait formé çà et là des pyramides, dans les assises desquelles il avait mêlé de la terre et des racines de rosiers, de poinçillades et d'autres arbrisseaux qui se plaisent dans les roches. En peu de temps ces pyramides sombres et brutes furent couvertes de verdure ou de l'éclat des plus belles fleurs. Les ravins, bordés de vieux arbres inclinés sur leurs bords, formaient des souterrains voûtés, inaccessibles à la chaleur, où l'on allait prendre le frais pendant le jour. Un sentier conduisait dans un bosquet d'arbres sauvages, au centre duquel croissait, à l'abri des vents, un arbre domestique chargé de fruits. Là était une moisson; ici un verger : par cette avenue on apercevait les maisons; par cette autre les sommets inaccessibles de la montagne. Sous un bocage touffu de tatamaques entrelacés de lianes, on ne distinguait en plein midi aucun objet; sur la pointe de ce grand rocher voisin qui sort de la montagne, on découvrait tous ceux de cet enclos, avec la mer au loin, où apparaissait quelquefois un vaisseau qui venait de l'Europe, ou qui y retournait. C'était sur ce rocher que ces familles se rassemblaient le soir, et jouissaient en silence de la fraîcheur de l'air, du parfum des fleurs, du murmure des fontaines et des dernières harmonies de la lumière et des ombres.

Քանի քաղցրաբար էին անուանքն որովք յորջորջեաց նա զբազմագուարձ օրարանս բառակրօնէս պարտիզիդ : Սարաւանդն այն զորմէ ի վեր անդր ձառեցի , ուստի էս բացուստ ի բաց զգալուստ իմ գականէին , ակուանեալ կոչէր ԳԻՒՏ ՅԱՐՆԿԱՄՈՒԹԵԱՆ : Պօղ էս Վիրգիլնէ ի խաղս իւրեանց տնկեալ էին անդանօր զննդիկ էղէզն , էս ի ծագս էղէզանն սաւառնէին վարշամակ սպիտակ յայտարար իմոյ ժամանելոյն՝ յորժամ նշմարէին նորա զիս . որպէս էս սովորութիւնս է դրօշ ի մերձակայ լերինդ ամբառնալ ի տես ծովաչու . նաւուց : Խորհուրդ ի միտս իմ անկաւ . դրոշմէ ի բնի անդ էղէզանն արձանագիր : Քանզի էս յամենայն ուղեւորութիւնս իմ ըղձալի վեալ է ինձ տեսանել անդրիս էս արձանս յիշատակաց բնութեան , այլ ըղձալի էսս է վերձանել արձանագիրս որ ձարտարանիւսք իցեն . յայնժամ բուի ինձ էրէ ձայն որդւոյ մարդոյ էլանիցէ ի վիմէ անտի ընդ մեջ դարուց անցանելով բազմաց , էս ասիցէ առ անցորդն յանապատին . « Ձես դու միայնակ ի տեղւորդ . էս այլք էսս ի մարդկանէ յայսմ վայրի սրտառուչք էղէն , խորհուրդս խորհեցան էս վիշտս հանգոյն բեզ կրեցին : » Եւ էրէ այն արձանագիր վաղնջուց ազգի ուրուք անձիտելոյ իցէ նշխար , ձգտեալ տարածանէ զոգիսս մեր յանհուն ասպարեզս անսահման ժամանակաց , էս յուշ առնէ մեզ զմերս անմահութիւն , խելամուտս զմեզ առնելով էրէ զիւրդ իմաստ լոկ յերկարակեաց լինիցի քան զպետութիւնն հզօր վաղակործան :

Սմին իրի դրոշմեցի էս զգճուճ կայմիս . դրօշուն Պօղայ էս Վիրգիլնեայ գառաջիկայ տողսդ Որատեալ .

Ձձեզ Հեղինեայ հարազատք
Աստեղց ամոլք լուսաավիւտ
Եւ հայրն հողմոց ուղղեցեն
Նոկ շրնջելով բզգնփիւս :

Եւ գայս տող Վիրգիլեայ քանդակեցի ի կեղեւ տատամա-

Rien n'était plus agréable que les noms donnés à la plupart des retraites charmantes de ce labyrinthe. Ce rocher dont je viens de vous parler, d'où l'on me voyait venir de bien loin, s'appelait la DÉCOUVERTE DE L'AMITIÉ. Paul et Virginie, dans leurs jeux, y avaient planté un bambou, au bout duquel ils élevaient un petit mouchoir blanc pour signaler mon arrivée dès qu'ils m'apercevaient, ainsi qu'on élève un pavillon sur la montagne voisine à la vue d'un vaisseau en mer. L'idée me vint de graver une inscription sur la tige de ce roseau. Quelque plaisir que j'aie eu, dans mes voyages, à voir une statue ou un monument de l'antiquité, j'en ai encore davantage à lire une inscription bien faite ; il me semble alors qu'une voix humaine sorte de la pierre, se fasse entendre à travers les siècles, et, s'adressant à l'homme au milieu des déserts, lui dit qu'il n'est pas seul, et que d'autres hommes dans ces mêmes lieux ont senti, pensé et souffert comme lui ; que si cette inscription est de quelque nation ancienne qui ne subsiste plus, elle étend notre âme dans les champs de l'infini, et lui donne le sentiment de son immortalité, en lui montrant qu'une pensée a survécu à la ruine même d'un empire.

J'écrivis donc sur le petit mât du pavillon de Paul et de Virginie ces vers d'Horace :

..... Fratres Helense, lucida sidera,
Ventorumque regat pater,
Obstrictis aliis, præter Iapyga.

« Que les frères d'Hélène, astres brillants comme vous, et que le père des vents vous dirigent et ne fassent souffler que le zéphyr. »

Je gravai ce vers de Virgile sur l'écorce d'un tatamaque, à

քառյն յորոյ ընդ հովանեաւն բազմեր էրբէր Պօղ ի զնին կալով
ի բացուստ արեկոծ ծովուն .

Երանի եւ որ միայն ծանեաւ զբերափս արտորեկց :

Եւ գայս զբարաւորաւ դրան սենեկի Լարուրի տիկնոջն , որ
ժողովետդ էր նոցա .

Աստ հանգիստ աներկեաւն , եւ կեանք անգետ խարկանաց :

Սակայն Վիրգինէ ինչ ոչ հաճեր ընդ յատինաբանութիւնս
իւմ . Եւ ասեր էրէ զոր աս ոստ հողմացուցին իւրոյ էղի բան , էր-
կարածից է յոյժ եւ կարի խորիմաց . յաւ եւս էր , ասէ , որպէս
ինն բուի , թէ գրէիր ՅԱՆԳ ՅՈՒՋԵԱՍ , ԲԱՅՅ ԱՆՎԿԱՆԳ . Որում
պատասխանիտուեալ ասեմ . « Այդ առած առարիւնութեան յաւետ
ի ճան գայ » : Եւ նա շառագնեցաւ ընդ բանն իւմ :

Երջանիկքն այն բնակիչք վայրացս գլխարագածն իւրեանց
ոգիս ձգեալ տարածանէին գամենայնիւ որ շուրջ կայր զնորօք ,
եւ աննշանից իսկ իրաց անուանս էղեալ էին գորովականս յոյժ :
Ի մարմանդի ուրեք՝ շրջաբոյր ինչ տեղի նարնջենէօք , աղա-
մաղգենէօք եւ վարդաճամբէօք զարդարեալ , ուր եւ Վիրգինէ եւ
Պօղ էրբեալ էրբէր էրբէր պարեին , յորջորջեալ կոչէր ՄԻԱԲԱՆՈՒ-
ԹԻՒՆ : Մառն հինաւորց յորոյ ընդ հովանեաւն Լարուր եւ
Մարգարիտ պատմեալ էին իրերաց գաղէտս իւրեանց , ճայներ
ՋՆՋԵԱՍ ԱՐՏԱՍՈՒԲ : ԲՐԻՏԱՆԻԱ եւ ՆՈՐՄԱՆՏԻԱ անուանէին զա-
ծուան յորս սերմանեալ էին ցորեան , Էլակ եւ ոլոռն : Ըղճացեալ
Դոմինիկեայ եւ Մարիամու ըստ տիրութեացն իւրեանց օրինակի
անմոռաց ունել զտեղիս ծննդեան իւրեանց յԱփրիկէ , Անկոլյա
եւ Փուլփուէնք կոչեցին վայրս էրկուս որ բուսուցանէին նոցա
զխտուն յորմէ կողովս հիւսէին , եւ հնդկի դղմենիս զոր իւրեանց
ձեռօքն տնկեալ էին : Այսպէս տարաշխարհիկքն այնորիկ բերօք
բնագաւառացն տածէին ի սիրտս զբաղցր յիշատակս աշխարհին

l'ombre duquel Paul s'asseyait quelquefois pour regarder au loin la mer agitée :

Fortunatus et ille deos qui novit agrestes !

« Heureux, mon fils, de ne connaître que les divinités champêtres ! »

Et cet autre au-dessus de la porte de la chambre de madame de La Tour, qui était leur lieu d'assemblée :

At securi quies, et nescia fallere vita.

« Ici est une bonne conscience, et une vie qui ne sait pas tromper. »

Mais Virginie n'approuvait pas mon latin : elle disait que ce que j'avais mis au pied de sa girouette était trop long et trop savant : « J'eusse mieux aimé, ajoutait-elle, TOUJOURS AGITÉE, « MAIS CONSTANTE. — Cette devise, lui répondis-je, conviendrait « encore mieux à la vertu. » Ma réflexion la fit rougir.

Ces familles heureuses étendaient leurs âmes sensibles à tout ce qui les environnait. Elles avaient donné les noms les plus tendres aux objets en apparence les plus indifférents. Un cercle d'orangers, de bananiers et de jam-roses plantés autour d'une pelouse, au milieu de laquelle Virginie et Paul allaient quelquefois danser, se nommait LA CONCORDE. Un vieux arbre, à l'ombre duquel madame de La Tour et Marguerite s'étaient raconté leurs malheurs, s'appelait LES PLEURS ESSUYÉS. Elles faisaient porter les noms de BRETAGNE et de NORMANDIE à de petites portions de terre où elles avaient semé du blé, des fraises et des pois. Domingue et Marie, désirant, à l'imitation de leurs maîtresses, se rappeler les lieux de leur naissance en Afrique, appelaient ANGOLA et FOUILLEPOINTE deux endroits où croissaient l'herbe dont ils faisaient des paniers, et où ils avaient planté un calebassier. Ainsi, par ces productions de leurs climats, ces familles expatriées entretenaient les douces illusions

իւրեանց, և ամոքեին զաղետս պանդխտութեանն յօտարոտի Երկրի : Բնբէ, զինքն թաղցր էր ինն տեսանել զեղապատշաճ յորջորջմամբբ բիւրանորօք անուանեալ զժայռս համակործան տեղւոյդ այգորիկ, որ հանգոյն դաշտացն Ելլադայ՝ դէբբուկս աներակաց Եւբ ունի արդ, և անուանս սրտառուջս :

Բայց քան զամենայն ցանկալիս տեղւոյս սխրատեսիլ էր անուանեալն ՀԱՆԳԻՍՏ ՎԻՐԳԻՆԵԱՅ : Յոտս սարաանդակին որ ԳԻՏ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ կոչէր, է փապար՝ ուստի աղբերացեալ վտակ փոքրիկ անդէն առ Ետեղ յօրինէ ջրակոյտինց տեղի ի մարգագետնի ուրէք : Ի ծնանել Մարգարտի զՊօղ, Ետոս Ես նմա յընծայ բոքոյ մի հնդիկ գոր այլոց տուեալ էր ինն : Տնկեաց Մարգարիտ զմիրզն զայն յեզր ջրակուտին, որպէս զի ծառն որ անտի բուսանիցի՝ յայտարար կացցէ ժամանակին յորում գորդեակն ծնա : Ջայն տեսեալ տիկիներն Լարուր, տնկեաց և նա ի տեղւոջն նովին մտօք այլ բոքոյ՝ յործամ ի լոյս ամ զՎիրգինէ : Ի կրկին մրգաց անտի բուսան բոքենիք Երկու, որ և բովանդակ զղիւսանագիրս տոհմիցն Երկոցուն առնէին առաջի . միայն անուն՝ Պօղայ կոչէր ծառ, և միւսումն ծառ Վիրգինեայ. և Երկորին ևս միանգամայն ամեցին ըստ ամել դեռածաղիկ տերանցն, խուն ինչ անհասասար բարձրութեամբ . այլ յետ ամաց Երկուտասանից անցին զանցին քան զխղիցն բարձրութիւն . կողերք նոցին խիղբս արկեալ պատէին զիրերօք, և վայրակախ սառաննէին զդեռաբուսիկ ողկոյզս պտղոցն զաւազանս աղբերն : Ջժառան զայնոսիկ ևւեր տնկեալ, իսկ զձերպ սարաանդակին ըստ բնութեանն զարգու բողեալ էին անփոփոխ : Ջրխատեսիլ և զխոնառուտ կողիւրն աստեղածէ. նշողէին կանաչագեղ և սեւարոյր ձարխտօք լայնատերէք, և ի շնչել սողխաց ճօճէին ծածանէին փունջք զաղտակրի՝ կախեայք զօրէն ծիրանածաւայ կանաչագեաց ծապաւինաց : Ոջ ինչ հեռի ի տեղւոջէն ամէին կուսածաղիկք, որ զնմանութիւն բերեն կամբերանց շահորբամի, և դարապղպէղք որոց պատեանքն

de leur pays, et en calmaient les regrets dans une terre étrangère. Hélas ! j'ai vu s'animer de mille appellations charmantes les arbres, les fontaines, les rochers de ce lieu maintenant si bouleversé, et qui, semblable à un champ de la Grèce, n'offre plus que des ruines et des noms touchants.

Mais, de tout ce que renfermait cette enceinte, rien n'était plus agréable que ce qu'on appelait le REPOS DE VIRGINIE. Au pied du rocher la DÉCOUVERTE DE L'AMITIÉ est un enfoncement d'où sort une fontaine qui forme, dès sa source, une petite flaque d'eau, au milieu d'un pré d'une herbe fine. Lorsque Marguerite eut mis Paul au monde, je lui fis présent d'un coco des Indes qu'on m'avait donné. Elle planta ce fruit sur le bord de cette flaque d'eau, afin que l'arbre qu'il produirait servit un jour d'époque à la naissance de son fils. Madame de La Tour, à son exemple, y en planta un autre, dans une semblable intention, dès qu'elle fut accouchée de Virginie. Il naquit de ces deux fruits deux cocotiers, qui formaient toutes les archives de ces deux familles ; l'un se nommait l'Arbre de Paul, et l'autre l'Arbre de Virginie. Ils crurent dans la même proportion que leurs jeunes maîtres, d'une hauteur un peu inégale, mais qui surpassait au bout de douze ans celle de leurs cabanes. Déjà ils entrelaçaient leurs palmes, et laissaient pendre leurs jeunes grappes de cocos au-dessus du bassin de la fontaine. Excepté cette plantation, on avait laissé cet enfoncement de rocher tel que la nature l'avait orné. Sur ses flancs bruns et humides rayonnaient en étoiles vertes et noires de larges capillaires, et flottaient au gré des vents des touffes de scelopendre suspendues comme de longs rubans d'un vert pourpre. Près de là croissaient des lisières de pervenche, dont les fleurs sont presque semblables à celles de la giroflée rouge, et des piments, dont les gousses couleur de sang sont plus écla-

արիւնքանգր քաջափայլ էս էն քան զբուստ : Ի նոտ անուշից բուրեր ի բացուստ սրտատերէն ապրասամ էս մեխակահոտն ուսման : Ի բարձուէ անտի քարայրին վայրաբերեալ տատանէին պատառուկք նմանեայք գեղածովի պաստառաց, էս զկողխք պարելսացն մեծատարած սրահակս դայարագեղս յօրինէին : Թռչունք ծովայինք՝ խաղաղաւետ վայրացն ըղձակերտք, այսր գային առնույ երեկօքս : Ընդ արեւուն ի մուտս խոնարհէ՝ բռիչս առեալ զծովափամբքն գայր ձկնարտղն էս ծովարտոյտ, էս ընդ օդոցն բարձրութիւն ցին արջնարոյր բարձրարնիչ, էս սպիտակարոյրն բռչունք արեւադարձի որք հանգոյն աստեղն տօւրնջեան ի բաց մեկնէին յամայի մկանանց ձնդկայնոյն Ովկիանոսի : Սիրեր Վիրգիլնէ դադարել առ աղբերասս որ պճնեալ էր հոյակապ էս միանգամայն վայրենի անպաճոյճն պերճութեամբ . էր էրբեմն զի անդր տարեալ լուսնայր զկտտախ տանն ընդ հովանեաւ բորենեացն երկոցուն, էս էր էրբեմն զի անդր յարօտ աճէր գայժիսն իւր . էս մինչդեռ ինքն ի կարանէ նոցին պանիր կազմէր պատրաստէր, ախորժ հաճութեամբ նկատէր քէ սրպէս ճարակէին նորա զճարխտոսն որ գետպացեալ կողխք ժայռին վակժոյժ օղածիգ՝ զմիով ուրէք ի սեպիցն իբրէս ի պատուանդանի զաբեացսն հաստատեալ : Տեսեալ Պօղայ զի սիրելի Վիրգիլեայ էն վայրքն, տարաւ անդր յունտառաց բոյնս ազգի ազգի բռչնոց, որոց գնէտ գնացեալ հորցն էս մարց՝ հաստատեցին զբնակութիւն իւրեանց ի նորումն յայնմ գաղթականի : Երբէք էրբէք բաշխէր նոցա Վիրգիլնէ հաստ բրնձոյ, Եզիպտացորենոյ էս կորեկի : Ընդ երեւել նորա սարեակք ի սօխճս էս ի մրմունջս հատեայք, բենգալք քաղցրանուազք, էս ծիրանաւորքն անուանեալ բռչունք՝ որոց հրանշոյլ փետուրք էն, ի դուրս ի մացառացն էլանէին . պապկայք կանաչագեղք իբրէս զմրուխտ՝ ի մերձակայիցն իջանէին լատանենեաց, դիմեալ դօղէին կարաւք ընդ դայարեօք, էս ամենէրին առ հասարակ գօրէն իմն հասուց վառեկաց խուռն

tantes que le corail. Aux environs, l'herbe de baume, dont les fleurs sont en cœur, et les basilics à odeur de girofle exhalaient les plus doux parfums. Du haut de l'escarpement de la montagne pendaient des lianes semblables à des draperies flottantes, qui formaient sur les flancs des rochers de grandes courtines de verdure. Les oiseaux de mer, attirés par ces retraites paisibles, y venaient passer la nuit. Au coucher du soleil on y voyait voler, le long du rivage de la mer, le corbiveau et l'alouette marine, et, au haut des airs, la noire frégate avec l'oiseau blanc du tropique, qui abandonnaient, ainsi que l'astre du jour, les solitudes de l'océan Indien. Virginie aimait à se reposer sur les bords de cette fontaine, décorée d'une pompe à la fois magnifique et sauvage. Souvent elle y venait laver le linge de la famille à l'ombre des deux cocotiers. Quelquefois elle y menait paître ses chèvres. Pendant qu'elle préparait des fromages avec leur lait, elle se plaisait à les voir brouter les capillaires sur les flancs escarpés de la roche, et se tenir en l'air sur l'une de ses corniches comme sur un piédestal. Paul, voyant que ce lieu était aimé de Virginie, y apporta de la forêt voisine des nids de toute sorte d'oiseaux. Les pères et les mères de ces oiseaux suivirent leurs petits, et vinrent s'établir dans cette nouvelle colonie. Virginie leur distribuait de temps en temps des graines de riz, de maïs et de millet; dès qu'elle paraissait, les merles siffleurs, les bengalis, dont le ramage est si doux, les cardinaux, dont le plumage est couleur de feu, quittaient leurs buissons; des perruches, vertes comme des émeraudes, descendaient des lataniers voisins; des perdrix accouraient sous l'herbe: tous s'avançaient péle-mêle jusqu'à ses pieds, comme des poules. Paul et elle s'amusaient avec transport de leurs jeux, de leurs appétits et de leurs amours.

խաղային գային մինչեւ առ ուսս նորին. եւ նա ընդ Պօղայ
հրճուէր ի տեսիլ խաղոց նոցին եւ ախորժակաց եւ սիրակար-
կաջ տարփանաց :

Ո՛վ սիրուն մանկտի, յայպէս յանմեղութեան անցուցանէիր
դուք զառուրս արշալուստյ կենացն ձերոց՝ ի բարերարութիւն
զանձինս մարգէրով : Քանիցս անգամ ի տեղուօջս յայսմիկ մարքն
ձեր գրկախառն գորդեկօրդ փարեայ գոհանային զՏեառնէ, զի
մխիթարութիւն մեծ պատրաստէր նա ձեօք ձերութեան խրեանց,
եւ զի երջանկաւեալ եւ բարեգուշակ էր մուտն ձեր ի կենցաղս : Քա-
նիցս անգամ ընդ հովանեաւ ժայռիցս այսոցիկ ճաշակից եղէ ձեզ
եւ եւ ընդ նոսին՝ շինականին ձերում անցեայ բազմական սեղա-
նոյ, յորմէ հեօի էր սպանոյ սմենայն կենդանեաց : Քաշխու-
րանք կարնաբուղխք, ձուք դեռածինք, բրնձախառն կար-
կանդակք ի տերեւս աղամարգէնոյ շարեայք, տառաղանք ակաղ-
ձեայք գետնախնձորով, մանգաւ,՝, նարնջիւ, նուամբ, աղա-
մարգիւ, արմառով, անանասիւ, պարենք ձեր էին առողջագոյնք՝
գեղատեսիլք եւ ախորժանամբ բան զամենայն համադամս :

Հանգոյն խրախճանաց նոցա եւ գրոյցքն եւս քաղցուր էին
եւ անմեղանջականք : Բագում այն էր զի Պօղ բանս ի մեջ առ-
նոյր զվաստակոց առուրն կամ զվաղորդայնին : Յանգ մտախորն
լինէր յընտանեացն դիւրութիւն բարեկենդանութեան . իբր զի
յայս նիշ վայրի ոջ հեշտաբայլ էին ուղիք, յայնմ անճանք ի բազ-
մեյ . այս ինչ սարսիկնայ մատաղատունկ ոջ շատ առնէր նո-
վանի, յայն ինչ տեղուօջ յաւ եւս հանգիցէ Վիրգիւնէ :

Յանձրեւարաց առուրս ամենեքեան միահամուռ տեսարք եւ ծա-
ռայք ի տնակին ժողովեայ՝ փախաքս ի սիգոյ եւ կողովս ի ննդիկ
էղեգանէ հիւսէին : Գեղեցկազիրս եւ բարեկարգս էր տեսանել
գործովն տրմուխս, տապարս եւ բանս, եւ առ կանխարն մշա-
կութեան՝ գառ ի նոցանէ յառաջ բերեայ արգիւնս, պարկս
բրնձոյ, որայս ցորենոյ եւ ողկոյզս աղամարգոյ . եւ առա-
տութեան լծորդ էր անդ հանապազ վայելչագեղն ճարտարու-

Aimables enfants, vous passiez ainsi dans l'innocence vos premiers jours en vous exerçant aux bienfaits ! Combien de fois, dans ce lieu, vos mères, vous serrant dans leurs bras, bénissaient le ciel de la consolation que vous prépariez à leur vieillesse, et de vous voir entrer dans la vie sous de si heureux auspices ! Combien de fois, à l'ombre de ces rochers, ai-je partagé avec elles vos repas champêtres, qui n'avaient coûté la vie à aucun animal ! Des Calebasses pleines de lait, des œufs frais, des gâteaux de riz sur des feuilles de bananier, des corbeilles chargées de patates, de mangues, d'oranges, de grenades, de bananes, de dattes, d'ananas, offraient à la fois les mets les plus sains, les couleurs les plus gaies et les sucs les plus agréables.

La conversation était aussi douce et aussi innocente que ces festins ; Paul y parlait souvent des travaux du jour et de ceux du lendemain. Il méditait toujours quelque chose d'utile pour la société. Ici les sentiers n'étaient pas commodes ; là on était mal assis ; ces jeunes berceaux ne donnaient pas assez d'ombre ; Virginie serait mieux là.

Dans la saison pluvieuse, ils passaient le jour tous ensemble dans la case, maîtres et serviteurs, occupés à faire des nattes d'herbes et des paniers de bambou. On voyait rangés dans le plus grand ordre, aux parois de la muraille, des rateaux, des haches, des bêches ; et auprès de ces instruments de l'agriculture les productions qui en étaient les fruits : des sacs de riz, des gerbes de blé et des régimes de bananes. La

քիւն : Իսկ Վիրգիլնէ խրատեալ ի Մարգարտէ եւ ի մօրէն՝
օշարակս կազմէր եւ ըմպելիս զովարարս ի հուզից եղեգնա-
շարարի , ի լեմոնից եւ ի կիտրոնէ :

Ի հասանել երեկոյին՝ ընթրեին ի լոյս կանթեղի . եւ ապա
տիկնայքն Լարուր եւ Մարգարիտ պատմէին զարկածս ուղեւո-
րաց մոյրելոց զիշէրի յաւազակուտ անտառս Եւրոպայ , եւ
կամ զխորտակումն նաւուց բախելոց ի մրրկէ յապտածս ու-
րէք անբնակ կղզեաց : Ի լուր վիպացն վատեալ բորբորէին
դիւրագորով սիրտք որդեկացն , եւ ասէին . « Իցիւք քէ յաշողեր
մեզ Աստուած երբէք ձեռն ասպնջականութեան կարկառեւ
այնպիսեացն ջուտականաց : » եւ ապա ուր ուրեմն զերդաս-
տանքն երկորին անջատեայք ի միմեանց՝ ի հանգիստ քնոյ
երբային , վաղուեան տեսութեան իրերաց անձկակարօտք :

Եր երբէք զի շառաջս անձրեաց մտանէին նորա ի քուն , որ
ուղիսօրէն զարկս խղիցն ձեծէին . եւ եր զի ի մօնջիւն հող-
մոց շնջելոյ , որ սուեալ ածէին նոցա զբացական կոհակացն
զոռումն եւ զճողփիւն , որք զծովափամբն կոծեալ խորտակէին :
Փառս առ Աստուած ի վեր առաքէին սակս անբոյրն պահպա-
նութեան անձանց , եւ հեռասոր վտանգացն յիշատակաւ . եւս
քան զեսս յարգէին զաներկեանն իւրեանց զապահովութիւն :

Ընդ ժամանակս ժամանակս ընթեռնոյր Լարուր տիկին ի
լուրամենեցուն զպատմութիւնս ինչ սրտատուջ անցից յաստուա-
ծաշունջ տառիցն եւ ի նոր կտակարանէ : Գուն ուրէք ճարտա-
բամտէին նորա զսրբագիր մատենէն . քանզի եւ աստուածա-
բանականն նոցա զիտութիւն՝ ի զգածմունս սրտիցն եր , հան-
գոյն հմտութեանն զոր զբնութեան իրաց ունէին , եւ վարուցն
ուղղութիւն ի գործս եւ ի գնացս նոցա փայլէր՝ ըստ Աւետարա-
նին պատուիրանաց : Ոչ էին նոցա առուրք սանմանեայք ի զբօ-
սանս կամ ի տրտմութիւն . քանզի եւ ամենայն օր տօն էր նոցա ,
եւ որ ինչ շուրջ զնոքօք համօրէն՝ տաճար Աստուծոյ , յորում

délicatesse s'y joignait toujours à l'abondance. Virginie, instruite par Marguerite et par sa mère, y préparait des sorbets et des cordiaux avec le jus des cannes à sucre, des citrons et des cédrats.

La nuit venue, ils soupaient à la lueur d'une lampe ; ensuite madame de La Tour ou Marguerite racontait quelques histoires de voyageurs égarés la nuit dans les bois de l'Europe, infestés de voleurs ; ou le naufrage de quelque vaisseau jeté par la tempête sur les rochers d'une île déserte. A ces récits, les âmes sensibles de leurs enfants s'enflammaient ; ils priaient le ciel de leur faire la grâce d'exercer quelque jour l'hospitalité envers de semblables malheureux. Cependant les deux familles se séparaient pour aller prendre du repos, dans l'impatience de se revoir le lendemain.

Quelquefois elles s'endormaient au bruit de la pluie qui tombait par torrents sur la couverture de leurs cases, ou à celui des vents qui leur apportaient le murmure lointain des flots qui se brisaient sur le rivage. Elles bénissaient Dieu de leur sécurité personnelle, dont le sentiment redoublait par celui du danger éloigné.

De temps en temps, madame de La Tour lisait publiquement quelque histoire touchante de l'Ancien ou du Nouveau Testament. Ils raisonnaient peu sur ces livres ; car leur théologie était toute en sentiment, comme celle de la nature, et leur morale toute en action, comme celle de l'Évangile. Ils n'avaient point de jours destinés aux plaisirs et d'autres à la tristesse : chaque jour était pour eux un jour de fête, et tout ce qui les environnait un temple divin, où ils admiraient sans cesse une intelligence infinie, toute-puissante et amie des hommes. Ce sentiment de confiance dans le pouvoir suprême les remplissait de

նկատեալ հիանային ընդ իմաստութիւն նորին անսահման , եւ ընդ ամենակայն զօրութիւն եւ մարդասիրութիւն անհուն . եւ սովին աներկմիտ վստահութեամբ ի գերաբունն իշխանութիւն Աստուծոյ՝ մխիբարեին ընդ անցեալսն , արիանային յառաջիկայս , եւ լի յուսով բարեաց մնային հանդերձեոցն պատահման : Այսպէս անա տիկնայրն այնորիկ բռնագբօսեալք յաղետիցն՝ ի բնութիւն անդր գանձինս պատսպարել , աճեցուցին ի նրբանրս եւ յորդեակս իւրեանց զազդմունսն զայնոսիկ զորս ընճեօք բնութիւն եւ պանպանէ յերեսաց աղետից :

Այլ զոր օրինակ դէպ լինի երբէք եւ ի կարի իսկ բարեխրատ ոգիս ժողովել զիգանայ ամպոց եւ վրդովել զնոսին , ի տրամել յանկարծ ուրուք ի նոցանէ՝ ամենեքին զնովա շուրջ բոլորեալ եւ վարատեին ի նմանն զխորհուրդսն դառնութեան , ոչ այնչափ խելամտութեամբք իմաստուն բանից՝ քան թէ քաղցրութեամբ զգայուն իմաստից սրտի : Ամենայն որ գանձին իւրոյ զբոյս բարուցն հանգանակեր յայնժամ . Մարգարիտ գուարբամտութիւն եռանդուն . տիկինն Լարուք աստուածաբանութիւն սրտառուջ . Վիրգինէ գգուանս սիրայիրս , Պօղ անպատրուակ եւ անկեղծ համարձակութիւն . եւ Մարիամ եւ Դոմինիկոս անգամ յօգնութիւն տրտմեցելոյն փութային . ամենեքեան եւս ընդ վիշտս նորին վշտանային , եւ ընդ արտաժառանգ արտասուէին : Ըստ այսմ օրինակի եւ բոյսք բեկանուտք մանեալ պատին զիրերօք , եւ այնպէս զդէմ ունին ամպրոպաց :

Ի գեղեցկախառն առուրս տարւոյն զնային նորա ըստ ամենայն կիւրակեից առաջիկայ լինել սրբոյ պատարագին յեկեղեցւոջ կիտրոնեացն , զորոյ զաշտարակն զանգակաց տեսանես անա ի դաշտի անդ : Անդր զնային դեսպակաւ եւ արք ընչաւետք . որ եւ բազում անգամ ցանկացան զալ ի ծանօթութիւն բարեկամութեան ազգատոհմիցն այնոցիկ անանջատից , եւ հրաւիրեցին զնոսա ի զբօսանս եւ ի խրախունս . սորա բազում վայելչութեամբ եւ մեծարանօր հրաժարեցին ի հրաւիրա-

consolation pour le passé, de courage pour le présent et d'espérance pour l'avenir. Voilà comme ces femmes, forcées par le malheur de rentrer dans la nature, avaient développé en elles-mêmes et dans leurs enfants ce sentiment que donne la nature pour nous empêcher de tomber dans le malheur.

Mais comme il s'élève quelquefois dans l'âme la mieux réglée des nuages qui la troublent, quand quelque membre de leur société paraissait triste, tous les autres se réunissaient autour de lui et l'enlevaient aux pensées amères, plus par des sentiments que par des réflexions. Chacun y employait son caractère particulier : Marguerite une vivacité douce, Paul de la franchise et de la cordialité ; Marie et Domingue même venaient à son secours. Ils s'affligeaient s'ils le voyaient affligé, et ils pleuraient s'ils le voyaient pleurer. Ainsi des plantes faibles s'entrelacent ensemble pour résister aux ouragans.

Dans la belle saison, ils allaient tous les dimanches à la messe à l'église des Pamplemousses, dont vous voyez le clocher là-bas dans la plaine. Il y venait des habitants riches, en palanquin, qui s'empressèrent plusieurs fois de faire la connaissance de ces familles si unies, et de les inviter à des parties de plaisir. Mais elles repoussèrent toujours leurs offres avec honnêteté et respect, persuadées que les gens puissants ne recherchent les faibles que pour avoir des complaisants, et qu'on

նաց անտի, բանգի և հաւանեալ իսկ էին ի միտս իւրեանց էրեարք առաք յայն սակս և էր ի խնդիր լինին անաւագաց, զի կամակատարս անձանց յաճախեացեն. և քէ չէ հնար կամակատար այնպիսեացն լինել առանց շնրելոյ ակտից նոցին և կամ յօժարութեանցն բարեաց կամ չարաց: Գարձեալ և ի ջրաւոր բնակչացն տեսութենէ բանգուգեալ խոստովէին. բանգի և նորա նախանձաբէկք, չարախօսք և անուսայր սովոր են լինել: Սմին իրի և գառաջինն կիսոցն երկջուտ որմանք բուեցան, և այլոց սեգք և ամբարհաւածք. սակայն զգուշաւորն այն կենցաղ վարուց նոցա ոչ ինչ բավուր էր ի բաղցրահամբոյր և ի մարդասէր գնացից, մանաւանդ առ աղքատսն, որով և լինրեանս ձգեցին տակաւ գակնածութիւն ճոխից և գմեծարանս կարօտելոց:

Բագում այն էր զի զկնի պատարագին գային առ նոսա յոյովք ի խնդիր գործոց ինչ բարեաց: Եր զի ի վշտատեսից որ եկեալ հայցէր ի նոցանէ խրատս բարեաց, և էր զի մանուկ որ աղաչաւոր մատուցեալ վասն մօրն իւրոյ ակտացելոյ՝ խնդրէր գալ տեսանել զնա յայն ինչ վայրի ոչ ինչ կարի ի բացեալ ի տեղառջէն: Յանգ ընդ իւրեանս բարձեալ տանէին նոսխայս դեղոց օգտամատոյցս խօրութեանց յաճախելոց ի բնակս աշխարհին. և բաղցրութիւն ևս անհավ խառնէին ի դարմանսն, որով ցանկալի և պատուական յոյժ առնին դուզնարեայրն անգամ սպասահարկութիւնք: Յաջողագոյնս փարատէին նորա զանձկութիւնս սրտի, որք անբերելիք սովոր են լինել ի միայնութեան և ի վշտակիր մարմնի: Տիկինն Լարուր այնպիսեաւ աներկմիտ վստահութեամբ բարբառէր զԱստուծոյ, զի հիւանդն որ լսէր նմա՝ համարէր իմն քէ ակնբէւ իսկ տեսանիցէ առ իւր զԱստուած: Բագում անգամ արտասուաբոր աջօք դառնայր անտի Վիրգինէ ի տուն, այլ սիրտ նորա լի էր ցնծութեամբ, զի պատէն ինչ գտեալ լինէր բարերարելոյ. զի և նա ինքն էր որ յառաջագոյն պատրաստէր զդեղս դարմանոյ հիւանդացն, և մա-

ne peut être complaisant qu'en flattant les passions d'autrui, bonnes et mauvaises. D'un autre côté, elles n'évitaient pas avec moins de soin l'accointance des petits habitants, pour l'ordinaire jaloux, médisants et grossiers. Elles passèrent d'abord auprès des uns pour timides, et, auprès des autres, pour fières; mais leur conduite réservée était accompagnée de marques de politesse si obligeantes, surtout envers les misérables, qu'elles acquirent insensiblement le respect des riches et la confiance des pauvres.

Après la messe, on venait souvent les requérir de quelque bon office : c'était une personne affligée qui leur demandait des conseils, ou un enfant qui les priait de passer chez sa mère malade dans un des quartiers voisins. Elles portaient toujours avec elles quelques recettes utiles aux maladies ordinaires aux habitants, et elles y joignaient la bonne grâce, qui donne tant de prix aux petits services. Elles réussissaient surtout à bannir les peines de l'esprit, si intolérables dans la solitude et dans un corps infirme. Madame de La Tour parlait avec tant de confiance de la Divinité, que le malade, en l'écoutant, la croyait présente. Virginie revenait bien souvent de là les yeux humides de larmes, mais le cœur rempli de joie, car elle avait eu l'occasion de faire du bien. C'était elle qui préparait d'avance les remèdes nécessaires aux malades, et qui les leur présentait avec une grâce ineffable. Après ces visites d'humanité, elles prolongeaient quelquefois leur chemin, par la vallée de la Montagne-Longue, jusque chez moi, où je les attendais à diner sur les bords de la petite rivière qui coule dans mon voisinage. Je

տուցեալ պաշտեր նոցա գայնս անպատումն գեղով վայելչութեան և քաղցրութեան : Եւ յետ մարդասեր խնամոցն այնոցիկ , եր երբէր զի երկայնեալ զճանապարհ իւրեանց ընդ հովիտս երկայնանիստ լերինն՝ ի տուն իմ գային , ուրանօր սկեկալեալ մնալի նոցա ի ճաշ առ ափամբ առուակին որ զբնակարանան իմով անցանկ : Ի դեպս այնպիսիս հայրայրէի անօրս ինչ վաղընջուց զինւոյ , զի յաւելցի մեզ գուարբամիտ խնդութիւն ի հրնդկայինսն մեր խրախոսն՝ քաղցրաճաշակ և կազդուրիչ արդեամբք Եւրոպայ : Եր ևս երբէր զի ժամադիրք իրերաց լինեար ի ծովեզերին ժողովել ի խառնուրդս անդ այլոց գետակաց՝ որ ի կղզւոջ աստ վտակք ևւեր են մեծամեծք . և բարձեալ տանեար ընդ մեզ ի տանե պաշար բանջարոյ , զոր յաւելուար յառատաբուղխն բերս ընձեռեալս մեզ ի ծով . բանգի որսայար առ ծովափամբն բախնրակս , պողիպողս , կարմրախայտս , ծովախառնիճս , խեջափարս , խեցգետնիս , երինոսս , ոստրէս և խեցեմորթս բազմագիս : Վայրք որ անազնագոյն քան գայլսն էին , բազում այն եր զի անդորրագոյն ևս պատրաստեին մեզ զբօսանս : Եր զի նստեայր յապառածի ուրէր ընդ հովանեառ քառչէնուոյ՝ տեսանեար զլեռնաձէ կոհակս սլեաց , զի ի խորոց անտի ծովուն վագեալ խորտակեին առ ոտս մեր անեղծագոջ շառաջմամբ . և Պօղ որ քաջավարժ եր ի լող իբրեւ զմի ի լուղակաց , յառաջ մատուցեալ գնայր ընդդէմ կոհակացն . և ի գալ հասանել նոցին խոյս տուեալ ի ծովսին կոյս փախչէր յերեսաց փրփրաղեզ և սաստկագոջ մկանանց որք հայածական իմն տանեին զնա քան զծովեզրն ևս անդրագոյն . իսկ Վիրգիլն յայն տեսիլ ճիչ բարձեալ աղաղակեր և ասեր երէ խաղրղ այդորիկ անաբէկ առնեն զիս :

Իբրեւ ճաշոյն վախճան լիներ , երգս արկեալ ի պար անցանեին պարմանիքն երկորին : Վիրգիլն զգեղջուկ կենցաղոյ գեղգեղեր գերանաւետն անդորրութիւն , և զնաւորդաց աղետս՝ որ փոխանակ զերկիր մշակելոյ և տոհմական ի նմանե ընդունելոյ

me procurais pour ces occasions quelques bouteilles de bon vin vieux, afin d'augmenter la gaieté de nos repas indiens par ces douces et cordiales productions de l'Europe. D'autres fois, nous nous donnions rendez-vous sur les bords de la mer, à l'embouchure de quelques autres petites rivières, qui ne sont guère ici que des grands ruisseaux ; nous y apportions de l'habitation des provisions végétales, que nous joignons à celles que la mer nous fournissait en abondance. Nous pêchions sur ce rivage des cabots, des polypes, des rougets, des langoustes, des chevrettes, des crabes, des oursins, des huîtres et des coquillages de toute espèce. Les sites les plus terribles nous procuraient souvent les plaisirs les plus tranquilles. Quelquefois, assis sur un rocher, à l'ombre d'un veloutier, nous voyions les flots du large venir se briser à nos pieds avec un horrible fracas. Paul, qui nageait d'ailleurs comme un poisson, s'avancait quelquefois sur les récifs au devant des lames ; puis, à leur approche, il fuyait sur le rivage devant leurs grandes volutes écumeuses et mugissantes qui le poursuivaient bien avant sur la grève. Mais Virginie, à cette vue, jetait des cris perçants, et disait que ces jeux-là lui faisaient grand'peur.

Nos repas étaient suivis des chants et des danses de ces deux jeunes gens ; Virginie chantait le bonheur de la vie champêtre et les malheurs des gens de mer, que l'avarice porte à naviguer sur un élément furieux, plutôt que de cultiver la terre,

յանդորրու, ընչարաղց տենչիս. նաւարկէն ընդ տարրն մոլեգին :
Էր էս էրբէմն զի ըստ հնդկացն տարագու մնջակատակ լինէր
նա ընդ Պօղայ : Մնջկատակն նախնական իմն բարբառ. է մար-
դոյ, է. հանուրցն քաշածանօք ազգաց. է. այնպէս ընդաբոյս է
է. նշանական՝ զի գամ մի տեսեալ է. քաղաքացւոցն մանկանց զխա-
ղայ հնդիկ մանկուոյ՝ անդէն է. ուսանին : Յիշէր Վիրգիլնէ
զվէպսն գայնոսիկ որ առաւել քան գայսն ի գորով ածեալ էին
զնա լընրեռնույ անդ մօրն յունկն իւր, է. զգլխաւորս յարկա-
ծիցն ճշգրտատիպ ածէր ի տեսի : է. մերք ի շաչխն ծնծղային
Դոմինիկեայ ի մարմանդ անդր գայր՝ սափոր ի գլուխ ունէրով,
է. ան ընդ ան մատչէր յաղբերակն մերձակայ առնույ ջուր :
Դոմինիկոս է. Մարիամ զխաշնարածսն Մաղիամու կերպա-
րանեալ՝ ի բաց զնա մերժէին. բայց Պօղ ի բիկունս օգնակա-
նութեան հասեալ նմա՝ հարկանէր զխաշնարածսն, է. լնոյր
գտափորն է. դներ գայն ի գլուխ նորին. միանգամայն է. բոյ-
րելով նմա պսակ ի կարմրեբանց ծաղկանց անբառամից՝ որ
գտափտակարոյր դիմացն զմոյն գեղապատշաճ էսս փայլեցուցա-
նէին : Յայնժամ է. էս ի խաղս նոցին միջամուխ լեալ՝ զկերպա-
րանս Հռագուէլի առնէի առաջի, է. տայի Պօղայ զդուստրն
իմ զՍեփովրա ի կնուրիսն :

Էր դարձեալ էրբէր զի գտարաբաղդին Հռուրայ բերէր զդէմս,
որ այրիացեալ է. ընչարափ յերկիրն իւր դարձ առնէր, է. անդ
էս ընդ օտարս համար էր սակս յերկարածից ժամանակ տար-
աշխարհիկն լինէրոյն : Դոմինիկոս է. Մարիամ զարտանճիցն
առնուին զգլխակա : Վիրգիլնէ կերպարանէր հասկարաղ աստ
անդ ընդ նեսս նոցին լինէլ, է. Պօղ զժանրութիւն մեծարոյ նա-
հապետի յանճին բերեալ հարցումն առ Վիրգիլնէ առնէր. որում
զդողանի հարեալ տայր նա պատասխանի : Եւ Պօղ անդէն ար-
գահատեալ՝ ասպնջականէր զանմեղն, է. բշուստին լինէր
պատասպարան. գտաիգամն Վիրգիլնէայ լնոյր պաշարապինդ, է.
ածեալ յանդիման առնէր զնա մեզ որպէս ձերակուտի քաղաքին

qui donne paisiblement tant de biens. Quelquefois, à la manière des noirs, elle exécutait avec Paul une pantomime. Là est le premier langage de l'homme ; elle est connue de toutes les nations ; elle est si naturelle et si expressive, que les enfants des blancs ne tardent pas à l'apprendre dès qu'ils ont vu les noirs s'y exercer. Virginie, se rappelant, dans les lectures que lui faisait sa mère, les histoires qui l'avaient le plus touchée, en rendait les principaux événements avec beaucoup de naïveté. Tantôt, au son du tam-tam de Domingue, elle se présentait sur la pelouse, portant une cruche sur sa tête ; elle s'avancait avec timidité à la source d'une fontaine voisine, pour y puiser de l'eau. Domingue et Marie, représentant les bergers de Madian, lui en défendaient l'approche et feignaient de la repousser. Paul accourait à son secours, battait les bergers, remplissait la cruche de Virginie ; et, en la lui posant sur la tête, il lui mettait en même temps une couronne de fleurs rouges de pervenche, qui relevait la blancheur de son teint. Alors, me prêtant à leurs jeux, je me chargeais du rôle de Raguel, et j'accordais à Paul ma fille Séphora en mariage.

Une autre fois, elle représentait l'infortunée Ruth, qui retourne veuve et pauvre dans son pays, où elle se trouve étrangère après une longue absence. Domingue et Marie contrefaisaient les moissonneurs. Virginie feignait de glaner çà et là sur leurs pas quelques épis de blé : Paul, imitant la gravité d'un patriarche, l'interrogeait ; elle répondait en tremblant à ses questions. Bientôt, ému de pitié, il accordait l'hospitalité à l'innocence et un asile à l'infortune ; il remplissait le tablier de Virginie de toutes sortes de provisions, et l'amenait devant nous, comme devant les anciens de la ville, en déclarant qu'il la prenait en mariage, malgré son indigence. Madame de La Tour, à

ասելով. Քեպէտ է. ջրաւոր է, սակայն առնում զսա ինձ ի կին: Յայն տեսիլ յուշ ամեայ Լաբուրի տիկնոջ էրէ նրպէս բողեայ լքեայ նա ի ծնողաց, է. այրիացեայ, է. լինարասէր ասպնջակա- նութեամբ ի Մարգարտէ ժողովեայ, է. յուսայր այնուհետեւ գերջանկաւետ ամուսնութիւն որդեկացն իւրեանց տեսանել, զլայ հարկաներ, է. խառն այն յիշատակը ջարեաց է. բարեաց՝ յարտասուս ցաւոց է. ցնծութեան է. զմեզ յուծանէին :

Այնպէս իմն ճշգրտատիպ ի տեսիլ ամէին նորա զխաղուցն կերպարանս, զի գրեա թէ ի բուն իսկ ի դաշտս Ասորոց է. ի Պաղեստին համարեաք զանմինս : Այլ է. ոչ զարդուց է. տե- սարանաց ջրաւորութիւն էր մեզ ի տեղւոջն, ոչ դամբարաջան յուսաւորութեան է. ոչ նուագածուաց պարոս : Հանդիսարան տեսարանացն լինէր բազում անգամ տեղին այն յորում կիցք են յոլով ճանապարհաց անտառին, է. բերանք նոցին շուրջանակի յօրինէին կամարս կամարս սաղարբախիտս : Մէք զետղ առեայ դադարեաք ի միջավայրին՝ զօրն ցերեկ պատուպարեայք ի տօբոյ. այլ իբրէս ընդ ծիրս երկնից արեգակն ի վայր խոնարհեր, ճա- ուագայքք յուսոյն բեկտեայ ի ծառոցն բնից՝ ի ստուերամած խորս անդր անտառին ձգեայ տարածանէին զյուսափայլն իւ- րեանց հոսանս երկայնաճիգս : Էր Էրբեմն զի է. սկաւառակն արեգական ողջոյն էրեւեր միանաղոյն ի սպառուածի ուրեր ծառագարդ ուղւոյ, է. յուսապայծառ. զվայրն յարդարեր : Սա- դարքք ծառոցն յուսաւորեայք ի ստորէ ի բրբմագոյն նշուլիցն՝ շողշողէին էրփն էրփն ճաճանջիւք սպագիւցնի է. զմրխտոյ. է. բունքն մամուապատր է. բխատիպք՝ ի վաղնջուց արձանս պղնձիս բուէին փոխակերպեայք, է. բուջունք որ վաղ իսկ կանխեայ է. դադարեայ լինէին ի յուրեան ընդ նսեմաստուեր տէրեւովքն օրագայեայք, սխրանային իմն ընդ երկրորդն այն յուսանորոգ արշարոյս, է. ճայն բարձեայ առ հասարակ ողջու- նէին բիւր կարկազանօք զյուսաւորն տուրնջեան :

Բազում անգամ դեպ լինէր յարանայ մեզ ի գեղջկայինսն մեր

cette scène, venant à se rappeler l'abandon où l'avaient laissée ses propres parents, son veuvage, la bonne réception que lui avait faite Marguerite, suivie maintenant de l'espoir d'un mariage heureux entre leurs enfants, ne pouvait s'empêcher de pleurer ; et ce souvenir confus de maux et de biens nous faisait verser à tous des larmes de douleur et de joie.

Ces drames étaient rendus avec tant de vérité, qu'on se croyait transporté dans les champs de la Syrie ou de la Palestine. Nous ne manquions point de décorations, d'illuminations et d'orchestres convenables à ce spectacle. Le lieu de la scène était pour l'ordinaire au carrefour d'une forêt, dont les percées formaient autour de nous des arcades de feuillages ; nous étions, à leur centre, abrités de la chaleur pendant toute la journée ; mais, quand le soleil était descendu à l'horizon, ses rayons, brisés par les troncs des arbres, divergeaient dans les ombres de la forêt en longues gerbes lumineuses, qui produisaient les plus majestueux effets. Quelquefois son disque tout entier paraissait à l'extrémité d'une avenue, et la rendaient tout étincelante de lumière. Le feuillage des arbres, éclairé en dessous de ses rayons safranés, brillait des feux de la topaze et de l'émeraude. Leurs troncs mousseux et bruns paraissaient changés en colonnes de bronze antique, et les oiseaux, déjà retirés en silence sous la sombre feuillée pour y passer la nuit, surpris de revoir une seconde aurore, saluaient tous à la fois l'astre du jour par mille et mille chansons.

La nuit nous surprenait bien souvent dans ces fêtes champê-

խրախճանութիւնս մինչեւ ցգիշերոյն հասանել ի վերայ . սակայն օղոցն յստակութիւն եւ քաղցրախառն զովութիւն ներքեւ մեզ ի բուն լինել ի տաղաւարի ուրէք ի խորս անդ մայրեացն՝ աներկիւղ ամենեւին ի գողոց ի մօտաւորացն եւ ի նեռաւորաց միանգամայն : Իսկ ի վաղիւ անդր ամենայն որ դարձ ի հիւղն արարեալ՝ գտանէր զայն այնպէս որպէս եւ բողեայն էր : Այնքան էր բարեմտութիւն եւ աննենգ հաւատարմութիւն յանշահավաճառ յայսմ կղզւոջ, զի յոյժվից տանց ոչ աղխէին դրունք, եւ յոգունց յամբիկածին Եւրոպացւոց նորատեսիլ իմն գործի բռնէին փականք :

Բայց զոյին ի տարւոջն եւ առարք յորս ոչ էւս էր չափ ցնծութեան եւ հրճուանացն Պօղայ եւ Վիրգիլեայ, զմարցն ասեմ տօնից տարեդարձս : Յերեկոյէ փոյր ի մտի կայեալ քրէր հայս Վիրգիլեն, եւ կարկանդակս այնու եփեալ առաքեր առ կարօտեալս յազգատոհմիցն սպիտակաց ի կղզւոջս ծնէոց՝ որոց էրբէր չէր կերեալ հաց եւրոպական, եւ որք անօգնական ի Հնդկացն մնայով՝ անտառաբնակ կենօք մանիոր կերակրէին, եւ առ ի ժոյժ կարեաց աղբատութեան՝ ոչ զգերեացն ունեին զապշութիւն մտաց, եւ ոչ զարիութիւն՝ զղատտիարակութեան արգասիս : Քան զկարկանդակս զայնոսիկ այլ ինչ չմարբեր Վիրգիլեն հանել յընծայ ըստ ձեռին բաւականի տանն . սակայն այնպիսի իմն քաղցրահամբոյր մատուցանէր զայն շնորհիւ, որ պատուական եւ ցանկալի յոյժ գնուէրն գործէր : Նա զի Պօղայ գործ էր առնույ եւ տանել զպարգէւսն ի տունս տունս, եւ որք ընդունեինն՝ բան տային զալ անցուցանել զօր վաղուին առ Լարուր տիկնոջ եւ առ Մարգարտի : Յայնժամ էր տեսանել մայր գոր ի մարց զի գայր հասանէր էրկուր եւ էրիւր զճնակերպ դատբօր՝ դայնկագունհիւր եւ վտտելովք, եւ որ առ յոյժ էրկջոտութեան բարուցն ոչ իշխէին զաչս ի վեր ամբառնալ : Սակայն Վիրգիլեն վաղ ընդ փոյր համարձակութիւն տայր նոցս . օշարակս բաշխէր նոցին զովարարս, եւ այնպիսի իմն ազնուու-

tres ; mais la pureté de l'air et la douceur du climat nous permettaient de dormir sous un ajoupa, au milieu des bois, sans craindre d'ailleurs les voleurs ni de près ni de loin. Chacun, le lendemain, retournait dans sa case et la retrouvait dans l'état où il l'avait laissée. Il y avait alors tant de bonne foi et de simplicité dans cette île sans commerce, que les portes de beaucoup de maisons ne fermaient point à clef, et qu'une serrure était un objet de curiosité pour plusieurs créoles.

Mais il y avait dans l'année des jours qui étaient pour Paul et Virginie des jours de plus grandes réjouissances : c'étaient les fêtes de leurs mères. Virginie ne manquait pas, la veille, de pétrir et de cuire des gâteaux de farine de froment, qu'elle envoyait à de pauvres familles de blancs, nées dans l'île, qui n'avaient jamais mangé de pain d'Europe, et qui, sans secours de noirs, réduites à vivre de manioc au milieu des bois, n'avaient, pour supporter la pauvreté, ni la stupidité qui accompagne l'esclavage, ni le courage qui vient de l'éducation. Ces gâteaux étaient les seuls présents que Virginie pût faire de l'aïssance de l'habitation : mais elle y joignait une bonne grâce qui leur donnait un grand prix. D'abord, c'était Paul qui était chargé de les porter lui-même à ces familles ; et elles s'engageaient, en les recevant, de venir le lendemain passer la journée chez madame de La Tour et Marguerite. On voyait alors arriver une mère de famille avec deux ou trois misérables filles, maigres, jaunes et si timides, qu'elles n'osaient lever les yeux. Virginie les mettait bientôt à leur aise ; elle leur servait des rafraichissements, dont elle relevait la bonté par quelque circonstance particulière qui en augmentait, selon elle, l'agrément. Cette liqueur avait été préparée par Marguerite, cette autre par s.

քիւն ի բաշխոյսն յաւելոյր՝ որով ըստ նորս մտացն հաճոյագոյն
էս հարկ էր նոցին ընծայել։ Իբր զի գայս ինչ ըմպելի Մար-
գարիսն էր պատրաստեալ, գայն ինչ իւրն մայր, էս գայս ինչ
միրգս նորին ինքեան եղբօրն կրեալ էր ի բարձուէ ծառայն :
Բուռն առնէր Պօղայ զի պարս տացէ նոցա բոյորել, էս մինջչէս
տեսեալ զնոսա հաճս էս բերկրալիցս՝ ոչ մէկնէր ի նոցանէ-
քանզի կամէր զի խնդութեան իւրոյ տանն կցորդս լիցին էս
նորս : Ասէր իսկ էրէ Առ ի գանձին երջանկութիւն յարդարելոյ
հարկ ի վերայ կայ այլոցն երջանկութեան խնամ ունել : Ես իբրէս
ժամ լինէր դարձի նոցին առ իւրեանցսն, ստիպէր զնոսա բառ-
նալ էս տանել զոր ինչ միանգամ ախորժելին էր անձանց, էս
զնորութիւն կամ զանսովորն լինել իրացն պատճառեալ՝ ստի-
պէր զնոսա ի պարգեւացն ընդունելութիւն : Երէ պատաստառնս
յոյժ զգրցիս նոցին տեսանէր, հրաման իմօրէն առեալ՝ ընտրէր
ինչ ինչ յիւրոց անտի ձորձոց էս տայր Պօղայ տանել էս դնել
ի ծածուկ առ սեամս տնակաց նոցին : Ահա ըստ այսմ օրինակի
հանգոյն աստուածախնամն տեսչութեան առնէր նա զբարիս,
զբարեբար ձեռնն բազուցանելով, էս զբարիսն էւէր յերեւան
բերելով :

Եւրպացւոցոց ազգաց անդատին ի տղայութենէ լի էն խոր-
հորոյր մտաց կանխակալ սովորութեամբբ այնպիսեօր որ հա-
կառակին երջանկատետն կենաց, էս ջմարբիք լինել խելամուտ
էրէ բնա ունիցիլ բնութիւն ընձեռել ումեր այսբան հանձար
յուսաւոր, այսգոյն էս բերկրանս : Յանձուկ շրջանի ուրեմն
մարդկայնոց իրաց պարագրեալ ոգւոց ձերոց, արագ արագ հա-
սանեն ի սահմանաձայրս վայելիցն իւրեանց. բայց բնութիւն
էս սիրտ աղբիւրք անսպառք էն : Պօղայ էս Վիքրիներայ ոչ ժա-
մացոյցբ էին, ոչ տոմարք, ոչ ժամանակի մատենք, ոչ պատ-
մութիւնք էս ոչ գրեան իմաստասիրութեան. այլ կենաց նոցին
պարբերութիւնք՝ բնութեանն շրջանօր ջափէին : Տաւրնջեկայնոցն
ժամուց ի ստուերաց ծառոց ծանօրք լինէին, էս քառանդով

mère ; son frère avait cueilli lui-même ce fruit au haut d'un arbre. Elle ne les quittait point qu'elle ne les vit contentes et satisfaites ; elle voulait qu'elles fussent joyeuses de la joie de la famille. « On ne fait son bonheur, disait-elle, qu'en s'occupant de celui des autres. » Quand elles s'en retournaient, elle les engageait d'emporter ce qui paraissait leur avoir fait plaisir, couvrant la nécessité d'agréer ses présents du prétexte de leur nouveauté ou de leur singularité. Si elle remarquait trop de délabrement dans leurs habits, elle choisissait, avec l'agrément de sa mère, quelques-uns des siens, et elle chargeait Paul d'aller secrètement les déposer à la porte de leurs cases. Ainsi elle faisait le bien à l'exemple de la Divinité, cachant la bienfaitrice et montrant le bienfait.

Vous autres Européens, dont l'esprit se remplit dès l'enfance de tant de préjugés contraires au bonheur, vous ne pouvez concevoir que la nature puisse donner tant de lumières et de plaisirs. Votre âme, circonscrite dans une petite sphère de connaissances humaines, atteint bientôt le terme de ses jouissances artificielles ; mais la nature et le cœur sont inépuisables. Paul et Virginie n'avaient ni horloges, ni almanachs, ni livres de chronologie, d'histoire et de philosophie : les périodes de leur vie se réglaient sur celles de la nature ; ils connaissaient les heures du jour par l'ombre des arbres, les saisons par les temps où elles donnent leurs fleurs ou leurs fruits, et les années par le nombre de leurs récoltes. Ces douces images répandaient

յեղանակաց տարւոյ ի ժամանակաց անտի յորս ծաղկէինն էս պողաբէրք լինէին, էս զամացն զնացեոց զհամար ի բուռն հնճոցն էս կրոց իմանային : Այն խորհուրդք նկարակերպք էս քաղցունք վայելչագեղս իմն էս շնորհայիցս յարդարէին զգրոյցս նոցա : « Ճաշոյ ժամ է, ասէր Վիրգիլն առ քնտանիսն, քանզի անա աղամարգոցն ստուէրք առ ոստ նոցին ամփոփեցան. » էս դարձեալ . « Տարածամի օրս, զի մոշէնիք կծկէն անա զտերեւսն : » Ի հարցանել բարեկամաց էս դրացեաց էրէ « Ե՞րբ կէսցես տեսանել զմեզ, » ասէր Վիրգիլն . « Յեղեզնաշարարացն ժամանակի : » Եւ երիտասարդունիքն անդրէն կրկնէին . « Քաղցրագոյն էս էս ցանկագոյն մեզ եղիցի գալուստդ : » Երէ որ հարցարանէր զնա քէ քանի՞ իցէն ամբ հասակի նորին էս Պօղայ, ասէր . « Հասակակից է եղբայրն իմ բոքեւոյն մեծի որ առ աղբերն կայ, էս էս փորրկանն : Յորմէ հետէ կեամ էս յաշխարհի, երկուտասանիցս պողաբէրեցին մանկէնիք, էս քսանէւհորիցս ծաղկեցին նարնջէնիք : » Թուէր իմն այնպէս էրէ առուրք կենդանութեան նոցա հիւսեալք էին ընդ ծառոցն կենդանութեան՝ հանգոյն կենաց Փառնայց¹⁶ էս մայրեացն շահապետաց : Պատմականաց ինչ դարուց հմտութիւն անձանօք էր ի նոցանէ, բայց ի մարցն էւր անցիցն կենաց պատմութենէ . ժամանակագրութիւն այլ ոչ էր նոցա քան զժառատնկոցն իւրեանց ժամանակս, էս ոչ իմաստասիրութիւն այլ՝ քան զբարեբարել ամենեցուն էս միաբանել յամենայնի զկամս անձանց ընդ կամացն Աստուծոյ :

Եւ բնաւ զինչ պէտք պատանեկացն էին ընչաւետս էս բանիրունս լինելոյ ըստ մերումս սարասի : Պէտք նոցին էս անգիտութիւն յաւելուած էսս գործէին երանաւետ կենաց նոցա : Չանցանէր բնաւ օր յորում ջմաստասորէին իրեբաց խելամտութիւն ինչ էս հմտութիւն . այն, հմտութիւնս ինչ . էս էրէ յանկարծ ի հըմտութիւնսն յայնոսիկ էս մոլորութիւն ինչ խառնիցի, ապարէն առն արդարոյ էս ողջամտի չիք ինչ ուստէր կասկած էրկիւղի :

les plus grands charmes dans leurs conversations. « Il est temps
« de diner, disait Virginie à la famille, les ombres des bananiers
« sont à leurs pieds » ; ou bien : « La nuit s'approche, les ta-
« marins ferment leurs feuilles. — Quand viendrez-vous nous
« voir? lui disaient quelques amis du voisinage. — Aux cannes
« de sucre, répondait Virginie. — Votre visite nous sera encore
« plus douce et plus agréable, » reprenaient ces jeune filles.
Quand on l'interrogeait sur son âge et sur celui de Paul : « Mon
« frère, disait-elle, est de l'âge du grand cocotier de la fon-
« taine, et moi de celui du petit. Les manguiers ont donné
« douze fois leurs fruits, et les orangers vingt-quatre fois leurs
« fleurs depuis que je suis au monde. » Leur vie semblait at-
tachée à celle de ces arbres, comme celle des faunes et des
dryades ; ils ne connaissaient d'autres époques historiques que
celles de la vie de leurs mères, d'autre chronologie que celle
de leurs vergers, et d'autre philosophie que de faire du bien
à tout le monde et de se résigner à la volonté de Dieu.

Après tout, qu'avaient besoin ces jeunes gens d'être riches
et savants à notre manière ? Leurs besoins et leur ignorance ajou-
taient encore à leur félicité. Il n'y avait point de jour qu'ils ne
se communiquassent quelques secours ou quelques lumières ; et,
quand il s'y serait mêlé quelques erreurs, l'homme pur n'en
a point de dangereuses à craindre. Ainsi croissaient ces deux
enfants de la nature. Aucun souci n'avait ridé leurs fronts ; au-

Ձայս օրինակ առասիկ աճեալ զարգանային երկոքին այն զառակը բնութեան սիրասունք : Ճակատը նոցա ոչ խորշումեցան երբէք ի հոգոց տրտմութեան , եւ արիւն նոցա ոչ սպականեցաւ յանժուժկալ շուայտութենէ , եւ սիրտը նոցա ոչ ստերիւրեցան երբէք յախտիցն չարաց . սէր , անմեղութիւն եւ աստուածպաշտութիւն օր քան զօր յաւելուին զանձառանրաշն շնորհս ոգոց նոցա ի դէմս նոցին չքնադագեղս , եւ ի զնացսն եւ ի շարժմունս ամենայն : Յաշայտըջս անդ կենացն՝ զուարթածաղիկը կին իբրեւ զառաւօտ . այսպէս երբեմն եւ նախածնողքն մեր երեւեցան յեղեմական դրախտին յորժամ այն ինչ էլեալը ի ձեռանէ Արարչին տեսին զմիմեանս , մատեան առ իրեարս , եւ խօսակից եղեն միմեանց եղբայրաբար եւ քեռօրէն սիրով . քանզի եր իսկ Վիրգիլնէ քաղցրանամբոյր եւ պարկեշտասէր եւ բարեմիտ հանգոյն եւայի , եւ Պօղ զԱղամայ բերէր զնմանութիւն՝ ընդ առնաձե հասակին զմանկականն ունելով պարզմտութիւն :

Բազում անգամ դարձ ի վաստակոցն արարեալ եւ Պօղայ , եւ միայն ընդ միայնումն կացեալ — որպէս եւ բիւրիցսպատմեալ է ինձ — ասէր ցնա . « Յորժամ խոնջ իցեմ , ի տեսիլ կերպարանացդ հանգչիմ ես : Յորժամ ի բարձուէ անտի լերինդ նշմարեմ զքեզ ի խորս հովտիդ , կոկոն վարդի երեւիս դու ինձ ի մրգաբերն ծառաստանի : Յորժամ ձեմ առեալ զնաս դու ի տուն մարցն մերոց , ոչ այնպէս գեղեցկալանջ եւ ոչ այնքան քերեւընթաց է կարաւ որ առ ձագս իւր ձեպիցի : Թեպէտ եւ ոչ եւս զականիցեմ զքեզ ի ծառոց միջի , սակայն չեն ինձ պետք նշմարել զքեզ առ ի գտանելոյ զքեզ . իմն ինչ առ ի քեն՝ անձառ . առ յինն՝ կայ եւ մնայ ինձ յօդս ընդ որ դուն սրանաս , եւ ի դալարուջ յոր դուն բազմեալ կաս : Առ քեզ մերձեցեալ , այլ յայլմէ լինիմ : Ոչ այնպէս հրաշագեղ է կազուտակն երկնից որպէս քոյդ ականողիք , եւ ոչ այնքան քաղցրանուագ պենկալիցն դայլայլիկը որբան քո ձայնիդ անոյշ գեղգեղանք : Նքէ ծագիւ մատինս եւէք ի քեզ հպիցիմ , սարսուռ բերկրապատար ընդ մարմինս իմ ըն-

eune intempérance n'avait corrompu leur sang ; aucune passion malheureuse n'avait dépravé leur cœur : l'amour, l'innocence , la piété développaient chaque jour la beauté de leur âme en grâces ineffables , dans leurs traits , leurs attitudes et leurs mouvements. Au matin de la vie , ils en avaient toute la fraîcheur : tels , dans le jardin d'Éden , parurent nos premiers parents , lorsque , sortant des mains de Dieu , ils se virent , s'approchèrent et conversèrent d'abord comme frère et comme sœur : Virginie , douce , modeste , confiante comme Ève ; et Paul , semblable à Adam , ayant la taille d'un homme avec la simplicité d'un enfant.

Quelquefois , seul avec elle (il me l'a mille fois raconté) , il lui disait , au retour de ses travaux : « Lorsque je suis fatigué ,
« ta vue me délasse ; quand , du haut de la montagne , je t'a-
« perçois au fond de ce vallon , tu me parais au milieu de nos
« vergers comme un bouton de rose. Si tu marches vers la mai-
« son de nos mères , la perdrix qui court vers ses petits a un
« corsage moins beau et une démarche moins légère. Quoique
« je te perde de vue à travers les arbres , je n'ai pas besoin
« de te voir pour te retrouver : quelque chose de toi , que je
« ne puis dire , reste pour moi dans l'air où tu passes , sur
« l'herbe où tu t'assieds. Lorsque je t'approche , tu ravis tous
« mes sens. L'azur du ciel est moins beau que le bleu de tes
« yeux ; le chant des bengalis moins doux que le son de ta
« voix. Si je te touche seulement du bout du doigt , tout mon
« corps frémit de plaisir. Souviens-toi du jour où nous pas-
« sâmes à travers les cailloux roulants de la rivière des Trois-

բանայ : Յնչ քեզ օրն այն յորում անցար մեր ընդ խիճսն բոլորանէս գետոյն եռաստեանց . զիւնրդ ժամանեալ առ գետափամբն վաստակաբէկ էի . այլ իբրեւ ըստ անձին բարձի ես զքեզ, քէս քերէս օղասլաց բոջնոյ բուեր քե ունիցիմ : Ադէ ասա, որով դու հմայիւք զիւրեցեր արդէօք զիս : Միքե հանձարսովդ . սակայն մարցն մերոց առաւելագոյն է հանձար քան զիմ էս գրո : Միքե գգուանօրդ . այլ յաճախագոյն քան զքեզ համբուրեն նորա զիս : Թուի ինձ եք բարուրիւն սրտի քո է որ զիւրեալ է զանձն իմ : Չմոռացայց ես երբէք զօրն յորում բոկոտն ընրացիւք դէմ եղեալ զնացեր դու մինչէս . ցՍեաւ . Գետ խնդրել զբողոքիւն գերւոյն փախտականի տառապելոյ : Ա՛ռ ընկալ, սիրեցեալդ իմ, զծաղկափրիքս զայս ոստղ կիտրոնի գոր ի մայրիսն հատի, էս առ մահձաւդ զիցես ի զիշերի : Ադէ կեր զխորիսխս զայս մեղու . վասն քո կրէցի զսա ի բարձուէ վիմին մեծի : Բայց նախ էկ հանգիք ի զիրկս իմ, էս ոգի առից ես ի վաստակոց : »

Եւ Վիրգիլնէ պատասխանի տուեալ ասեր ցնաւ . « Ո՛վ իմս եղբայր . ոչ այնչափ խրախ առնեն զանձն իմ նշոյր արփենւոյն որ այգուն այգուն զբարձամբք պարեխացդ հարկանին՝ որպէս քոյինդ տեսուրիւն : Սիրելով սիրեմ էս զիմ մայրիկ, սիրեմ յոյժ էս գրոյդ . այլ մինչ նորա որդեակ զքեզ ձայնիցեն, առաւել էս սիրեմ զնոսա : Յորժամ զքեզ գգուիցեն, խրախ էս լինիմ էս քան քե յորժամ զինէս խանդաղատիցին : Հարցանես ցիս քե առ ինչ սիրիցեմ զքեզ . ապաքեն ամենայն համաստեր սիրեն զիրեար : Հայեաց ի բոջոնս մեր . ի նմին բունկան սնեալք՝ սիրեն զմիմեանս հանգոյն մեզ, էս ցանց ընդ միմեանս կան իբրեւ զմեզ : Լուր նրպէս ծառ ի ծառէ ձայնատու լինելով՝ դարձուածս առնեն բանից . սոյնպէս էս էս, մինչ ի բարձուէ անտի լերինն տրձագանգր յունկն իմ ննչեն նուագաց սրնգիդ, անդրեն կրկնեմ զբարբառն ի խորոջ աստ հովտիս : Եւ առելի էս սիրելի եղեր դու ինձ յօրէ յորմէ կամեցարն մարտ եղեալ ոգորել վասն իմ ընդ տեսուն գերւոյն : Յայնմ հետէ բագում անգամ ասացի էս

« Mamelles : en arrivant sur ses bords, j'étais déjà bien fatigué ;
« mais, quand je t'eus prise sur mon dos, il me semblait que
« j'avais des ailes comme un oiseau. Dis-moi par quel charme
« tu as pu m'enchanter ? Est-ce par ton esprit ? mais nos mères
« en ont plus que nous deux. Est-ce par tes caresses ? mais
« elles m'embrassent plus souvent que toi. Je crois que c'est
« par ta bonté. Je n'oublierai jamais que tu as marché nu-pieds,
« jusqu'à la Rivière-Noire, pour demander la grâce d'une pau-
« vre esclave fugitive. Tiens, ma bien-aimée, prends cette branche
« fleurie de citronnier, que j'ai cueillie dans la forêt ; tu la
« mettras, la nuit, près de ton lit. Mange ce rayon de miel ;
« je l'ai pris pour toi au haut d'un rocher. Mais auparavant
« repose-toi sur mon sein, et je serai délassé. »

Virginie lui répondait : « O mon frère ! les rayons du soleil
« au matin, au haut de ces rochers, me donnent moins de joie
« que ta présence. J'aime bien ma mère, j'aime bien la tiemme ;
« mais quand elles t'appellent mon fils, je les aime encore da-
« vantage. Les caresses qu'elles te font me sont plus sensibles
« que celles que j'en reçois. Tu me demandes pourquoi tu
« tu m'aimes ; mais tout ce qui a été élevé ensemble s'aime.
« Vois nos oiseaux : élevés dans les mêmes nids, ils s'aiment
« comme nous. Ecoute comme ils s'appellent et se répondent
« d'un arbre à l'autre ; de même, quand l'écho me fait enten-
« dre les airs que tu joues sur ta flûte au haut de la monta-
« gne, j'en répète les paroles au fond de ce vallon. Tu m'es
« cher, surtout depuis le jour où tu voulais te battre pour moi con-
« tre le maître de l'esclave. Depuis ce temps-là, je me suis dit
« bien des fois : Ah ! mon frère a un bon cœur ; sans lui je serais
« morte d'effroi. Je prie Dieu tous les jours pour ma mère, pour

ցանձն իմ. Բնբէ, զի բարեսիրտ է եղբայրն իմ. եթէ նա չէր, էս անաբէկ կորնչէի : Զօր հանապազ աղօթեմ էս առ Աստուած վասն մօր իմոյ, վասն քոյոյդ, վասն քո, էս վասն հիրացն մերոց սպասաւորաց . այլ յորժամ գրոյդ անուն առնուցում ի բերան՝ քուի ինձ զի յաւելու . ոգոյս իմոյ եռանդն : Քանի սրտառուջ պաղատանօք հայցեմ ի Տեառնէ զի մի հասցեն բեզ ջարիք : Առ իմէ այնպէս ի հեռաստան էս ի բարձրաբէրն վայրս դիմիցես բերել ինձ միրգ էս ծաղկունս . ոչ աւանիկ ի լիութիւն բաւականի ունիմք գամենայն ի դրախտիս : Տես զիսնդ խնջ էս էս պարտասեալ, էս ընդ քիրտն քարատեալ : » Եւ սպիտակաբոյր վարչամակաւն փոքու սրբէր զճակատ նորին էս գայտսն, էս համբոյր բազում տայր նմա :

Սակայն ոչ սակաւ ժամանակ էր յորմէ հետէ յանձանօք ինչ էրաշխեսպս տազնապէր Վիրգիլնէ . աչք իւր կապուտակք շուրջանակի թխանային . գունատէին Էրեսքն, մեղկեալ բույանայր մարմինն ողջոյն . ոչ էս էր գուարբէրէս զնա տեսանել, էս ոչ քաղցրածպիտ ի շրբունսն : Էր զի յանկարծ գուարբանայր առանց ուրախութեան, էս տխրէր առանց տրտմութեան : Խուսափէր ի խաղուցն իւրոց անմեղաց, լընդէյական վաստակոցն էս ի կենաց կցորդութենէ ընտանեացն սիրայնոց : Թափ առեալ շրջէր վայրավատին յանմարդի վայրս օրեւանին, զհանգիստ խնդրէր, էս ոչ ուրէր գտանէր : Էր Էրբէր զի զՊօղ տեսեալ՝ թինդս առեալ դիմէր ի նա . էս այն ինչ մերձեցեալ՝ զմբաղ յանկարծադէպ անկանէր զնովաւ . այտքն դայնկագոյնք շառագնէին ի բոտք, էս աչքն ջիշխէին յաջս նորին դադարել : Ասէր ցնա Պօղ . « Պարէխքս դալարանան, էս քօչունք մեր էրգս առնուն յորժամ գրեզն տեսանիցեն . ամենայն ինչ բերկրալից է շուրջ գրէս, դու միայն կաս տխրագգած : » Եւ զիրկս ածեալ զնովաւ գուն գործէր փոփոգել զնա . բայց նա ի բաց զգոտխն դարձուցանէր, էս սոսկմամբ իմն առ մայրն խուսափէր : Ի գգուանաց Էղբօրն խռովէր յանձն իւր օրիորդն հեզ . էս Պօղ անզի-

« la tienne , pour toi , pour nos pauvres serviteurs ; mais , quand
« je prononce ton nom , il me semble que ma dévotion aug-
« mente. Je demande si instamment à Dieu qu'il ne t'arrive
« aucun mal ! Pourquoi vas-tu si loin et si haut me chercher
« des fruits et des fleurs ? N'en avons-nous pas assez dans le
« jardin ? Comme te voilà fatigué ! tu es tout en nage. » Avec
son petit mouchoir blanc elle lui essuyait le front et les joues,
et elle lui donnait plusieurs baisers.

Pendant depuis quelque temps Virginie se sentait agitée
d'un mal inconnu : ses beaux yeux bleus se marbraient de noir,
son teint jaunissait, une langueur universelle abattait son corps.
La sérénité n'était plus sur son front ni le sourire sur ses lèvres.
On la voyait tout à coup gaie sans joie et triste sans chagrin.
Elle fuyait ses jeux innocents, ses doux travaux et la société
de sa famille bien-aimée ; elle errait çà et là dans les lieux
les plus solitaires de l'habitation, cherchant partout du repos,
et ne le trouvant nulle part. Quelquefois, à la vue de Paul,
elle allait vers lui en folâtrant ; puis tout à coup, près de
l'aborder, un embarras subit la saisissait, un rouge vif colorait
ses joues pâles, et ses yeux n'osaient plus s'arrêter sur les siens.
Paul lui disait : « La verdure couvre ces rochers, nos
« oiseaux chantent quand ils te voient ; tout est gai autour de
« toi, toi seule es triste. » Et il cherchait à la ranimer en
l'embrassant ; mais elle détournait la tête, et fuyait tremblante
vers sa mère. L'infortunée se sentait troublée par les caresses
de son frère. Paul ne comprenait rien à des caprices si nouveaux
et si étranges. Un mal n'arrive guère seul.

տանայր ամենեւին քէ զինչ այն նորատեսիլ զնացք եւ հաճոյք էին որ երեսէին ի նմա : Այլ բագում այն է զի ոչ միայնակ հասանեն մարդումս չարիք :

Ամառն տօրագին ընդ ժամանակս ժամանակս սաստկացեալ տոջորէ զգաւատս որ ընդ մեջ կան արեւադարձիցն երկոցուն, եւ յաղարտ վարէ զամենայն. խորշակ այնպիսի հարաւ յայնժամ եւ ի կղզիս յայս : Ի վերջ կոյս ամսեանն ղեկտեմբերի յորժամ արեգակն յայժեղջիւրն մտեալ կշիռ անկանի զԳաղղիոյ Կղզեաւս, եւ հրակիզեալ տապացուցանէ զսա ընդ Եօրնեակս երիս, հողմ հարաւոյ որ զամն ողջոյն շնչէ ի կղզւոջս՝ դաղարեաց. մրրիկք փոշոյ երկայնաձիգք ամբառնային յանցս ճանապարհաց, եւ յօդս կային վերամբարձ : Յամենայն կողմանց խորխոյեալ պատառոտեր երկիր, բոցակեզ լինէին դալարիք, սղոխք շերմաշերմք ի կողից լերանցն ամպէին, եւ յուլք յառուակացն ցամաքեայր լինէին : Ոչ եւս գայր ամպ ի ծովէ. բայց միայն էր տեսանել զցերեկ շիկակարմիր ինչ շոգի զի վերացեալ դիզացեալ ընդ երեսս մարգացն, ի մուտս արեւուն երեսէին հանգոյն բոցոյ հրդէհի մեծի : Այլ եւ ոչ զիշեր ինքնին զովութիւն ինչ մատուցանէր տապագին օդոցն. եւ գունդն լուսնի համակ շառագոյն ամբառնայր ընդ մառախլապատն ծիր երկնից անագին իմն ցուցանելով մեծութիւն : Հօտք յաշանց եւ անդեոց յեմակս բլրեկացն զգետնեայր եւ զպարանոցսն ընդ երկինս պարգելով զօդ ծծէին, եւ տրտմագին բառաջմամբ զնովիտս հնչէցուցանէին. անդերորդն ինքնին յորսայս մածնոյր ընդ երկիր զի զովասցի փոքր ինչ : Սակայն ամենայն ուրէք հրատոջոր էր գետին, եւ յօդս անդ մղձկուտս ոչ այլ ինչ լինէր լսելի բայց միջատացն բզգանք, որք խնդրէին զպատուք ծարաւոյն հարկանել արեամբ մարդկան եւ կենդանեաց :

Ի միում ուրէք ի տօրակեզ զիշերաց անտի բիւրապատիկ եւս յաւելաւ ի Վիրգինէ ախտին տագնապ : Մերք յառնէր, մերք բագմէր, եւ մերք անդրէն ընկողմանէր, եւ որպէս եւ զիարդ

Un de ces étés qui désolent de temps à autre les terres situées entre les tropiques vint étendre ici ses ravages : c'était vers la fin de décembre, lorsque le soleil au Capricorne échauffe pendant trois semains l'île de France de ses feux verticaux. Le vent du sud-est, qui y règne presque toute l'année, n'y soufflait plus. De longs tourbillons de poussière s'élevaient sur les chemins, et restaient suspendus en l'air. La terre se fendait de toutes parts ; l'herbe était brûlée ; des exhalaisons chaudes sortaient du flanc des montagnes, et la plupart de leurs ruisseaux étaient desséchés. Aucun nuage ne venait du côté de la mer ; seulement, pendant le jour, des vapeurs rousses s'élevaient de dessus ses plaines, et paraissaient, au coucher du soleil, comme les flammes d'un incendie : la nuit même n'apportait aucun rafraichissement à l'atmosphère embrasée. L'orbe de la lune, tout rouge, se levait dans un horizon embrumé, d'une grandeur démesurée. Les troupeaux, abattus sur les flancs des collines, le cou tendu vers le ciel, aspirant l'air, faisaient retentir les vallons de tristes mugissements. Le Cafre même qui les conduisait se couchait par terre pour y trouver de la fraîcheur ; mais partout le sol était brûlant, et l'air étouffant retentissait du bourdonnement des insectes qui cherchaient à se désaltérer dans le sang des hommes et des animaux.

Dans une de ces nuits ardentes, Virginie sentit redoubler tous les symptômes de son mal : elle se levait, elle s'asseyait, elle se recouchait, et ne trouvait dans aucune attitude ni le sommeil, ni

կայր՝ չգտանէր նա գրուն և ոչ գնանգիստ : Յարուցեալ զնայ ի լոյս լուսնակի յաղբիւր անդր իւր. տեսանէ զի և յերաշտի առուրսն բղխէր շուր յականէն, և արծաբափայլ առուակօք հատանէր անցանէր ընդ թխատիպ կողս ապառածին. և յաւզան անդր լինի շրատոյզ : Կազդուրին զառաջինն ի հովուրենէ անտի զգայարանքն իւր, և բիւր յիշատակք ցանկալիք անկանին ի սիրտ նորա : Յուշ լինի նմա զի մինչ մանուկն էր, մայրն իւր և Մարգարիտ զբօսնուին իմն յոգացուցանելով զինքն և զՊօղ յաւազանի անդ. և զի ապա նմին միայնում պահեալ Պօղայ գլոզարանն, պեղեալ էր զյատակն և աւազալից արարեալ, և զեզերբքն սերմանեալ դայարիս խնկուռեստ : Զականէ նա ի շուրս անդ զհոլանի բազկօքն և զյանջիւր գստուէրս արմաւենեացն Երկոցուն տնկելոց ի ծննդեան էղբօրն և իւր, որ զգլխովն իւրով ընդ իրեարս խիղբ արկեալ պատատէին զկանաչագեղն իւրեանց կողէրս և զմիրզսն դեռաբուսիկս : Զմտաւածէ զՊօղայն բարեկամութիւն քան զբոյրս անուշից քաղցրագոյն, քան զաղբերացն հոսանս ականակիտ, և քան զյօշակապ արմաւենիսն կորովի. և յոգոց հանէ : Զմտաւ. ւածէ զգիշերն զայն և զամայութիւն, և տապ հրաբորբոր փաղաղէ զանձն նորա : Անդէն ի բաց էյանէր զարհուրագին յանդոհական ստուէրաց անտի և ի շուրցն որ քան զայրեցածին արեգակունս կիզիչք գտանէին, և դիմեալ առ մայրն իւր ընթանայ ի խնդիր ապաստանի յերեսաց անձին իւրոյ : Բազում անգամ պատմել նմին զվիշտս իւր կամեցեալ, զձեռս նորա յիւրսն ամփոփեալ և պնդէր. բազում անգամ կամեցաւ յօղել զանունն Պօղայ, սակայն անդէն սրտաճմլիկ լեալ՝ լեզուն ի թիմսն կցեցաւ՝ և խոնարհեալ Էղեալ զգլուխ իւր ի մայրենին ծոց՝ քանայր ևւէր զնա արտասուօք :

Բաշ իսկ խելամուռտ էր Լաբուր տիկին դատերն աղետի. բայց ոչ իշխէր ինքնին բանս ի մեշ արկանել. և ասէր ցնա. « Որդեակ իմ, յԱստուած լէր ապաստան, որ միայն է պարգեւա-

le repos. Elle s'achemine, à la clarté de la lune, vers sa fontaine ; elle en aperçoit la source, qui, malgré la sécheresse, coulait encore en filets d'argent sur les flancs bruns du rocher. Elle se plonge dans son bassin ; d'abord la fraîcheur ranime ses sens, et mille souvenirs agréables se présentent à son esprit. Elle se rappelle que, dans son enfance, sa mère et Marguerite s'amusaient à la baigner avec Paul dans ce même lieu ; que Paul ensuite, réservant ce bain pour elle seule, en avait creusé le lit, couvert le fond de sable, et semé sur ses bords des herbes aromatiques. Elle entrevoit dans l'eau, sur ses bras et sur son sein, les reflets des deux palmiers plantés à la naissance de son frère et à la sienne, qui entrelaçaient au-dessus de sa tête leurs rameaux verts et leurs jeunes cocos. Elle pense à l'amitié de Paul, plus douce que les parfums, plus pure que l'eau des fontaines, plus forte que les palmiers unis, et elle soupire. Elle songe à la nuit, à la solitude, et un feu dévorant la saisit. Aussitôt elle sort, effrayée, de ces dangereux ombrages et de ces eaux plus brûlantes que les soleils de la zone torride. Elle court au près de sa mère chercher un appui contre elle-même. Plusieurs fois, voulant lui raconter ses peines, elle lui pressa les mains dans les siennes ; plusieurs fois elle fut près de prononcer le nom de Paul, mais son cœur oppressé laissa sa langue sans expression ; et, posant sa tête sur le sein maternel, elle ne put que l'inonder de ses larmes.

Madame de La Tour pénétrait bien la cause du mal de sa fille, mais elle n'osait elle-même lui en parler. « Mon enfant, » lui disait-elle, adresse-toi à Dieu, qui dispose à son gré de

տուն քաջողջութեան և կենդանութեան : Խրատե՛նա՛ զքեզ այսօր և վարձանատոյց եղանի՛ քեզ առ վաղիւ : Յուշ քեզ զի էկեալ էմք յայս աշխարհն առ ի վարժս եւեր առաքինութեան : »

Յայնմ ժամանակի առ տարապայման ջերմութեան օդոցն էլին բարձրացան յերեսաց համատարածն ծովու գոյարշիք բազումք և ծածկեցին գերեսս կղզւոյն իբրեւ զհամապարփակ ինչ հովանի : Գագարունք յերանց շուրջ պարուրեցին զգոյորշիսն, և երբէք երբէք ակօսանէւ շանրք երկայնամիզք յամպածրար պարեխից անտի հատեալ ոստջէին : Փոյք ընդ փոյք որոտընդոստ կայծակունք անագին շառաջմամբ զմայրիս և զղաշտս և զհովիտս առ հասարակ ննջեցուցին և բօնուտք անձրեաց նմանեալք նեղեղասաստ սահանաց շուրց հոսեցին յերկնից : Ուղիսք անձրեաց փրփրաղեգք բաւազլոր խաղացին առ ի կողաց յերինդ . գոգ աւագանիդ համակ ծովացաւ . լեռնաշաշտակն յորոյ վերայ խուղրդ կառուցեալ կան, կղզեակ իմն գտաւ ջրապարփակ, և բերան հովտիդ ամբարտակ ջրարգէլ ընդ որ խառն ի խուռն արտաքս վագէին ընդ անեղագոջ շուրցն յորդութեան հող և աւազ և ծառք և քարածայոք :

Ամենէրին առ հասարակ որ ի տանն էին զգողանի հարեալ յաղօքս առ Աստուած դիմէին ի տնակի անդ Լարուրի տիկնոջ, որոյ ձունջեալ ճարձատէին տանիք յերեսաց սաստկաշունջ հողմոցն բռնութեան : Այնքան լուսաբորբ էին փայլատակունքն ստեպ ստեպ հատեալք, զի քեպետ և դրունքն և փեղկք պատուհանաց ամրափակք էին, սակայն և այնպէս ընդ ձերպս ազուցից ատաղձիցն ի ներքս հարկաներ լուսոյն պայծառութիւն և տեսանելի աջաց գործեր զամենայն : Անվէներն Պօղ ընդ իւր առեալ գ'Թոմիհիկոս, և ոչ ինչ միտ եղեալ մրկկածուփ ամպրոպացն, էրբայք և գայք ի մէն մի հիւղիցն . ուրէք պահանգակապ ինչ յորմն հաստատելով, և այլուր ցից վարսելով յամրութիւն և անդէն ի ներքս մտեալ՝ մխիթար ընտանեացն լինէր յուսով գեղածիծաղ օդոց ընդ հուպ երեսելոյ : Եւ արզա-

« la santé et de la vie. Il t'éprouve aujourd'hui pour te ré-
« compenser demain. Songe que nous ne sommes sur la terre
« que pour exercer la vertu. »

Cependant ces chaleurs excessives élevèrent de l'Océan des vapeurs qui couvrirent l'île comme un vaste parasol. Les sommets des montagnes les rassemblaient autour d'eux, et de longs sillons de feu sortaient de temps en temps de leurs pitons embrumés. Bientôt des tonnerres affreux firent retentir de leurs éclats les bois, les plaines et les vallons ; des pluies épouvantables, semblables à des cataractes, tombèrent du ciel. Des torrents écumeux se précipitaient le long des flancs de cette montagne : le fond de ce bassin était devenu une mer, le plateau où sont assises les cabanes une petite île, et l'entrée de ce vallon une écluse par où sortaient pêle-mêle, avec les eaux mugissantes, les terres, les arbres et les rochers.

Toute la famille tremblante priait Dieu dans la case de madame de La Tour, dont le toit craquait horriblement par l'effort des vents. Quoique la porte et les contrevents en fussent bien fermés, tous les objets s'y distinguaient à travers les jointures de la charpente, tant les éclairs étaient vifs et fréquents. L'intrépide Paul, suivi de Domingue, allait d'une case à l'autre, malgré la fureur de la tempête, assurant ici une paroi avec un arc-boutant, et enfonçant là un pieu : il ne rentrait que pour consoler la famille par l'espoir prochain du retour du beau temps. En effet, sur le soir, la pluie cessa ; le vent alizé du sud-est reprit son cours ordinaire ; les nuages furent jetés vers le nord-ouest, et le soleil couchant parut à l'horizon.

րէ. իսկ ընդ էրէկս առօրն դադարեցին անձրեւածք. յարաշունչ հողմն արեւելեան հարաւոյ սկսաւ շնչել վերստին, ամպք մրրկածինք վարեցան արկան ընդ արեւմուտս հիւսիսոյ, և ընդ ծիրս էրկնից էրեւեցաւ արեգակն որ ի մուտս խոնարհէր :

Յառաջ քան զամենայն իդճ էղէ. Վիրգիւնէ տեսանել թէ զինչ անցք անցեալ իցեն ընդ վայրն հանգստեան իւրոյ : Մատեաւ էրկիւղագին առ նա Պօղ և. գաջ իւր կարկառ. նմա ի զօրավիզն ընրացից : Կայաւ Վիրգիւնէ զձեռանէն ժպտելով, և. էլին էրկութեան ի միասին ի խղէ անտի : Հովաշունչ էին օդք և. շառաջուկ : Մուխ սայիտակարոյր էլանէր վերանայր բարդ ի բարդ զգազաբամբք լերինդ՝ ակօսածէ. էրեւեալ ի փրփրոյ ջուրցն հոսանաց որ զիջեալ նուագէին տակաւ. ընդ ամենայն կողմանս : Պարտեզն վեր ի վայր հարեալ և. կործանեալ յերեսաց յաղբաշունքն հեղեղաց. յուլիք ի ծառոց պտղաբերաց արմատախիւք դնէին, և. աւազակոյտ բազում ծածկեալ ունէր զեզերս մարգացն և. խճողեալ զաւազանն Վիրգիւնեայ : Սակայն բորենիքն էրկորին կանգուն կային և. կանաչազարդք, թալտ և. ոչ էւս էր տեսանել զնոքօք սեզս դալարագեղս, ոչ սարփինայս, և. ոչ բոջունս, բայց ի սակաւարիւ պենկայից որ ի ծայրս մերձակայ ապառաժիցն էղերական նուագօք ողբս առեալ կոծէին ընդ մատաղերամ ճագուցն կորուստ :

Յայն տեսիլ աղետաբեր ասէ Վիրգիւնէ ցՊօղ. « Թոջունս բերեալ էր քո ի տեղիդ, և. անա սպան զնսսա մրրիկ : Պարտեզ տնկեցեր, և. անա վարեալ է յաղարտ : Ամենայն ինչ ի կորուստ զնայ յերկրի, յերկինս և. էր անկորուստ կայ ամենայն : » Պատասխանի տուեալ ասէ ցնա Պօղ. « Իցին. թէ էր ինձ հնար յերկնաւորացն ինչ ընձեռել քեզ. այլ էս ջբաւոր եմ յամենայնէ, և. ս և. յերկրաւոր բարեաց : » Ասէ Վիրգիւնէ շառագնելով. « Է իսկ քո պատկեր սրբոյն Պօղայ : » և. այն ինչ բանքն ի բերան նորա էին, դիմեաց Պօղ ի տնակ մօր իւրեյ բերել զպատկերն. և. էր մանրանկար ինչ փոքրիկ որ զՊօղ անապատական յան-

Le premier désir de Virginie fut de revoir le lieu de son repos. Paul s'approcha d'elle d'un air timide, et lui présenta son bras pour l'aider à marcher : elle l'accepta en souriant, et ils sortirent ensemble de la case. L'air était frais et sonore. Les fumées blanches s'élevaient sur les croupes de la montagne, sillonnée çà et là de l'écume des torrents qui tarissaient de tous côtés. Pour le jardin, il était tout bouleversé par d'affreux torrents ; la plupart des arbres fruitiers avaient leurs racines en haut ; de grands amas de sable couvraient les lisières des prairies, et avaient comblé le bain de Virginie. Cependant les deux cocotiers étaient debout et verdoyants ; mais il n'y avait aux environs ni gazons, ni berceaux, ni oiseaux, excepté quelques bengalis, qui, sur la pointe des rochers voisins, déploraient par des chants plaintifs la perte de leurs petits.

A la vue de cette désolation, Virginie dit à Paul : « Vous aviez apporté ici des oiseaux, l'ouragan les a tués. Vous aviez planté ce jardin, il est détruit. Tout périt sur la terre ; il n'y a que le ciel qui ne change point. » Paul lui répondit : « Que ne puis-je vous donner quelque chose du ciel ! mais je ne possède rien, même sur la terre. » Virginie reprit en rougissant : « Vous avez à vous le portrait de saint Paul. » A peine eut-elle parlé qu'il courut le chercher dans la case de sa mère. Ce portrait était une petite miniature représentant l'ermite Paul. Marguerite y avait une grande dévotion ; elle l'avait porté longtemps

դիման առնէր : Եռանդագին սիրով սիրէր զայն Մարգարիտ ,
էւ մինչչէ առն եղեալ՝ զամս ձիգս զպարանոցէն կախեալ ու-
նէր . իսկ ապա իբրէս մայրացասն , հանեալ էւ կախեալ էր
զայն զպարանոցէ որդէկին : Այլ էւ մինչ յարգանդի զմանուկն
ունելով էւ բարձի բողի յամենեցուն գտանէր , յարածամ յերա-
նէի սնապատականն այն պշուցեալ նկատելով՝ զնորա նմա-
նութիւնն էւ յորովայնին իւրոյ պտուղ տպաւորեալ իմն էր
տեսանել . նմին իրի իսկ էւ ի նորա անուն զորդեակն իւր յոր-
ջորջեալ , էւ բարեխօս նմին կարգեալ էր գտուրբն զայն գտա-
րագնաց տարագիր ի մարդկան բազմութենէ , որ էւ զնա ինքն
ստերիւրեալ էւ ապա ընկեցիկ արարեալ էին : Առ ընկալաւ
Վիրգիլնէ ի ձեռաց Պօղայ զկենդանագիրն զայն էւ ասէ ցնա
գորովանօր . « Եղբայր իմ , ցորչափ կեցցեմ էս , ոչ որ բարձցէ
զսա յինէն , էւ ոչ մոռացայց երբէք էրէ զմիական քո ստացուած
յաշխարհի Ետուր դու ցիս : Զայն մտերմական նշանակ , էւ
զայն անակնկալ դարձ նախնոյ ընտանութեանն տեսեալ Պօղայ՝
կամեր համբուրել ընդ նմա . բայց նա ի բաց սրացաւ ի նմանէ
իբրէս զքոչունն ինչ արագասլաց , էւ Պօղ այլ յայլմէ եղեալ՝
արձանացաւ ի տեղուցն , ոչ զօրելով բնաւ ի վերայ կալ տարօրի-
նակ զնացիցն Վիրգիլեալ :

suspendu à son cou étant fille; ensuite, étant devenue mère, elle l'avait mis à celui de son enfant. Il était même arrivé qu'étant enceinte de lui, et délaissée de tout le monde, à force de contempler l'image de ce bienheureux solitaire, son fruit en avait contracté quelque ressemblance; ce qui l'avait décidée à lui en faire porter le nom, et à lui donner pour patron un saint qui avait passé sa vie loin des hommes, qui l'avaient elle-même abusée, puis abandonnée. Virginie, en recevant ce petit portrait des mains de Paul, lui dit d'un ton ému : « Mon frère, il ne me sera jamais enlevé tant que je vivrai, et je n'oublierai jamais que tu m'as donné la seule chose que tu possèdes au monde. » A ce ton d'amitié, à ce retour inespéré de familiarité et de tendresse, Paul voulut l'embrasser; mais, aussi légère qu'un oiseau, elle lui échappa et le laissa hors de lui, ne concevant rien à une conduite si extraordinaire.

Գ Լ ՈՒ Խ Գ.

Սակայն ասէր Մարգարիտ առ Լարուր տիկին. « Զի է զի ջամուսնացուցանեմք մեր զորդեակս մեր : Ապարեն կղկղար կարողին են նորա զիրերաց. բեպետ է. որդին իմ չէ. էսս խելամուտ այնմ իցէ, այլ ի բարբառեւ առ. նա բնութեան՝ ի գուր արդէօք հսկեսցուք մեր այնուհետեւ, քանզի անազին է վտանգն : » Ասէ ցնա Լարուր տիկին. « Մանկահասակք են տակաւին էս յոյժ ջբաւորք : Քանի տրտմութիւն եղիցի մեզ երէ ծնցի Վիրգիլնէ որդիս ջարաբաստս, զորս գուցէ էս խնամել ջլինիցի ձեռննա : Հնդիկդ քո Դոմինիկոս յայեւորս է, էս Մարիամ հիւանդագին. էս էս ինքնին, սիրեցեալդ, այս հնգետասան ամբ են զի տակաւ. ծնգեալ անաւազիմ : Ի տապազին գաւառս արագ արագ ձերանայ մարդ, էս արագագոյն էսս՝ յորժամ ի հոգս հաշեալ ծիրիցի : Յոյս մեր բովանդակ ի Պօղ է. բող կացցուք մնացուք կազգութիւյ հասակին էս հաստատելոյ բուսոյ բարուցն, որպէս զի իւրովքն վաստակօք ձերատածել զմեզ մարբացի : Զարդիս, որպէս էս դու իսկ գիտես, գաւառն պարեն հազիս պանարեմք : Բայց երէ առ. սակաւ մի ժամանակ յղեսցուք ի Հնդիկս զՊօղ, շահեսցի արդէօք տութեառիկ փոփոխամբք արժար բաւական առ. ի գերիս ինչ գնելոյ. էս ի դառնայ նորին այսրեն հարսնացուսցուք նմա զՎիրգիլնէ. քանզի էս հաւանեալ իսկ էմ զի ջիբ այլ որ որ զգատրիկն իմ սիրասուն այնպէս երանաւետեսցէ որպէս որդեակդ քո Պօղ :

Խօսեսցուք զայսմանէ էս առ. մերն դրակից : » Ես հարցին ցիս տիկնայրն խորհուրդ, էս հաճեցայ էս էս ընդ կարծիսն էս ասեմ. « Հնդկացն ծովք անդորբաւետք են : Երէ ընտրեալ առնուցու որ

CHAPITRE III.

Cependant Marguerite disait à madame de La Tour : « Pour-
« quoi ne marions-nous pas nos enfants? Ils ont l'un pour l'au-
« tre une passion extrême dont mon fils ne s'aperçoit pas encore.
« Lorsque la nature lui aura parlé, en vain veillerons-nous sur
« eux : tout est à craindre. » Madame de La Tour lui répon-
dit : « Ils sont trop jeunes et trop pauvres. Quel chagrin pour
« nous si Virginie mettait au monde des enfants malheureux ,
« qu'elle n'aurait pas la force d'élever ! Ton noir Domingue est
« cassé , Marie est infirme ; moi-même , chère amie , depuis
« quinze ans je me sens fort affaiblie : on vieillit promptement
« dans les pays chauds , et encore plus vite dans le chagrin.
« Paul est notre unique espérance : attendons que l'âge ait formé
« son tempérament , et qu'il puisse nous soutenir par son tra-
« vail. A présent , tu le sais , nous n'avons guère que le néces-
« saire de chaque jour. Mais , en faisant passer Paul dans l'Inde
« pour un peu de temps , le commerce lui fournira de quoi acheter
« quelques esclaves , et , à son retour ici , nous le marierons à
« Virginie ; car je crois que personne ne peut rendre ma chère
« fille aussi heureuse que ton fils Paul. Nous en parlerons à
« notre voisin. »

En effet , ces dames me consultèrent , et je fus de leur avis.
« Les mers des Indes sont belles , leur dis-je. En prenant une
« saison favorable pour passer d'ici aux Indes , c'est un voyage

զբարեշունչ ինչ յեղանակ օդոց, վեցից էւեր եօրնեկաց պետք են աստի ի Հնդիկս անցանելոյ, և համազտի ժամանակս հնար է այսրեն չու դարձի առնել : Ի մերումս բաղի յօրինեսցուք մեր Պօղայ աղխամաղխս ինչ վաճառաց, քանզի և սիրելի իսկ է նա յոյժ դրացեաց իմոց : Բամբակ էւեր անգործ էրէ տայցեմք նմա, որ ոչ ինչ իմիր է մեզ պիտանացու առ ի ջգոյեաղօրեաց ի փեճոկելի և ի սրբելի գայն, ևս և ոպնիազ՝ որ առ յոյժ առատութեանն յայրումն գնայ առ մեզ, և ազգս ազգս խիժի որ յումպետս կորնջին ի մայրիս, այս ամենայն շահաւետ վաճառք իցեն ի Հնդիկս, մինչ առ մեզ անշահք են ամենեւին : »

Ես ինքն յանձն իմ կալայ հայցել ի Պ. Լա-Պուրտոնեայ գուղեւորութեանն գնրաման, բայց նախ ցանկացայ զնա ինքն զՊօղ իրազէկ այսմ առնել : Այլ գարմանք անհնարինք կալան զիս իբրեւ ասաց ցիս պատանեակն այն իմաստութեամբ՝ որ քան զճափ հասակին գէր ի վերոյ յոյժ բուէցաւ ինձ. « Եւ իցէ ինձ հնար բողույ քանելի զազգատոհմն իմ և ի խնդիր էլանել մտացածին ճոխութեան : Ո՞ր այն շահավաճառ իցէ յաշխարհի մեծ քան զանդատանացն մշակութիւն, որ է զի յխառն և է զի հարիւր ևս առ մի պողպաբերեն : Երէ մեզ կամք իցեն ի տութեառու պարապել, բող գաւելորդս մեր աստի ի բաղար անդր իջուցեալ վաճառեմք, և ընդէր ի Հնդիկս գնացից տարադեմ : Ասեն ցիս մարքն մեր զի ալեւորեալ է անաւազ է Դոմինիկոս. այլ ևս ոչ ապարեն կազդուրիմ օր քան զօր և յաւելում ի գօրութիւն : Եւ զինչ էրէ ճախողակի ինչ արկած պատահիցէ նոցա ի ժամանակի պանդխտութեան իմոյ, և մանաւանդ Վիբգիւնեայ որ արդեն իսկ իօր է : Ո՞ն ոչ, ոչ մեկնեցայց ևս ի նոցանէ երբէր : »

Ընդ այս նորին պատասխանի տազնապեցայ ևս մեծապէս. քանզի և ոչ բարուցեալ էր յինէն Լարուր տիկին զդատերն իրս, և քէ կամի սմս ինչ շահեալ ևս յաւելույ ի տիս բերանասակ մանկանցն անջատելով զնոսին ի միմեանց : Այլ զայսցանէ անհնար էր ինձ և կարծիս անգամ արկանել ի միտս Պօղայ :

« de six semaines au plus, et d'autant de temps pour en re-
« venir. Nous ferons dans notre quartier une pacotille à Paul,
« car j'ai des voisins qui l'aiment beaucoup. Quand nous ne lui
« donnerions que du coton brut, dont nous ne faisons aucun
« usage, faute de moulin à épilucher ; du bois d'ébène, si com-
« mun ici qu'il sert au chauffage, et quelques résines qui se
« perdent dans nos bois : tout cela se vend assez bien aux
« Indes, et nous est fort inutile ici. »

Je me chargeai de demander à M. de La Bourdonnais une permission d'embarquement pour ce voyage ; et, avant tout, je voulus en prévenir Paul. Mais quel fut mon étonnement lorsque ce jeune homme me dit, avec un bon sens fort au-dessus de son âge : « Pourquoi voulez-vous que je quitte ma famille pour
« je ne sais quel projet de fortune ? Y a-t-il un commerce au
« monde plus avantageux que la culture d'un champ, qui rend
« quelquefois cinquante et cent pour un ? Si nous voulons faire
« le commerce, ne pouvons-nous pas le faire en portant notre
« superflu d'ici à la ville, sans que j'aie courir aux Indes ?
« Nos mères nous disent que Domingue est vieux et cassé ;
« mais moi je suis jeune, et je me renforce chaque jour. Il
« n'a qu'à leur arriver pendant mon absence quelque accident,
« surtout à Virginie, qui est déjà souffrante. Oh ! non, non, je
« ne saurais me résoudre à les quitter. »

Sa réponse me jeta dans un grand embarras ; car madame de La Tour ne m'avait pas caché l'état de Virginie, et le désir qu'elle avait de gagner quelques années sur l'âge de ces jeunes gens, en les éloignant l'un de l'autre. C'étaient des motifs que je n'osais même faire soupçonner à Paul.

Մինչդեռ յայսմ մտաց խորհրդի եար, նա հասեալ ի Գաղղիոյ՝ նամակաբեր լինէր առ Լարուր տիկին ի մօրաբեռէն իւրմէ : Երկիրդ մահու՝ որ միայն զհոտ ի գորով ածել զմարդ խստասիրտ, պաշարեալ էր զնա . քանզի այն ինչ ազարխնեալ էր ի մահաբեր ինչ ախտե որ ի ծիրութիւն հատաներ զնա, և ի ծանրութենէ ամաց հասակին անբուժելի գտանէր : Պատուէր առ քեռորդեակն իւր տայր նա ի բղբին դարձ առնել ի Գաղղիա . և երէ ջներիցք քեզ, ասէր, անձինդ վատառողջութիւն մխել յերկարածիգ ուղեւորութիւն այնպիսի, յղեսջիր առ իսզՎիրգինէ, գոր քաջակիրք դաստիարակութեամբ սնուցեալ մուծից և յարբունիս, և բովանդակ ընչից իմոց գրա ինքն կացուցից ժառանգորդ : և յաւելոյր ասել զի երէ կատարիցք զպատուէրս իմ զայսոսիկ, տեսանելով տեսջիր գղարձ իմոյ առ ձեզ գրասիրութեանս :

և իբրև ընրերցաւ բուդրն այն յունկն ազգատոհմին, անդէն առ ժամայն ի սուգ անհնարին համակեցան առ հասարակ ամենեքեան . Դոմինիկոս և Մարիամ յարտասուս լուծան . Պօղ յապուշ իմն կրթեալ անշարժ կայր, և մերձ բուէր բրդել ի բարկութիւն, և Վիրգինէ ի մայրն ակնկառոյց՝ ոչ իշխէր յօղել ինչ բան : Ասէ Մարգարիտ առ Լարուր տիկին . « Արդ իցէ՞ հնար քեզ բողույ զմեզ և զնալ ի բաց : » Իսկ նա ասէ . « Ոչ, սիրեցեալդ իմ . ոչ, որդեակր իմ . ոչ մեկնեցայց ես ի ձեռն : Ընդ ձեզ կեցի ես, ընդ ձեզ կամիմ և մեռանել : Չերդ սեր և բարեկամութիւն է որ ծանոյց ինձ քեզ զինչ էրանութիւնն իցէ : Իմուսմ հիւանդագին կենաց աղէտքն իմ եւէր առաջինք են պատճառք : Ազգակցացն իմոց խստասրտութիւն և մահ ամուսնոյն իմոյ սիրեցելոյ հարին զիս կարեմէր . սակայն յետ այնորիկ առաւելագունից նանդիպեցայ ես սփոփանաց և երանութեան ձեօք հանդերձ ընդ աղբատին յարկօքս . էրանութիւն որում երբէր ոչ ունէի ակն ի հայրենիսն իմ յազգականացն իմոց մեծափարբամ ճոխութենէ : »

Sur ces entrefaites, un vaisseau arrivé de France apporta à madame de La Tour une lettre de sa tante. La crainte de la mort, sans laquelle les cœurs durs ne seraient jamais sensibles, l'avait frappée. Elle sortait d'une grande maladie, dégénérée en langueur, et que l'âge rendait incurable. Elle mandait à sa nièce de repasser en France; ou, si sa santé ne lui permettait pas de faire un si long voyage, elle lui enjoignait d'y envoyer Virginie, à laquelle elle destinait une bonne éducation, un parti à la cour et la donation de tous ses biens. Elle attachait, disait-elle, le retour de ses bontés à l'exécution de ses ordres.

A peine cette lettre fut-elle lue dans la famille qu'elle y répandit la consternation. Domingue et Marie se mirent à pleurer; Paul, immobile d'étonnement, paraissait prêt à se mettre en colère; Virginie, les yeux fixés sur sa mère, n'osait proférer un mot. « Pourriez-vous nous quitter maintenant? dit Marguerite à madame de La Tour. — Non, mon amie; non, mes enfants, reprit madame de La Tour; je ne vous quitterai point. « J'ai vécu avec vous, et c'est avec vous que je veux mourir. « Je n'ai connu le bonheur que dans votre amitié. Si ma santé est dérangée, d'anciens chagrins en sont cause: j'ai été blessée au cœur par la dureté de mes parents et par la perte de mon cher époux. Mais depuis j'ai goûté plus de consolation et de félicité avec vous, sous ces pauvres cabanes, que jamais les richesses de ma famille ne m'en ont fait même espérer dans ma patrie. »

Ի յուր բանիցն այնոցիկ աջք ամենեցուն խնդութեան հոսեցին արտասուս : Գիրկս արկեալ Պօղայ զԼարուր տիկնամբ ասեցնա . « Եւ ոչ էս բողից գրեզ , Եւ ոչ երբայց ի Հնդիկս : Ամենեքեան մեք վաստակեսցուր վասն բո , սիրուն մայրիկ , Եւ ոչ իւր կարօտացիս առ մեզ : » Սակայն առաւել քան զամենեսեան զնոսա խնդամտեցա Վիրգիեն , Եւ զմնացեալ ժամս առուրն ախորժ հաճութեամբ Եւ գուարբերես անցուցաներ . Եւ ամենեքին լցան խնդութեամբ ի տեսիլ հանդարտելոյն նորա :

Ի վաղիս անդր ընդ արեւագալն մինչջէն նախաճաշեալ՝ ըստ սովորութեանն զառաօտին զաղօքսն միաբանութեամբ արարեալ , այն ինչ զամենն կցեին , Եւ անա ազդ արար Գոմինիկոս զի հեծեալ որ այր սարուկս երկու ունելով զկնի՝ ընդ բնակարանն կոյս դիմեալ յառաջէ : Եւ եր այրն Պ . Տը-Լա-Պուրտոնէ : Եմուտ ի հիւղ անդր , Եւ ետես զի բոլորեքեան բազմեալ կային գտեղանով : Ըստ սովորութեան աշխարհին պաշտեալ եր նոցա Վիրգիեն սուրճ Եւ բրինձ խարշեալ , ընդ նոսին Եւ զետնախնձոր ջերմիկ Եւ աղամարուզս դեռակիրս : Սպասք սեղանոյն հազարակր եւեր էին՝ դղումք կիսահատք , Եւ պատասօք՝ տերեւք աղամարզենոյ : Զարմացա կուսակալն զառաջինն ընդ աղքատութիւն օրեանին : Եւ ապա մատուցեալ առ Լարուր տիկինն ասէ . « Բագում այն է զի գործք իմ հանրականք չնէրէն ինձ մասնականացն դնել միտ . սակայն բո իրաւունք բազում էն ակն ունելոյ առ յինէն խնամոց : » Եւ յաւելեալ ի բանս իւր ասէ . « Է բո , տիկին , ի Փարիզ մօրաբոյր քաջատոհմիկ Եւ ընջաւետ , որ ընչիցն իւրոց գրեզ ընտրեալ ժառանգորդ , Եւ մնայ քեզ : » Պատասխանի ետ Լարուր տիկին Եւ ասէ ցկուսակալն . « Խարբեալն իմ առողջութիւն չտայ ինձ բոյլ միջամուխ ի բազմօրեալ յինել ուղեւորութիւն : » Ասէ Լա-Պուրտոնէ . « Գոնեալ առ դուստրդ բո դեռաբողբոջ Եւ նազելի չէ արժան քեզ անիրօսել Եւ զրկել զնա ի մեծէ ժառանգութենէն : Ծանիր զի մօրա-

A ce discours, des larmes de joie coulèrent de tous les yeux. Paul, serrant madame de La Tour dans ses bras, lui dit : « Je ne vous quitterai pas non plus ; je n'irai point aux Indes. Nous travaillerons tous pour vous, chère maman ; rien ne vous manquera jamais avec nous. » Mais, de toute la société, la personne qui témoigna le moins de joie et y fut la plus sensible, fut Virginie. Elle parut le reste du jour d'une gaieté douce, et le retour de sa tranquillité mit le comble à la satisfaction générale.

Le lendemain, au lever du soleil, comme ils venaient de faire tous ensemble, suivant leur coutume, la prière du matin qui précédait le déjeuner, Domingue les avertit qu'un monsieur à cheval, suivi de deux esclaves, s'avancait vers l'habitation. C'était M. de La Bourdonnais. Il entra dans la case, où toute la famille était à table. Virginie venait de servir, suivant l'usage du pays, du café et du riz cuit à l'eau ; elle y avait joint des patates chaudes et des bananes fraîches. Il y avait pour toute vaisselle des moitiés de calebasses, et pour linge des feuilles de bananier. Le gouverneur témoigna d'abord quelque étonnement de la pauvreté de cette demeure. Ensuite, s'adressant à madame de La Tour, il lui dit que les affaires générales l'empêchaient quelquefois de songer aux particulières, mais qu'elle avait bien des droits sur lui. « Vous avez, ajouta-t-il, madame, une tante de qualité et fort riche à Paris, qui vous réserve sa fortune et vous attend auprès d'elle. » Madame de La Tour répondit au gouverneur que sa santé altérée ne lui permettait pas d'entreprendre un si long voyage. « Au moins, reprit M. de La Bourdonnais, pour mademoiselle votre fille, si jeune et si aimable, vous ne sauriez sans injustice la priver d'une si grande succession. Je ne vous cache pas que votre tante a employé l'autorité pour la faire venir auprès d'elle. Les bureaux m'on

բոյրն քո է. գպետութիւնն առեալ է ի ձեռս՝ զի մարքասցի առ իւր տանէլ զդա : Եւ գրովս էսս պատուեր առեալ է ինձ վարել իշխանութեամբ իմով՝ Էրէ հարկ իբացն այնպէս պահանջեսցէ . այլ զի իմ հոգ ի մտի կայեալ է զիշխանութիւնս իմ ոջ յայլ ինջ պետս առնուլ ի կիր, բայց յերանասէտէլ զգաղթականս տեղւոյս, կամիմ զի դու ինքնին յօժարեսցիս ի նուիրումն զոհիդ առ ամս սակասս . զի յայնմ իսկ հաստատեալ կայ դատերն քո բարեբաստութիւն է. քոյդ բարեկենդանութիւն : Առ ինջ ի կղզիս կողմանցս այսոցիկ պանդխտիցի որ . ոջ ապարէն զի ի փարբամութիւն յաւելուցու : Իսկ սրդ ոջ յու իցէ երբայ գտանէլ զայն ի հայրենի աշխարհին : »

Եւ զայս ասացեալ Եղ ի վերայ սեղանոյն պարկ մի արծարոյ զոր ոմն ի խափշիկ սպասեկաց իւրոց բարձեալ բերեր . « Զսոյն առասիկ յդէ մօրարոյրն ձեր , ասէ , ի ծախս հանդերձանաց չուոյ դատերն ձերոյ : » Եւ աւարտեաց զբանս՝ յանդիմանեալ ողորով զԼարուր տիկին զի ոջ առ նա ինքն յեալ էր ապաստան ի կարօտութեան իւրում , բեպետէս զովել զովեր էս զսրտին ազնուախոն արիութիւն : Ետ պատասխանի անդէն Պօղ էս ասէ ցկուսակայն . « Մայրն իմ Էկն իսկ առ քեզ , տեր , էս դու չարաոր քնկայար զնա : » Եւ ասէ Լա-Պուրտոնէ առ Լարուր տիկին . « Իցէ քո էս այլ որդեակ : — Ոջ , տեր , որդի է դա բարեկամիդ իմոյ . սակայն դա էս Վիբգիմէ հասարակաց երկոցունցս են զաւակք , էս զուգապէս սիրելիք : » Եւ ասէ կուսակայն առ Պօղ . « Պատանի դու , յորժամ զիրաց կենցաղոյս առցես զփորձ , յայնժամ ինելամուտ լիցիս պաշտօնեալ մարդկանս աղետից , էս ծանիցես Էրէ քանի՞ դիւրին է ի պատիրս զնոսս արկանել , էս նրջափ շուտափոյրք էն ի շնորհել արանց նենգածետից զայն ինջ զոր անձանց վաստակաւորաց էւեր ի ձան էր պահել : »

Պ. Լա-Պուրտոնէ նրաւիրանա Լարուր տիկնոջ բազմեցաւ առջնբեր նորին , էս ձաշեաց ըստ գաղթածին Էրոպականացն

« écrit à ce sujet d'user, s'il le fallait, de mon pouvoir; mais,
« ne l'exerçant que pour rendre heureux les habitants de cette
« colonie, j'attends de votre volonté seule un sacrifice de quel-
« ques années, d'où dépend l'établissement de votre fille, le
« bien-être de toute votre vie. Pourquoi vient-on aux îles? n'est-
« ce pas pour y faire fortune? N'est-il pas bien plus agréable de
« l'aller retrouver dans sa patrie? »

En disant ces mots, il posa sur la table un gros sac de piastres que portait un de ses noirs. « Voilà, ajouta-t-il, ce qui est
« destiné aux préparatifs de voyage de mademoiselle votre fille,
« de la part de votre tante. » Ensuite il finit par reprocher avec
bonté à madame de La Tour de ne s'être pas adressée à lui
dans ses besoins, en la louant cependant de son noble courage.
Paul aussitôt prit la parole, et dit au gouverneur : « Monsieur,
« ma mère s'est adressée à vous, et vous l'avez mal reçue. —
« Avez-vous un autre enfant, madame? dit M. de La Bourdon-
« nais à madame de La Tour. — Non, monsieur, reprit-elle;
« celui-ci est le fils de mon amie : mais lui et Virginie nous sont
« communs et également chers. — Jeune homme, dit le gou-
« verneur à Paul, quand vous aurez acquis l'expérience du monde,
« vous connaîtrez le malheur des gens en place ; vous saurez
« combien il est facile de les prévenir, combien aisément ils
« donnent au vice intrigant ce qui appartient au mérite qui se
« cache. »

M. de La Bourdonnais, invité par madame de La Tour, s'as-
sit à table auprès d'elle. Il déjeuna, à la manière des créoles,

օրինի, և արք գուրճ հանդերձ բրնձով խարշելով ի ջուր :
Հիացաւ այրն ընդ կազմիկն բարեկարգութիւն և ընդ մարութիւն
տնակին, ընդ սիրայօղն միութիւն ազգատոհմիցն երկուց,
և ընդ փոյրեռանդն սպասահարկութիւն հինաւորց արբանե-
կաց նոցին: Եւ ասէ. « Փայտակերտք են կանք տեղոյս, սակայն
գուարբերես կերպարանք փայլեն աստ և սիրտք ոսկեճոյլք : »
Խրախացեալ Պօղայ ընդ կուսակալին անարգամեծար զնացս,
ասէ ցնա. « Յանկալի է ինձ բարեկամութիւն խառնել ընդ քեզ,
քանզի այր բարի էս դու : » Եւ հաճութիւն յոյժ եցոյց Լա-Պուր-
տունէ ընդ կողջայնոյ պատանւոյն մտերմութիւն : Աջ կարկառեալ
առ Պօղ համբուրեաց ընդ նմա, և հաւատարիմ արար զնա ընդ
բարեկամութիւն իւր :

Իբրեւ յարեան ի սեղանոյ անտի, էառ մեկուսի Լա-Պուր-
տունէ զԼարուր տիկին և ասէ ցնա. « Է աստ նա պատրաստա-
կան ի ջուէլ ի Քաղդիա. և երէ զդուստրն քո յղեսցես, յանձն
արարից զնա ի խնամս տիկնոջ ուրումն որ ազգակից իմ է և
ուղեւորի ի Քաղդիա. տես, ասէ, մի գուցէ անփոյր առնիցես
զմեծափարբամ ճոխութեամբն սակս ամաց սակաւուց անձինդ
դիւր գտանելոյ : » Եւ մինչ մեկնէրն յաւել և ասէ. « Մօրարոյրն
քո ոչ յերկարակեաց լիցի այլ ևս քան գերկամեալ ժամանակ .
գայս բարեկամք իսկ նորին ազդ արարեալ ծանուցին ինձ : Քաջ
մտախոհ լեր ի սոյն, զի ոչ երէ զօր հանապազ գայ հասանէ
բաղդ մարդոյ : Հնրց խորհուրդ յամենեցուն, և ամենայն այր
ողջամիտ լիմ եղիցի կարծիս : » Եւ նորա պատասխանի տուեալ
ասէ. « Եւ քանզի ինձ այտուհետեւ ջիբ ի կենցաղումս բարեբա-
սութիւն այլ քան զգատերն իմոյ գերջանկութիւն, ի հաճոյս կա-
մաց քոց առնեմ ապաստան զչու նորին ի Քաղդիա : »

Ոչ ղծպատեն ինչ համարեր Լարուր զդեպն գայն առ անջա-
տելոյ ի միմեանց առ սակաւ մի ժամանակ զՊօղ և զՎիրգիւնէ,
այլում պանելով պատենի գերջանկութեան նոցին հեբերանս: Եւ
առեալ զդուստրն իւր մեկուսի ասէ ցնա. « Որդեակ իմ, ծա-

avec du café mêlé avec du riz cuit à l'eau. Il fut charmé de l'ordre et de la propreté de la petite case, de l'union de ces deux familles charmantes, et du zèle même de leurs vieux domestiques : « Il n'y a, dit-il, que des meubles de bois, mais on y trouve des visages sereins et des cœurs d'or. » Paul, charmé de la popularité du gouverneur, lui dit : « Je désire être votre ami, car vous êtes un honnête homme. » M. de La Bourdonnais reçut avec plaisir cette marque d'amitié insulaire : il embrassa Paul en lui serrant la main, et l'assura qu'il pouvait compter sur son amitié.

Après déjeuner, il prit madame de La Tour en particulier, et lui dit qu'il se présentait une occasion prochaine d'envoyer sa fille en France sur un vaisseau prêt à partir; qu'il la recommanderait à une dame de ses parentes qui y était passagère; qu'il fallait bien se garder d'abandonner une fortune immense pour une satisfaction de quelques années. « Votre tante, ajouta-t-il en s'en allant, ne peut pas trainer plus de deux ans : ses amis me l'ont mandé. Songez-y bien; la fortune ne vient pas tous les jours. Consultez-vous : tous les gens de bon sens seront de mon avis. » Elle lui répondit que, ne désirant désormais d'autre bonheur dans le monde que celui de sa fille, elle laisserait son départ pour la France entièrement à sa disposition.

Madame de La Tour n'était pas fâchée de trouver une occasion de séparer pour quelque temps Virginie et Paul, en procurant un jour leur bonheur mutuel. Elle prit donc sa fille à part, et lui dit : « Mon enfant, nos domestiques sont vieux; Paul est

ուայրն մեր ձերացեայր էն . Պօղ մանուկ է տակաւին , Մարգարիտ ի ձերանայ է , է . էս ցանգ հիւանդագին . երէ յանկարծ մեռանել ինձ հասանիցէ , քեզ զի արդէօր լինիցի միայնումդ է . ջրաւորի յանմարդի անապատիս : Ապարէն կացցես մնացես անոր է . անօգնական , է . առ ի զկեանդ պաճարելոյ ստիպեսցիս յար ի հողագործութեան տարժանել իբրէ . զվարձկան որ զերի : Այս խորհուրդ ի ցաւս անհնարինս վարակէ զսիրտ իմ : » Ետ պատասխանի Վիքզինէ է . առէ . « Աստուած զմեզ յաշխատութիւն դատակնքեաց , է . դու ինքն ուսուցեր ինձ վաստակել զօրհանապագ է . ցանգ զնա օրհնաբանել : Մինչէս ցայսօր ոչ էրող նա զմեզ . է . յայսմ հետէ էս ոչ բողոքու . զմեզ ի ձեռաց . քանզի է . հայրախնամ նորին տեսչութիւն առաւելապէս իմն հսկի ի վերայ հիբացելոց : Ե . զայս քո իսկ ասացեալ է ցիս , մայրիկ , բազում անգամ : Ոչ , քաւ լինեն ի բաց զնայ առ ի քէն : » Խանդադատեալ Լարուր տիկնոջ ընդ բանսն առէ . « Իմ ոչ այլ ինչ է կէտ նպատակի , բայց երանաւետ առնել զքեզ , է . ուր ուրեմն ամուսնաւորել ընդ Պօղայ , որ ոչ է քո հարազատ : Յուշ լիցի քեզ արդ զի ի քո ձեռս է բաղդ նորա : »

Օրիորդ որ տարվասոր՝ զանխույ յամենեցուն զիւրն կարիս համարի , է . զսրտին իւրոյ զքօղ զաջօրն իւրովք ածէ . այլ յորժամ ձեռն մտերիմ առեալ զպատրուակն զայն ի վեր պարզիցէ , յայնժամ տարվանաց նորին քարուն երաշխեպ իբրէս ընդ խրամատս ամբարտակի վագեալ սուրան ի դուրս , է . զքօղանից զգուշութիւնս նորին է . զգաղտնածածուկն հնարիմացութիւնս փոխանակէն քաղցրախօսիկ զեղմունք սրտի հանդերձ աներկմիտ վստահութեամբ :

Գորովեալ Վիքզինեայ ընդ այն նոր հաւաստիս խանդադատանաց մօր իւրոյ , մանրապատում արար նմա զճգունսն որոց Աստուած միայն էր հանդիսատես . է . ակն յայտնի տեսանէմ , առէ , զհայրախնամ տեսչութեանն օժանդակութիւն ի ձեռն մօրդ իմոյ սիրելոյ ինձ պարգեւեալ , որ հաճ է . հաւան զտանի

« bien jeune; Marguerite vient sur l'âge; je suis déjà infirme ;
« si j'allais mourir, que deviendriez-vous, sans fortune, au mi-
« lieu de ces déserts? Vous resteriez donc seule, n'ayant per-
« sonne qui puisse vous être d'un grand secours, et obligée,
« pour vivre, de travailler sans cesse à la terre, comme une
« mercenaire. Cette idée me pénètre de douleur. » Virginie lui
répondit : « Dieu nous a condamnés au travail. Vous m'avez ap-
« pris à travailler et à le bénir chaque jour. Jusqu'à présent il
« ne nous a pas abandonnés ; il ne nous abandonnera point en-
« core. Sa providence veille particulièrement sur les malheu-
« reux : vous me l'avez dit tant de fois, ma mère! Je ne sau-
« rais me résoudre à vous quitter. » Madame de La Tour, émue,
reprit : « Je n'ai d'autre projet que de te rendre heureuse et de
« te marier un jour avec Paul, qui n'est point ton frère. Songe
« maintenant que ta fortune dépend de toi. »

Une jeune fille qui aime croit que tout le monde l'ignore. Elle met sur ses yeux le voile qu'elle a sur son cœur ; mais, quand il est soulevé par une main amie, alors les peines secrètes de son amour s'échappent comme par une barrière ouverte, et les doux épanchements de la confiance succèdent aux réserves et aux mystères dont elle s'entourait.

Virginie, sensible aux nouveaux témoignages de bonté de sa mère, lui raconta quels avaient été ses combats, qui n'avaient eu d'autre témoin que Dieu seul ; qu'elle voyait le secours de sa providence dans celui d'une mère tendre qui approuvait son inclination, et qui la dirigeait par ses conseils ; que maintenant

ընդ իմս յօժարութիւն սրտի, և առաջնորդէ ինձ քոյովդ խրատութիւնս ի բարին. և արդ ի բեզ այտուներէս յեց կամ, ասէ, իբրև յամուր հաստատութեան, և ամենայն ինչ յորդորագոյնս առնէ զիս կալ մնալ առ բեզ անմէկին՝ աներկիւղ յառաջիկայիցս և ի հանդերձեւոցն անվեհեր :

Տեսեալ տիկնոջն զի բանքն իւր մտերմաբար ասացեալք զհակառակն ակնկալեաց իւրոց ներգործեցին ի Վիրգիլնէ, ասէ ցնա. « Որդեակ իմ, քա յինէն բուռն բեզ առնել. ըստ անձինդ դիւրի մտախոհ լեր, բայց տեսչիք զի մի Պօղ գտարփանսդ զիտասցէ : Քանզի յորժամ ոգիք օրիորդի կապեցին ընդ ումք, ոչ էս ինչ մնայ սիրելոյն առ ի նմանէ հայցելի : »

Ընդ երեկս առնին միւջղեռ մենացեալ կայր նա ընդ Վիրգիլնէայ, եկն էմուտ առ նոսա այր ոմն անձնէայ զգեցեալ պատմութեան կապուտակ : Եւ եր երեցն քարոզիչ կղզոյն և հայր խոստովանութեան Լարուրի տիկնոջ և Վիրգիլնէայ, և զայր ի կուսակալին հրամանէ. և մտեալ ի ներքս ասէ ցնոսա. « Որդեակք իմ, զոհութիւն Տեսուն, զի անա փարբամացայր դուք : Յայսմ նետէ կամակատարք եղիշիք ձերոցդ բարեւեր սրտից, և ուրախ սրտաշիք զաղբատուն : Մանեայ զամենայն զոր ինչ ասաց ձեզ Պ. Լա-Պուրտոնէ, և զոր ինչ դուքն էտուր պատասխանի : Գու, մայրիկ, հարկ է զի առ հիւանդագին կենացդ աստէն մնայցես. բայց բեզ չիք պատճառք, ազնիւ օրիորդ : ճնազանդել պարտ է վերնախնամն տեսչութեան, և ծնողացն մերոց ձերունեաց, ևս և յորժամ անիրա ինչ տայցեն հրաման : Նուեր ողջակիզի է զործղ. բայց հրաման Տեսուն է : Նա ինքն զանձն իւր բոյորանուեր եղ ի վերայ մեր. պարտ և մեզ է ըստ նորա օրինակին դնել զանձինս մեր յօճան բարեաց ազգատոհմին մերոյ : Քո ի Գաղղիա ուղեւորութիւնդ բարեբաստիկ եղիցի : Եւ արդէօք չկամիցիս էրբայ անդր, սիրեցեալդ իմ որդեակ : »

Վիրգիլնէ գական ի խոնարհ արկեալ՝ էտ նմա դողողագին պա-

appuyée sur son support, tout l'engageait à rester auprès d'elle, sans inquiétude pour le présent et sans crainte pour l'avenir.

Madame de La Tour, voyant que sa confiance avait produit un effet contraire à celui qu'elle en attendait, lui dit : « Mon enfant, « je ne veux pas te contraindre ; délibère à ton aise : mais cache « ton amour à Paul. Quand le cœur d'une fille est pris, son « amant n'a plus rien à lui demander. »

Vers le soir, comme elle était seule avec Virginie, il entra chez elle un grand homme vêtu d'une soutane bleue : c'était un ecclésiastique, missionnaire de l'île et confesseur de madame de La Tour et de Virginie. Il était envoyé par le gouverneur. « Mes enfants, dit-il en entrant, Dieu soit loué ! vous voilà « riches. Vous pourrez écouter votre bon cœur, faire du bien « aux pauvres. Je sais ce que vous a dit M. de La Bourdon- « nais, et ce que vous lui avez répondu. Bonne maman, votre « santé vous oblige de rester ici ; mais vous, jeune demoiselle, « vous n'avez point d'excuse. Il faut obéir à la Providence, à « nos vieux parents, même injustes : c'est un sacrifice, mais « c'est l'ordre de Dieu. Il s'est dévoué pour nous ; il faut, à « son exemple, se dévouer pour le bien de sa famille. Votre « voyage en France aura une fin heureuse. Ne voulez-vous pas « bien y aller, ma chère demoiselle ? »

Virginie, les yeux baissés, lui répondit en tremblant : « Si

տախտանի. « Եթէ Տեառն նրաման իցէ, չլինիմ դիմադարձ : Կամք Տեառն եղիցին օրհնեալ. » Եւ զգերարտօսըն նոսէր յաւ-
ջաց :

Եւ ելեալ գնաց երեցն ազդել կուսակալին գառաբէլութեան
խւրոյ զյաջողութիւն : Իսկ տիկինն Լարութ յղեալ առ իս զԴո-
մինիկոս աղաչէր երբայ առ նա, զի ցանկայր խորհուրդ յինեն
նարցանել վասն Վիրգինեայ ջուռոյն : Ինձ ոչ բնաւ ի դեպ բուե-
ցաւ ուղեւորութիւն նորին . բանգի իմս անյեղի կարծիք այն են
երէ որ կամիցի որ բարեբաստիկ վարել կեանս՝ զչաճս օգտից
բնութեան պարտի նախամեծար բաղդին առնել, Եւ չէ արժան
արտաքոյ անձանց խնդրել զոր ի ներքս ի մեզ մարբիցիմք գտա-
նել . Եւ զայս իմ խորհուրդ առ ամենայն ինչ տեսանեմ քաջա-
ղեալ : Բայց բնաւ զինչ կարող էին առնել խորհուրդք իմ ցա-
ծունք ընդդէմ նրապութից մեծափարբամն ձոխութեան, Եւ
կամ անկեղծիկն իմ պատճառաբանութիւնք ընդդէմ մտա-
նաճութեանց աշխարհի եւ նրամանի իշխանութեանն որ նուի-
րական իմն էր յաջս Լարութի տիկնոջ : Սմին իրի Եւ նորայն
ընդ իս խորհրդակցութիւն առ պատշաճից իմն էր եւեր, Եւ
յետ զխոստովանա՞օրն ընդունելոյ զպատուեր՝ ոչ Էսս տա-
տամսեր . Եւ Մարգարիտ ինքնին՝ որ անտես առնելով զչա-
նքս օգտիցն որոց ակնկալելի էր իւրում որդեկին յընչաւետել
Վիրգինեայ, Եւ ոգւով ջափ հակառակ ընդդէմ կրբեալ էր
ջուռոյն, ոչ Էսս ինչ այնուհետեւ խօսեցաւ ի ներհակացն :
Իսկ Պօղ որ անգետն էր էլից խորհրդոցն, զարմանայր
Եւեր ընդ ծածկախօս զրոյցս Լարութի տիկնոջ ընդ դատերն
իւրում, Եւ ի բախճութիւն անհնարին համակեր Եւ ասեր
ի միտս իւր . « Դաւ իմն նիւթեն ինձ դորա, բանգի անձնապան
լինին առ յինեն : »

Մինչ այս Եւ մինչ այն՝ հռչակ ի կղզւոռչս հարկաներ երէ բա-
րեբաղդութեան ինչ այցելութիւն վեալ է ի վեռնակողմանս
յայտօսիկ, Եւ վաճառականք ազգի ազգի կարասւոյ ձեպէին

« c'est l'ordre de Dieu, je ne m'oppose à rien. Que la volonté de Dieu soit faite! » dit-elle en pleurant.

Le missionnaire sortit et fut rendre compte au gouverneur du succès de sa mission. Cependant madame de La Tour m'envoya prier par Domingue de passer chez elle pour me consulter sur le départ de Virginie. Je ne fus point du tout d'avis qu'on la laissât partir. Je tiens pour principes certains du bonheur, qu'il faut préférer les avantages de la nature à tous ceux de la fortune, et que nous ne devons point aller chercher hors de chez nous ce que nous pouvons trouver chez nous. J'étends ces maximes à tout, sans exception. Mais que pouvaient mes conseils de modération contre les illusions d'une grande fortune, et mes raisons naturelles contre les préjugés du monde et une autorité sacrée pour madame de La Tour? Cette dame ne me consulta donc que par bienséance, et elle ne délibéra plus depuis la décision de son confesseur. Marguerite même, qui, malgré les avantages qu'elle espérait pour son fils de la fortune de Virginie, s'était opposée fortement à son départ, ne fit plus d'objections. Pour Paul, qui ignorait le parti auquel on se déterminait, étonné des conversations secrètes de madame de La Tour et de sa fille, il s'abandonnait à une tristesse sombre. « On trame quelque chose contre moi, disait-il, puisqu'on se cache de moi. »

Cependant le bruit s'étant répandu dans l'île que la fortune avait visité ces rochers, on y vit grimper des marchands de toute espèce. Ils déployèrent, au milieu de ces pauvres cabanes, les

ամենուստ այսր հասանել : Ընդ աղքատին յարկօր ճիւղիցս այսոցիկ պարգեայ սփռեին զոսկեճամուկ դիպակս Հնդկաց, զնրբարել բենեզս Կուտուրի, զվարչամակս Փայխարարի և Մասուլիփարնամայ, զշղարչս Տաբայ, զհամակս շերտաւորս, առդնեգործս և քափանցիկս իբրեւ զոյս. սնդոնս ի Սուրարե սպիտակափառս, կտաւիս ամենագանս սակաւագիւտս, սպիտականիշս և կանաչասաղարբս : Բացին պարգեցին շքեղ կերպասս ձենաց մետաքսեղենս, զառնառախտս ծակոտկենս, պաստառս դամասկոցիս ձիւնափայլս, զպարագեղս և ակնախըտիղ կարմրերփեանս, սնդոնս վարդագոյնս, կագս ձեռնայիրս, փեքինս քնորոշս նմանեայ սառեաց, նանքինս ձիւնաքոյրս և դեղնափայլս, ևս և սփածանելիս ի Մատագակարե :

Հրաման ետ Լարուր տիկին զստերն իւրում գնել առնույ զոր ինչ միանգամ հաճոյ անձինն գտանիցէ. և ինքն գնոցն Եւեր և վաճառացն յառութեան միտ դներ, զի մի ի բանգարացն պատրեսցի : և Վիրգիկն ընտրեայ կայս. զոր ինչ հաճոյն համարեցաւ մօրն, և Մարգարտի և որդւոյ նորին. « Սա, աւեր, կանոնց գայ ի դեպ, և դա ի պետս Մարիամու և Գոմիկիկեայ : » և ահա արծարն որ ի պարկին էր՝ սպառեայ ծախեցաւ մինչքեւ հայրայրեայ էր զանձինն պետս կարեւորս. վասն որոյ և հարկ էղեւ այլոց հանել նմա ի բաժին յընծայիցն զորս առ մեն մի ի նոցանէ տուեայ էր :

Յայն տեսիլ պարգեաց բաղդին ցաւագին սրտիւ կայր և հայեր Պօղ, զի նորին իսկ գուժէին նմա զմտալուտն ջու Վիրգիկեայ. և յետ առուրց ինչ էկն առ իս և ասէ անհնարին տրտմութեամբ. « Քոյրն իմ ի ճանապարհ ելանէ, և կագմ իսկ են ուղեւորութեանն հանդերձանք. արի էկ առ մեզ, աղաչեմ, և գուն գործեա քոյովդ ճարտարութեամբ շքել զմիտս մօր նորա և զիմոյն զի մի արծակեսցեն զնա : » և զիջայ ի բախանձանս Պօղայ, քեպետ և ճարտար գիտէի զի ինչ ոչ ազդեսցեն բանք իմ :

plus riches étoffes de l'Inde ; de superbes basins de Goudelour, des mouchoirs de Palicate et de Mazulipatan, des mousselines de Dacca, unies, rayées, brodées, transparentes comme le jour ; des baffetas de Surate d'un si beau blanc, des chites de toutes couleurs et des plus rares, à fond de sable et à rameaux verts. Ils déroulèrent de magnifiques étoffes de la Chine, des lampas découpés à jour, des damas d'un blanc satiné, d'autres d'un vert de prairie, d'autres d'un rouge à éblouir ; des taffetas roses, des satins à pleine main, des pékins moelleux comme le drap, des nankins blancs et jaunes, et jusqu'à des pagnes de Madagascar.

Madame de La Tour voulut que sa fille achetât tout ce qui lui ferait plaisir ; elle veilla seulement sur le prix et les qualités des marchandises, de peur que les marchands ne la trompassent. Virginie choisit tout ce qu'elle crut être agréable à sa mère, à Marguerite et à son fils. « Ceci, disait-elle, était bon pour des meubles, cela pour l'usage de Marie et de Dominique. » Enfin le sac de piastres était employé, qu'elle n'avait pas encore songé à ses besoins. Il fallut lui faire son partage sur les présents qu'elle avait distribués à la société.

Paul, pénétré de douleur à la vue de ces dons qui lui présageaient le départ de Virginie, s'en vint quelques jours après chez moi. Il me dit d'un air accablé : « Ma sœur s'en va ; elle fait déjà les apprêts de son voyage. Passez chez nous, je vous prie. Employez votre crédit sur l'esprit de sa mère et de la mienne pour la retenir. » Je me rendis aux instances de Paul, quoique bien persuadé que mes représentations seraient sans effet.

Վիրգիլնք որ գեղատեսիլն էրեւեր ինձ մինչ արկաներն զան-
ձամբ զկապուտակն կտաւ. Պէնկալայ, Էս վարշամակ կարմրե-
րանց զգլխովն բոյրեր, չքնադագեղ յոյժ բուեցաւ յայնժամ
զարդարեալ Էս պանուճեալ ըստ օրինի տիկնայց աշխարհիս :
Քանզի զգեցեալ էր բենեզ ձիւնաբոյր՝ աստառ. ի ներքոյ սնդուս
ունելով վարդագոյն : Անձն նորին քերեւընքաց Էս բարձրադի-
տակ՝ քաջ քաջ ընդ բաճկոնակաւն գայր Էլաներ ի տեսիլ. Էս
խարտիշագեղ վարսիցն զիսակք ճիւսեայք ի ճիւսակս կրկին՝
զկուսական գլուխն սքանչելապէս պճնէին : Աջք նորա կապու-
տակագեղը՝ լի էին բախճուքեամբ, Էս սիրտն՝ ի խռովայոյզ
կրիցն տագնապէ ալեկոծեալ՝ Էրանց կենդանատիպ ի դէմն
հարկաներ, Էս գեղձումն ի բարբառ. ձայնին յաւելեալ՝ տխրա-
զգած զխօսսն յարդարեր : Պանուճանքն իւր անգամ վայել-
ջայարդարք գոր յակամայս իմն արկեալ էր զանձամբ, Էսս քան
զԷսս աղեկեզ գործէին զյրումն մնատուրեան նորին. Էս ոչ որ էր
որ տեսեալ զնա Էս կամ լուեալ զբարբառ. նորին Էս ջմորմութր
ի սրտին : Նմին իրի Էս Պօղ յաւելոյր ի արտմութիւն : Սրտա-
բեկեալ Մարգարտի ընդ ցաւս որդեկին, ասէ ցնա առան-
ձինն. « Զի է քեզ, որդեակ, զաղփաղփուն յուսովք զանձն քո
պարարել, Էս դառնագոյն Էսս այնու զքո ջքանորութիւնդ գոր-
ծել : Ժամ է արդ ի վեր քեզ հանելոյ զիմ Էս զքո կենաց զգաղտ-
նիս : Օրիորդն Լարուր արեանատու է ի մօրն կուսէ ընչաւետի
ուրումն Էս ազնուագարմ ազգակցի. իսկ դու, որդի Էս առն
շինականի, Էս որ ջար Էսս է՝ աղջկորդի Էս դու գաւակ : »

Ի լուր աղջկորդին ձայնի յապուշ կրքեցաւ Պօղ, քանզի Էս էր-
բեր ոչ էր նորա լուեալ զայն. Էհարց ցմայրն քէ զինչ այն իցէ, Էս
նա ասէ ցնա. « Ոչ օրինաւորի հօր Էս դու որդի. այլ մինչդեռ
տակաւին օրիորդն էի, տկարացայ Էս յանցեալ տարփանօք, Էս
մայրացայ քեզ : Յանցուածովս իմով այսու զրկեցար դու յազ-
գատահմեղ հայրենի, Էս ստրջանօրս ի մայրենուոյ : Նղնկ քեզ,
չիր քո ի կենցաղումս այլ ազգակից բայց յինէն. » Էս յարտա-

Si Virginie m'avait paru charmante en toile bleue du Bengale, avec un mouchoir rouge autour de sa tête, ce fut encore tout autre chose quand je la vis parée à la manière des dames de ce pays. Elle était vêtue de mousseline blanche doublée de taffetas rose. Sa taille légère et élevée se dessinait parfaitement sous son corset, et ses cheveux b'onds, tressés à double tresse, accompagnaient admirablement sa tête virginale. Ses beaux yeux bleus étaient remplis de mélancolie ; et son cœur, agité par une passion combattue, donnait à son teint une couleur animée, et à sa voix des sons pleins d'émotion. Le contraste même de sa parure élégante, qu'elle semblait porter malgré elle, rendait sa langueur encore plus touchante. Personne ne pouvait la voir ni l'entendre sans se sentir ému. La tristesse de Paul en augmenta. Marguerite, affligée de la situation de son fils, lui dit en particulier :
« Pourquoi, mon fils, te nourrir de fausses espérances, qui ren-
« dent les privations encore plus amères ? Il est temps que je
« te découvre le secret de ta vie et de la mienne. Mademoiselle
« de La Tour appartient, par sa mère, à une parente riche et
« de grande condition : pour toi, tu n'es que le fils d'une pauvre
« paysanne, et, qui pis est, tu es bâtard. »

Ce mot de bâtard étonna beaucoup Paul : il ne l'avait jamais ouï prononcer ; il en demanda la signification à sa mère, qui lui répondit : « Tu n'as point eu de père légitime. Lorsque j'étais
« fille, l'amour me fit commettre une faiblesse dont tu as été le
« fruit. Ma faute t'a privé de ta famille paternelle, et mon re-
« pentir de ta famille maternelle. Infortuné ! tu n'as d'autres pa-
« rents que moi seule dans le monde ! » Et elle se mit à répan-

սուս հարաւ : Յայնժամ փարեցաւ Պօղ զնովաւ եւ ասէ . « Ո՛վ մայրիկ . առաջեր քէ չիք իմ յաշխարհի այլ ազգակից բայց ի քէն . ապա ուրեմն առաւել եւս սիրեցից ես զքեզ : Բայց ճվ գաղտնա-
ժածուկ խորհրդոյն՝ զոր հաներ դու ինն ի վեր : Անա արդ խելա-
մուտ լինիմ էրէ զի ե զի յերկամսեայ առուրց հետե ուժանայ
իմն առ յինէն օրիորդն Լարուր , եւ զարդիս հանդերձի չուել
զնայ աստի : Ո՛ն ճն , արհամարհեայ անգոսնե նա զիս ան-
շուշտ : »

Ենաս ընրբեացն ժամ եւ բազմեցան ի սեղան . այլ բազմակա-
նացն առ հասարակ յուզեայ զոյով ի պեպես կրից , ամենայն
որ սակաւակեր գտաւ եւ սակաւախօս : Վիրգիներ յառաջ իսկ
բան զամենեսին էլ ի սեղանոյ անտի , եւ անցեայ նստաւ ի տեղ-
ուոջ յորում կամրս : Անդէն զհետ նորս յարեաւ եւ Պօղ , եւ
էկեայ նստաւ առ նմա . եւ առ սակաւ մի՛ ժամանակ անխօս եւ
անբարբառ կացին մնացին երկուրեան : Եւ եր զիշերն մի ի գե-
ղեցիկ գիշերաց անտի արեւադարձիցն , զորոց եւ ճարտարա-
գոյներն ի նկարջաց չգօրեն հանել ճշղիւ ի նկար գգեղ սքանչելի :
Կարակնածեւ նշողեր յուսին ի բօղ ամպոց , զորս նշոյլքն նորին
տակաւ փարատեայ ցնդէին ի բաց : Ծառայեր պարզեր յուսնակն
յանգգայս ընդ յերինս կղզեկին եւ ընդ պարեխս նոցին որ ար-
ժարափայլ իմն կանաչութեամբ շողէին : Հողմք առ հասարակ
լուեայ կային անշշուսնչ . եւ ի խորս մայրեացն , ի խոխոմաճիգս
հովտաց , ի բարձունս ապառաժից լսելի լինէին ճջիւնք եւ
ձոռուղիւնք բաղցրանուազ բուզնեկաց որ զմիմեանս զգուէին
յանցնիւր բունկունս զուարքացեայք ի պայծառութիւն գիշերոյն ,
եւ յօղոցն հանդարտութիւն : Ամենայն ինչ ճայն աճեր , մինչեւ
ցճայիւն եւ ծղրիտ որ ընդ դալարեօք պատսպարին : Շողային
ընդ երեսս երկնից աստեղք , եւ փողփողէնէջք ի ծովու ցոյա-
նային որ զմկանամբքն գեղածփեր զողոզոջտն նոցին տխարս :
Պշուցեայ հայեր Վիրգիներ ի լայնատարրն եւ ի նսեմաստուեր
ծիրս երկնից , որ ձկնորսացն կարմրափայլ հրատիւք եւեր յա-

dre des larmes. Paul la serrant dans ses bras, lui dit : « O ma
« mère ! puisque je n'ai d'autres parents que vous dans le monde,
« je vous en aimerais davantage. Mais quel secret venez-vous de
« me révéler ! Je vois maintenant la raison qui éloigne de moi
« mademoiselle de La Tour depuis deux mois, et qui la décide
« aujourd'hui à partir. Ah ! sans doute elle me méprise ! »

Cependant l'heure du souper étant venue, on se mit à table, où chacun des convives, agité de passions différentes, mangea peu et ne parla point. Virginie en sortit la première, et fut s'asseoir au lieu où nous sommes. Paul la suivit bientôt après, et vint se mettre auprès d'elle : l'un et l'autre gardèrent quelque temps un profond silence. Il faisait une de ces nuits délicieuses si communes entre les tropiques, et dont le plus habile pinceau ne rendrait pas la beauté. La lune paraissait au milieu du firmament, entourée d'un rideau de nuages, que ses rayons dissipèrent par degrés. Sa lumière se répandait insensiblement sur les montagnes de l'île et sur leurs pitons, qui brillaient d'un vert argenté. Les vents retenaient leurs haleines. On entendait dans les bois, au fond des vallées, en haut des rochers, des petits cris, de doux murmures d'oiseaux qui se caressaient dans leurs nids, réjouis par la clarté de la nuit et par la tranquillité de l'air. Tous, jusqu'aux insectes, bruissaient sous l'herbe. Les étoiles étincelaient au ciel, et se réfléchissaient au sein de la mer, qui répétait leurs images tremblantes.

Virginie parcourait d'un regard distrait son vaste et sombre horizon, distingué du rivage de l'île par les feux rouges des pé-

փանց անտի կղզեկին քեցեալ անշատեին : Եւ նշմարեաց ի մութս հանգրուանին յոյս ճրագի եւ ստուեր ընդ նմին . այն իսկ էր յապտեր նառն որով հանդերձեր նա ջու առնել յԵրուսա , եւ կազմ եւ պատրաստ ի պարգել գառազատուն ' խարիսխ արկեալ կայր մնայր հողմոցն շնչելոյ : Յայն տեսիլ խոռվեցաւ անձն նորա , եւ ի բաց գգութիսն դարձոյց զի մի տեսցէ Պօղ գարտասուս իւր :

Տիկինն Լարուր եւ Մարգարիտ եւ ես նստեալ կայար ընդ աղամարգենեօրդ ի բացէ . եւ ի յուրեան անդ զիշերոյն հարան յականջս իմ անաղօտ բարբառով գրոյցք երկոցունցն որ չանկան էրբէր յուշոյ մտաց իմոց :

Ասէ ցնա Պօղ . « Ազնիւ օրիորդ , ասի բան քէ յետ էրից առաքց ուղւոյ էղիցիս . եւ չերկնչիցիս դիմագրաւ լինել վտանգաց ծովուն... ծովուն յորմէ այնքան զանի հարեալ զահանդիս : » Եւ պատասխանի Վիրգիլն . « Հնազանդել պարս է ինձ արեւակցացն իմոց եւ այնպես կատարել զպարսս : » Պօղ ասէ . « Մեկնիս գնաս դու ի մենջ վասն ազգականի ուրումն զոր քո տեսեալ բնաւ . չիր : — Եղնկ զիս , ասէ Վիրգիլն . զամենայն առաքս կենաց իմոց աստէն ցանկայի կեալ . այլ ոչ կամեցաւ ընդ այն մայր իմ : Խոստովանութեան իմոյ հայր ասաց ցիս էրէ Տեառն կամբ են գնալ ինձ ի բաց , եւ քէ փորձութիւն են կեանք մարդոյ ի վերայ էրկրի... Ո՛հ , եւ քանի դառնակակիծ փորձութիւն : »

Եւ յաւելեալ Պօղայ ի բանսն ասէ . « Եւ զիւնրդ . պատճառաւոր այնքան ի ջու գրեզ յորդորեցին , եւ չգտաւ պատճառ . եւ ոչ մի առ ի խափանել զջուղ : Ո՛հ , են են եւ այլ պատճառք զորս դու ջհանես ինձ ի վեր : Յոյժ զօրաւոր են ճոխութեանն հրապոյրք : Հուպ ընդ հուպ ի նորում յայնմ աշխարհի գոցես զոր որում ընծայեսցես զեղբայրն անուն ' զոր ոչ էս տաս դու ինձ . եւ ընտրեալ առցես զեղբայրն զայն ի միջոյ արանց արժանաւորաց քոյում անձինդ ազնուութեամբ զարմի եւ ընչաւետու-

cheurs. Elle aperçut, à l'entrée du port, une lumière et une ombre : c'étaient le fanal et le corps du vaisseau où elle devait s'embarquer pour l'Europe, et qui, prêt à mettre à la voile, attendait à l'ancre la fin du calme. A cette vue, elle se troubla, et détourna la tête pour que Paul ne la vit pas pleurer.

Madame de La Tour, Marguerite et moi nous étions assis à quelques pas de là, sous des bananiers; et, dans le silence de la nuit, nous entendimes distinctement leur conversation; que je n'ai pas oubliée.

Paul lui dit : « Mademoiselle, vous partez, dit-on, dans trois jours. Vous ne craignez pas de vous exposer aux dangers de la mer... dont vous êtes si effrayée. — Il faut, répondit Virginie, que j'obéisse à mes parents, à mon devoir. — Vous nous quittez, reprit Paul, pour une parente éloignée que vous n'avez jamais vue! — Hélas! dit Virginie, je voulais rester ici toute ma vie; ma mère ne l'a pas voulu; mon confesseur m'a dit que la volonté de Dieu était que je partisse; que la vie était une épreuve... Oh! c'est une épreuve bien dure! »

« — Quoi! repartit Paul, tant de raisons vous ont décidée, et aucune ne vous a retenue. Ah! il en est encore que vous ne me dites pas. La richesse a de grands attraits. Vous trouverez bientôt, dans un nouveau monde, à qui donner le nom de frère, que vous ne me donnez plus. Vous le choisirez, ce frère, parmi des gens dignes de vous par une naissance et une fortune que je ne puis vous offrir. Mais, pour être plus heureuse, où voulez-vous aller? Dans quelle terre aborderez-

*Directeur
de l'âme*

բեամբ՝ յորոց լոկ էմ էս էս բափուր : Սակայն ճնար արդեօք զբարեբաստութիւն երբեայ գտանիցես : Զինչ էրկիր իցէ յոր էլանիցեսն էս յարեցիս ի նա քան յորում դուդ ծնար : Ո՞ւր գտանիցես ժողով մարդկան սիրելի քան զոր սիրեն զքեզ խանդակար : Զխնարդ կեցցես ճեռի ի մօրդ զրգանաց յոր այնչափ սովորեալդ էս : Ես զինչ անցք ընդ նա ինքն իսկ անցանիցեն որ արդեն անցեալ է գաւուրքք, յորժամ ոչ էս տեսանիցէ զքեզ առնրեր ի սեղանի, ի տան էս ի զբօսանս յորս ի քեզն յենոյր նա : Զինչ էս մայրն իմ արասցէ որ ոչ ինչ ընդհատ ի նմանեն սիրէ զքեզ կարողին : Ես էս զինչ ասացից առ նոսա յորժամ յողբս գնոսա տեսից վասն բոյումդ երբի : Ո՞ անկարեկիր սիրտ. զանճնես ինչ ոչ ասեմ. բայց զի լինիցի էս ինճ յորժամ ոչ էս տեսից զքեզ ընդ մեզ այգուն այգուն, էս մինչ գիշեր ի վերայ հասեալ էս զմեզ ժողովիցէ ի մի. յորժամ զամուս արմաւենեացն նկատեցից զտընկեալս ի մերում ծննդեան, որ վկայք իսկ էն մերումս բազմամեայ բարեկամութեան : Ո՞ն, էս քանզի նսեճ նորոյ բաղդի հրապուրեալ յորդորէ զքեզ էլանել ի խնդիր այլոց աշխարհաց արտաքոյ այսր յորում ծնարդ, էս այլոց ինչ բարեաց էս ընչից քան զոր ճեռք իմ պաշտելին, բոյլ արա ինճ գեր նաւել ընդ քեզ ի միասին : Ես բաշտելեցից զքեզ յորժամ մրրիկքն յուզիցին ի նաւու. որ անաբէկ առնեն զքեզ ի ցամաքի : Զգլուխ քո ի գիրկս իմ հանգուցից, զսիրտ բոյին առ իմովս ջեռուցից. էս ի Գաղղիա ուր մեկնիս գնաս դու ի գիւտ ճոխութեան էս աւագութեան՝ սպաս քեզ հարից ստրկապէս : Քոյովդ էսեր բարեբաստութեամբ բարեբաստիկ էլով, յապարանսն յայնոսիկ յորս տեսից զքեզ սպասաւորեալ վաստօք՝ շատ իսկ տակաւին ընչաւետ գտայց էս բաշտտոհմիկ առ ի մատուցանելոյ քեզ զմեճն քան զամենայն նուէրս գոհի, զմեռանելն առ ոստս քո : »

Ես նեկեկանք իւր նեղճամղճուկ գելին զբարբառ նորա, էս մեր յուար անդէն զճայն Վիրգիւնեայ որ ասեր ցնա ընդհատ բանիւր նեճեճագին. « Վասն քո է գնալս իմ... վասն քո որ զօր հանա-

« vous qui vous soit plus chère que celle où vous êtes née? Où
« formerez-vous une société plus aimable que celle qui vous
« aime? Comment vivrez-vous sans les caresses de votre mère,
« auxquelles vous êtes si accoutumée? Que deviendra-t-elle elle-
« même, déjà sur l'âge, lorsqu'elle ne vous verra plus à ses cô-
« tés à table, dans la maison, à la promenade, où elle s'appuyait
« sur vous? Que deviendra la mienne, qui vous chérit autant
« qu'elle? Que dirai-je à l'une et à l'autre, quand je les verrai
« pleurer de votre absence? Cruelle! je ne vous parle point de
« moi; mais que deviendrai-je moi-même, quand, le matin, je
« ne vous verrai plus avec nous, et que la nuit viendra sans
« nous réunir; quand j'apercevrai ces deux palmiers plantés à
« notre naissance, et si longtemps témoins de notre amitié mu-
« tuelle! Ah! puisqu'un nouveau sort te touche, que tu cherches
« d'autres pays que ton pays natal, d'autres biens que mes tra-
« vaux, laisse-moi t'accompagner sur le vaisseau où tu pars. Je
« te rassurerai dans les tempêtes, qui te donnent tant d'effroi sur
« la terre. Je reposerai ta tête sur mon sein; je réchaufferai ton
« cœur contre mon cœur; et en France, où tu vas chercher de
« la fortune et de la grandeur, je te servirai comme ton esclave.
« Heureux de ton seul bonheur, dans ces hôtels où je te verrai
« servie et adorée, je serai encore assez riche, assez noble pour
« te faire le plus grand des sacrifices, en mourant à tes pieds. »

Les sanglots étouffèrent sa voix, et nous entendîmes aussitôt
celle de Virginie, qui lui disait ces mots entrecoupés de soupirs :
« C'est pour toi que je pars... pour toi que j'ai vu chaque jour

պագ բամակաբէկ վաստակես ի դարմանել ազգատոհմս երկուս
ապիկարս : Յայն սակս էւեր կալայ ես յանձին զփարբամանա-
լոյն պատեն, որպես զի կարող եղեց բիւրապատիկ առաւելու-
րեամբ փոխարինել թեզ զբարխսն զորս դու մեզ ընձեռեցեր :
Ո՞ր այն բարեբաստութիւն իցէ որ քումդ բարեկամութեան գաւ-
նիցի գուգական : Եւ զինչ զձննդենեղ ասիցես : Ո՞ն, էրէ էր իսկ
ննար խառնել ինձ զոր յիմս եղբայրութիւն, միքէ ընտրեալ
առնուի արդեօք զայլ որ քան զքեզ : Ո՞ Պօղոս, Պօղոս . գար-
մանալի եղէ ինձ սեր քո քան զսեր եղբօր հարազատի : Քանի
դառն էր ինձ ի բացէ առնել զքեզ յանձնէ իմմէ : Կամի զի դու
ինքնին օգնէիր ինձ քեցել զիս յանձնես մինչէս ի ժամանակն
յորում օրհնեսցեն երկինք զզօղ միութեան մերոյ : Քայց արդ
ահա կամ մնամ, մեկնիմ, կեամ, մեռանիմ . արա ընդ իս որ
ինչ էս հաճոյ իցէ յաջս քո : Եղնկ ինձ, զիմրդ բավուր յառա-
քինութենէ գտանիմ էս օրիորդ . քանզի տեսեալ բաւեցի հակա-
ռակել զգուանացդ, էս հնա չգօրեմ տանել ցառոցդ քոց : »

Յայն քան փարեցաւ զնովա Պօղ, էս ընդգրկեալ զնա պնդա-
պես՝ գոչեաց անէղ բարբառով . « Գնամ էս ընդ նմա . չիք որ
անշատել զիս ի նմանէ կարասցէ : » Յայնժամ դիմեցար մեր առ
հասարակ առ նա, էս ասէ ցնա Լարուր տիկին . « Որդեակ իմ,
էրէ դու ի մենչ ի բաց զնայցես, էս զի եղիցի մեզ : »

Եւ Պօղայ զողոսնի հարեալ կրկնեաց զբանսն . « Որդեակ իմ...
որդեակ իմ... Գոս, մայրիկ, ասէ, դու որ գեղբայր քեցես
ի քեռէ : Երկոթեանս մեր զկարն քոյին դիեցար . երկոթին
ի գիրկս քո սնեալ՝ առ ի քեռ ուսար զմիմեանս սիրել, էս բիւ-
րիցս իրերաց զնոյն ասացար . էս արդ դու զսա անշատեալ
գատանես յինն . յեւրոպա զսա առարես, յերկիր խժական որ
զլացաւ թեզ ամուր ինչ սպաստանի, էս առ անագորոյն ազգա-
կիցս որ ընկեցիկ զքեզ արարին : Եւ մի ասիցես ցիս էրէ չկայ
ինչ քո էս դորս, իբր զի էս ոչ քոյր քո է դա : Գա ինքն ամենայն
ինչ է վասն իմ, էս ճոխութիւն, էս ազգ, էս քաջաստնութիւն

« courbé par le travail pour nourrir deux familles infirmes. Si
« je me suis prêtée à l'occasion de devenir riche, c'est pour te
« rendre mille fois le bien que tu nous as fait. Est-il une for-
« tune digne de ton amitié? Que me dis-tu de ta naissance? Ah!
« s'il m'était encore possible de me donner un frère, en choi-
« sirai-je un autre que toi! O Paul! ô Paul! tu m'es beaucoup
« plus cher qu'un frère! Combien m'en a-t-il coûté pour te re-
« pousser loin de moi! Je voulais que tu m'aidasses à me sé-
« parer de moi-même, jusqu'à ce que le ciel pût bénir notre
« union. Maintenant je reste, je pars, je vis, je meurs : fais de
« moi ce que tu veux! Fille sans vertu! j'ai pu résister à tes ca-
« resses, et je ne puis résister à ta douleur! »

A ces mots, Paul la saisit dans ses bras, et la tenant étroite-
ment serrée, il s'écria d'une voix terrible : « Je pars avec elle :
« rien ne pourra m'en détacher! » Nous courûmes tous à lui.
Madame de La Tour lui dit : « Mon fils, si vous nous quittez,
« qu'allons-nous devenir?

Il répéta en tremblant ces mots : « Mon fils..... mon fils.....
« Vous, ma mère! lui dit-il; vous qui séparez le frère d'avec
« la sœur! Tous deux nous avons sucé votre lait; tous deux, éle-
« vés sur vos genoux, nous avons appris à nous aimer; tous
« deux, nous nous le sommes dit mille fois; et maintenant vous
« l'éloignez de moi! vous l'envoyez en Europe, dans ce pays bar-
« bare qui vous a refusé un asile, et chez des parents cruels
« qui vous ont vous-même abandonnée! Vous me direz : Vous
« n'avez plus de droits sur elle : elle n'est pas votre sœur. Elle
« est tout pour moi : ma richesse, ma famille, ma naissance,

Եւ ամենայն բարի . Եւ բայց ի նմանէ այլ ինչ ոչ ունիմ ի բարեաց : Յարկ գնոյն կայար մեր , Եւ որբան գնոյն . նոյն լիցի մեզ Եւ դամբան : Երե դա գնասցէ , հարկ է ինձ գնետ դորա գնալ : Այլ չբողոսցու կուսակալն : Չբողոսցն . Եւ ամալ զանճն իմ ի ծով : Ի լող պնդեցայց զկնի նորա : Ոչ է մարք ծովու առասել բան զցամար լինել ինձ մահառիք : Եւ զի ջկարեմ կեալ աստեն առ դովաւ , բող մեռայց յանդիման դորա Եւ ի ճենջ ի բացեալ : Անողճրմ մայր , անագորոյն կին . համձտարածն այն յորում զդա վտանգես , իցէ քէ մի Եւս դարձուցէ զդա առ քեզ . իցին քէ կոհակր նորին բարձեալ բերցեն քեզ զդիակն իմ , Եւ բաւալեալ գտա ընդ դորա մարմնոյն ընդ խիճս ծովափանցս՝ մորմոր յաւերժական մորմորեցուցէ զքեզ ընդ կորուստ որդեկացդ երկուցուն : »

Եւ մինչդեռ տակաւին խօսերն , գիրկս արկի Եւ զնովաւ , բանզի առ ցաւոցն յուսահատութեան ցնորեր ի մտաց : Հրացայտր էին աջբն , Եւ ընդ դեմն բոցաշունչս ոլոռն ոլոռն հոսէին քրտունք . ծունկքն բաբախէին , Եւ ի լանջսն տապագինս քինդս արձակեր արագ արագ սիրտ նորա :

Անաբեկեալ Եւ Վիրգիլն ասէ ցնա . « Երդուեալ ի մանկութեանն մերոյ զբօսանս , ճ բարեկամ , երդուեալ յադետս քո Եւ յիմս , Եւ յամենայն ինչ որ անլոյծ գողիս զօրիցէ պնդել գնեքս զերկոսին , երէ աստեն մնացից՝ վասն քո կեցից , Եւ երէ գնացից՝ դարձեալ առ քեզ էկից : Ադէ դուք ամենեքին լերուք ինձ վկայք , դուք որ կարնաջամբ զիմս տղայութիւն սնուցէք , յորոց ի ձեռս է կենդանութիւն իմ , Եւ որ տեսաներդ զարտատուս : Երդուեալ յերկինս որ լսէ զբարբառ իմ , Եւ ի ծովդ ընդ որ ջուեցից , Եւ յօդս զոր ծծեմ Եւ զոր չիք իմ երբէք ստախօսութեամբ աղտեղեալ : »

Չոր օրինակ յարեգականն տապոյ հալեալ բաւալի շահաշիդ աստին ի բարձանցն Ապենեանց , այնպէս ի ճայն բարբառոյ սիրունոյն զիջաւ զայրոյք սրտմտութեան պատանւոյն : Խրոխ-

« tout mon bien. Je n'en connais plus d'autres. Nous n'avons eu
« qu'un toit, qu'un berceau : nous n'aurons qu'un tombeau. Si
« elle part, il faut que je la suive. Le gouverneur m'en empê-
« chera? M'empêchera-t-il de me jeter à la mer? Je la suivrai à
« la nage. La mer ne saurait m'être plus funeste que la terre.
« Ne pouvant vivre ici près d'elle, au moins je mourrai sous ses
« yeux, loin de vous. Mère barbare! femme sans pitié! puisse
« cet océan où vous l'exposez ne jamais vous la rendre! puis-
« sent ses flots vous rapporter mon corps, et, le roulant avec
« le sien parmi les cailloux de ces rivages, vous donner, par la
« perte de vos deux enfants, un sujet éternel de douleur! »

A ces mots, je le saisis dans mes bras, car le désespoir lui ôtait la raison. Ses yeux étincelaient; la sueur coulait à grosses gouttes sur son visage en feu; ses genoux tremblaient, et je sentais, dans sa poitrine brûlante, son cœur battre à coups redoublés.

Virginie, effrayée, lui dit : « O mon ami! j'atteste les plaisirs de
« notre premier âge, tes maux, les miens, et tout ce qui doit
« lier à jamais deux infortunés, si je reste, de ne vivre que pour
« toi; si je pars, de revenir un jour pour être à toi. Je vous
« prends à témoin, vous tous qui avez élevé mon enfance, qui
« disposez de ma vie, et qui voyez mes larmes! Je le jure par
« ce ciel qui m'entend, par cette mer que je dois traverser, par
« l'air que je respire, et que je n'ai jamais souillé par le men-
« songe!

Comme le soleil fond et précipite un rocher de glace du sommet des Apennins, ainsi tomba la colère impétueuse de ce jeune homme à la voix de l'objet aimé. Sa tête altière était baissée,

տապանծն նորա գոնիս խոնարհեալ կորացաւ, և ուղիս արտասուաց յաջացն վիժեին. և մայրն խառնեալ զգերարտօսքն յարտասուս որդեկին, զիրկ ընդ խառն կայր ընդ նմա և ոչ գօրէր բարբառել : Իսկ Լարուր տիկին այլ յայլմէ եղեալ ասեցիս. « Ոչ ևս ունիմ ժոյժ, սիրտ իմ գելու յիս : Չարաբախտն այն ուղեւորութիւն մի առցե կատարումն : Գրացիդ իմ մտերիմ, հնապա ի բաց տար գորդեակն իմ ընդ քեզ. այս առուրք ուր էն յորմէ հետե ոչ որ կափոյց աստ զաջս իւր ի բուն : »

Եւ ասեմ ևս ցՊօղ. « Քոյրն քո աստեն կացցե, ն բարեկամ. վաղիս խօսեսցուր զայնմանէ առ կռասակայն. բող ընտանիրդ առցեն զհանգիստ, և դու եկ այսօր երեկօրէլ ի տան իմում : Տարածամ է, և զիշերս հասարակեալ, և խաջն հարսառոյ կշիռ կայ ընդ ծիրս երկնից : »

Եւ եկն նա ընդ իս յուն. և անբարբառ, և զցայգն ողջոյն ի յոյզս ցնորից անցուցեալ՝ յարեաւ ընդ այգն՝ և դարձաւ ի տուն իւր :

Այլ զի ևս պետք իցեն ի կարգ արկեալ պատմել քեզ զվեպս անցիցն այնոցիկ : Մարդկայնոյս կենցաղոյ մի ևւեր կողմն հաճոյ է ի գիտութիւն : Ջօրեն աշխարհագունտ կարկասոյ գորով պատ առեալ շրջիմք՝ արագարագն մեր բաւալումն ոչ աւելի ինչ ունի քան զմիոյ առուր տեսականութիւն, և չէ մարք միումն ի մասանց առուրս այսորիկ տեսանել գլոյս առանց միւսոյն խաւարամած լինելոյ :

Եւ ասեմ ցնա. « Պաղատիմ ի քեն, հայրիկ, բովանդակեալ զքեյ պատմութեանդ, որում այնքան սրտառուջ բանիս սկիզբն արարեր : Բարեբաատութեան նկարագիրք նշտականք գտանին մեզ, իսկ չարաբաստն դեպք հրահանգիչք էն : Զինչ անցք ընդ հիրացեալն անցին Պօղ, ադէ ասա : »

Գարձ ի տուն արարեալ Պօղայ՝ յառաջ քան զամենայն որ էտես զննդիկն Մարիամ սր ի բարածայո. ինչ վերելակեալ՝ ի գնին կայր խորանդունդ ծովուն : Եւ ճայն արկեալ բացուստ

et un torrent de pleurs coulait de ses yeux. Sa mère, mêlant ses larmes aux siennes, le tenait embrassé sans pouvoir parler. Madame de La Tour, hors d'elle, me dit : « Je n'y puis tenir ; « mon âme est déchirée. Ce malheureux voyage n'aura pas lieu. « Mon voisin, tâchez d'emmener mon fils. Il y a huit jours que « personne ici n'a dormi. »

Je dis à Paul : « Mon ami, votre sœur restera. Demain, nous « en parlerons au gouverneur : laissez reposer votre famille, et « venez passer cette nuit chez moi. Il est tard, il est minuit ; la « croix du sud est droite sur l'horizon. »

Il se laissa emmener sans rien dire ; et, après une nuit fort agitée, il se leva au point du jour, et s'en retourna à son habitation.

Mais qu'est-il besoin de vous continuer plus longtemps le récit de cette histoire ? Il n'y a jamais qu'un côté agréable à connaître dans la vie humaine. Semblable au globe sur lequel nous tournons, notre révolution rapide n'est que d'un jour, et une partie de ce jour ne peut recevoir la lumière que l'autre ne soit livrée aux ténèbres.

— Mon père, lui dis-je, je vous en conjure, achevez de me raconter ce que vous avez commencé d'une manière si touchante. Les images du bonheur nous plaisent ; mais celles du malheur nous instruisent. Que devint, je vous prie, l'infortuné Paul ?

Le premier objet que vit Paul en retournant à l'habitation fut la négresse Marie, qui, montée sur un rocher, regardait vers la pleine mer. Il lui cria, du plus loin qu'il l'aperçut : « Où est

ի բաց հարցանէր ցնա. « Ո՞ր իցէ Վիրգիլն : » Գարձոյց Մա-
րիամ զգլուխ իւր առ տերն դեռասնասակ և. յողբս լուծաւ :
Խէչացնորեայ իմն Պօղայ դարձաւ. յետս ընդ կրունկն, և
ի նաւանագիստն դիմեաց : Անդ զիտաց զի վաղ բաշ ընդ
առասօտն նաւամուտ լեայ Վիրգիլեայ, և փոյր ընդ փոյր
պարգեայ նաւուն զառագաստսն՝ և սրացեայ ծածկեայ էր
յաջաց : Գարձաւ անդրէն ի բնակարանն, և անց զնաց ընդ
այն առանց ինչ ումէր ասելոյ :

Շարք ապառաժիցոյ այդոցիկ բարձրաւանդակաց քեպետ և
ուղղաբերձք իմն էրէին ի բիկանց մերոց ամբարձեալք, սա-
կայն լեռնադաշտակերն կանաչագարդք աստիճանեայ իմն վե-
րէր են սանդղամէք, ընդ որս է հառանել ընդ շախիզս դժուա-
րակոխս ի ստորոտ ծամածուռ և անմատոյցն ժայռից կոնա-
ճեւից որ անուանեայ կոչին Բոյք : Առ ոտս պարէխին այնօրիկ
տարածեայ ձգի սարաւանդակ ծառախիտ, այլ այնպէս սեպ
և բարձրաբերձ, զի զօղակառոյց իմն անտառի բերէ զնմանու-
րին և և շուրջ պատեայ կայ ի սոսկալի վախից խորածորոց :
Յամպոց անտի զկատարաւ Բուրին ստեպ ստեպ պարուրին
աղբերանան յարածամ առուակր բագմարխք, որք և յայնպիսի
վինս անդնդախորս հովտին բաւալին ի բիկանց կուսէ յերինդ,
զի անկման նոցին քնդմունք ջլինին անզամ ի բարձրաւանդակ
տեղւոջ աստ լսելի : Յայնմ վայրէ նշմարեայ տեսանի մեծ կէս
մասն կղզւոյս հանդերձ դարաւանդիւրն և կոնակօք, յորոց
սակի են Փիրք-Պոր և Նոաստինք և անտառախիտ ձորամէջք
նոցին. ապա և ծովն յայնաձաւայ, և կղզին Պուրպոնի՝ որ
բառասուն խրատախօք հեռի է ի տեղւոջէն յարեւմտից կուսէ :
Ի սարաւանդէ անտի զակն պշուցեայ նկատեաց Պօղ զնաւն
որ առեայ տանէր զՎիրգիլն. և էր տասներումքք և ասելի
փարախօք հեռի ի տեղւոջէն իբրու նիշ սեւաքոյր ի նամատա-
րածին էրէեայ : Զմեծ կէս առուրն անդէն եկաց ակնկառոյց.
Վաղ իսկ անճեւտացեայ էր նաւն յաջաց, և ինքն համարէր տա-

« Virginie? » Marie tourna la tête vers son jeune maître, et se mit à pleurer. Paul, hors de lui, revint sur ses pas et courut au port. Il y apprit que Virginie s'était embarquée au point du jour; que son vaisseau avait mis à la voile aussitôt, et qu'on ne le voyait plus. Il revint à l'habitation, qu'il traversa sans parler à personne.

Quoique cette enceinte de rochers paraisse derrière nous presque perpendiculaire, ces plateaux verts, qui en divisent la hauteur, sont autant d'étages par lesquels on parvient, au moyen de quelques sentiers difficiles, jusqu'au pied de ce cône de rochers incliné et inaccessible qu'on appelle le Pouce. À la base de ce rocher est une esplanade couverte de grands arbres, mais si élevée et si escarpée, qu'elle est comme une grande forêt dans l'air, environnée de précipices effroyables. Les nuages que le sommet du Pouce attire sans cesse autour de lui y entretiennent plusieurs ruisseaux, qui tombent à une si grande profondeur au fond de la vallée située au revers de cette montagne, que, de cette hauteur, on n'entend point le bruit de leur chute. De ce lieu, on voit une grande partie de l'île avec ses mornes surmontés de leurs pitons, entre autres Pieter-Booth et les Trois-Mamelles, avec leurs vallons remplis de forêts; puis la pleine mer, et l'île de Bourbon, qui est à quarante lieues de là vers l'occident. Ce fut de cette élévation que Paul aperçut le vaisseau qui emmenait Virginie. Il le vit à plus de dix lieues au large, comme un point noir au milieu de l'Océan. Il resta une partie du jour tout occupé à le considérer; il était disparu qu'il croyait le voir encore; et, quand il fut perdu dans les vapeurs de l'horizon, il s'assit dans ce lieu sauvage, toujours battu des vents, qui y agitent sans cesse les sommets des palmistes et des tata-

կառին ևս տեսանել . և իբրև հետախաղաղ ծածկեցաւ ի սղոխս զոլոշեաց որորտից ծովուն, անց նստաւ յամայի վայրին՝ հողմակոծեալ ի հողմոց անտի որ երեքածուփ տատանեն ցանց անդանօր զարմաւենեացն ևս զսատամբեաց զագարունս : Աղօտամայն շրշիւն նոցին և մունջիւն զհեռաւոր հնչմանց երգեհոնի բերեն զնմանութիւն, և ի խոր բախժութիւն համակեն զայր :

Անդ գտի ևս զՊօղ զի կայր զգլուխն յեց ի ժայռն ունելով, և զաջսն յերկիր յառեալ : Յեյից անտի արեւուն ի խնդիր հետոց նորա շրջէի . և յոյժ աշխատ եղէ ի հասան զնա ածել զի իջցէ և տեսցէ զընտանիսն իւր : Նստեալ տարալ զնա ի բնակարան անդր . ուր իբրև ետես զԼարուր տիկին, անդէն դառնահասաւ զանգատանօր տրտունջ կալաւ զնմանէ զի խաբէացն զնա : Ասէ ցմեզ Լարուր . « Քանզի շնչէր հողմն աջողակ զերբորդ ժամաւ առաստուն . և զի կազմ էր նաւն ի ջուր, եհաս առ մեզ կուսակալն հանդերձ սպայակոյտ բազմութեամբ, և քահանայն ընդ նոսա, առնուլ տանել ի նաւ զՎիրգիկն ղեսպակաւ . և ոչ ինչ էրեսս արարեալ նոցա աղերսիցն իմոց և արտասուաց ևս ողբոց Մարգարտի՝ աղաղակէին ամենեքին առ հասարակ քէ « Յօգուտ մեր իսկ ամենեցունդ է զոր առնենքս . » ևս առեալ տարան զդատրիկն իմ որ նուաղեալ իմն և կիսահագագ էր : Նստս Պօղ . « Երէ գնեալ իմ տուեալ էր նմա զողջոյն հրածեշտիս, արդ անխռով մնայի : Ասէի արդէօր ցնա . « Ո՛վ Վիրգիկն, էրէ ի ժամանակի անդ յորում կեցար ի միասին՝ էլ ինչ բան ի բերանոյս որ ծանր քեզ բուեցաւ, մինչչէ քողեալ զիս ի սպառ .՝ սաս զի ներես դու ինձ : Ասէի արդէօր ցնա . և զի ոչ ևս է ինձ տեսանել զքեզ, ողջամբ էրբիջիր, սիրեցեալդ իմ Վիրգիկն, էրբիջիր ողջամբ : Կեաց ի բացեալ առ յինէն, այլ ի դիւրի և ի բարեբաստութեան : » ևս իբրև ետես զի մայրն իւր և տիկինն Լարուր յարտասուս հարեալ լային, ասէ ցնա . « Խընդրեցէր արդ զայլ որ բան զիս որ զարտասուս մեր սրբեսցէ : »

maques. Leur murmure sourd et mugissant ressemble au bruit lointain des orgues, et inspire une profonde mélancolie.

Ce fut là que je trouvai Paul, la tête appuyée contre le rocher, et les yeux fixés vers la terre. Je marchais après lui depuis le lever du soleil : j'eus beaucoup de peine à le déterminer à descendre et à revoir sa famille. Je le ramenai cependant à son habitation ; et son premier mouvement, en revoyant madame de La Tour, fut de se plaindre amèrement qu'elle l'avait trompé. Madame de La Tour nous dit que, le vent s'étant levé vers les trois heures du matin, le vaisseau étant au moment d'appareiller, le gouverneur, suivi d'une partie de son état-major et du missionnaire, était venu chercher Virginie en palanquin, et que, malgré ses propres raisons, ses larmes et celles de Marguerite, tout le monde criant que c'était pour leur bien à tous, ils avaient emmené sa fille à demi mourante. « Au moins, répondit Paul, si je lui avais fait mes adieux, je serais tranquille à présent. Je lui aurais dit : Virginie, si, pendant le temps que nous avons vécu ensemble, il m'est échappé quelque parole qui vous ait offensée, avant de me quitter pour jamais, dites-moi que vous me le pardonnez. Je lui aurais dit : Puisque je ne suis plus destiné à vous revoir, adieu, ma chère Virginie ! Vivez loin de moi, contente et heureuse ! » Et comme il vit que sa mère et madame de La Tour pleuraient : « Cherchez maintenant, leur dit-il, quelque autre que moi qui essuie vos larmes ! »

Եւ ապա ի բաց գնաց ի նոցանէ : ճեծեճագին հասաջանօր , Երափ առեալ շրջեր ի բնակարանի անդ : Յածեալ դեգերեր ընդ ամենայն վայրսն որ սիրելիք բան գայսն էին Վիրգիւնեայ : Ասեր առ այժիսն Եւ առ ուրիկս Վիրգիւնեայ որ զկնի նորս գնային պապաջելով . « Զի խնդրեր յինէն . ոչ Էս այլ տեսչիք ընդ իս գնա որ յիւրում ամիինն ջամբեր ձեզ կերակուր : » Չոգաս ի Հանգիստն Վիրգիւնեայ . Եւ տեսեալ զքօջունսն որ ոլորսս առեալ սառառնէին զնովաւ , զոջեաց Եւ ասէ . « Ա՛յ ներ հաւիկք , ոչ Էսս ընբասչիք դուք ընդ առաջ ձերումն զբասեր կերակրողի : » Տեսեալ Եւ զՀաւատարիմն որ աստ Եւ անդ նոտոտեալ ընբանայր առաջի իւր նետախոյզ , յոգոց Էման Եւ ասէ ցնա . « Ո՛ն Էդուկ , ոչ գոցես դու գնա յաւիտեան : » Եւ ուր ուրեմն երբեալ բազմեցաւ յապառածին ուր խօսեցեալ էր ընդ նմա յառաջնունն երեկոյի . Եւ ի տեսիլ ծովուն յորում տեսեալ էր զնետախաղաղ ծածկել նառնն որ տաներն գնա՝ Էլաց հարուստ ինչ ժամանակ :

Սակայն մեր նետամուտ նմին լինեալ անդուլ զի մի գոցէ ջարադեալ ինչ արկած պատահեցէ նմա առ ցառոցն սաստկութեան : Մայրն Եւ Լարուր տիկին աղերսէին գնա սիրայորդոր բանիւք՝ մի յաւելուլ ցառս ի ցառս իւրեանց անյուսութեամբն իւրով . մինչէս ապա հնարեցաւ Լարուր տիկին հանդարտել գնա , բազում գորովայիք յորջորջանօրջգրգելով գնա որ կարողքն էին արծարծանել ի նմա ցոյս ակնկալութեան բարեաց : Որդեակ ձայներ գնա , Եւ որդեակ սիրուն , Եւ փեսայ , Եւ խօսնայր դստերն իւրոյ : Յորդորագոյնս արար գնա մտանել ի տուն Եւ խուն ինչ առնուլ կերակուր : Բազմեցաւ նա ընդ մեզ ի սեղան մերձ ի տեղին ուրանօր տղայակիցն իւր նստեր երբեմն ի ձաշել . Եւ որպէս թէ տակաւին Էսս անդէն ի տեղուջն կայր՝ բարբառէր առ նա , Եւ մատուցանէր նմին խորտիկս Եւ համադամս ի ցանկալեաց նորս . բայց իբրէս անձին զգաստ լեալ ուշաբերեր՝ զլայ հարկաներ : Յառուրսն որ զկնի՝ ժողովեալ հաւաքեաց զա-

Puis il s'éloigna d'elles en gémissant, et se mit à errer çà et là dans l'habitation : il en parcourait les endroits qui avaient été les plus chers à Virginie ; il disait à ses chèvres et à leurs petits chevreaux, qui le suivaient en bêlant : « Que me demandez-vous ? Vous ne reverrez plus avec moi celle qui vous donnait à manger dans sa main. » Il fut au Repos-de-Virginie, et, à la vue des oiseaux qui voltigeaient autour, il s'écria : « Pauvres oiseaux ! vous n'irez plus au-devant de celle qui était votre bonne nourrice. » En voyant Fidèle qui flairait çà et là, et marchait devant lui en quêtant, il soupira, et lui dit : « Oh ! tu ne la retrouveras plus jamais ! » Enfin, il fut s'asseoir sur le rocher où il lui avait parlé la veille ; et, à l'aspect de la mer, où il avait vu disparaître le vaisseau qui l'avait emmenée, il pleura abondamment.

Cependant nous le suivions pas à pas, craignant quelque suite funeste de l'agitation de son esprit. Sa mère et madame de La Tour le priaient, par les termes les plus tendres, de ne pas augmenter leur douleur par son désespoir : enfin celle-ci parvint à le calmer en lui prodiguant les noms les plus propres à réveiller ses espérances. Elle l'appelait son fils, son cher fils, son gendre, celui à qui elle destinait sa fille. Elle l'engagea à rentrer dans la maison et à y prendre quelque peu de nourriture. Il se mit à table avec nous, auprès de la place où se mettait la compagne de son enfance ; et, comme si elle l'eût encore occupée, il lui adressait la parole et lui présentait les mets qu'il savait lui être les plus agréables ; mais, dès qu'il s'apercevait de son erreur, il se mettait à pleurer. Les jours suivants, il recueillit tout ce qui avait été à son usage particulier : les derniers bouquets qu'elle avait portés, une tasse de coco où elle avait

մենայն ինչ որ առանձինն պիտոյից Վիրգիլեայ արբանեկեայ էին, մինչեւ գլերջին փունջս ծաղկանց զոր յանձին տարեայ էր, եւ զսկահակն ի բորոյէ որով ջուր ըմպէր, եւ զնշխարսն զայնոսիկ զիւրոյ սիրունայն պատուականագոյն քան զամենայն զանձս աշխարհի համարելով՝ համբուրէր զնոսին եւ ի ծոցին ամփոփէր : Ոչ այնպէս անուշաբոյր է յամբար որպէս ինչ յոր սիրելնայն հպեայ իցեն ձեռք : Ուր ուրեմն տեսեայ զի իւրն աղէկիզմունք յաւելուին զձորմոր սրտի մօրն եւ Լարուրի տիկնոջ, եւ զի գտանն պէտս կարեւորս հարկ էր հայրայրէ մշտաջան վաստակօր, ձեռն ի գործ արկ ի դարման պարտիզին՝ զօրավիզն գ՛ոմինիկոս ունելով :

Յետ ոչ բազում ինչ առուրց պատանին այն որ զօրէն ամերիկածին Երոպացոց անիոյր էր ամենեւին ի գիտէլ քէ զինչ ինչ ի կենցաղումս անցանիցեն պատահարք, աղաջեաց զիս ուսուցանէլ իւր զընթերցումն եւ զգիր, զի կարող լինիցի բղբէլ առ Վիրգիլէն : Ապա իզն էղեւ եւ աշխարհագրութեան հմտանալ՝ զի գիտացէ քէ զինչ էրկիր է յոր ջուրեացն Վիրգիլէն, եւ պատմական իրաց տեղեկանայ՝ զի ծանիցէ զկենցաղ մարդկանն յորս էրբայր նա վարէլ զկեանս : Այսպէս եւ մշակութեանն արուեստի լեայ էր քաջամուտ, եւ զառապար զվայրսն ուտեայ էր յարդ եւ ի զարդ ածել՝ սիրոյն եւեր խրախուսանօր : Եւ չիք էրկբայէլ զի յովագոյնքն ի գիտութեանց եւ յարուեստից արգասիք են բերկրանաց՝ որոց ակնկալութիւն խոստանայ հրաբորբորն այն անանդորր տարփանք, եւ առ ի զգոյէ Տոցին ծնանի իմաստասիրութիւն որ խրատէ մխիթարել ի վերայ ամենայնի : Այսպէս անա բնութիւն զօղ պնդութեան էիցս համայնից զսեր կացուցեայ, արար զնա մերոցս ընկերահաշտ միաբանութեանց կենդանութիւն, եւ հմտութեանցն եւս մերոց եւ զուարճութեանց հանդերձող :

Ոչ յոյժ ակործական քուեցաւ Պօղայ աշխարհագրութեանն ուսումն, որ փոխանակ զանցնիւր աշխարհաց կազմուածոյն

coutume de boire ; et, comme si les restes de son amie eussent été les choses du monde les plus précieuses, il les baisait et les mettait dans son sein. L'ambre ne répand pas un parfum aussi doux que les objets touchés par l'objet que l'on aime. Enfin, voyant que ses regrets augmentaient ceux de sa mère et de madame de La Tour, et que les besoins de la famille demandaient un travail continu, il se mit, avec l'aide de Domingue, à réparer le jardin.

Bientôt ce jeune homme, indifférent comme un créole pour tout ce qui se passe dans le monde, me pria de lui apprendre à lire et à écrire, afin qu'il pût entretenir une correspondance avec Virginie. Il voulut ensuite s'instruire dans la géographie, pour se faire une idée du pays où elle débarquerait ; et dans l'histoire, pour connaître les mœurs de la société où elle allait vivre. Ainsi, il s'était perfectionné dans l'agriculture et dans l'art de disposer avec agrément le terrain le plus irrégulier, par le sentiment de l'amour. Sans doute, c'est aux jouissances que se propose cette passion ardente et inquiète que les hommes doivent la plupart des sciences et des arts ; et c'est de ses privations qu'est née la philosophie, qui apprend à se consoler de tout. Ainsi la nature, ayant fait de l'amour le lien de tous les êtres, l'a rendu le premier mobile de nos sociétés, et l'instigateur de nos lumières et de nos plaisirs.

Paul ne trouva pas beaucoup de goût dans l'étude de la géographie, qui, au lieu de nous décrire la nature de chaque pays,

տայոյ զնկարագիր , զբաղարական նոցին տրոհմունսն էւեք առնէ
առաջի : Ինքն իսկ պատմութիւնն , մանաւանդ արդեացս ժա-
մանակաց դէպք , ոչ ինչ ցանկալի գտան նմա . բանզի ոչ այլ ինչ
տեսանէր ի նոսա , բայց աղէտս հասարակաց անհատս ' զորոց
ոչ առնոյր ի միտ զպատճառսն , պատերազմունսն խօյականս
էւ անպատճառս , դաւաճանութիւնս զաղտնորոգայքս , ազինս
նկնախոհս էւ առագործար անողորմ : Քան զպատմութեան
վերծանութիւն նախամեծար առնէր զվիպասանութեանցն , յորս
առաւելագոյն իմն զտանէր բանս զգործական իմաստից էւ
զհրահանգաց սրտի , մերք էւ պայմանս կէնցաւոյ ' իւրումն նմա-
նավիշտս : Սմին իրի էւ քան զամենայն մատեանս ավտործական
էր նմա Տէչեմար սակս խիտ առ խիտ նկարագրի դաշտայնոյն
կենաց էւ կրից որ ընդաբոյս էն մարդկեղէնս բնութեան : Վեր-
ծանէր ի յուր մօրն էւ Լարուրի տիկնոջ զհատուածս զրոցն որ
աւելի իմն գորովէինն զնա . յայնժամ էւ սրտառուջ յիշատակօր
խանդաղատեալ ' զելոյր բարբառ նորա ի կոկորդին , էւ արտա-
սուր յաջացն հոսէին : Թուէր ճշգրտիւ գտանել ի Վիքզինէ
զԱնտիոպեայ մեծութիւնն էւ զիմաստութիւն ' հանդերձ Եւրա-
բեայ աղէտիւրն էւ գորովով : Իսկ յորժամ զնորահնարն մե-
րոցս ժամանակաց վիպասանութիւնս ընթերցաւ , վեր ի վայր
հարեալ վրդովեցաւ անճն նորա յերեսաց խառնագնաց բա-
րոյիցն էւ վառաշոտ իմաստից որ ի նոսա . էւ յասել այլոցն
ցնոսա զի ճշգրտատիպ նկարագիրք էին այնորիկ բաղարածողով
ընկերութեանց Եւրոպայ , երկեա . ' էւ քերես ոչ յանիրաւի '
զի մի գուցէ էւ Վիքզինէ զգածեալ նորիմբք էւ զառածեալ մոռա-
նայցէ զանճն իւր :

Քանզի տարի մի էւ կէս տարւոյ էւ աւելի էւս անց ի վերայ ,
էւ Լարուր տիկին չէս էւս ընկալաւ ինչ զրոյց ի հօրաբեռէն , էւ
ոչ ի դստերէ իւրմէ . գայս միայն լուեալ էր յօտարաց ' զի անվտանգ
ժամանեալ էր նորա ի Գաղղիա : Ուր ուրեմն հեաս էւ նա . մի
որ ի Հնդկիս զնայր , էւ եբէր առ նա ծրար մի էւ բուղբ ' նորին

ne nous en présente que les divisions politiques. L'histoire, et
et surtout l'histoire moderne, ne l'intéressa pas davantage. Il n'y
voyait que des malheurs généraux et périodiques, dont il n'a-
percevait pas les causes; des guerres sans sujet et sans objet;
des intrigues obscures; des nations sans caractère et des princes
sans humanité. Il préférait à cette lecture celle des romans, qui,
s'occupant davantage des sentiments et des intérêts des hommes,
lui offraient quelquefois des situations pareilles à la sienne. Aussi
aucun livre ne lui fit autant de plaisir que le *Télémaque*, par
ses tableaux de la vie champêtre et des passions naturelles au
cœur humain. Il en lisait à sa mère et à madame de La Tour
les endroits qui l'affectaient davantage: alors, ému par de tou-
chans ressouvenirs, sa voix s'étouffait, et les larmes coulaient
de ses yeux. Il lui semblait trouver dans Virginie la dignité et
la sagesse d'Antiope, avec la tendresse et les malheurs d'Euc-
charis. D'un autre côté, il fut tout bouleversé par la lecture des
romans à la mode, pleins de mœurs et de maximes licencieuses;
et, quand il sut que ces romans renfermaient une peinture véri-
table des sociétés de l'Europe, il craignit, non sans quelque ap-
parence de raison, que Virginie ne vint à s'y corrompre et à
l'oublier.

En effet, plus d'un an et demi s'était écoulé sans que madame
de La Tour eût des nouvelles de sa tante et de sa fille; seule-
ment elle avait appris par une voie étrangère que celle-ci était
arrivée heureusement en France. Enfin elle reçut, par un vais-
seau qui allait aux Indes, un paquet et une lettre écrite de

ինքեան Վիրգինեայ ձեռագիր : Քեպտո եւ խնամով քողարկեալ էր ներողամիտ եւ սիրուն որդեկին զվիշտս անձին իւրոյ, սակայն եւ այնպէս խելամուտ եղէ մայրն տառապանաց նորաբանգի եւ այնպէս իմն ճշգրտանան զկենցաղ նորին եւ զբարս նկարագրէր քարտէյն այն, զի բան առ բան կալայ զայն յուշի մտացս :

« Յոյժ սիրեցեալդ իմ եւ անձկալի մայրիկ,

« Բազում ինքնագիր նամականի յղեցի ես առ քեզ մինչեւ
« ցայսօր. եւ զի ջընկալայ դարձուած պատասխանոյ, խիրամ
« քէ գուցէ ջիցեն հասեալ ի ձեռս քո : Ակն ունիմ քէ ոչ նոյն
« անցք եւ ընդ սա անցքեն, բանգի պէտ արարեալ շունահնար
« եղի ծանօթս տայ քեզ զանձնես, եւ զողջունեղ ձերմէ լսել
« ինչ :

« Յօրէ անջատմանս իմոյ առ ի ձեռն՝ արտօսք բազում հեղի
« ես, որ յառաջ ժամանակաւ ընդ օտարացն եւեթ աղետս ար-
« տասուեալ էի : Ի հասանել իմում այսր՝ իբրեւ եհարց ցիս
« հօրաբոյրն իմ էրէ զինչ ինչ ուսեալ գիտիցեմ, մեծաւ գար-
« մացմամբ յուսաւ յինեն պատասխանի զի անգետ էմ ընթեր-
« ցանութեան եւ գրոյ : Յհարց ցիս ապա էրէ զինչ ուսեալ իցեմ
« յորմէ հետե շնչեմս զօղ կենդանութեան. եւ էտու պատաս-
« խանի էրէ ուսայ զառտնին իրս յանձանձել եւ կամակատար
« մօրն իմոյ լինել. սասց ցիս էրէ զաղախնոյ դատախարակու-
« րիւն տուեալ են ինձ : Ի վաղիւ անդր եղ զիս յուսումն ի մեծի
« ուրէր աբբայարանի մերձ ի Փարիզ, յորում վարժապետք
« պէսպէս իրաց՝ բաց յայլոց մարգից՝ ուսուցանեն ինձ զպատ-
« մութիւն, զաշխարհագրութիւն, զքերականութիւն, զգափա-
« բանութիւնս եւ զհեծելութիւն. սակայն այնպէս դուզնարեալ
« է ուշիմութիւնս իմ յուսումն մակացութեանցդ, զի ոչ մեծ
« ինչ օգուտ գործեսցեն վարժապետքս այսորիկ : Գիտակ իսկ

la propre main de Virginie. Malgré la circonspection de son aimable et indulgente fille, elle jugea qu'elle était fort malheureuse. Cette lettre peignait si bien sa situation et son caractère, que je l'ai retenue presque mot pour mot :

« TRÈS-CHÈRE ET BIEN-AMÉE MAMAN,

« Je vous ai déjà écrit plusieurs lettres de mon écriture; et, comme je n'en ai pas eu de réponse, j'ai lieu de craindre qu'elles ne vous soient point parvenues. J'espère mieux de celle-ci, par les précautions que j'ai prises pour vous donner de mes nouvelles et pour recevoir des vôtres.

« J'ai versé bien des larmes depuis notre séparation, moi qui n'avais presque jamais pleuré que sur les maux d'autrui ! Ma grand'tante fut bien étonnée à mon arrivée, lorsque, m'ayant questionnée sur mes talents, je lui dis que je ne savais ni lire ni écrire. Elle me demanda qu'est-ce donc que j'avais appris depuis que j'étais au monde; et, quand je lui eus répondu que c'était à avoir soin d'un ménage et à faire votre volonté, elle me dit que j'avais reçu une éducation de servante. Elle me mit, dès le lendemain, en pension dans une grande abbaye auprès de Paris, où j'ai des maîtres de toute espèce : ils m'enseignent, entre autres choses, l'histoire, la géographie, la grammaire, les mathématiques et à monter à cheval; mais j'ai de si faibles dispositions pour toutes ces sciences, que je ne profiterai pas beaucoup avec mes sieurs. Je sens que je suis une pauvre créature qui ai peu d'esprit, comme ils le font entendre. Cependant les bon-

« Էմ ես, որպէս եւ սորա վկայեն, զի հէր էմ եւ տկարամիտ
« մանուկ. սակայն եւ այնպէս ոչ վերջանայ հօրաքոյրն իմ
« բարեբարելէ առ իս : Ըստ իւրաքանչիւր յեղանակս տարւոյ
« պատմութեանս նորս ինձ հանդերձէ : Նաժիշտս երկու կար-
« գեալ է յիմ սպասահարկութիւն, որ եւ նորա ճոխաբար զգե-
« ցեալ են իբրեւ զտիկնայս ոմանս : Եղ ինձ նա մեծարանաց
« անուն զկոմսուհիդ. այլ իբաց երող զանունս ԱՍԹՈՒՐ որ
« որպէս քեզ նոյն եւ ինձ էր սիրելի յաղագս տառապանացն
« որոց տարեալ էր հայրն իմ ի հարսնացուցանել իւրում զքեզ՝
« ըստ քոյոցն առ իս գրուցաց : Փոխան քոյին ամուսնական
« անուանող էղ ինձ զազգատոհմիդ քո զանուն, որ եւ այն սի-
« բելի է ինձ, զի օրիորդութեան քո անուն է : Յայսպիսում
« տեսեալ զանձն իմ պայմանի, աղէքս արկի առ նա նպատոս
« ինչ առսբելէ առ քեզ : Բայց զպատասխանին զիսորդ հանից
« քեզ ի վեր : Այլ բանզի պատուէր տուեալ է քո ինձ ցանգ
« գճշմարիտն ասել քեզ յուր. պատասխանի էտ եւ ասէ ցիս
« էրէ սակաւն ինչ ոչ օգտեցէ քեզ, եւ յանշուրն կենցաղիդ
« զոր վարես շատն յաճախեցէ քեզ հոգս եւ տատամսութիւն :
« Զառաջինն փոյր յանձին կալայ զքոյց տալ քեզ զողջունէ
« իմմէ օտարութի մեռամբ՝ առ ի չգոյէ իմոյս : Բայց ի ժամանել
« իմում ոչ զոր ունելով աստեն ինձ մտերիմ, զտիւ եւ զգիշեր
« ջան էղեալ վաստակեցի յուսումն ընթերցանութեան եւ զքոյ-
« եւ օժանդակութեամբ շնորհացն Տեառն ի սակաւ ժամանակի
« վարժ գտայ եւ յերկոսին :

« Զառաջնոցն իմոց քորոց զառարումն յանձն արարի ի խնամս
« տիկնայցն սպասեկաց իմոց. եւ նորա, որպէս հաւանեալ էմ,
« յանձնեալ են զնոսին հօրաբեռն իմում : Իսկ յայս նուագ աղա-
« շէցի զմի ոմն ի մտերմաց իմոց ուսումնակցաց հասուցանել
« գրուորս առ քեզ. եւ նովին էրեօագրով զոր գտանեա իսմին՝
« առարեօցես եւ դու յանուն նորա զպատասխանիսդ : Բանկի
« հօրաքոյրն իմ արգել չբիքել բնաւ : Ընդ ունէր յարտաբնոցն,

« tés de ma tante ne se refroidissent point. Elle me donne des
« robes nouvelles à chaque saison. Elle a mis près de moi deux
« femmes de chambre, qui sont aussi bien parées que de gran-
« des dames. Elle m'a fait prendre le titre de comtesse; mais
« elle m'a fait quitter mon nom de LA TOUR, qui m'était aussi
« cher qu'à vous-même, par tout ce que vous m'avez raconté
« des peines que mon père avait souffertes pour vous épou-
« ser. Elle a remplacé votre nom de femme par celui de vo-
« tre famille, qui m'est encore cher cependant, parce qu'il a
« été votre nom de fille. Me voyant dans une situation aussi
« brillante, je l'ai suppliée de vous envoyer quelques secours.
« Comment vous rendre sa réponse? Mais vous m'avez recom-
« mandé de vous dire toujours la vérité. Elle m'a donc répondu
« que peu ne vous servirait à rien, et que, dans la vie sim-
« ple que vous menez, beaucoup vous embarrasserait. J'ai cher-
« ché d'abord à vous donner des nouvelles par une main étran-
« gère, au défaut de la mienne; mais n'ayant, à mon arrivée
« ici, personne en qui je pusse prendre confiance, je me suis
« appliquée nuit et jour à apprendre à lire et à écrire: Dieu
« m'a fait la grâce d'en venir à bout en peu de temps.

« J'ai chargé de l'envoi de mes premières lettres les dames qui
« sont autour de moi; mais j'ai lieu de croire qu'elles les ont
« remises à ma grand'tante. Cette fois, j'ai eu recours à une
« pensionnaire de mes amies: c'est sous son adresse ci-jointe
« que je vous prie de me faire passer vos réponses. Ma grand'-
« tante m'a interdit toute correspondance au-dehors, qui pour-
« rait, selon elle, mettre obstacle aux grandes vues qu'elle a

« զի մի տակ խափան լինիցին իրքն բարեաց մեծամեծաց զորս
« ի մտին եղեալ է առնել ինն , Նա ինքն միայնակ կարող է գալ
« էս տեսանել զիս ի խաղխամեայ պատուհանէն վանդակի վա-
« նացս , որպէս է ծերունի ոմն բարեկամ իւր , որ որպէս ինքն
« ասէ՝ ախորժ հաճութեամբ տեսանէ զիս : Այլ զի գարդարն
« ասացից , էս ոչ ինչ ունիմ ախորժ զնա տեսանելոյ , քեպէ-
« տէս էս ոչ գալլ որ երբէք կամիցիմ ախորժել :

« Ի ճոխութեան մեծի էս ի պերճութեան կեամ , էս դանգ մի
« ոչ ունիմ զոր ըստ կամս աննին ծախիցեմ . քանզի ասէն զի
« երէ գոյր առ իս արծար , վտանգ լինէր չարաշուք ինչ պա-
« տանմանց դեպ լինելոյ : Պատմութեան իմ գլխովին նաժշտաց
« իմոց են ինչք քան քէ իմ , զի մինչջէն իմ ի բաց եղեալ զնոսս՝
« վիճէն ընդ միմեանս քէ ո՛ր զնոսին առնուցու : Ի բազմազանն
« փարբամութեան աստ չքանորագոյն գտանիմ քան զոր առ
« քեզն էի . քանզի չունիմ ինչ զոր տայցեմ ումէր : Իբրէս տեսի
« զի մակացութիւնքս խորիւնք զորս ինն ուսուցունէն , ոչ զիւ-
« բին ինն զգուզնաբեայն անգամ բարեբարութիւն , յասեղն
« իմ եղէ ապաստան , զոր դուն իսկ ուսուցէր ինն առնուլ
« ի կիր , էս ընդ այն ուրախ եմ յոյժ : էս անա յղեմ առ ձեզ
« գոյզս գոյզս գութպայից ձեռագործաց իմոց վասն քո , էս
« վասն մօր Մարգարտի , գղակ մի վասն Դոմինիկեայ , էս զմի
« ի կարմրեբանց բաշկինակաց իմոց վասն Մարիամու : Յաւե-
« լում ի ծրարիս կորիզս մրգաց ի նախաճաշիցն իմոց , հան-
« դերձ ընդովք էս սերմամբք ազգի ազգի ծառոց զորս իննէն
« ժողովեցի ի պարապոյ ժամս իմ ի դրախտի աստ վանացս :
« Ծրարեցի ի նմին էս սերմանս մանուշակի , մարգարտի ,
« հրանկի , պուտ ծաղկան էս բոսախոտոյ զորս ի դաշտիցն
« հաւաբեցի : Ի մարգս էս ի մարմանզս աշխարհիս գտա-
« նին ծաղկունք որ գեղանիք էսս են քան զորս ի մերումդ .
« այլ չիք որ երեսս առնիցէ նոցա : Ոչ ինչ երկբայիմ զի դու
« էս մայրն Մարգարիտ առասէլ խնդասցիք ընդ այս քսակ

« sur moi. Il n'y a qu'elle qui puisse me voir à la grille, ainsi
« qu'un vieux seigneur de ses amis, qui a, dit-elle, beaucoup
« de goût pour ma personne. Pour dire la vérité, je n'en ai
« point du tout pour lui, quand même j'en pourrais prendre
« pour quelqu'un.

« Je vis au milieu de l'éclat de la fortune, et je ne puis
« disposer d'un sou. On dit que si j'avais de l'argent, cela ti-
« rerait à conséquence; mes robes même appartiennent à mes
« femmes de chambre, qui se les disputent avant que je ne
« les aie quittées. Au sein des richesses, je suis bien plus pau-
« vre que je ne l'étais auprès de vous, car je n'ai rien à don-
« ner. Lorsque j'ai vu que les grands talents que l'on m'en-
« seignait ne me procuraient pas la facilité de faire le plus petit
« bien, j'ai eu recours à mon aiguille, dont heureusement vous
« m'avez appris à faire usage. Je vous envoie donc plusieurs
« paires de bas de ma façon pour vous et maman Marguerite,
« un bonnet pour Domingue, et un de mes mouchoirs rouges
« pour Marie. Je joins à ce paquet des pepins et des noyaux
« des fruits de mes collations, avec des graines de toutes sor-
« tes d'arbres que j'ai recueillies, à mes heures de récréation,
« dans le parc de l'abbaye. J'y ai ajouté aussi des semences de
« violettes, de marguerites, de bassinets, de coquelicots, de
« bluets, de scabieuses, que j'ai ramassées dans les champs.
« Il y a dans les prairies de ce pays de plus belles fleurs que
« dans les nôtres, mais personne ne s'en soucie. Je suis
« sûre que vous et maman Marguerite serez plus contentes de
« ce sac de graines que du sac de piastres qui a été la cause
« de notre séparation et de mes larmes. Ce sera une grande
« joie pour moi si vous avez un jour la satisfaction de voir

« des pommiers croître auprès de nos bananiers, et des hê-
« tres mêler leur feuillage à celui de nos cocotiers. Vous vous
« croirez donc la Normandie, que vous aimez tant.

« Vous m'avez enjoint de vous mander mes joies et mes pei-
« nes. Je n'en ai plus loin de vous : pour mes peines, je les
« adoucis en pensant que je suis dans un poste où vous m'a-
« vez mise par la volonté de Dieu. Mais le plus grand chagrin
« que j'y éprouve est que personne ne me parle de vous, et
« que je n'en parle à personne. Mes femmes de chambre, ou
« plutôt celles de ma grand'tante, me disent, lorsque je cher-
« che à amener la conversation sur des objets qui me sont si
« chers : Mademoiselle, souvenez-vous que vous êtes Fran-
« çaise, et que vous devez oublier le pays des sauvages ! Ah !
« je m'oublierais plutôt moi-même que d'oublier le lieu où je
« suis née, et où vous vivez ? C'est ce pays-ci qui est pour
« moi un pays de sauvages ; car j'y vis seule, n'ayant per-
« sonne à qui je puisse faire part de l'amour que vous portera
« jusqu'au tombeau,

« Très-chère et bien aimée maman,

« Votre obéissante et tendre fille,

« VIRGINIE DE LA TOUR. »

« Je recommande à vos bontés Marie et Domingue, qui ont
« pris tant de soin de mon enfance ; caressez pour moi Fidèle,
« qui m'a retrouvée dans les bois. »

Զարմացաւ յոյժ Պօղ զի գանձեան ինչ ոչ ասէր Վիրգիլէն, նա՛ որ էս գշուն իսկ տանն չէր բողբայ անյիշատակ . բայց անգիտանայր նա զի որջափ էս երկարածիգ իցէ բուղբ կնոջ մարդոյ, ի կատարածին էսէր սովոր է նա յեռույ զպատուականագոյնն յիմաստից :

Ի յաւելուածի ուրէր նամակին աղաչէր Վիրգիլէն զՊօղ առանձինն խնամ ունել երկուց ինչ սերմանց, այն իսկ էին մանուշակի էս բոսախոտոյ . էս տեղեակս առնէր զնա յատկութեանց ինչ տնկոցն, էս քէ որք ի վայրաց ի դէպ գայցեն նոցա : « Մանիշակոյ, ասէր, փրքէ ծաղիկ նկնատեսի մանիշակագոյն, էս սիրէ մացառաղօջ բարջել . այլ ի բուրագուարճ հոտոյն սաստկութենէ անդէն յերեան գայ : » Եւ պատուիրէր սերմանել զայն զեզերքք աղբերն, առ ոտս իւրոյ քորեցնոյն : Եւ յաւելեալ ի բանս իւր ասէր . « Բոսախոտն բանայ ծաղիկ գեղեցիկ ի կապուտակ բացագոյն, սպիտականիշ ունելով բիծս ի բուխ բաժակի, որպէս այն քէ ի սուգ իցէ համակեալ . նմին իրի էս այրւոյ ծաղիկ յոմանց յորջորջի : Սիրէ զապառածութան էս զնողմակոծ տեղիս : » Եւ աղաչէր զնա սերմանել զայն ի բարածայռին յորոյ վերայ ի վերջնումն նուագի խօսեցեալ էր ընդ նմա, էս առ սեր իւր կոչել զանուն վիմին այնորիկ Վ.Մ. ՀՐԱ. ԺԵՇՏԻ :

Եւ էր զսերմանն զայնոսիկ ամփոփեալ ի բսակ հիւսկէն, որ քեպէտ անպաճոյճ՝ սակայն անգին բուեցաւ Պօղայ յորժամ ետես ի վերայ նորին ձեւակերպեալ գտառքս P էս V, Պ էս Վ (Պօղ էս Վիրգիլէն) գիրերօք փարութալս էս յօրինեալս զխակօք վարսիշն Վիրգիլէնայ, որպէս ծանեաւ ի գեղոյն :

Ի յուր բզրոյ զիւրագորով էս առարինի օրիորդին ազգատոհմն ողջոյն հարաւ յարատաւս : Ի դիմաց ամենեցուն մայրն արար պատասխանի՛ զի անդէն մնացէ կամ դարճցի յետս որպէս զիարդ էս հաճոյ իցէ անձին իւրում . հաւատա, ասէր,

Paul fut bien étonné de ce que Virginie ne parlait pas du tout de lui, elle qui n'avait pas oublié, dans ses ressouvenirs, le chien de la maison ; mais il ne savait pas que, quelque longue que soit la lettre d'une femme, elle n'y met jamais sa pensée la plus chère qu'à la fin.

Dans un post-scriptum, Virginie recommandait particulièrement à Paul deux espèces de graines : celles de violettes et de scabieuses. Elle lui donnait quelques instructions sur les caractères de ces plantes, et sur les lieux les plus propres à les semer. « La violette, lui mandait-elle, produit une petite fleur « d'un violet foncé, qui aime à se cacher sous les buissons ; « mais son charmant parfum l'y fait bientôt découvrir. » Elle lui enjoignait de la semer sur le bord de la fontaine, au pied de son cocotier. « La scabieuse, ajoutait-elle, donne une jolie « fleur d'un bleu mourant et à fond noir piqueté de blanc. On « la croirait en deuil : on l'appelle aussi, par cette raison, la « fleur de veuve. Elle se plaît dans les lieux âpres et bat- « tus des vents. » Elle le priaît de la semer sur le rocher où elle lui avait parlé la nuit la dernière fois, et de donner à ce rocher, pour l'amour d'elle, le nom de ROCHER DES ADIEUX.

Elle avait renfermé ces semences dans une bourse dont le tissu était fort simple, mais qui parut sans prix à Paul, lorsqu'il y aperçut un V et un P entrelacés, et formés de cheveux, qu'il reconnut à leur beauté pour être ceux de Virginie.

La lettre de cette sensible et vertueuse demoiselle fit verser des larmes à toute la famille. Sa mère lui répondit, au nom de la société, de rester ou de revenir à son gré, l'assurant qu'ils avaient tous perdu la meilleure partie de leur bonheur depuis

զի յօրէ յորմէ մեկնեցար դու ի մենջ՝ կորուսար մեր գմեծ մասն
բարեբաստութեան մերոյ, եւ ես ինքն առաւել քան զամենեսեան
կամ անմխիթար :

Գրեաց եւ Պօղ բուռք երկայնածից յորում խոստանայր ար-
ժանաւոր նմին յարդարել զպարտեզն, եւ խառն գործել անդա-
նօր զբուսակս Եւրոպայ եւ զԼիբիոյ, զոր օրինակ նորա զա-
նուանս իւրեւնց խառնամանեալ էր յիւրումն ձեռակերտի, եւ
քի յէտօ. նա միրգս քաջահասս ի բորենեաց աղբերն. եւ ջլաւե-
լում ինջ՝ ասեր՝ ի սերմանց կղզեկիս, որպէս զի տեսոյ նոցին
տենջացեալ փութասցիս դառնալ այսրեն : Եւ աղբերս ունկն
մատուցանել անձկայրեաց ըղձից ազգատոհմին, եւ մանաւանդ
իւրոցն, եւ ձեպել զգարմ իւր, քանզի ոչ էւս հնար է ինձ, ասեր,
սփոփանս ինջ գտանել՝ մինջ ի բացեալ իցեմ առ ի քեն :

Փութրոյ պնդութեամբ սերմանեաց Պօղ զսերմանսն Եւրոպա-
կանս, եւ մանաւանդ զմանիշակին եւ զայրւոյ ծաղկի, որոց ոչ
սակաւ նմանութիւն էր ծաղկանցն ընդ բուսոյ բարուց եւ պայ-
մանին Վիբրգիւնեայ, որ եւ այնչափ խնամով ապսպարէր զն-
սին. այլ քանզի ի ծովաջու. ճանապարհին հովանարեալ եւ
ոսնեալ էին, կամ քե արդէօր օղոցն Ափրիկեայ ոչ ի դէպ էկեալ,
սակաւագոյնք Եւրք ի նոցանէ ընձիւդս արձակեցին, եւ նորին Եւս
ոչ էկին ի հաստնութիւն :

son départ ; et que , pour elle en particulier , elle en était inconsolable.

Paul lui écrivit une lettre fort longue , où il l'assurait qu'il allait rendre le jardin digne d'elle , et y mêler les plantes de l'Europe à celles de l'Afrique , ainsi qu'elle avait entrelacé leurs noms dans son ouvrage. Il lui envoyait des fruits des cocotiers de sa fontaine , parvenus à une maturité parfaite. Il n'y joignait disait-il , aucune autre semence de l'île , afin que le désir d'en revoir les productions la déterminât à y revenir promptement. Il la suppliait de se rendre au plus tôt aux vœux ardents de leurs familles , et aux siens particuliers , puisqu'il ne devait désormais goûter aucune joie loin d'elle.

Paul sema avec le plus grand soin les graines européennes , et surtout celles de violettes et de scabieuses , dont les fleurs semblaient avoir quelque analogie avec le caractère et la situation de Virginie , qui les lui avait particulièrement recommandées ; mais , soit qu'elles eussent été éventées dans le trajet , soit plutôt que le climat de cette partie de l'Afrique ne leur fût pas favorable , il n'en germa qu'un petit nombre qui put venir à sa perfection.

ՔԼՈՒԹ Գ.

Սակայն յաջողանք որ յառաջընթաց իսկ լինին բարեբա-
տութեան մարդկան՝ մանաւանդ ի գաղղականս Գաղղիացոց,
նուչակ իմն հարին ի կղզւոջ անդ՝ որ ոչ սակաւ տազնապէր
զՊօղ : Արքնառն այնորիկ որ զնամակն բերեալ էր՝ ասէին էրէ
հանդերձի Վիրգիլնէ առն լինել, և զանուն իսկ դրանկին տային
որ հարսնացուցանելոց էր զնա . էին ևս որ ասէին քէ կատա-
րեցան իսկ հարսանիքն, և մեր ևս ի հանդիսի անդ էար : Ար-
համարնեաց Պօղ զառաջինն զգրոյցս բերեալս ի վաճառաշան
նաւէ, որ բազում այն է զի ստայօղս ինչ կարկատեալ ծաւալէ
յանցս իւր : Այլ բանզի յոյովք ի կղզեցեացն նենգածեա իմն
գորովով արգահատեալ ի նա՝ էլեւելս զմիմեամբք առնեին կա-
րէկից նմա լինել սակս իրացն դիպելոց, տակաւ հառատարիմ
բուեցան նմա բանքն : Նա զի և ի վիպասանութիւնս ինչ գորս
ընթերցեալն էր՝ տեսանք զի ի խաղս իմն համարեալ էր դաւա-
ճանութիւն . և բանզի գիտակ էր զի ճշգրիտ նկարագիրք գոյին
ի մատնանս բարուց և քաղաքավարութեան ներուպայ, խի-
բայր քէ գուցէ և դուստրն կարուրի տիկնոջ զառածեալ նորօր
և մոռացօնս իւրոցն արասցէ խոստմանց . և անա անդստին
ջարաբաստիկ առնէր զնա հմտութիւն . իսկ իբրէս էկին հասին
ևս նաք բազումք յերուպայ ընդ ամիսս վեց, և ոչ մի ի նոցանէ
ոչ էրէր գրոյց զՎիրգիլնեալ, յաւել նա կասկածանս ի վերայ
կասկածանաց :

Տարաբաղդն այն պատանեակ մատնեալ ի յոյզս տազնապի

CHAPITRE IV.

Cependant l'envie, qui va même au devant du bonheur des hommes, surtout dans les colonies françaises, répandit dans l'île des bruits qui donnaient beaucoup d'inquiétude à Paul. Les gens du vaisseau qui avait apporté la lettre de Virginie assuraient qu'elle était sur le point de se marier ; ils nommaient le seigneur de la cour qui devait l'épouser : quelques-uns même disaient que la chose était faite, et qu'ils en avaient été témoins. D'abord, Paul méprisa des nouvelles apportées par un vaisseau de commerce, qui en répand souvent de fausses sur son passage. Mais comme plusieurs habitants de l'île, par une pitié perfide, s'empressaient de le plaindre de cet événement, il commença à y ajouter quelque croyance. D'ailleurs, dans quelques-uns des romans qu'il avait lus, il voyait la trahison traitée de plaisanterie ; et comme il savait que ces livres renfermaient des peintures assez fidèles des mœurs de l'Europe, il craignait que la fille de madame de La Tour ne vint à s'y corrompre et à oublier ses anciens engagements. Ses lumières le rendaient déjà malheureux. Ce qui acheva d'augmenter ses craintes, c'est que plusieurs vaisseaux d'Europe arrivèrent ici depuis, dans l'espace de six mois, sans qu'aucun d'eux apportât des nouvelles de Virginie.

Cet infortuné jeune homme, livré à toutes les agitations de

սրտին, ստեպ կանխեր առ իս, զի իմովս կենցաղականացն իբաց հմտութեամբ հաստատեսցի ի կասկածանսն կամ գերծանիցի ի նոցանէ :

Որպէս կանխեսցի ասացի քեզ, բնակեմ ես փարսախաս միով եւ կիսով հեռի ի տեղւոջես յափունս առուակի որ սողոսկեալ ընթանայ ընդ ստորոտս երկայնանիստ յերին : Անդ զկեանս իմ անցուցանեմ միայնակ, անկին, անորդի եւ անստրուկ :

Յետ բարեբաստութեան գտանելոյ կողակից զոր որ քաջայարմար մեզ իցէ, բարեբաստութիւն որ սակաւուց եւեր պահեալ է, ջիբ երկբայել զի բան զամենայն պայմանս կենաց նուազ չարադէտ է միայնակն կեալ : Ամենայն որ որ վշտացեալ իցէ ի մարդկանէ՝ զմիայնութիւն խնդրէ : Եւ այս եւս քաջայայտ ինչ է եւ զարմանալի, զի յազգս ամենայն որ տառապեալք են յերեսաց կարծեսց եւ կենցաղական կարգաց եւ կամ ի տեսչութեան բռնութենէ, յուլվս է տեսանել դասս դասս քաղաքացեաց որ ի միայնութիւն եւ յամուրի կեանս նուիրեսցին զանճինս : Այսպիսիք ոմանք եղեն նզիպտացիք ի խրքնանալ պետութեան իւրեանց, եւ Յոյնք առ կայսերութեամբ. ըստ նոցին օրինակի են եւ առ մեօք Հնդկիք եւ ձենացիք եւ արդի Յոյնք, եւ Իտալացիք եւ բազումք ի բնակչացն արեւելից եւ հարաւոյ Ներսպայ : Քանզի միայնութիւն ի բաց քեցեալ զմարդ յողետից ընկերական կենցաղավարութեան՝ ի բնատուրն բարեբաստութիւն ածէ զնա : Անճն որ ի մարդածողով ընկերութիւնս պառակտեալս ի մասունս մասունս ըստ բազմադիմի կանխակալ կարծեսց վարիցէ կենցաղ, ի յոյզս վրդովից տարութերեալ ծփի անդու, եւ ցանգ քառալէ ի միտսն բիւրազգի խորհուրդս մրրկեալս եւ աղմկարարս եւ ներհականս իրերաց, որով արք փառամոյք եւ եղկելիք գուն գործեն նկուն զմիմեանս առնել : Իսկ ի միայնութեան ի բաց դնէ զտարօրինակ պատրանսն ամբոխիչս, եւ անդրեն զգաստ լինի անճին եւ էիցս եւ հաստջի նոցին : Այսպէս եւ սկախատն ջուր հեղեղատի որ յաղարտ զղաշտավայրս վարեալ

son cœur, venait me voir souvent pour confirmer ou bannir ses inquiétudes par mon expérience du monde.

Je demeure, comme je vous l'ai dit, à une lieue et demie d'ici, sur les bords d'une petite rivière qui coule le long de la Montagne-Longue. C'est là que je passe ma vie, seul, sans femme, sans enfants et sans esclaves.

Après le rare bonheur de trouver une compagne qui nous soit bien assortie, l'état le moins malheureux de la vie est sans doute de vivre seul. Tout homme qui a eu beaucoup à se plaindre des hommes recherche la solitude. Il est même très-remarquable que tous les peuples malheureux par leurs opinions, leurs mœurs ou leurs gouvernements, ont produit des classes nombreuses de citoyens entièrement dévoués à la solitude et au célibat. Tels ont été les Égyptiens dans leur décadence, les Grecs du Bas-Empire; et tels sont de nos jours les Indiens, les Chinois, les Grecs modernes, les Italiens et la plupart des peuples orientaux et méridionaux de l'Europe. La solitude ramène en partie l'homme au bonheur naturel, en éloignant de lui le malheur social. Au milieu de nos sociétés divisées par tant de préjugés, l'âme est dans une agitation continuelle; elle roule sans cesse en elle-même mille opinions turbulentes et contradictoires, par lesquelles les membres d'une société ambitieuse et misérable cherchent à se subjuguier les uns les autres. Mais, dans la solitude, elle dépose ces illusions étrangères qui la troublent; elle reprend le sentiment simple d'elle-même, de la nature et de son auteur. Ainsi l'eau bourbeuse d'un torrent qui ravage les campagnes, venant à se répandre dans quelque petit bassin écarté de son cours, dépose ses vases au fond de son lit, prend sa première limpidité, et, redevenue transparente, réfléchit, avec ses propres rivages, la verdure de la terre et la lumière des

Եւ զարտուղի յընթացիցն երբեալ մտանիցէ յառազան ինչ ան-
ճուկ, զառաջինն իւր զսկանակիտ պայծառութիւն առնու-
վերստին, եւ բախանցիկ որպէս կանխանն եղեալ՝ իբրեւ
ի հայելուջ ուրեք ցոյացուցանէ յինքեան զիւր իսկ ակունս,
զկանաջագեղն դալարութիւն երկրի եւ զերկնիցն զոյս : Գլտէ
միայնութիւն եւ զմարմնոյ յարմարեալ յարդարէլ զյօրինուա-
ծութիւն, որպէս եւ զհոգւոյն : Քանզի եւ ի միայնակեցացն դաս
է գտանել արս որ երկարակեաց բան զայլսն լինին, զոր օրինակ
են եւ պրահմայրն Հնդկաց : Եւ զի յերկարեմ. այնպէս կարեւոր
համարիմ եւ զմիայնութիւն առ ի բարեբաստիկ վարելոյ աստեն
կենցաղ, զի յանճնարիցն բուի ինճ յարատեակ ինչ ունել
վայելս հեշտայեաց, եւ կամ յանյողոյող ինչ օրէնս զընթացսն
հաստատել, երէ ոչ միայնութիւն իմն յարդարեսցի ներքին յորմէ
դուն ուրեք արտարս վագեսցեն մեր կարծիք, եւ այլոցն ոչ
մտցեն բնաւ ի ներքս : Սակայն եւ ոչ զայն կամիմ ասել երէ
առանճնակեաց զլստվին հարկ իցէ լինել մարդումս. բանզի
ընդ համօրէն ազգի մարդկան պնդեալ է նա պիտոյիցն զօղիւ-
վանս որոյ պարս իսկ է նմա յօգուտ մարդկան վաստակել, եւ
ի բարեզարդութիւն բոյսրումս բնութեան : Այլ զոր օրինակ մեզ
ամենեցուն տուեալ է Աստուած զործարանս ամենեւին իսկ
պատշաճեալս տարերց մերաբնակ հողագնտոյս, ոսս ասեմ առ
ի բայելոյ յերկրի, բորս առ օդոյ ծծումն, եւ աջս առ ի յուսոյ
տեսութիւն, եւ մեզ չէ օրէն զզգայարանացն պէտս յեղաշրջել,
սոյնպէս եւ ինքեան միայնում պահեաց կենսատուն զսիրտս
մեր, զառագագոյնն ի զործարանս կենդանութեան մերոյ :

Սմին իբի անա եւ ես զառուրս իմ անցուցանեմ հեռի ի մարդ-
կանէ, որոց սոյատարելն ցանկացայ, եւ նորա զիս հայածեցին :
Յաճեալ ընդ մեծ կէս մասն եւրոպայ, եւ ընդ մարզս ինչ Ամերի-
կեայ եւ Ափրիկեայ, ի սակաւաբնակ կղզւոջս յայսմիկ զբնա-
կութիւն իմ հաստատեսցի՝ ընդ օդոցն բաղցրախառնութիւն եւ
ընդ ամայի վայրս սորին զմայեալ : Խուղ զոր կանգնեցի

eieux. La solitude rétablit aussi les harmonies du corps avec celles de l'âme. C'est dans la classe des solitaires que se trouvent les hommes qui poussent le plus loin la carrière de la vie : tels sont les brames de l'Inde. Enfin, je la crois si nécessaire au bonheur dans le monde même, qu'il me paraît impossible d'y goûter un plaisir durable de quelque sentiment que ce soit, ou de régler sa conduite sur quelque principe stable, si l'on ne se fait pas une solitude intérieure, d'où notre opinion sorte bien rarement, et où celle d'autrui n'entre jamais. Je ne veux pas dire, toutefois, que l'homme doit vivre absolument seul ; il est lié avec tout le genre humain par ses besoins ; il doit donc ses travaux aux hommes ; il se doit aussi au reste de la nature. Mais comme Dieu a donné à chacun de nous des organes parfaitement assortis aux éléments du globe où nous vivons : des pieds pour le sol, des poumons pour l'air, des yeux pour la lumière, sans que nous puissions intervertir l'usage de ces sens, il s'est réservé pour lui seul, qui est l'auteur de la vie, le cœur, qui est bien le principal organe.

Je passe donc ma vie loin des hommes, que j'ai voulu servir, et qui m'ont persécuté. Après avoir parcouru une grande partie de l'Europe et quelques cantons de l'Amérique et de l'Afrique, je me suis fixé dans cette île peu habitée, séduit par sa douce température et par ses solitudes. Une cabane que j'ai bâtie dans la forêt, au pied d'un arbre, un petit champ défriché

ի մայրառջն առ ոտս ծանոյ միոյ, ազարակիկ զոր ձեռք իմ
ակօսեալ մշակէն, և անուակն որ ան դրամք իմով հոսեալ
ընթանայ, հերիք են ինձ ան ի պէտս և ի զբօսանս : Ունիմ և
գրեան ինչ պիտանի որ խրատեն զիս ի լուսագոյնն անաքինու-
րիւն, և յաւելուն յիս գուարճութիւն ոչ սակաւ . քանզի նորին
և գաշխարհ գրողեալ լրեայն ան յինեն՝ իմումս երջանկաւետ
կենաց անուն ի գործի, ի դէմս ինձ ամէլով նկարագիրս աստից
որ զբնակիչս աշխարհի հերս և ցականեայս գործեն . և զբա-
րաբաստութիւն նոցին ընդ իմումս ի կշիռ արկեալ բարեբաս-
տութեան՝ բերկրեցուցանեն զանձն իմ : Իբրեւ զայր որ որ
ի նաւաբեկութենէ զերծեալ էրեալ իցէ ի կատար վիմի, այնպէս
ի զնին կամ և ի միայնութենէ աստի իմմէ ամպրոպայոյզ
մրրկաց որ յուզին յաշխարհի . և ի լուր բացածիզ որոտընդոստ
փորոքկին ևս քան զեսս յաւելու իմս անդորրութիւն : Յորմէ
հետէ դադարեցին մարդիկ ի ցանկորդելոյ ի ճանապարհս իմ և
ևս ի նոցայն՝ ոչ ևս այլ ատեամ ևս զնոսս, այլ արգանատեմ
ի նոսին : Եթէ յանկարծ զնիքացեալ որ տեսանիցեմ, զուն զոր-
ծեմ ձեռնկայուս լինել նմա իմովս խորհրդովք գորեն անցաւորի
որ ան եզերք հեղեղատի ձեռն կարկառիցէ ջրանեղծիկն եղկե-
լեաց : Սակայն ձայնիս իմոյ ունկնդիր գանմեղութիւն ևւեր
գաի :

Զուր տարապարտուց ձայն արկեալ կոչէ ան իւր բնու-
րիւն զմարդիկ, քանզի այր իւրաբանչիւր պատկեր իւրաստեղծ
ի միտան կերպարանեալ զբնութենէ՝ զախտս անձին անանձինն
արկանէ զնովաւ . իբրեւ հանդերձ, և գամենայն անուրս կենաց
իւրոց զհետ ընթացեալ ան աջօր տեսլեանն զնայ բախտական,
և սպա գերկնից տրտնջէ վասն ինքնութոյն մոյրութեանն զոր
յանձնեն ճարտարեաց : Յոգնարիւ ջուտականս փորձ փորձեցի
ևս ամէլ դարձուցանել ի բնութեանն օրենս, և զգտի ևս ոչ զոր
որ ջիցէ իւրովն աղետիւք զգլխեալ և զմբբեալ : Զանաջինն
ուշի ուշով ունկնդիր ինձ լինեին, յուսացեալք իմն զի նպաստ

de mes mains, une rivière qui coule devant ma porte, suffisent à mes besoins et à mes plaisirs. Je joins à ces jouissances celle de quelques bons livres qui m'apprennent à devenir meilleur. Ils font encore servir à mon bonheur le monde même que j'ai quitté : ils me présentent des tableaux des passions qui en rendent les habitants si misérables ; et, par la comparaison que je fais de leur sort au mien, ils me font jouir d'un bonheur négatif. Comme un homme sauvé du naufrage sur un rocher, je contemple, de ma solitude, les orages qui frémissent dans le reste du monde. Mon repos même redouble par le bruit lointain de la tempête. Depuis que les hommes ne sont plus sur mon chemin, et que je ne suis plus sur le leur, je ne les hais plus, je les plains. Si je rencontre quelque infortuné, je tâche de venir à son secours par mes conseils, comme un passant, sur le bord d'un torrent, tend la main à un malheureux qui s'y noie. Mais je n'ai guère trouvé que l'innocence attentive à ma voix.

La nature appelle en vain à elle tous les hommes ; chacun d'eux se fait d'elle une image qu'il revêt de ses propres passions. Il poursuit toute sa vie ce vain fantôme qui l'égare, et il se plaint ensuite au ciel de l'erreur qu'il s'est formée lui-même. Parmi un grand nombre d'infortunés que j'ai quelquefois essayé de ramener à la nature, je n'en ai pas trouvé un seul qui ne fût enivré de ses propres misères. Ils m'écoutaient d'abord avec attention, dans l'espérance que je les aiderais à acquérir de la gloire ou de la fortune ; mais, voyant que je ne voulais leur apprendre qu'à s'en passer, ils me trouvaient moi-même misé-

եղեց ես նոցա ի գիւտ փառաց կամ մեծութան . այլ իբրեւ տեսանէին զի գանջ գայնալիսէօր առնէլ ուսուցանէի նոցա , եղուկ ինձ կարդալին զի ոչ գնէտ կրքէի բազմադէտն բարեբաստութեան խրեանց , եւ զմեռաւոր կեանս իմ եպերէին . համարէին երէ ինքեանք միայն իցէն օգտամատոյցք մարդկան , եւ շանահնար լինէին ընդ քարշ առեալ ձգել եւ զիս ի մրրկեալն խրեանց գրղանս : Բայց ես կենաց կցորդ ընդ ամենեսեան գտեալ , բնաւ չլինիմ ումէք անճնատուր :

Բագում այն է զի շատ իսկ է անճն իմ ի խրատ անճին իմում : Բանզի յայժմուս անդորրութեան հանդես առնեմ ի միտս իմ յուզմանց կենացն իմոց անցելոց գորս առ մեծամեծս ինչ գրէի , եւ յորոց սակի եւ խնամակալութիւնք , փարքամութիւն , հռչակ համբաւոյ , հեշտն ցանկութիւնք եւ կարծիք մտաց որ ամենայն ուրէք ի վեր եկեալ ընդ իրեարս ոգորին : Զյոզնախուռն բագմութիւն մարդկանն գորս ի պայքար մտեալ տեսի ես մուկին սակս ցնորից բանդագուշանացն այնոցիկ , եւ որ արդ ի չիք դարձեալ եւ , նմանեցուցանեմ մկանանց իմոյն ասուակի , որ փրփրացեալ եւ բախեալ ընդ խութս յատակին եւ անդարճ յորճանօր աներեւոյթք լինին : Իսկ ես խաղաղաւետ եւ անդորր ոգում տուեալ գանճն իմ ի գետ ժամանակին՝ դիմեալ զնամ յանեզրն ովկիան կենացն հանդերձեոց . եւ ի տեսիլ այժմուցս գեղայօրէն սրանչեկեաց բնութեան՝ առ բունն էլանեմ վերանամ ճարտարապետ այսր ամենայնի , եւ ակն ունիմ յանտիսն լաւագունի հանդիպել բաղդի :

Թեպէտ եւ չիք տեսանել յիմմէ անտառաբնակ մենարանէն գտեսարանս գայտոսիկ յոզնարիւս գորս նշմարեմք ի բարճրաւանդակ տեղառջէ աստի , սակայն եւ եւ ի նմա տեսիլք ցանկալիք , մանաւանդ վասն իմ , որ լաւ համարիմ յանճն իմ ամփոփել քան թէ արտաքս վազեալ ծառայել : Գետակն առ դրամք իմով գեռացեալ՝ ուղղամիգ ընդ մայրիսն սանեալ անցանէ , յօրինելով յաջս իմ ջրանցիկ ուղի երկայնամիգ՝ հովանաւորեալ ի սաղարքուց

nable de ne pas courir après leur malheureux bonheur ; ils blâmaient ma vie solitaire ; ils prétendaient qu'eux seuls étaient utiles aux hommes, et ils s'efforçaient de m'entraîner dans leur tourbillon. Mais si je me communique à tout le monde, je ne me livre à personne.

Souvent il me suffit de moi pour me servir de leçon à moi-même. Je repasse, dans le calme présent, les agitations passées de ma propre vie, auxquelles j'ai donné tant de prix, les protections, la fortune, la réputation, les voluptés et les opinions qui se combattent sur toute la terre. Je compare tant d'hommes que j'ai vus se disputer avec fureur ces chimères, et qui ne sont plus, aux flots de ma rivière, qui se brisent, en écumant, contre les rochers de son lit, et disparaissent pour ne revenir jamais. Pour moi, je me laisse entraîner en paix au fleuve du temps, vers l'océan de l'avenir, qui n'a point de rivages ; et, par le spectacle des harmonies actuelles de la nature, je m'élève vers son auteur, et j'espère, dans un autre monde, de plus heureux destins.

Quoiqu'on n'aperçoive pas, de mon ermitage, situé au milieu de la forêt, cette multitude d'objets que nous présente l'élévation du lieu où nous sommes, il s'y trouve des positions intéressantes, surtout pour un homme qui, comme moi, aime mieux rentrer en lui-même que de s'étendre au dehors. La rivière qui coule devant ma porte passe en ligne droite à travers les bois, en sorte qu'elle me présente un long caual ombragé d'arbres

բազմահոյ ծառոց. քանզի անդ ուռճացեալ ջովանան տատա-
մարին և. ոպնիազ, խնճորիքն աստ կոչեցեալք, և. ձիբենիք և.
դարիճենիք : Ի տեղիս տեղիս բարձրացեալ տեսանին արմաւե-
նիք ի մերկատարրն իւրեանց հարիւրտունեան կորոզս՝ ախաւե-
ղագես իմն ի կատարսն ագուցեալ ունելով զփունջս արմաւոյ,
և. գեր ի վերոյ այլոցն բէւապարեն ծառոց՝ զմմանութիւն բերե-
լով անտառաց յայլոյ անտառի գագարունսն տնկելոց :

Անդ և տեսանել և. պատատուկս սաղարբագութարճս որք խիղքս
ծառ. ի ծառէ արկեալ՝ ուրէք կամարս յօրինեն ծաղկահիւսակս,
և. այլուք սրահակս դալարագեղս երկայնաձիգս : Յոլովազոյնք
ի ծառոց անտի բուրմունս անուշունս արձակեն այնպիսիս զի
և. ի հանդերձս մարդոյ ընդմտեալ տոգորին, և. զկնի բագում
ժամուց արտարս էլանելոյ նորա յանտառէն՝ ի բուրբագութարճ
հոտոյ անտի ի միտ առնույ և զանցանել նորին ընդ անտառն :

Ի ծաղկափրիքն զարդարել նոցա իւրեանց ժամանակին, ձիւ-
նապանոյճք իմն բուին տեսողաց, և. յէս ամարայնոյ բիւրագգի
բոջունք տարաշխարհիկք անհասանելի իմն ազդամբ բուիջս
առեալ գան յանձանօր աշխարհաց զայնատարրն ծով հատեալ
անցեալ, ժողովել զհատս բուսակաց այսր կղզոյ, և. զարեւա-
կեզ բխատեսիլ ծառոցս կանաչութիւն՝ իւրեանցն երանգոց՝
յուսագեղ պայծառութեամբ փողփողեն : Ի սոցին սակի և
պապկայիցն զարմ բագմագան, և. հաւփայիցն կապուտակաց՝
որ աստ հաւփայք յորշորջին հոլանտացիք : Կապիկք մայրեսցս
բնակիջք սովորեալք՝ ի տխրատեսիլ կողերս ծառոց բինգս
տուեալ վազվագեն, յորոց գորշխառն կանաչութեամբ ստեւոյ
և. արջնաբոյր կերպարանօրն և.էր որոշին. կեսք իւրեանց
ձետիւրն կախեալ զնոցանէ ձօճին ընդ օդս, և. այլք ոստոց
յուստս ոստոստէն գրկընկալ զկորիւնսն տանելով : Հրացան
մահաբէր չիք բնաւ երկեղուկս արկեալ երբէք խաղաղաւետիցն
այնոցիկ որդւոց բնութեան :

de toutes sortes de feuillages : il y a des tatamaques, des bois d'ébène, et de ceux qu'on appelle ici bois de pomme, bois d'olive et bois de canelle ; des bosquets de palmistes élèvent çà et là leurs colonnes nues et longues de plus de cent pieds, surmontées à leurs sommets d'un bouquet de palmes, et paraissent au-dessus des autres arbres comme une forêt plantée sur une autre forêt. Il s'y joint des lianes de divers feuillages, qui, s'enlaçant d'un arbre à l'autre, forment ici des guirlandes de fleurs, là de longues côurtines de verdure.

Des odeurs aromatiques sortent de la plupart de ces arbres ; et leurs parfums ont tant d'influence sur les vêtements mêmes, qu'on sent ici un homme qui a traversé une forêt, quelques heures après qu'il en est sorti.

Dans la saison où ils donnent leurs fleurs, vous les diriez à demi couvertes de neige. A la fin de l'été, plusieurs espèces d'oiseaux étrangers viennent, par un instinct incompréhensible, des régions inconnues, au delà des vastes mers, récolter les graines des végétaux de cette île, et opposent l'éclat de leurs couleurs à la verdure des arbres, rembrunie par le soleil. Telles sont, entre autres, diverses espèces de perruches, et les pigeons bleus, appelés ici pigeons hollandais. Les singes, habitants domiciliés de ces forêts, se jouent dans leurs sombres rameaux, dont ils se détachent par leurs poils gris et verdâtre et leur face toute noire. Quelques-uns s'y suspendent par la queue et se balancent en l'air ; d'autres sautent de branche en branche, portant leurs petits dans leurs bras. Jamais le fusil meurtrier n'a effrayé ces paisibles enfants de la nature.

Ոչ այլ ինչ է լսել անդանօր բայց կռիւս հրճուանաց, Եւ դայ-
լայիկս անձանօթս հարաւաբնակ բռնոց, գորս Եւ կրկնեալ
անդրէն հնչէցուցանէն բացուստ ի բաց մայրեացս արձագանգը :
Գետակն որ պղպշակեալ ընթանայ ընդ խճասալսն իւր յատակս
ընդ մեջ ծառոցն բարձանց, ուրէք ուրէք յականակիտ ջուրս
իւր ի տեսիլ ածէ զբանճրախուռն դայաբիս նոցին Եւ գտտո-
ւերս, որպէս Եւ զխաղս զբօսանաց բարեբաստիկն բնակչաց
նոցա : Գայս հագար ի բաց գնացեալ ի տեղուոջն բաւալի գա-
հավթ ընդ պարեխս աստիճանեալս Եւ յանկանել անդ իւրում
տեսանի իբրէս վիժակ ինչ միապաղաղ Եւ սառնորակ, որ ան-
դէն խորտակեալ փշրի փրփրաղէզ : Բիւր ճողփիւնք Եւ շա-
ռաջք խառն շառաջէն ի յորճնեռանդն ջուրց անտի, որ ընդ
անտառն վայրավատին ցրուեալք ի հողմոց՝ է զի խոյս տուեալ
ի հեռաստան խուսափեն, Եւ է զի միահամուռ ի մի վայր հա-
ւաբեալ՝ զանգիւնս իմն արձակէն հանգոյն զանգակաց կաբու-
ղիկէիմէծի որ զլսելիս ամենէցուն առ հասարակ խլացուցանիցեն :
Գարձեալ Եւ օդոցն յար ի փոփոխման լինելով ի ջուրցն յուզմանէ,
զափունս առուակին հովասուն Եւս գործեն ի տօրագին առուրս
ամարայնոյն, գոր դուն ուրէք գտանել է ի կղզւոջ աստ, Եւս Եւ
ի կատարս լերանց բարձանց :

Ոչ յոյժ հեռի ի տեղուոջէ անտի կայ վեմ մի սարաւանդ՝ այն-
ջափ ինչ Եւէք ի բացեալ ի քարավեժ ջուրցն հոսանաց, զի ոչ
դունչէն ականօք ի խոխոջիցն դղընչիւն, Եւ այնջափ մերձաւոր
զի մարրի վայելել ի տեսիլ նոցին Եւ ի հովուրիւն Եւ ի կարկա-
ջանս : Անդ ընդ հովանեաւ վիմին այնորիկ գնայար ի տօրածամս
առնույ կերակուր՝ տիկինն Լարուր, Մարգարիտ, Վիրգինէ,
Պօղ Եւ Ես : Վիրգինէ քանզի զամենայն զգործս իւր Եւս Եւ զդուզ-
նաբեայսն ի բարերարել այլոց ուղղեալ յարդարեր, ոչ ուտէր
Եւ ոչ մի ինչ պտուղ ի բացի գորոյ զկորիզն չտնկիցէ ի գետնի-
քանզի ասէր. « Ծառք աստի բուսցին Եւ պտուղ արդէօք տա-
ցեն անցաւորին, կամ թէ բռնէկի միում : »

On n'y entend que des cris de joie , des gazouillements et des ramages inconnus de quelques oiseaux des terres australes, que répètent au loin les échos de ces forêts. La rivière qui coule en bouillonnant sur un lit de roches , à travers les arbres , réfléchit çà et là dans ses eaux limpides leurs masses vénérables de verdure et d'ombre , ainsi que les jeux de leurs heureux habitants : à mille pas de là , elle se précipite de différents étages de rocher , et forme , à sa chute , une nappe d'eau unie comme le cristal , qui se brise , en tombant , en bouillons d'écume. Mille bruits confus sortent de ces eaux tumultueuses ; et dispersés par les vents dans la forêt , tantôt ils fuient au loin , tantôt ils se rapprochent tous à la fois , et assourdissent comme les sons des cloches d'une cathédrale. L'air , sans cesse renouvelé par le mouvement des eaux , entretient sur les bords de cette rivière , malgré les ardeurs de l'été , une verdure et une fraîcheur qu'on trouve rarement dans cette île , sur le haut même des montagnes.

A quelque distance de là est un rocher assez éloigné de la cascade pour qu'on n'y soit pas étourdi du bruit de ses eaux , et qui en est assez voisin pour y jouir de leur vue , de leur fraîcheur et de leur murmure. Nous allions quelquefois , dans les grandes chaleurs , diner à l'ombre de ce rocher , madame de La Tour , Marguerite , Virginie , Paul et moi. Comme Virginie dirigeait toujours au bien d'autrui ses actions , même les plus communes , elle ne mangeait pas un fruit à la campagne qu'elle n'en mit en terre les noyaux ou les pepins. « Il en viendra , disait-elle , des arbres qui donneront leurs fruits à quelque voyageur , ou au moins à un oiseau. »

Կերեալ նորա ի միում յառաջ առ ոտս վիմին այնորիկ սե-
խարմա՛ տնկեաց անդէն զհունդս սերման նորին : Ետ ընդ էտ
բռնան ծառացան անդ սեխարմաւենիք բազում, յորոց միջի
էր էս եզ մի անուանեալ, այն ինքն է որ բերէր զպտուղ, էս ոչ ինչ
ընդհատ էր բարձրութեամբ քան զբարձս Վիրգիլեայ մինչ մեկ-
նեցան աստի . այլ քանզի արագ արագ ուռնանայ ծառն այն,
յետ երկուց ամաց բարձրութիւն նորա հասս ցտնաջափս քսան,
էս վերնակողմն բնոյն պսակածէ բոյորեցաւ յոգնախոռոն բագ-
մութեամբ քաջահաս պտղոյ : Դեպ էղէ Պօղայ զնայ ի տեղի անդր,
էս խնդաց յոյժ ուրախութիւն մեծ տեսեալ զի ծառ բարձրաբուն
բռնեալ է ի փոքրիկ հատե անտի տնկելոյ երբեմն առաջի իւր
ի սիրուհւոյն . սակայն էս ծանրաբախիժ զգածաւ տրտմու-
թեամբ նորովն այնուիկ վկայութեամբ երկարածիզ պանդխտու-
թեան նորա : Զորս հանապազ շուրջ զմեօքն տեսանեմք իրս,
չնէրեն մեզ հասու լինել արշաւասոյր ընթացից կենացս մերոց .
զի էս նորա ընդ մեզ ձերանան անզգայեաւ իմն ձերութեամբ .
բայց երէ գամս ինչ հեռի ի նոցանէ գտեալ էս անդրէն յեղակար-
ծուց տեսանիցեմք զնոսին, անդէն խելամուտ լինիմք արա-
գութեանն որով գետահետեալ սահին անցանէն կենդանութեանս
մերոյ առաք :

Ես որպէս ուղեւոր յետ բազմամեայ տարաշխարհիկ նժդե-
հութեան դարձ յերկիր իւր արարեալ զարմանայ զարմանս,
զի փոխանակ իւրոցն հասակակցաց գտանէ անդանօր զոր-
դիս նոցին հայրացեալս՝ զորս կարնկերս դիեցիկս բողեայն
էր, այսպէս էս Պօղ ի տեսիլ պտղաւետ սեխարմաւենոյն հիա-
ցեալ էս խռովեցաւ յանճն իւր : Մերք տապարահար զգետնել
գտունկն կամեր զի մի էս յուշ առնիցէ ինքեան զերկար-
ժամանակեայ զջուն Վիրգիլեայ . էս մերք արձան յիշատակի
համարեալ զնա բարեբարութեան Վիրգիլեայ՝ զբունն համբու-
րեր, էս բանս սիրայիրս էս ցաւագինս առ նա բարբառեր : Ո՛վ
ծառ ցանկալի, որոյ ձետն սերի տակաւին ի մայրիս մեր, էս

Un jour donc qu'elle avait mangé une papaye au pied de ce rocher, elle y planta les semences de ce fruit. Bientôt après il y crut plusieurs papayers, parmi lesquels il y en avait un femelle, c'est-à-dire qui porte des fruits. Cet arbre n'était pas si haut que le genou de Virginie, à son départ; mais comme il croit vite, deux ans après il avait vingt pieds de hauteur, et son tronc était entouré, dans sa partie supérieure, de plusieurs rangs de fruits mûrs. Paul s'étant rendu par hasard dans ce lieu, fut rempli de joie en voyant ce grand arbre sorti d'une petite graine qu'il avait vu planter par son amie; et en même temps il fut saisi d'une tristesse profonde par ce témoignage de sa longue absence. Les objets que nous voyons journellement ne nous font pas apercevoir de la rapidité de notre vie; ils vieillissent avec nous d'une vieillesse insensible: mais ce sont ceux que nous revoions tout à coup, après les avoir perdus quelques années de vue, qui nous avertissent de la vitesse avec laquelle s'écoule le fleuve de nos jours.

Paul fut aussi surpris et aussi troublé à la vue de ce grand papayer chargé de fruits, qu'un voyageur l'est, après une longue absence de son pays, de n'y plus retrouver ses contemporains, et d'y voir leurs enfants, qu'il avait laissés à la mamelle, devenus eux-mêmes pères de famille. Tantôt il voulait l'abattre, parce qu'il rendait trop sensible la longueur du temps qui s'était écoulé depuis le départ de Virginie; tantôt, le considérant comme un monument de sa bienfaisance, il baisait son tronc, et lui adressait des paroles pleines d'amour et de regrets. O arbre dont la postérité existe encore dans nos bois! je vous ai vu moi-même avec plus d'intérêt et de vénération que les arcs de triom-

իսկ ինքնին նկատեալ հայեի ի քեզ առաւելագոյն սիրով և մեծարանօք քան ի Հոռովմայեցոցն կամարս յաղբութեան : Իցէ քե բնութիւն որ օր ըստ օրէ քանդեալ կործանէ զվատամոյ արքայիցն դաստակերտս , բազմացուցէ յանտառս մեր զճեռատունկս դեռածաղիկ և անմեղ օրիորդին :

Եւ անա անդ ուրեմն առ ռոս սեխարմաւենոյն այնորիկ գտանեի ևս անվրեպ զՊօղ յորժամ ի սահմանս իմ էկաւորք : Ի միում առուրց գտի զնա անդանօք համակեալ ի տրամութիւն ծանրաբախիժ , և յերկարագոյն նուագօք ընդ միմեանս անկարգբանիւք . որ էրէ չիցեն քեզ տաղտուկ ինքնութոյն արտողութիւնքս՝ ներելիք արդէօք հասակիս և վերջնոցս բարեկամութեանց , ի կարգ արկեալ պատմեցից քեզ : Ըստ տիպս ոճոյ զրուցատրութեան յառաջ զբանսն բերից , որպէս զի և բնատուր ուղղութեան մտաց պատանւոյն լիցիս խելամուտ , և հեշտեալիմն ի վերայ կացցես քե ճյր ուրուք ի մեկջ իցեն խօսք իւրաքանչիւր , ի նորա հարցուածոցն և յիմոց պատասխանեաց աւելով զայն ի միտ :

Ասէ նա ցիս .

« Տրտում է յոյժ անձն իմ : Այս երկու ամբ ևս ամիսք կրկին են զի մեկնեցաւ օրիորդն Լարուր , և յուրից ամսոց ևս ի կիսոյ հետէ ոչ ունիմք զրոյց զողջունէ նորա : Նա ընջաւետ է ևս ևս անինջ . մոռացաւ զիս : Կամ է ինձ ի Գաղղիա նաւարկել . անդ մտից ի սպաս ծառայութեան արքայի , շահեցայց արժաք բազում , և յորժամ ի բարձ ինջ հասից աւագութեան , հօրաբոյրն Լարուր օրիորդին տացէ ինձ արդէօք ի կնութիւն զբռնեակն իւր :

ԾԵՐՈՒՆԵԻՆ .

« Ո՞չ ապարէն ասացեր ցիս , ճ բարեկամ , էրէ չես դու տոնմիկ նր :

ՊՕՂ .

« Ջայղ մայրն իմ ասաց ցիս . զի ևս ևս զայն չգիտեմ քե զինջ

phe des Romains ! Puisse la nature, qui détruit chaque jour les monuments de l'ambition des rois, multiplier dans nos forêts ceux de la biefaisance d'un jeune et pauvre fille !

C'était donc au pied de ce papayer que j'étais sûr de rencontrer Paul quand il venait dans mon quartier. Un jour je l'y trouvai accablé de mélancolie, et j'eus avec lui une conversation que je vais vous rapporter, si je ne vous suis point trop ennuyeux par mes longues digressions, pardonnables à mon âge et à mes dernières amitiés. Je vous la raconterai en forme de dialogue, afin que vous jugiez du bon sens naturel de ce jeune homme ; et il vous sera aisé de faire la différence des interlocuteurs par le sens de ses questions et de mes réponses.

Il me dit :

« Je suis bien chagrin. Mademoiselle de La Tour est partie depuis deux ans et deux mois ; et depuis huit mois et demi, elle ne nous a pas donné de ses nouvelles. Elle est riche, je suis pauvre : elle m'a oublié. J'ai envie de m'embarquer : j'irai en France, j'y servirai le roi, j'y ferai fortune : et la grand'tante de mademoiselle de La Tour me donnera sa nièce en mariage, quand je serai devenu un grand seigneur.

LE VIEILLARD.

« O mon ami ! ne m'avez-vous pas dit que vous n'aviez pas de naissance ?

PAUL.

« Ma mère me l'a dit ; car, pour moi, je ne sais pas ce que

իցէ տոհմիկն լինել : Բնաւ ընդ միտս իմ անգամ չէ անցեալ
երբէք էրէ ես տոհմիկ քան զայս իցեմ , կամ թէ այլք քան զիս :

ԾԵՐՈՒՆԵՆ.

« Անտոհմութիւնդ քո փակէ առաջի քո ի Գաղղիա զամենայն
ճանապարհն հասանելոյ ի բարձ առագութեան : Եւ ոչ այսչափ
միայն , այլ Եւ ոչ մուտ իսկ գտցես յազատախումբ կաճառս
ուրէք :

ՊՅԸ.

« Քո իսկ ցիս բազում անգամ ասացեալ է էրէ մի ի պատճառաց
մեծութեանն Գաղղիոյ Եւ այս ինչ է , զի Եւ տրուպն հպատակաց
կարող է թէկն ածել ամենայնի . Եւ պատմեցեր Եւս ինձ զհամ-
բաւատենչ արանց բազմաց որ յանշուք Եւ յաննշան պայ-
մանէ ի պատիւ վերաբերեալ՝ փառս յաճախեցին հայրենեաց :
Մի զարիւրքինս իմ արդեօք պատրել կամէիր բանիւդ :

ԾԵՐՈՒՆԵՆ.

« Քաւ յինէն , որդեակ , լրուցանել զքո արիւրքիւնդ երբէք :
Զվաղնչուցն ժամանակաց ճշմարիտ իսկ էին բանք իմ . այլ
զարդիս կերպարանափոխ եղես ամենայն . ամենայն ինչ կա-
շառով վճարի արդ ի Գաղղիա . ամենայն ինչ սակաւուց Եւեր
ազգատոհմից տուեալ է ի բաժին ժառանգութեան , Եւ կամ ի մասն
դասուց ինչ մարդկան : Արքայն զարեգական բերէ զնմանու-
րին , զորով յաժին առագործարն Եւ դասք դասք պաշտօնեից
ըստ ամպոց ինչ օրինակի . յաննարից իմն է զոգցես Եւ միոյ
միայնոյ ի նշույից անտի նորին կարելի վերայ քո : Էր երբեմն
զի տեսչութեանն իրք ոչ իբրէս զայժմուս բազմամանուած էին .
յայնժամ ահա երեսեցան երեսոյրք ինչ այնպիսիք : Յայնժամ
հանճար Եւ վաստակք զարգացեալ բարգաւաճեցան ամենայն

« c'est que la naissance. Je ne me suis jamais aperçu que j'en
« eusse moins qu'un autre, ni que les autres en eussent plus
« que moi.

LE VIEILLARD.

« Le défaut de naissance vous ferme en France le chemin aux
« grands emplois. Il y a plus : vous ne pouvez même être ad-
« mis dans aucun corps distingué.

PAUL.

« Vous m'avez dit plusieurs fois qu'une des causes de la gran-
« deur de la France était que le moindre sujet pouvait y par-
« venir à tout, et vous m'avez cité beaucoup d'hommes célè-
« bres qui, sortis de petits états, avaient fait honneur à leur
« patrie. Vous vouliez donc tromper mon courage ?

LE VIEILLARD.

« Mon fils, jamais je ne l'abattraï. Je vous ai dit la vérité sur
« les temps passés : mais les choses sont bien changées, à pré-
« sent tout est devenu vénal en France ; tout y est aujourd'hui
« le patrimoine d'un petit nombre de familles, ou le partage des
« corps. Le roi est un soleil que les grands et les corps envi-
« ronnent comme des nuages ; il est presque impossible qu'un
« de ses rayons tombe sur vous. Autrefois, dans une adminis-
« tration moins compliquée, on a vu ces phénomènes. Alors les
« talents et le mérite se sont développés de toutes parts, comme
« des terres nouvelles, qui, venant à être défrichées, produi-
« sent avec tout leur suc. Mais les grands rois qui savent connaître
« les hommes et les choisir sont rares. Le vulgaire des rois ne

ուրեր հանգոյն անարօր երկրի որ այն ինչ ակօսարէկ լինելով ուղղալիցս է. քաջաբեղունս պտղաբերիցէ : Բայց դուն ուրեր է գտանել արքայս վեհագինս որ կարող իցեն ճանաչել զմարդիկ է. ընտիր առնել նոցին. այլ յոյովք ի նոցանէ անճնատուրք են ի սպառ. ի խորհուրդս աւագանւոյն է. ի սաղրանս պէսպէս դասուց :

ՊՕԴ.

« Այլ բերես գտից զոր ի մեծամեծաց անտի որ պաշտպանել ինձ յօժարեսցի :

ՅԵՐՈՒՆԻՆ.

« Որ կամիցի որ պաշտպանութիւն ի մեծամեծաց գտանել, պարտի պաշտօն հարկանել փառասիրութեան նոցին է. կամ բերկրանացն : Իսկ դու ոչ աշոդեսցիս յայդմ երբէք, անտոհմդ զոյով է. արդարակորով այր :

ՊՕԴ.

« Բայց արութիւնս քաջութեանց մեծամեծս արարից, հաւատարիմ յոյժ ի բանս իմ եղէց, անվրեպ ի կատարումն պարտուց պաշտամանս գտայց, է. նախանձաւոր է. անյողդող ի բարեկամութեանս, այնչափ զի արժանաւոր զանճն իմ կացուցից որդեգրելոյ միում ումեր ի նոցանէ. զոր օրինակ տեսի զայս պատահեալ ի նախնեացն պատմութիւնս զորս դուն էտուր ինձ ի վերժանութիւն :

ՅԵՐՈՒՆԻՆ.

« Ո՛ր բարեկամ, առ Յոյնսն է. առ Հռովմայեցիս, էս է. ի ժամանակս նուագելոյ պետութեանց նոցա, մեծարոյ էր յաջս աւագանւոյն առաքինութիւն. իսկ առ մեզ արս յոյովս զիտեմ յամբոխէ անտի վերահռչակեալս յազգս ազգս ճարտարու-

« se laisse aller qu'aux impulsions des grands et des corps qui
« les environnent.

PAUL.

« Mais je trouverai peut-être un de ces grands qui me pro-
« tégera ?

LE VIEILLARD.

« Pour être protégé par les grands, il faut servir leur am-
« bition ou leurs plaisirs. Vous n'y réussirez jamais ; car vous
« êtes sans naissance, et vous avez de la probité.

PAUL.

« Mais je ferai des actions si courageuses ; je serai si fidèle à
« ma parole, si exact dans mes devoirs, si zélé et si constant
« dans mon amitié, que je mériterai d'être adopté par quelqu'un
« d'eux, comme j'ai vu que cela se pratiquait dans les histoires
« anciennes que vous m'avez fait lire.

LE VIEILLARD.

« O mon ami ! chez les Grecs et chez les Romains, même
« dans leur décadence, les grands avaient du respect pour la
« vertu : mais nous avons une foule d'hommes célèbres en tous
« genres, sortis des classes du peuple, et je n'en sache pas

բեանց, եւ չիք որ ի նոցանէ զոր յաւագացն որ տոհմից յորդե-
զիրս իւր առեալ իցէ : Եթէ բագաւորքն մեր չէին, առաքինու-
րիւն դատապարտ լինէր արդեօք յաւերժ ի Գաղղիա իբրեւ
գոռնկացն եւեր մասն բաժնի ժառանգութեան : Կանխեցի ասացի
իսկ քեզ, եթէ է երբէք զի շուր եղեալ պատուէն գառաքինու-
րիւն յորժամ ակնեբեւ զնա տեսանիցեն. այլ զարդիս բարձր
եւ աւագութիւնք՝ նմա միայնոյ երբեմն պահեալք՝ արժարով
եւեր շնորհին :

ՊՅԴ.

« Եթէ յաւագացն զոր չգտանիցեմ, շան եղից ընդ միտ մտանել
դասու. իբիք ընկերութեան մարդկան : Զնորին զգեցայց զոզի եւ
զկարծիս, եւ սիրելի զանձն իմ ընծայեցից նմա :

ԾԵՐՈՒՆԻՆ.

« Ապա ուրեմն եւ դու իբրեւ զայս ի մարդկանէ զորձեցես.
եւ դու եւս առ ոտն հարցես զմտաց քոց զխիղճ առ ի մեծու-
րիւն հասանել :

ՊՅԵ.

« Ո՛չ, քաւ լինեն. ճշմարտութեան եւեր եղեց եւ ցանգ ի խըն-
դիր :

ԾԵՐՈՒՆԻՆ.

« Թէ այդպէս իցէ, փոխանակ սիրելի զանձնդ առնելոյ, քերեւս
ատելի իսկ եղիցիս : Նա զի ոչ մեծ ինչ փոյր է դասուց ընկե-
րութեանց գտակ լինել ճշմարտութեան : Յաջս մարդկան փա-
ռասիրաց ոչ ինչ խտիր է ընդ այս եւ ընդ այն կարծիս. շատ է
զի ինքեանք յիշխանութեանն վայելիցեն :

« un seul qui ait été adopté par une grande maison. La vertu,
« sans nos rois, serait condamnée en France à être éternelle-
« ment plébéienne. Comme je vous l'ai dit, ils la mettent quel-
« quefois en honneur, lorsqu'ils l'aperçoivent; mais, aujourd'hui,
« les distinctions qui lui étaient réservées ne s'accordent plus
« que pour de l'argent.

PAUL.

« A défaut d'un grand, je chercherai à plaire à un corps. J'é-
« pouserai entièrement son esprit et ses opinions : je m'en ferai
« aimer.

LE VIEILLARD.

« Vous ferez donc comme les autres hommes, vous renonce-
« rez à la conscience pour parvenir à la fortune ?

PAUL.

« Oh! non : je ne chercherai jamais que la vérité.

LE VIEILLARD.

« Au lieu de vous faire aimer, vous pourriez bien vous faire
« haïr. D'ailleurs, les corps s'intéressent fort peu de la décou-
« verte de la vérité. Toute opinion est indifférente aux ambi-
« tieux, pourvu qu'ils gouvernent.

ՊՕԳ.

« Եղևիկ ինձ հիբրացեյումս . յամենայն կողմանց հերքիմ էս մերժիմ : Ինձ դատակնիք լեալ է անցուցանել գառուրս կենաց յաննշան վաստակս հեռի ի Վիլրզիմեալ . » Էս յոգոց հանեալ հառաչեաց ի խորոց սրտեն :

ԾԵՐՈՒՆԵՆ.

« Հնպա, Աստուած միայն Եղիցի քո ապաւեն, էս ընկերակցութիւն՝ մարդկայինս ազգ համօրեն . Էս մի էրբէք լիցի քեզ անջատել ի սոցանէ : Ազգատոհմ էս ընկերութիւն, ժողովնարդ Էս քաղաւորք առ հասարակ վարակեալք են յանցնիւր կարծիս կանխակալս Էս յախտիցն կարիս . Էս բազում այն է զի հարկ է ախտիւր արբանեկել նոցին . իսկ Աստուած էս մարդկայինս ազգ գառաքինութիւն Էսէք խնդրեն առ ի մենջ :

« Ես զի է քեզ ցանկալ գեր ի վերոյ լինել այլոց ի մարդկանէ : Ոչ ընդաբոյս ինչ է տենչդ այդ մարդումս Էս ոչ իրաւացի . զի Էրէ ամենեքեան դովին կրիւք զգածեին, այք ընդ դրացոյ իւրում յար ի կռիւ կարաւեր : Շատ լիցի քեզ լնուլ զպարտս քո ի պայմանին յորում Էդ զքեզ վերնախնամն տեսչութիւն . Էրանի անձինդ կարդասաջիք զի տուաւ քեզ ունել ի նքնութոյն խիղճ գիտակցութեան, որոյ չկարօտիս հանգոյն աւագ որերոյ զանձինդ բարեբաստութիւն զկրտսերացն Էս զնուաստից կախել կարծեաց, Էս ըստ կրտսերացն օրինակի գետնաբարշ խոնարնել առաջի մեծամեծաց առ ի զկեանս պաճարելոյ : Յայնախսում գտանիս զոս Էրկրի Էս ի պայմանի յորս ոչ խաբկանաց պետք են քեզ առ ի կեալ, ոչ վաղարուշ շողումանաց, Էս ոչ յանարգութիւն զանձնդ իջուցանելոյ, որպէս առնեն յոգունք ի նոցանէ որք հետամուտ մեծութեան են յԵւրոպա . չիք աստանօր առաքինութիւն Էս ոչ մի գոր պայման կենացդ չներիցէ կատարել .

PAUL.

« Que je suis infortuné ! tout me repousse. Je suis condamné
« à passer ma vie dans un travail obscur, loin de Virginie ! »
et il soupira profondément.

LE VIEILLARD.

« Que Dieu soit votre unique patron et le genre humain votre
« corps ! Soyez constamment attachés à l'un et à l'autre. Les fa-
« milles, les corps, les peuples, les rois ont leurs préjugés et
« leurs passions ; il faut souvent les servir par des vices : Dieu
« et le genre humain ne nous demandent que des vertus.

« Mais pourquoi voulez-vous être distingué du reste des au-
« tres hommes ? C'est un sentiment qui n'est pas naturel, puis-
« que, si chacun l'avait, chacun serait en état de guerre avec
« son voisin. Contentez-vous de remplir votre devoir dans l'état
« où la Providence vous a mis : bénissez votre sort, qui vous per-
« met d'avoir une conscience à vous, et qui ne vous oblige pas,
« comme les grands, de mettre votre bonheur dans l'opinion
« des petits ; et, comme les petits, de ramper sous les grands
« pour avoir de quoi manger. Vous êtes dans un pays et dans
« une condition où, pour subsister, vous n'avez besoin ni de
« tromper, ni de flatter, ni de vous avilir, comme font la plu-
« part de ceux qui cherchent la fortune en Europe ; où votre
« état ne vous interdit aucune vertu ; où vous pouvez impuné-
« ment être bon, vrai, sincère, instruit, patient, tempérant,
« chaste, indulgent, pieux, sans qu'aucun ridicule vienne flé-

այլ մանաւանդ աներկեւան համարձակութեամբ տուեալ է թեզ բարեգործով լինել և. ճշմարտախօս, անկեղծիկ և. քաջուս, երկայնամիտ և. ժռածկալ, զգաստասեր, ներողամիտ և. բարեպարիշտ՝ առանց ինչ ծանակելոյ իմաստութեանոյ որ դեռափրիքն է տակաւին : Ազատութիւն և. քաջողջութիւն, ուղղախոն մտաց խիղճ և. բարեկամս տուեալ են թեզ երկիրք. բազաւորք անգամ յորոց ըզմանալ շնորհս գտանել, լոկ և. ունայն են յայդբանոյ բարեբաստութենէ :

ՊՕՂ.

« Եղնկ զինեւ. Վիրգինէ չէ առ իս . և. յորժամ զնա ոչ ունիցիմ, չուսնիմ և. ոչ ինչ. նովաւ և. զամենայն ինչ ունիմ : Նա միայն շատ է ինձ ի քաջատոհմութիւն, և. ի փառս և. ի մեծութիւն : Բայց արդ քանզի մօրաբէռն նորա կամք են տալ զնա առն ականաւորի, և. զի ուսմամբ և. վերծանութեամբ իմաստուն լինի մարդ և. համբաւատենչ, յուսումն և. և. քեակոխեցից : Ստացայց զխտութիւն բազում, և. նորօր պապս հարից հայրենեացն իմոց՝ առանց ինչ զեան ումեր հասուցանելոյ, և. առանց հպատակելոյ ումեր. արարից ինձ անուն մեծ՝ և. փառացանձին իմոյ և. ինքն և. և. Եղեց պատճառք և. ժառանգորդ :

ԾԵՐՈՒՆԵՒՆ.

« Որդեակ, և. քան զտոհմիկն լինել և. քան զմեծափառքամ ճոխութիւն՝ չքնադագիւտ է հանճար : Եւ. քան զամենայն մեծութիւնս արդարեւ իսկ զերապանծ է իմաստութիւն . քանզի և. անկապտելի է ամենեւին, և. ամենայն ուրեր մեծարոյս զմեզ գործէ յաչս հասարակաց : Սակայն և. յոյժ քանկազնոյ է ստանալ. քանզի բիւր ազգի ազգի տառապանաց պէտք են, և. դիւրագգած բնութեան՝ որ չուսուականս զմեզ առնէ ի ներքոյ, և. արտարոյ նշտակս հալածանաց ժամանակակցացն մերոց, առ

« trir votre sagesse, qui n'est encore qu'en fleur. Le ciel vous
« a donné de la liberté, de la santé, une bonne conscience et
« des amis : les rois, dont vous ambitionnez la faveur, ne sont
« pas si heureux.

PAUL.

« Ah! il me manque Virginie! sans elle je n'ai rien; avec elle
« j'aurai tout : elle seule est ma naissance, ma gloire et ma
« fortune. Mais, puisque enfin sa parente veut lui donner pour
« mari un homme d'un grand nom, avec l'étude et des livres on
« devient savant et célèbre : je m'en vais étudier. J'acquerrai
« de la science ; je servirai utilement ma patrie par mes lumières,
« sans nuire à personne et sans en dépendre : je deviendrai
« fameux, et ma gloire n'appartiendra qu'à moi.

LE VIEILLARD.

« Mon fils, les talents sont encore plus rares que la naissance
« et les richesses ; et sans doute ils sont de plus grands biens,
« puisque rien ne peut les ôter, et que partout ils nous concilient
« l'estime publique : mais ils coûtent cher. On ne les acquiert
« que par des privations en tout genre, par une sensibilité
« exquise, qui nous rend malheureux au dedans, et au
« dehors par les persécutions de nos contemporains. L'homme
« de robe n'envie point en France la gloire du militaire, ni le

ի մեռս բերելոյ գնոյն : Ի Գաղղիա այր օրինական շղնէ գակն փառաց գօրականին, Է. ոչ գօրականն փառաց նաւազին. այլ ամենեքին առ հասարակ ընդ քոյղ անց Է. դարձ առնեն ճանապարհ, զի Է. ամենեցուն ըղձալի է հանձարեղս Էրեւել : Սպաս հարից, ասես, մարդկան. սակայն ծանիր զի մեծ Է.ս օգուտ գործէ մարդկան այր՝ որ որայ մի առաւել ի բոյս ածիցէ յերկրէ, քան զայր որ մատեան մի յօրինեալ տայցէ ի մեռս նոցա :

ՊՕԴ.

« Ո՛հ, նա որ գտխարմաւենիս գայս տնկեաց՝ բիւրապատիկ օգուտ գործեաց Է. քաղցրագոյն արար պարգեւ բնակչաց մայրեացս քան թէ դարանս մատենից շնորհեր նոցին : » Եւ զոյգ ընդ բանին գիրկս արկեալ գծառովն ողջունէր զայն կարոզին :

ԾԵՐՈՒՆԻՆ.

« Հրաշային ի մատեանս՝ Աւետարանն սուրբ, որ գնաւասարութիւն, զսեր, զմարդասիրութիւն Է. զմիաբանութիւն Է.էր քարոզէ, ընդ բազմադարեան ժամանակս պատրուակ մոլեգնութեան գտաւ Եւրոպացոց : Քանի՛ հարստահարութիւնք գործին դեռ Է.ս յերկրի յանուն նորին հրապարակաւ Է. առտնին : Եւ զայս տեսեալ ըվ որ մեռս յանձին հարեալ պարծիցի օգտամտոյց մարդկան լինել գրեւով : Յուշ քեզ անցքն որ անցին ընդ յոգունս յիմաստասիրաց անտի որ զիմաստութիւն քարոզեցին նոցա : Հոմերոս որ գեղայօրէն տաղաչափութեամբ պճնեալ զարդարեաց զայն, ի մոյր շրջեր մինջ կենդանին էր : Սոկրատ որ իւրովքն ատենաբանութեամբք Է. վարուք դասախօսութիւնս սիրելիս առնէր նոցա զիմաստութենէ, իբրեւ իրաւամբ դատաստանի դեղակուր մահուամբ վճարեցաւ ի նոցանէ : Նորին աշակերտ վսեմախոհն Պղատոն ի գերութիւն մատնեցաւ հրամանաւ այնր իսկ իշխանի որ պաշտպանէրն նմա. Է. վաղ Է.ս քան

« militaire celle de l'homme de mer ; mais tout le monde y tra-
« versera votre chemin, parce que tout le monde s'y pique d'a-
« voir de l'esprit. Vous servirez les hommes, dites-vous ? mais
« celui qui fait produire à un terrain une gerbe de blé de plus
« leur rend un plus grand service que celui qui leur donne un
« livre.

PAUL.

« Oh ! celle qui a planté ce papayer a fait aux habitants de ces
« forêts un présent plus utile et plus doux que si elle leur avait
« donné une bibliothèque. » Et en même temps il saisit cet ar-
« bre dans ses bras, et le baisa avec transport.

LE VIEILLARD.

« Le meilleur des livres, qui ne prêche que l'égalité, l'ami-
« tié, l'humanité et la concorde, l'Évangile, a servi pendant des
« siècles de prétexte aux fureurs des Européens. Combien de
« tyrannies publiques et particulières s'exercent encore en son
« nom sur la terre ! Après cela, qui se flattera d'être utile aux
« hommes par un livre ? Rappelez-vous quel a été le sort de la
« plupart des philosophes qui leur ont prêché la sagesse. Ho-
« mère, qui l'a revêtue de vers si beaux, demandait l'aumône
« pendant sa vie. Socrate, qui donna aux Athéniens de si ai-
« mables leçons par ses discours et par ses mœurs, fut em-
« poisonné juridiquement par eux. Son sublime disciple Platon
« fut livré à l'esclavage par l'ordre du prince même qui le pro-
« tégeait ; et, avant eux, Pythagore, qui étendait l'humanité
« jusqu'aux animaux, fut brûlé vif par les Crotoniates. Que dis-
« je ? la plupart même de ces noms illustres sont venus à nous

զնոսին Պիւքագորաս, որ է. յանբան անասունս անգամ գրասիրեր, կենդանուն ի կրոտոնացոցն այրեցաւ : Զի էս յերկարեմ. նա է. յոյովագոյնք ի հոյակապ որերոյն անուանց որ մինչէս առ մեզ հասեալ ժամանեցին, այլակերպեայք են նենգնականօր ինչ առասուրբամբք զբուսոյ բարուց նոցին. է. մարդկայինս ապաշնորհութիւնս ախորժի իմն յայնպիսեաց անտի յորչորջանաց ճանաչելի զնոսա . է. երէ ի խոսանէ բազմութեան նոցա սակաւուց ոմանց անադօտս է. անարատս մինչէս առ մեզ ժամանեալ իցեն փառք, պատճառք այն իսկ են զի ի ժամանակացացն կենաց կցորդութենէ ի բացեալ վարեալ են նորա կենցաղ, հանգոյն իմն անդրեացն այնոցիկ որ անվարս պէդիին ի դաշտաց Ելլաղայ է. Իտալիոյ . է. զի գետնասոյզ բաղեալ կային ընդ երկրաս' յայն սակս է. եր ի խժդժիցն զերծան մնլեզնութենէ :

« Տեսանես ապաբեն, զի առ ի մեռս բերելոյ զմրրկայոյզն փառս դպրութեան' բազում առաքինութեան պէտք են, է. կազմ է. պատրաստ կալոյ ի բոյորապտուղ նուիրումն անճին : Բայց է. համարիցիս երէ արք մեծատունք որ ի Գաղղիա' ըղձակերտք իցեն այնմ փառաց . Ունչս առնեն նորա զմատենագիր մարդկան, որոց գիտութիւնք ոչ բարձս աւագութեան պատրաստեն ի հայրենիսն, ոչ յանձանձանս իրաց աշխարհին, է. ոչ մուտս յարբունիս : Ի մերումս յայսմ դարու, յորում անխտիր է ամենայն որ առ ամենայն ինչ, բայց միայն յընչիցն ճոխութենէ է. ի նեշտութեանց, դուն ուրէք յուզին հայածանք. է. սակայն գիտութիւնք է. առաքինութիւն ոչ ումէր առաջնորդեն ի համբաւ է. ի մեծարանս, քանզի ամենայն ինչ ի ժամանակիս գինք են արծարոյ : Էր երբեմն զի վարձուց հատուցմունք ի պատրաստի կային գիտութեանց է. առաքինի վարուց յայլ է. այլ պաշտամունս Եկեղեցոյ, է. ատենից դատաստանի է. տեսչութեան աշխարհի. իսկ զարդիս ի մատենից է. եր յօրինումն են դոքին պիտանացու :

« défigurés par quelques traits de satire qui les caractérisent,
« l'ingratitude humaine se plaisant à les reconnaître là ; et si,
« dans la foule, la gloire de quelques-uns est venue nette et
« pure jusqu'à nous, c'est que ceux qui les ont portés ont vécu
« loin de la société de leurs contemporains : semblables à ces
« statues qu'on tire entières des champs de la Grèce et de l'Ita-
« lie, et qui, pour avoir été ensevelies dans le sein de la terre,
« ont échappé à la fureur des barbares.

« Vous voyez donc que, pour acquérir la gloire orageuse des
« lettres, il faut bien de la vertu, et être prêt à sacrifier sa
« propre vie. D'ailleurs, croyez-vous que cette gloire intéresse
« en France les gens riches ? Ils se soucient bien des gens de
« lettres, auxquels la science ne rapporte, ni dignités dans la
« patrie, ni gouvernements, ni entrée à la cour. On persécute
« peu dans ce siècle indifférent à tout, hors à la fortune et aux
« voluptés ; mais les lumières et la vertu n'y mènent à rien de
« distingué, parce que tout est dans l'État le prix de l'argent.
« Autrefois elles trouvaient des récompenses assurées dans les
« différentes places de l'Église, de la magistrature et de l'ad-
« ministration ; aujourd'hui elles ne servent qu'à faire des li-
« vres.

« Սակայն պտուղն այն անժանօր ի քմաց աշխարհի որեւորոյն՝ ցանգ իսկ արժանի իւրումն երկնային ծագման գտանի : Բանգի մատենիցն այնոցիկ էւեք է գործ սեպնական՝ լուսապայծառ, յարդարել զանշուրն առարինութիւն, մխիբար լինել վշտացելոց, լուսատու կալ ազգաց, և արքայից անգամ զճշմարտութիւն բարբառել : Եւ այս պաշտօն և իշխանութիւն առանց ընդ բանս ինչ ածելոյ վեհագոյն քան զամենայն պաշտամունս և որովք մեծարիցեն երկիրք զայր մանկանացու ի վերայ երկրի : Եւ ո՞վ որ ոչ սփոփիցի ընդ անիրաւութիւն և կամ ընդ արհամարհանս ընչաւետ մարդկան՝ յորժամ զմտաւածիցէ զի իւրն երկասիրութիւն դարուց ի դարս և ազգէ յազգ անցեալ զնացեալ՝ ամբարտակ արձանացի ընդդէմ մոլորութեան և բռնաւորաց. և յանշուր և յաննշան պայմանէն յորում էկեացն՝ ծագեսցեն փառք այնպիսի որ ստուերածս ածցեն զփառօք արքայից բազմաց, որոց արձանքն յիշատակի ի խորս մոռացութեան բաղեսցին բեզէտ և բխրապատիկ ջան ի գործ առնիցեն կանգնողք նոցին սուտակասպաս և մարդելոյզ գովաբանք :

ՊՕԴ.

« Ո՞ն, ինձ յայն սակս էւեք ցանկալի ևն այն փառք զի զՎիլիգինեաւ գեղուցում զայն, և տիեզերաց համօրէն զնա առնիցեն սիրելի : Բայց աղէ դու որ այդբանեաց զիտակ ևս իբաց, ևկասա ցիս երէ լիցի մեզ ամուսնաւորել ընդ միմեանս բէ ոչ : Ո՞ տայր ինձ գէր յայն սակս իմաստուն լինել՝ զի գուշակ հանդէրձելոցն լինիցիմ :

ԾԵՐՈՒՆԻՆ.

« Եւ ո՞ն այն որ իցէ որ կեալ յօժարեսցի յետ միանգամ հանդերձելոցն իրազեկ լինելոյ : Ապարէն մի միայն կանխածանօք պատահար ի նոցս բազումս արկանէ զմեզ. իսկ տեսիլ անվրեպ

« Mais ce fruit peu prisé des gens du monde est toujours
« digne de son origine céleste. C'est à ces mêmes livres qu'il
« est réservé particulièrement de donner de l'éclat à la vertu
« obscure, de consoler les malheureux, d'éclairer les nations
« et de dire la vérité même aux rois. C'est, sans contredit, la
« fonction la plus auguste dont le ciel puisse honorer un mor-
« tel sur la terre. Quel est l'homme qui ne se console de l'in-
« justice ou du mépris de ceux qui disposent de la fortune, lors-
« qu'il pense que son ouvrage ira, de siècle en siècle et de na-
« tions en nations, servir de barrière à l'erreur et aux tyrans ;
« et que, du sein de l'obscurité où il a vécu, il jaillira une
« gloire qui effacera celle de la plupart des rois, dont les mo-
« numents périssent dans l'oubli, malgré les flatteurs qui les
« élèvent et qui les vantent ?

PAUL.

« Ah ! je ne voudrais cette gloire que pour la répandre sur
« Virginie, et la rendre chère à l'univers. Mais, vous qui avez
« tant de connaissances, dites-moi si nous nous marierons. Je
« voudrais être savant, au moins pour connaître l'avenir.

LE VIEILLARD.

« Qui voudrait vivre, mon fils, s'il connaissait l'avenir ? Un
« malheur prévu nous donne tant de vaines inquiétudes ! la vue
« d'un malheur certain empoisonnerait tous les jours qui le pré-

ինչ աղետից որ գալոցն իցեն ի վերայ, դեղեալ դատնացուցանե
անշուշտ զամենայն առարս կենաց մինչեւ եկեալ հասանիցեն
աղետքն : Այլ էւ ոչ յոր կանս արժան է մեզ կարի իմն լինել
խորասոյզ էւ հմուտ . էւ երկինք որ զխոհականութիւն մեզ
էտուն՝ զի պիտոյիցս մերոց յառաջատես լինիցիմք, էտուն մեզ
էւ զպետս մեր՝ որպէս զի ջափ էւ սահման մերումս դնիցեմք
խոհականութեան :

ՊՕԴ.

« Ասացեր էրէ մարքի արժարով գնոց առնուլ յեւրոպա բարձս
առագութեան էւ պատիւս մեծարանաց : Գնացից էս ի Պենկլայս
էւ ճոխացայց, էւ անտի ի Փարիզ երբեալ հարսնացուցից ինճ
զՎիրգիլն : Հնապա փութացայց ի նաւ մտանել :

ԾԵՐՈՒՆԻՆ.

« Զինչ խօսիս . լքեալ բողոքոցնս զմայր նորս էւ գրոյդ :

ՊՕԴ.

« Գու ինքնին էտուր ինճ խորհուրդ ի Հնդիկս գնալոյ :

ԾԵՐՈՒՆԻՆ.

« Աստ էր յայնժամ Վիրգիլն : Բայց այժմ դու միայն էս ամուր
ապաստանի մօրն բում էւ մօր նորս :

ՊՕԴ.

« Այլ Վիրգիլն բարիս նոցա արասցէ ընդ ձեռն ընչաւետ ազ
գակցիճ :

ԾԵՐՈՒՆԻՆ.

« Սովոր են մեծատունք այնոցիկ եւեր առնել բարիս՝ որք մե-

« céderaient. Il ne faut pas même trop approfondir ce qui nous
« environne ; et le ciel, qui nous donna la réflexion pour pré-
« voir nos besoins, nous a donné les besoins pour mettre des
« bornes à notre réflexion.

PAUL.

« Avec de l'argent, dites-vous, on acquiert en Europe des
« dignités et des honneurs. J'irai m'enrichir au Bengale pour
« aller épouser Virginie à Paris. Je vais m'embarquer.

LE VIEILLARD.

« Quoi ! vous quitteriez sa mère et la vôtre ?

PAUL.

« Vous m'avez vous-même donné le conseil de passer aux
« Indes.

LE VIEILLARD.

« Virginie était alors ici. Mais vous êtes maintenant l'unique
« soutien de votre mère et de la sienne.

PAUL.

« Virginie leur fera du bien par sa riche parente.

LE VIEILLARD.

« Les riches ne font guère de bien qu'à ceux qui leur font

ծարանս դնիցեն նոցա յաշխարհի : Եւ նոցա արեանառօք քան
զԼարօք տիկինն էւս ողբոց արժանիք , որք էս քափօք մնա-
ցեալք ի նպատից մեծատանցն՝ զազատութիւն իւրեանց վո-
խանակեն ընդ հացի , էւ երբեայք ի մեծատունս ուրէք արգե-
լական վարեն կենցաղ :

ՊՕԴ.

« Ո՛վ աննէրէք պայմանաց Երոպական աշխարհին : Ա՛ն, չիք
ննար , հարկ անհրաժեշտ է զի յետս այսրեն դարձցի Վիքզինէ :
Բնաւ զինչ պետք իցեն նմա ազգակից ունել մեծախարբամ : Ո՛չ
ապարեն երջանկագոյն էր նա ընդ յարկաւ հիւղիցս մերոց , էւ
չքնաղագեղ ընդ կարծրեանց վարչամակաւն , կամ պտակահիւս
ժողկամբքն որովք զգլուխն զարդարէր : Գարձիք Վիքզինէ ,
դարձիք . րո՞ղ զպատրանս քս էս գմեծութիւնս : Օ՛ն էկ վերստին
ի քարածայռս յայտսիկ , ընդ հովանեաւ մայրեացս էւ քորե-
նեացն մերոց : Եղնակ զինէս , գուցէ դու արդ ի տառապանս
իցես... » Եւ գոյգ ընդ բանիցն յարտատուս լուծանէր : « Մի
ինչ բագուցանէր յինեն , հայրիկ . էրէ ոչ ունիցիս սաւլ քէ
հարսնացի ինձ Վիքզինէ , գեր զայն ասա ցիս էրէ սիրիցէ՛ նա
զիս տակաւին ի միջի անդ առագախումբ որերոյն որ ընդ ար-
քայի լինին յօսակից , էւ գնան տեսանել զՎիքզինէ :

ՅԵՐՈՒՆԵՒՆ.

« Բաշ գիտեմ էս , ն բարեկամ , զի սիրէ նա զբեզ . էւ այսմ
բազմապատիկ էն պատճառք , էւ մեծ քան զամենայն պատճառս՝
նորին է առաքինութիւն : » Յայս բան ի վեր վագեալ փարե-
ցաւ բերկրալից զպարանոցաւ իմով :

ՊՕԵ.

« Համարիցին էս դու նենգամիտս զկանանին Երոպայ՝ որ-

« honneur dans le monde. Ils ont des parents bien plus à plain-
« dre que madame de La Tour, qui, faute d'être secourus par
« eux, sacrifient leur liberté pour avoir du pain, et passent leur
« vie renfermés dans des couvents.

PAUL.

« Quel pays que l'Europe ! Oh ! il faut que Virginie revienne
« ici ! Qu'a-t-elle besoin d'avoir une parente riche ? Elle était
« si contente sous ces cabanes, si jolie et si bien parée avec
« un mouchoir rouge ou des fleurs autour de sa tête ! Reviens,
« Virginie ! quitte tes hôtels et tes grandeurs. Reviens dans
« ces rochers, à l'ombre de ces bois et de nos cocotiers. Hé-
« las ! tu es peut-être maintenant malheureuse !... » Et il se
« mettait à pleurer. « Mon père, ne me cachez rien : si vous
« ne pouvez me dire si j'épouserai Virginie, au moins appre-
« nez-moi si elle m'aime encore, au milieu de ces grands seigneurs
« qui parlent au roi, et qui vont la voir ?

LE VIEILLARD.

« O mon ami ! je suis sûr qu'elle vous aime par plusieurs rai-
« sons, mais surtout parce qu'elle a de la vertu. » A ces mots
il me sauta au cou, transporté de joie.

PAUL.

« Mais croyez-vous les femmes d'Europe fausses, comme on

պէս ի դէմս ամէն կատակերգութիւնք Եւ զրեանն զորս լընթեր-
ցումն ինն Ետուր :

ՅԵՐՈՒՆԻՆ.

« Նենգամիտ է կանանին յաշխարհս յորս բռունք են արք
նոցա. քանզի Եւ ամենայն ուրէք բռնութիւն զնենգութիւն
ծնանի :

ՊՅԴ.

« Եւ իբր իցէ հնար բռնն լինել առ կանայս :

ՅԵՐՈՒՆԻՆ.

« Այնու զի ամուսնաւորեն զնոսա առանց ինչ հարցանելոյ
զկամս նոցին. զօրիորդ դեռահասակ ընդ ծերունոյ պսակեն,
Եւ զկին զիւրագորով ընդ առն ցրտաբարոյի :

ՊՅԴ.

« Եւ հիմ ջամուսնացուցանիցեն զորս քաջայարմարքն իցեն
իրերաց. զերիտասարդ ընդ Երիտասարդի, Եւ զսիրելին ընդ
սիրունոյ :

ՅԵՐՈՒՆԻՆ.

« Քանզի ի Գաղղիա յոյովք յերիտասարդաց բափուր են լընջից,
Եւ յաւագոյքս Եւէք փարբամանն : Մինչ ի տիս պատանեկու-
րեան իցեն՝ գառածանեն զկանայս դրացեացն իւրեանց. Եւ
յալեւոյք հասեալք՝ ջլանկուցանեն լինրեանս զամուսնացն սեր :
Եւ որպէս ինրեանք գալլս յերիտասարդութեան պատրեցին, Եւ
այլք զնոսին պատրեն ի ծերութեան : Եւ այս մի է ի փոխադարձ
հատուցմանց տիեզերական արդարութեանն որ վարէ զաշ-
խարհս, Եւ ցանզ ի կշիռ գմիմեանս բերեն ծայրայեղ մոլորու-
թիւնք : Այսպէս անա ոչ սակաւք յնւրպացւոց ի կրկնակի ան-

« les représente dans les comédies et dans les livres que vous
« m'avez prêtés ?

LE VIEILLARD.

« Les femmes sont fausses dans les pays où les hommes sont
« tyrans : partout la violence produit la ruse.

PAUL.

« Comment peut-on être tyran des femmes ?

LE VIEILLARD.

« En les mariant sans les consulter : une jeune fille avec un
« vieillard, une femme sensible avec un homme indifférent.

PAUL.

« Pourquoi ne pas marier ensemble ceux qui se conviennent,
« les jeunes avec les jeunes, les amants avec les amantes ?

LE VIEILLARD.

« C'est que la plupart des jeunes gens, en France, n'ont pas
« assez de fortune pour se marier, et qu'ils n'en acquièrent
« qu'en devenant vieux. Jeunes, ils corrompent les femmes de
« leurs voisins ; vieux, ils ne peuvent fixer l'attention de leurs
« épouses. Ils ont trompé étant jeunes ; on les trompe à leur
« tour étant vieux. C'est une des réactions de la justice univer-
« selle qui gouverne le monde, un excès y balance toujours un
« autre excès. Ainsi la plupart des Européens passent leur vie
« dans ce double désordre ; et ce désordre augmente dans une

կարգութեան ծնգին. Եւ այնչափ առասել ամեայ բազմանայ ապականութիւնս այս ի բաղարածողով ընկերութիւնս, որչափ յարս սակաւարիւս ամփոփեալ կուտին ճոխութիւնք : Պարտեզ իմն է պետութիւնն, յորում տունկը մատաղը չգօրեն ուռնանայ երէ գուցէն ծառք բարձրաբերձը հովանացեալ գնորօք. սակայն Եւ այս ինչ խտիր կայ ի միջի, զի ծառք բարձրուղեշք սակաւաորք մարքին վայելչագեղ զպարտեզն յարդարել. իսկ պետութեանն բարգաւաճութիւն՝ ի հպատակացն բազմութեան է Եւ ի հաւասարութեան նոցին, Եւ ոչ երէ ի սակաւարիւ ընչաւետսն :

ՊՕԴ.

« Եւ բնաւ զինչ պետք իցեն փարբամութեան՝ զի յամուսնութիւն որ զայցէ :

ՅԵՐՈՒՆԻՆ.

« Որպէս զի ի լիութեան Եւ յանգործութեան զաւորս իւր անցուցանիցէ :

ՊՕԵ.

« Եւ առ իմէ չվաստակել. անա Եւ վաստակելով վաստակեմ :

ՅԵՐՈՒՆԻՆ.

« Բանզի յԵրասպա ձեռականն վաստակ յանպատուութիւն գրի մարդկան. վասն որոյ Եւ մեքենական կոչի այն աշխատութիւն : Այլ Եւ երկրագործականն իսկ արուեստ արհամարհ քան զայլսն է, Եւ քան զարդիւնարարն զեղջուկ արգոյ Եւս է առ նոսա այր արուեստագիտ :

ՊՕԶ.

« Զինչ ասես. արուեստն այն տածիչ մարդկան խոտան գրի յԵրասպա : Ոչ կարեմ ի վերայ կայ բանիցդ :

« société à mesure que les richesses s'y accumulent sur un
« moindre nombre de têtes. L'État est semblable à un jardin, où
« les petis arbres ne peuvent venir, s'il y en a de trop grands
« qui les ombragent ; mais il y a cette différence, que la beauté
« d'un jardin peut résulter d'un petit nombre de grands arbres,
« et que la prospérité d'un État dépend toujours de la multi-
« tude et de l'égalité des sujets, et non pas d'un petit nombre
« de riches.

PAUL.

« Mais qu'est-il besoin d'être riche pour se marier ?

LE VIEILLARD.

« Afin de passer ses jours dans l'abondance, sans rien faire.

PAUL.

« Et pourquoi ne pas travailler ? Je travaille bien, moi !

LE VIEILLARD.

« C'est qu'en Europe le travail des mains déshonore ; on l'ap-
« pelle travail mécanique : celui même de labourer la terre y
« est le plus méprisé de tous. Un artisan y est bien plus estimé
« qu'un paysan.

PAUL.

« Quoi ! l'art qui nourrit les hommes est méprisé en Europe ?
« Je ne vous comprends pas.

ՅԵՐՈՒՆԻՆ.

« Ո՛հ, չիք հնար մարդոյ որ ի բնութեան սնեալ իցէ եւ անեցեալ՝ հասու լինել ապականութեանց քաղաքածողով ընկերութեան : Զբարեկարգութիւն առնույ ի միտ՝ ոչ ինչ յանճարիցն է, այլ անկարգութեան լինել խելամուտ ոչ բնաւ մարքի : Համեմատութիւն իմն է. ջափ է. պայման կայ գեղոյ, առաքի՛նութեան է. բարեբաստութեան . իսկ տգեղութեան է. ախտից է. բշուատութեանց ոչ բնաւ :

ՊՕՂ.

« Ազգա ուրեմն երանելիք են մեծատունք, զի չիք ինչ որ խոջընդոտն լինիցի նոցա, եւ մարքեն լիապարգես առնել հաճոյականօր զսիրելիսն իւրեանց :

ՅԵՐՈՒՆԻՆ.

« Այնու իսկ զի անշան բերեն նորա ի մեռս զբերկրականն՝ բազում այն է զի յափրացեալ գտանին : Ո՛չ ապաքեն քեզեն առեալ է քո զփորձ՝ զի հանգստեանն բերկրութիւն՝ աշխատութեան է պտուղ, որպէս է. ճաշակելոյն հեշտութիւն՝ քաղցին արգասիք, եւ ըմպելոյն ախորժ՝ ծարաւոյ ծնունդ : Նոյնպէս անա է. զսիրելոյն է. զսիրելի լինելոյ հրճուանս՝ բազում նեղութեամբ է. տառապանօր է ի մեռս բերել : Ընչից յաճախութիւն գտաւջս առեալ այսր ամենայնի պիտոյից, բառնայ ի մեծատանց զամենայն զբերկրանս զայտսիկ : Յոփութեան նոցին զնետ զայ տաղտկութիւն, եւ ընդ նմին ամբարհաւանութիւն՝ արգասիք փարբամութեան, որ է. ի դուզնաբից ինչ բերութեանց ի խոր խոցի, քեպէտ է. ջնրապարիցի այլ էսս ի կարի իսկ մեծամեծացն հեշտութեանց : Բուրումն անուշութեան բխրաւոր վարդից առ վայրկեան մի էւեր ժամանակի

LE VIEILLARD.

« Oh ! il n'est pas possible à un homme élevé dans la nature
« de comprendre les dépravations de la société. On se fait une
« idée précise de l'ordre , mais non pas du désordre. La beauté,
« la vertu, le bonheur ont des proportions ; la laideur, le vice,
« le malheur n'en ont point.

PAUL.

« Les gens riches sont donc bien heureux ! Ils ne trouvent
« pas d'obstacles à rien ; ils peuvent combler de plaisirs les ob-
« jets qu'ils aiment.

LE VIEILLARD.

« Ils sont la plupart usés sur tous les plaisirs, par cela même
« qu'ils ne leur coûtent aucunes peines. N'avez-vous pas éprouvé
« que le plaisir du repos s'achète par la fatigue ; celui de man-
« ger par la faim ; celui de boire par la soif ? Eh bien ! celui
« d'aimer et d'être aimé ne s'acquiert que par une multitude
« de privations et de sacrifices. Les richesses ôtent aux riches
« tous ces plaisirs-là en prévenant leurs besoins. Joignez à l'en-
« nuï qui suit leur satiété l'orgueil qui naît de leur opulence,
« et que la moindre privation blesse, lors même que les plus
« grandes jouissances ne les flattent plus. Le parfum de mille
« roses ne plait qu'un instant ; mais la douleur que cause une
« seule de leurs épines dure longtemps après sa piqure. Un
« mal au milieu des plaisirs est pour les riches une épine au
« milieu des fleurs : pour les pauvres, au contraire, un plai-

հեշտացուցանէ գայր . այլ ցաւ միոյ միայնոյ ի խայրոցաց նոցին հարուստ ինչ ժամանակս ազդի ի մարմնի առանց : Ի բերկրանաց միջի ցաւ մի ի ցաւոց՝ մեծատանց փուշ է ի հոյս ծաղկանց . զնորին հակառակն, ջրաւոր մարդկան դոյզն ինչ բերկրանք ի բազմութեան աղետից՝ ծաղիկ է ի մեջ փշոց, ընդ որ գմայլեալ բերկրին : Ամենայն ազդումն ներհականաւն սովոր է առաւելույ ի սաստկութիւն . քանզի զուգակշիռ գործեալ է բնութեան զամենայն : Եւ արդ աղէ ասա . զոր պայման նախամեծար առնիցես . զչունելն ինչ իմիք զոգցես ակն Եւ յամենայնէ գանգիտել, էրբ զզգանգիտելն ուստեր բնաւ, Եւ ակն ունել ամենայնի : Առաջինն մեծատանց է պայման, Եւ երկրորդն ջրաւորաց : Սակայն Եւ երկրորդն ծայրայեղ խոտորմունք դժուարբմբերք են մարդումս, քանզի բարեբաստութիւն նորա ի չափոյսն Եւեր Եւ յառաքինութեան հաստատեալ կայ :

ՊՅԴ.

« Եւ զինչ առաքինութիւնն իցէ :

ՅԵՐՈՒՆԵՆ.

« Որդեակ իմ, զու որ քոյով վաստակօրդ զծնողս քո ձերատածես, չկարօտիս ուսանել քէ զինչ իցէ առաքինութիւն : Առաքինութիւն է բունն առնել անձին ի շահ օգտի այլոց առ ի հաճոյ լինել Աստուծոյ միայնոյ :

ՊՅԵ.

« Բնբէ, նրբան առաքինի է Վիրգիներ : Առաքինութեամբ տենչացաւ նա ընչաւետ լինել զի յաճախեցէ ի բարեգործութիւն : Առաքինութեամբ հեռացեալ մեկնեցաւ նա ի կղզոյ սասի . առաքինութիւն դարձեալ աձցէ զնա այսրէն : »

Խորհուրդ մօտալուս դարձին Վիրգիներայ այնպէս վառեալ

« sir au milieu des maux est une fleur au milieu des épines ;
« ils en goûtent vivement la jouissance. Tout effet augmente par
« son contraste. La nature a tout balancé. Quel état, à tout
« prendre, croyez-vous préférable, de n'avoir presque rien à
« espérer et tout à craindre, ou presque rien à craindre et tout
« à espérer ? Le premier état est celui des riches, et le second
« celui des pauvres. Mais ces extrêmes sont également difficiles
« à supporter aux hommes dont le bonheur consiste dans la mé-
« diocrité et la vertu.

PAUL.

« Qu'entendez-vous par la vertu ?

LE VIEILLARD.

« Mon fils, vous qui soutenez vos parents par vos travaux,
« vous n'avez pas besoin qu'on vous la définisse. La vertu est
« un effort fait sur nous-même pour le bien d'autrui, dans l'in-
« tention de plaire à Dieu seul.

PAUL.

« Oh ! que Virginie est vertueuse ! C'est par vertu qu'elle a
« voulu être riche, afin d'être bienfaisante. C'est par vertu qu'elle
« est partie de cette île : la vertu la ramènera.

L'idée de son retour prochain allumant l'imagination de ce

բորբորէր գուշ մտաց պատանւոյն, զի եւ համօրէն խեքք իւր
եւ անձկութիւնք ի բաց փարատէին : Վիրգիներ գրեաց ինչ ոչ :
ասէր, քանզի հուպ ընդ հուպ այսր եկեաց ինքնին . ոչ բազում
ինչ ժամանակաց պետք էն գալոյ յԵւրոպայ՝ յորժամ հողմն
ազոդակ շնչիցն : Եւ համարէր զնաւսն որ գայս միջոց տարա-
ծութեան ջորէրհագար եւ հինգ հարիւր խրատախաց հատեալ
անցեալ էին յամիսս երիս : Իսկ նաւն որ բարձեալ բերիցէ զՎիր-
իներ՝ ոչ ինչ ասելի յամեացէ անշուշտ քան զամիսս երկուս-
քանզի քաջարուեստք էն արդ նաւակերտք, եւ նաւաստիք ժա-
մանակիս ճարտարք յոյժ : Ասէր եւ զհանդերձանսն եւ զյօրի-
նուածութիւնս որովք պատրաստէր ժողովել զնա, զնորակերտ
օրարանն զոր կառուցանել կամէր, զբերկրանսն եւ զյանկար-
ծարեալ զարմանս զորս խորհէր ընձեռել նմա զօր ամենայն՝
ի հարսնութիւն իւր զնա ածեալ : Ի հարսնութիւն... Յայս խոր-
հուրդ՝ սխրացեալ յափշտակէին միտք նորա : Եւ դարձեալ
առ իս ասէր. « Յայնժամ եւ դու, հայրիկ, առ ի զբօսանս քո
եւեր ձեռն ի գործ արասցես . քանզի ընչաւետ էլով Վիրգիներայ,
եղիցին մեզ հնդիկք բազում որք վաստակեցցեն փոխանակ քո :
Ընդ մեզ կացցես մնացես դու անմեկին, եւ յար զբօսանաց եւ
բերկրութեան ղիցես միտ : » Եւ այլ յայլմէ լեալ առ ինդին,
ընթանայր առ ընտանիսն՝ կցորդս առնել եւ զնոսա իւրոցն
հրճուանաց :

Ի սուղ ինչ ժամանակի կասկածանք մեծամեծք զյուսից մե-
ծամեծաց փոխանակէն գտեղի, եւ բուռն կիրք ի ներհականսն
յեղմուսնս մղեալ արկանեն զոգի : Բազում այն էր զի ի վաղիս
անդր էլանէր եւ գայր առ իս քաղձեալ տրտմութեամբ, եւ
ասէր. « Վիրգիներ ջրդրէ առ իս : Երէ մեկնեալ էր յԵւրոպայ,
ազդէր ինձ զջու դարձին : Ո՛հ նհ, ստոյգ իսկ է համբաւն ըն-
քացեալ զմմանէ, եւ մօրաքոյրն էտ զնա ի կնութիւնս առն ու-
մմն ասագի : Ընչիցն սէր խարդաւանեաց եւ զնա ի կորուստ,
որպէս եւ զյորովս ի մարդկանէ : Ի մատենանս յայնուսիկ որ

jeune homme, toutes ses inquiétudes s'évanouissaient. Virginie n'avait point écrit parce qu'elle allait arriver. Il fallait si peu de temps pour venir d'Europe avec un bon vent ! Il faisait l'énumération des vaisseaux qui avaient fait ce trajet de quatre mille cinq cents lieues en moins de trois mois. Le vaisseau où elle s'était embarquée n'en mettrait pas plus de deux ; les constructeurs étaient aujourd'hui si savants, et les marins si habiles ! Il parlait des arrangements qu'il allait faire pour la recevoir, du nouveau logement qu'il allait bâtir, des plaisirs et des surprises qu'il lui ménagerait chaque jour quand elle serait sa femme. Sa femme!... Cette idée le ravissait. « Au moins, mon père, me disait-il, vous ne ferez plus rien que pour votre plaisir. Virginie étant riche, nous aurons beaucoup de noirs qui travailleront pour vous. Vous serez toujours avec nous, n'ayant d'autre souci que celui de vous amuser et de vous réjouir. » Et il allait, hors de lui, porter à sa famille la joie dont il était enivré.

En peu de temps les grandes craintes succèdent aux grandes espérances. Les passions violentes jettent toujours dans les extrémités opposées. Souvent, dès le lendemain, Paul revenait me voir, accablé de tristesse. Il me disait : « Virginie ne m'écrit point. Si elle était partie d'Europe, elle m'aurait mandé son départ. Ah ! les bruits qui ont couru d'elle ne sont que trop fondés ! Sa tante l'a mariée à un grand seigneur : l'amour des richesses l'a perdue comme tant d'autres. Dans ces livres qui peignent si bien les femmes, la vertu n'est qu'un sujet de

ճշգրիտս տան զնկարագիր կանանց, առաքինութիւն պատ-
ճառս էւեք մատակարարէ նիւտուածոյ վիպասանութեան :
Երբ արդարեւ առաքինի էր Վիրգիլնէ, ոչ բողոյր լրաներ զմայրն
իւր էւ զիս : Անա զառուրս իմ անցուցանեմ էս ի նա խորհելով,
էւ նա զիս մոռանայ . էս տառապիմ, էւ նա յօրանայ : Ո՛ն,
այս խորհուրդ զիս յանյուսութիւն կործանէ : Տաղտուկ է ինձ
աշխատութիւն, էւ ժողով մարդկան ի ձանձրութիւն : Իցիւ բէ
մարտ պատերազմի բանայր ի Հնդկիկս . չուեայ էրբայի անդէն
մեռանել : »

ԾԵՐՈՒՆԻՆ.

Եւ ասեմ ցնա. « Որդեակ իմ, արիութիւն որ մահու առնէ
զմեզ զիմագրաւ, վաղանցուկ արիութիւն է, էւ ի սնտով
դրուատեաց մարդկան էւեք արծարծեայ : Է՛ է արիութիւն
չքնաղ էւ կարէնոր, այն իսկ որ օր ըստ օրէ առնէ մեզ հան-
դուրծել առանց վկայից էւ դրուատեաց՝ ձախողակի արկածից
կենցաղոյս . զհամբերութիւն ասեմ : Սա ոչ ի կարծիս այլոց
յենու, էւ ոչ ի կրիցն մերոց հրապոյրս, այլ ի հաճոյս կամացն
Աստուծոյ : Համբերութիւն՝ արիութիւն է առաքինութեան :

ՊՅԴ.

« Ո՛ն, եղուկ զիցէ, զոչեաց Պօղ . բափուր էմ էս ուրեմն
յառաքինութենէ : Ամենայն ուստեր տազնապ է ինձ էւ յուսա-
հատութիւն : »

ԾԵՐՈՒՆԻՆ.

« Եւ կրկնեայ անդրէն ասեմ . Առաքինութիւն որ ցանգ անմեա
իցէ էւ անասան էւ անփոփոխ, ոչ է տուեայ մարդուսն ի
բաժին : Ի խօսան անդ կրից որ վեր ի վայր յուզեն զմեզ՝ միտք
մեր ամբօխեայ մրազնին . բայց են են էւ դամբարք յորոց մար-
քիմք վերստին յուցանել զզան նորին . էւ դամբարք՝ դպրու-
թիւնքն են :

« roman. Si Virginie avait eu de la vertu, elle n'aurait pas
« quitté sa propre mère et moi. Pendant que je passe ma vie
« à penser à elle, elle m'oublie. Je m'afflige, et elle se divertit.
« Ah! cette pensée me désespère. Tout travail me déplaît,
« toute société m'ennuie. Plût à Dieu que la guerre fût déclara-
« rée dans l'Inde, j'irais y mourir ! »

LE VIEILLARD.

« Mon fils, lui répondis-je, le courage qui nous jette
« dans la mort n'est que le courage d'un instant : il est
« souvent excité par les vains applaudissements des hommes.
« Il en est un plus rare et plus nécessaire, qui nous fait sup-
« porter chaque jour, sans témoin et sans éloge, les traverses
« de la vie : c'est la patience. Elle s'appuie, non sur l'opinion
« d'autrui ou sur l'impulsion de nos passions, mais sur la vo-
« lonté de Dieu. La patience est le courage de la vertu.

PAUL.

« Ah! je n'ai donc point de vertu? Tout m'accable et me dés-
« espère.

LE VIEILLARD.

« La vertu, repris-je, toujours égale, constante, invariable,
« n'est pas le partage de l'homme. Au milieu de tant de pas-
« sions qui nous agitent, notre raison se trouble et s'obscur-
« cit; mais il est des phares où nous pouvons en rallumer le
« flambeau : ce sont les lettres.

«Դպրութիւնք, որդեակ իմ, օճանք են երկնատուրք: Ճանաչք
են իմաստութեանն որ գտիւզէրս վարե, և զոր աստուածայնով
իմն ազդմամբ ուսաւ մարդ հաստատել ի վերայ երկրի: Հանգոյն
իմն ճառագայրից արփեւնոյն՝ լուսաւոր են նորին, գուարբա-
ցուցանեն և ջեռուցանեն. քանզի և հրատք են աստուա-
ծահրաշք, և զօրեն կրակի զբնութիւնս համօրեն ի սպաս մե-
րոց պիտոյիցս նուաճեն: Ի ճեռն դպրութեանց շուրջ զմեօք բո-
լորեմք զերս առ հասարակ, զվայրս և զմարդիկ և զժամա-
նակս, և նորօք ուսանիմք զկանոնս ուղղութեան մարդկայնոյ
կենցաղոյս: Նորին և զկիրս ցածուցանեն և զախտս սանձա-
կոծեն, զառաքինութիւնս արժարժանեն վսեմական օրինակօր
ընտիր ընտիր որերոյն՝ զորս ի գովութիւն առեալ նուջակեն,
և զնոցա տիպս կերպարանացն ցանգ պատուականս մեզ ըն-
ծայեալ ցուցանեն: Դատերք երկնից են դպրութիւնք՝ յերկիր
վայրիջեալք ի սփոփումն աղետից ազգի մարդկան: Մատենա-
գիրք հոյակապք որ նոցա ազդեցութեամբն խօսեցան, ի կարի
իսկ դժնդակ և ի դժոխքմբեր ժամանակս քաղաքածողովն ըն-
կերութեան ծաղկեցին, ի խժողութեան դարսն ասեմ և յապա-
կանութեան: Դպրութիւնք են որ սփոփեալ մխիթարեցին զան-
բիւ մարդիկն՝ որ և քան զքեզ ջարաբաստիկք էին, որդեակ .
զԳսենոփոն զտարագրեալն ի հայրենի աշխարհէն՝ յետ անդրեն
դարձուցանելոյն Հէլլէնս տասն հազար. զԱփրիկեցին Սկիպիոն,
զտաղտկացեալն ի Հռովմայեցւոցն զքաղաքտութեանց. զԼու-
կուդոս ի դաւաճանութեանց նոցին. զԿատինա յապաշնորհու-
րենե արքունեաց: Հանճարեղբն յազգաց Հէլլէնք՝ միում միում
ի Մուսայիցն խնամակալաց դպրութեան՝ զմի մասն իմացու-
րեանս մերոյ սահմանեալ էին ի վարջութիւն. հարկ ուրեմն է
և մեզ ի նոսա առնել զկիրս մեր սպաստան, որպէս զի լծաղիր
և սանձարկու նոցա լինիցին: Հարկ է և նոցա այնպէս ուղղել
և վարել զնոգեկանսն մեր կարողութիւնս, զոր օրինակ և
Ժամք լծեալ վարեին զԱրեգականն երիվարս:»

« Les lettres, mon fils, sont un secours du ciel : ce sont des
« rayons de cette sagesse qui gouverne l'univers, que l'homme,
« inspiré par un art céleste, a appris à fixer sur la terre.
« Semblables aux rayons du soleil, elles éclairent, elles ré-
« jouissent, elles réchauffent : c'est un feu divin. Comme le feu,
« elles approprient toute la nature à notre usage. Par elles,
« nous réunissons autour de nous les choses, les lieux, les
« les hommes et les temps. Ce sont elles qui nous rappellent
« aux règles de la vie humaine. Elles calment les passions, elles
« répriment les vices, elles excitent les vertus par les exem-
« ples augustes des gens de bien qu'elles célèbrent, et dont
« elles nous présentent les images toujours honorées. Ce sont
« les filles du ciel qui descendent sur la terre pour charmer
« les maux du genre humain. Les grands écrivains qu'elles in-
« spirent ont toujours paru dans les temps les plus difficiles à
« supporter à toute société, les temps de barbarie et de dé-
« prédation. Mon fils, les lettres ont consolé une infinité d'hom-
« mes plus malheureux que vous : Xénophon, exilé de sa pa-
« trie, après y avoir ramené dix mille Grecs ; Scipion l'Afri-
« cain, lassé des calomnies des Romains ; Lucullus, de leurs
« brigues ; Catinat, de l'ingratitude de sa cour. Les Grecs, si
« ingénieux, avaient réparti à chacune des Muses qui président
« aux lettres une partie de notre entendement, pour les gou-
« verner : nous devons donc leur donner nos passions à régir,
« afin qu'elles leur imposent un joug et un frein. Elles doivent
« remplir, par rapport aux puissances de notre âme, les mêmes
« fonctions que les Heures, qui attelaient et conduisaient les
« chevaux du Soleil.

« Հնապա ընթերցիր, որդեակ : Որ յառաջ քան զմեզ մատենա-
գրեցին իմաստունք՝ ուղեւորք ոմանք են որ կարապետեցին մեզ
ի շաւիղս ձախողակ բաղդին, և ձեռն կարկառեալ հրաւեր մեզ
կարդան ի ժողովս իւրեանց երբեալ խառնել մեզ, յորժամ
ապախտ առնիցիր յամենեցուն : Մատեան ընտիր՝ ընտիր
և բարեկամ :

ՊՅԸ.

« Բնբէ, գոչեաց Պօղ, ոչ ինչ սկստք էին ինձ ընթերցանութեան
մինչ աստն էր Վիրգիլնէ : Ոչ քաջուս ինչ որ էր նա քան զիս .
բայց յորժամ բարեկամ իւր զիս ձայնելով առ իս ակնարկէր,
ջմարբեր ինձ համակել ի տրտմութիւն :

ԾԵՆՈՒՆԵՆ.

« Եւ առիցեալ . « Արդարեւ չիր ինչ քաղցրախորժ քան զտար-
փածու որ սիրիցեն զմեզ . այլ ևս զուարթութիւն իմն բեքեւ
զտանի յանձին կնոջ մարդոյ որ մերժեալ փարատե զբախիժ
առն : Շնորհք երեսաց նորա հաղածական տանին զեւարորմի
զմբաղս տազնապիչ խորհրդոց, և ի դեմս կեղաբանաց
նորա նկարեալ տեսանի զեղ սրտառուչ և աներկմիտ վատ-
նութիւն . իցէ ինչ խնդութիւն որ նորա խնդութեամբն չտռու-
լուցու, և կայցէ բնառ ուրէք ձախտ խորշումեալ որ ոչ ի ծախտ
նորին ձգտեալ պարզիցի : Ո՞ր այն սրտմտութիւն իցէ որ ար-
տասուաց նորին հանդարտիցէ : Վիրգիլնէ ի դարձին իւրում
առաւել ևս քան զբեզզ գտցի զարդարեալ իմաստաւարու-
թեամբ : Զարմասցի նա յոյժ ընդ պարտիզին քերանոց անշրու-
թիւն, նա որ ի գեղապաճոյնն նորին շքեղութիւն եւէր խոկայ,
բեպետ և ի մօրաբեռէն իւրմէ խուիցի, բեպետ և առ ի մօրեն
և ի բէն ի բացեալ կայցէ : »

Խոյնուրդ մօտաբուտ դարձին Վիրգիլնեալ կազդութեալ զա-

« Lisez donc, mon fils. Les sages qui ont écrit avant nous
« sont des voyageurs qui nous ont précédés dans les sentiers
« de l'infortuné, qui nous tendent la main et nous invitent à
« nous joindre à leur compagnie, lorsque tout nous abandonne.
« Un bon livre est un bon ami.

PAUL.

« Ah ! s'écriait Paul, je n'avais pas besoin de savoir lire quand
« Virginie était ici. Elle n'avait pas plus étudié que moi ; mais,
« quand elle me regardait en m'appelant son ami, il m'était
« possible d'avoir du chagrin.

LE VIEILLARD.

« Sans doute, lui disais-je, il n'y a point d'ami aussi agréa-
« ble qu'une maîtresse qui nous aime. Il y a de plus dans la
« femme une gaieté légère qui dissipe la tristesse de l'homme :
« ses grâces font évanouir les noirs fantômes de la réflexion.
« Sur son visage sont les doux attraits de la confiance. Quelle
« joie n'est rendue plus vive par sa joie ? quel front ne se dé-
« ride à son sourire ? quelle colère résiste à ses larmes ? Vir-
« ginie reviendra avec plus de philosophie que vous n'en avez.
« Elle sera bien surprise de ne pas trouver le jardin tout à
« fait rétabli, elle qui ne songe qu'à l'embellir, malgré les per-
« sécutions de sa parente, loin de sa mère et de vous. »

L'idée du prochain retour de Virginie renouvelait le courage

րիւնքիւն Պօղայ՝ սձեր ճգեր զնա ի վանտակսն իւր ղաշտա-
կանս, եւ ի վիշտս անդ տառապանաց իւրոց բարեբաստիկ իմն
եր, այնպիսի Էղեայ կէտ նպատակի վաստակոցն՝ որ ըղձային
եր իւրումն ցանկութեան :

1711

« Ah! s'écriait Paul, je n'avais pas besoin de savoir lire quand
« Virginie était ici. Elle n'avait pas plus étudié que moi ; mais
« quand elle me recherchait son ami, il m'était
« possible d'avoir du courage.

LE VINGT-DEUXIÈME

« Sans doute, lui disais-je, il n'y a point d'ami aussi verté-
« rable de nous maitresser que nous nous. Il y a de plus dans la
« femme une autre lecture qui donne la tristesse de l'homme ;
« ses regards font étudier les noirs sentimens de la réflexion.
« Sur son visage sont les deux miroirs de la confiance. Quelle
« joie n'est-ce pas pour moi, quand elle se me dit
« aide à son bonheur, quelle lecture te donne-t-elle ? Vir-
« ginie conversait avec plus de philosophie que vous n'en avez.
« Elle sera bien surprise de ne pas trouver le jardin tout à
« fait étendu, elle qui se souvenait de l'ambelle, soignée les por-
« tées de sa parente, loin de sa mère et de vous.

« L'idée du prochain autour de Virginie renouvelait le courage

de Paul, et le ramenait à ses occupations champêtres, heureux, au milieu de ses peines, de proposer à son travail une fin qui plaisait à sa passion.

— 217 —

Գ Լ Ո Ւ Խ Ե .

Յառաւօտու միում ընդ այգս այգոյն (այն օր քսան էս ջոր-
րորդ էր դեկտեմբերի 1744 ամին) վաղայարոյց լեալ Պօղայ՝
Ետես դրօշ սպիտակափառ ծածանեալ ի Գիւտի լերինն : Ես էր
դրօշն այն նշանակ նաւո. յերեսան էկելոյ ի ծովուն : Ընթացա-
Պօղ ի քաղաք անդր՝ գիտել էրէ բերիցէ նաւն այն գրոյց ինչ
զՎիրգիւնեայ . էս էկաց մնաց անդ մինչէս ցղարձ տեսչի հան-
գրուանին որ ի նաւ անդր երթեալ էր մակուկաւ ըստ սովորու-
թեանն ի քննութիւն : Ուր ուրեմն ընդ էրէկս առուրն դարձ
անդրեն արարեալ առնն՝ ազդ արար քաղաքապետին զի էրէ-
ւեայն այն նաւ Սեն-ժերան էր , Եօրն հարիւր տակառաջափոց
ունելով մեծութիւն , էս անուն նաւապետին Պ . Օպեն . ջորիւք
խրասախօք հեռի է՝ ասէ՝ ի ծովափնէս , էս էրէ աջողակ շնչիցէ
հողմն , քերես վաղիս զկնի միջօրէին մտցէ ի Փոր-Լուի . իսկ
ի ժամուն անհողմութիւն մեծ էր : Միանգամայն էս զամենայն
բղբեանն զօրս բերէր նաւն ի Գաղղիոյ՝ Ետ տեսուչն քաղաքա-
պետին : Ես առ Լարուր տիկին Էս գոյր բուղբ մի՝ ձեռագիր
Վիրգիւնեայ : Ապշոպեաց զայն անդէն Պօղ , համբուրեաց ցնձա-
լից հրճուանօք , էս էղեալ ի ծոցին դիմեաց ի բնակարան անդր :
Ի նշմարել իւրում ի բացուստ զընտանիսն՝ որ համախումբ
իւրումն դարձի ակն կալեալ մնային ի Հրածելտի վիմին , յօզս
վերամբարձեալ զքարտեզն տատանէր՝ ոչ ինչ զօրելով յօղել
բարբառ . էս նոյն հետայն ժողովեցան ամենեքին առ Լարուր
տիկին զիշխիցէն զբանս նամակին :

Յանօրս տայր Վիրգիւնէ մօրն զի բազում ինչ անցք ջարեաց

CHAPITRE V.

Un matin, au point du jour (c'était le 24 décembre 1744), Paul, en se levant, aperçut un pavillon blanc arboré sur la montagne de la Découverte. Ce pavillon était le signalement d'un vaisseau qu'on voyait en mer. Paul courut à la ville pour savoir s'il n'apportait pas de nouvelles de Virginie. Il y resta jusqu'au retour du pilote du port, qui s'était embarqué pour aller le reconnaître, suivant l'usage. Il rapporta que le vaisseau signalé était le *Saint-Géran*, du port de sept cents tonneaux, commandé par un capitaine nommé M. Aubin ; qu'il était à quatre lieues au large, et qu'il ne mouillera au Port-Louis que le lendemain dans l'après-midi, si le vent était favorable. Il n'en faisait point du tout alors. Le pilote remit au gouverneur les lettres que ce vaisseau apportait de France. Il y en avait une pour madame de La Tour, de l'écriture de Virginie. Paul s'en saisit aussitôt, la baisa avec transport, la mit dans son sein et courut à l'habitation. Du plus loin qu'il aperçut la famille, qui attendait son retour sur le rocher des Adieux, il éleva la lettre en l'air sans pouvoir parler, et aussitôt tout le monde se rassembla chez madame de La Tour pour en entendre la lecture.

Virginie mandait à sa mère qu'elle avait éprouvé beaucoup de

անցեալ էին ընդ նա յերեսաց մօրաբէռն, որ ամուսնացուցանել զնա կամեր բռնութեամբ, ապա էս անժառանգել, էս ապա յետս դարձուցանել յայնպիսում ժամանակի՝ յորում ջեր հնար նմա ժաման լինել ի կղզին Գաղղիոյ, բայց ի մրրկայոյ՞ յեղանակսն. գամենայն ջան ի գործ արարի, ասեր, շրջել զնա ի մտացն՝ յուշ անելով նմին գպարտս իմ առ. մայրդ էս առ. սովորոյրս անտիական հասակիս. այլ ի գուր. բանգի նա իբրէս ընդ պանդոյր որ օրիորդ, որոյ բիւրեալ իցեն միտք յընթերցմանէ վիպաց՝ այնպէս հայեր յիս. էս արդ համօրէն ամենայն բարեբաստութիւն իմ այս է, ասեր, զի տեսից վերստին էս ողջագութեցից զագգատոհմն իմ սիրելի. էս էրէ բոյլ տայր ինձ նաւապետն, այժմէն իսկ յառաջնմէ օրէս մտեալ ի կուր տեսչին՝ զիղճս անձկայրեաց սրտիս կատարելի. բայց նա հակառակ էկաց ջուռոյս ի պատճառս հեռասորութեան ցամաքին էս այետանջ ծովուն որ ի խորս, քեպետ էս անհողմութիւն է ի ժամուս :

Այն ինչ վերձանութիւն քարտեզին աւարտեր, ազգատոհմն ողջոյն ուրախութեամբ մեծառ խնդացեալ գոչեցին հրճուանօր. « Վիրգիներ հասեալ կայ. » տեսրք էս ծառայք գիրկս արկեալ համբուրեցին ընդ միմեանս, էս ասէ Լարուր տիկին ցՊօղ. « Որդեակ իմ, էրբ էս ծանոցրացոյն մերում զգալուստն Վիրգիներայ : » Ես անդէն ջան յուցեալ Դոմինիկեայ ի մարխէ՝ յուղի անկան ընդ Պօղայ գալ առ իս :

Եր ժամ իբր տասներորդ երէկոյին, էս էս այն ինչ դէռ էսս ի մայր զճրագն իմ դարձուցեալ յանկողին մտանելի, էս անա յոյս յանտառին հարաւ. յաջս իմ ընդ խաղիսամս հիւղին իմոյ : Փոյր ընդ փոյր յուայ էս զձայն Պօղայ զի կոչէր զիս : Ընդոստ առ ժամայն յարեալ վաղվաղակի, էս ջէս զհանդերձս իմ արկեալ էր գանձամբ՝ մինչ նա այլ յայլմէ եղեալ էս ամենեւին շնջասպառ՝ վագեաց փարեցաւ գպարանցաւս էս ասէ. « Արի՛ զնասցուր, էհնսն Վիրգիներ. ճն արի՛ զնասցուր ի նաւանանգիստն. ի յուսանալ այգուն արասցէ նաւն զմուտ իւր անդր : »

mauvais procédés de la part de sa grand'tante, qui l'avait voulu marier malgré elle, ensuite déshériter, et enfin renvoyer dans un temps qui ne lui permettait d'arriver à l'Île-de-France que dans la saison des ouragans; qu'elle avait essayé en vain de la fléchir, en lui représentant ce qu'elle devait à sa mère et aux habitudes du premier âge; qu'elle en avait été traitée de fille insensée, dont la tête avait été gâtée par les romans; qu'elle n'était maintenant sensible qu'au bonheur de revoir et d'embrasser sa chère famille, et qu'elle eût satisfait cet ardent désir dès le jour même, si le capitaine lui eût permis de s'embarquer dans la chaloupe du pilote; mais qu'il s'était opposé à son départ à cause de l'éloignement de la terre et d'une grosse mer qui régnait au large, malgré le calme des vents.

A peine cette lettre fut lue que toute la famille, transportée de joie, s'écria: « Virginie est arrivée! » Maîtres et serviteurs, tous s'embrassèrent. Madame de La Tour dit à Paul: « Mon fils, allez prévenir notre voisin de l'arrivée de Virginie. » Aussitôt Domingue alluma un flambeau de bois de ronde, et Paul et lui cheminèrent vers mon habitation.

Il pouvait être dix heures du soir; je venais d'éteindre ma lampe et de me coucher, lorsque j'aperçus à travers les paillassades de ma cabane une lumière dans les bois: bientôt après j'entendis la voix de Paul qui m'appelait. Je me lève, et à peine j'étais habillé, que Paul, hors de lui et tout essoufflé, me saute au cou, en me disant: « Allons! allons! Virginie est arrivée! »
« Allons au port: le vaisseau y mouillera au point du jour. »

Անդէն առ ժամայն անկար մեր յուղի : Եւ մինչդէռ անցանեար ընդ մայրիս Երկայնանիստն լերին, Եւ հասեալ իսկ եար ի ճանապարհն որ տանի ի Կիտրոնեացն ի նաւահանգիստ անդր, Եւ անա ոտնաձայն մարդոյ որ գնետ իմ գայցէ՛ հարաւ յունկն իմ. Եւ էր ննդիկ որ որ մեծարայլ յառաջէր : Եւ իբրէն հաս առ մեզ, հարցի ցնա էրէ ուսով զաս կամ յմ վ ընթանաս աղպիսի ձեպով : Ասէ. « Ի բաղէ անտի կղզոյս որ Ոսկեփոշին յորջորջի գամ էս, առարեալ ի նաւահանգիստ անդր ազդ առնել բաղարապետին զի նաւ Եկաւոր ի Գաղղիոյ՝ խարիսխ արկեալ է առ Ամպարի կղզեան, Եւ նրեոս արձակեալ զօգնութիւն խնդրէ, զի խռովեալ յոյժ է ծովն : » Եւ գայս ասացեալ առնն՝ ձեպ զձեպի յառաջ զճանապարհն վարեաց :

Յայնժամ ասեմ էս ցՊօղ. « Հնայա, յՈսկեփոշոյ բաղն Երբիցոս ընդ առաջ Վիրգիլեայ, զի Երիւք խրատախօք Էւեր նեօի է այն ի տեղւոջէս : Եւ դեմ եղեալ զնայար ընդ նիւսիսակողմն կղզոյս : Եւ գիշերն յօրագին էր Եւ մղձկուտ : Լուսին եղեալ բարձրացեալ կայր, Եւ բակր Էրեր մեծամեծր Եւ սեւորակր շուրջ կային զնովաւ. իսկ գերեսօրն Երկնից խաւար աղջամբջին Եւ քստմնելի պատեալ կայր : Ընդ աղօտ նշոյս ստեալ ստեալ ընթանալոյ փայլատականց նշմարէին շարք շարք Երկայնանիգք ստուարակարկատ, նսեմաստուեր Եւ վայրանակ ամպոց, որք արշաստոյր ընթացիւք դիմեալ ի ծովակողմն կուսէ, քեպետ Եւ բնաւ իսկ ջշնչէր հողմն ի ցամաքի, կուտեալ դիզանէին բարդ ի բարդ զմիջավայրիւք ուրեմն կղզոյդ :

Զճանապարհայն Եւ բոմբիւնս՝ որոտմանց բուեցաւ մեզ լսելալ յակճիռս ականջեալ հասու Էղար զի բնդիւն նրետից էր որ անդրէն ի շուրջանակի արձագանգաց յանճն իւր բեկաներ : Եւ ի յուր սաստկաշառաջ բնդման հեռածիգ նրետիցն, Եւ ի տեսիլ ամպրոպայոյզն Երկնից սարսուռ ընդ ոսկերս իմ ընթացաւ, Եւ ոջ Էւս Երկմտի զի նշանակր էին իբրն նաւսաստկապէս վտանգելոյ : Բայց կիսոյ ժամու այն ինչ ի վերայ

Sur-le-champ nous nous mettons en route. Comme nous traversions les bois de la Montagne-Longue, et que nous étions déjà sur le chemin qui conduit des Pamplemousses au port, j'entendis quelqu'un marcher derrière nous : c'était un noir qui s'avavançait à grands pas. Dès qu'il nous eût atteints, je lui demandai d'où il venait, et où il allait en si grande hâte. Il me répondit : « Je viens du quartier de l'île appelé la Poudre d'Or : on m'envoie au port avertir le gouverneur qu'un vaisseau de France est mouillé sous l'île d'Ambre. Il tire du canon non pour demander du secours. » Cet homme ayant ainsi parlé, continua sa route sans s'arrêter davantage.

Je dis alors à Paul : « Allons vers le quartier de la Poudre d'Or, au-devant de Virginie ; il n'y a que trois lieues d'ici. » Nous nous mimes donc en route vers le nord de l'île. Il faisait une chaleur étouffante. La lune était levée ; on voyait autour d'elle trois grands cercles noirs : le ciel était d'une obscurité affreuse. On distinguait, à la lueur fréquente des éclairs, de longues files de nuages épais, sombres, peu élevés, qui s'entassaient vers le milieu de l'île, et venaient de la mer avec une grande vitesse, quoiqu'on ne sentit pas le moindre vent à terre.

Chemin faisant, nous crûmes entendre rouler le tonnerre ; mais, ayant prêté l'oreille attentivement, nous reconnûmes que c'étaient des coups de canon répétés par les échos. Ces coups de canon répétés, joints à l'aspect d'un ciel orageux, me firent frémir. Je ne pouvais douter que ce ne fussent les signaux de détresse d'un vaisseau en perdition. Une demi-heure après, nous n'entendîmes plus tirer du tout ; et ce silence me parut

անցեալ, ոչ էս այլ լուսար ինչ բնշին. Ես այն լուսարին
անառաքոյն էս բուեցաւ ինձ քան զողբածայնն բովիւնս
առաջինս :

Փութայսք ձեպեք յառաջ ընթանալ անխօս Ես անշշունջ,
Ես գմտաց մերոց տագնապ ոչ իշխեաք ի վեր հանել իրերաց :
Զնասարակ գիշերաւ ընդ թիրտն Ես ընդ ապածոյժ մտեալ՝ ժա-
մանեցար ի ծովեզրն յՈսկեփողոյն քաղին : Անդ անագին շա-
ռաջմամբ կոծեալ խորտակեին ալիքն մեծամեծք, Ես ձիւնարոյր
փրփրով Ես կայծակամբք հրոյ ծածկեին զխուրսն Ես զխա-
րակս : Ես բեպետ խաւար աղջամղջին կայեալ էր զամենայն,
սակայն աղօտ աղօտ փոսփորական լուսովն նշմարեաք զմա-
կոյխ ձկնորսաց ձգեալս հանեալս յաւագին վերայ մինչեւ ի
նեռաստան :

Ոչ յոյժ ի բացեալ ի տեղուոջե անտի տեսաք ի մուտս ան-
տառին հրատ արկեալ, Ես շուրջ զնովաւ ակումբ առեալ
զկղզեցիս : Անդր Ես մեք մատուցեալ ոգի առնույ ասացար
փոքր մի՛ ակն կայեալ առաստունն լինելոյ : Ես մինչդեռ առ-
հրատին նստեաք, մի ոմն ի կղզեցեաց անտի պատմեաց մեզ Ես
ասե, Երէ յետ միջօրեին տեսի ի խորս ծովուն նաւ մի որ ի կղզի
այսք մղեալ գայր ի յորձանաց. զիշերն ի վերայ հասեալ կալա-
գայն յաջացս, Ես յերկրորդ ժամու զկնի մտիցն արեւու լուսայ
զբնդին հրետից՝ նշանակ հայցուածոյ օգնականութեան. բայց
այնպէս այեկոծեր, ասե, ծովն անհնարին ծփանօք, զի ոչ
մաքրացաւ որ բնաւ. նաւակ ի դուրս հանել Ես ի թիկունս հա-
սանել նաւուն : Իսկ Ես իսկ բուեցաւ ինձ տեսանել զյամբարս
նաւուն լուցեալս. Ես խիբայի բէ գուցե կարի իմն մօտ մատու-
ցեալ նաւուն ի ծովտին՝ անցանիցե ընդ մեջ ցամաքին Ես
Ամպար կղզեկի, համարելով գայն բէ իցե Անկիւն դիտակին՝
գորով քերեալ անցանեն նաւքն մտեալք ի Փոր-Լուի. Երէ ար-
դարեւ այս այսպէս իցե, ասեր, քանզի հառաստեաւ ասել ոչ
ունիմ, ի մեծի վտանգի կայ նաւն այն :

plus effrayant que le bruit lugubre qui l'avait précédé.

Nous nous nous hâtions d'avancer sans dire un mot et sans oser nous communiquer nos inquiétudes. Vers minuit, nous arrivâmes tout en nage sur le bord de la mer, au quartier de la Poudre-d'Or. Les flots s'y brisaient avec un bruit épouvantable ; ils en couvraient les rochers et les grèves d'écume d'un blanc éblouissant et d'étincelles de feu. Malgré les ténèbres, nous distinguâmes, à ces lueurs phosphoriques, les pirogues des pêcheurs, qu'on avait tirées bien avant sur le sable.

A quelque distance de là nous vîmes, à l'entrée du bois, un feu autour duquel plusieurs habitants s'étaient rassemblés. Nous fûmes nous y reposer en attendant le jour. Pendant que nous étions assis auprès de ce feu, un des habitants nous raconta que, dans l'après-midi, il avait vu un vaisseau en pleine mer, porté sur l'île par les courants ; que la nuit l'avait dérobé à sa vue ; que, deux heures après le coucher du soleil, il l'avait entendu tirer du canon pour appeler du secours, mais que la mer était si mauvaise, qu'on n'avait pu mettre aucun bateau dehors pour aller à lui ; que, bientôt après, il avait cru apercevoir ses feux allumés, et que, dans ce cas, il craignait que le vaisseau, venu si près du rivage, n'eût passé entre la terre et la petite île d'Ambre, prenant celle-ci pour le Coin de Mire, près duquel passent les vaisseaux qui arrivent au Port-Louis : que, si cela était, ce qu'il ne pouvait toutefois affirmer, ce vaisseau était dans le plus grand péril.

Անդռատ է. այլ որ ի կողեցեաց բան ի մեջ առեալ ստէ ցմեզ.
« Իմ բազում անգամ անցեալ է ընդ ջրանցիկն որ զկողեակն
Ամպար ի ծովեզերէն անջրպետէ, է. չափեալ իսկ զխորութիւն
նորա. քաջայարմար յոյժ է վայրն ի կայս է. ի խարխիս, է.
նաւն յակասասանի կայ անդէն իբրէ. յանրոյր նաւահանգստի :
Երէ գոյի. չափ զկեանս իմ դնէի էս անդանօր, սակայն իբրէ. ի
ցամաքի այնպէս յանդորր ի բուն ննջէի : » Դարձեալ է. Երբորդ
ումն բարբառեցաւ է. աւէ. « Եւ բնաւ իցէ հնար նաւուն ի ջրան-
ցիկ անդր մտանել, ուր մակոյկք անգամ հագիւ. հագիւ. Եր-
բէ. Եկէն : Այլ էս տեսանելով տեսի զնաւն խարխիս արկեալ
անդր բան զկողեակն Ամպարի. է. Երէ հողմն յառաւօտու-
շնչիցէ, մարբասցի անշուշտ մեկնել զնալ ի համատարածն կոյս
է. կամ ի նաւահանգիստն մտանել : » Եւ այլ ի կողեցեացն
յայլ ինչ կարծիս մտաբերէին : Եւ մինչդէռ. նորա այնպէս ի վեր
էկեալ պայքարէին ընդ միմեանս ըստ սովորութեան պարա-
պորդ բնակչաց կողմանցս, Պօղ է. էս յուռ. է. Եր կայար : Անդէն
յամեալ մնացաք ցայգանալ առաւօտուն. սակայն այնպէս աղ-
ջամղջին էր տակաւին Երկին՝ զի անմարք էր նկատեալ նշմարել
ինչ ի ծովու, որ է. մառախլապատ էր ի ժամուն : Բայց միայն ի
խորս անդ ծովուն տեսանեաք ամպ սեւարոյր, զորմէ ասացին
քէ Ամպարի կողեակն իցէ, քառորդաւ միով խրատսխի ի բացէ
ի ծովափանցն : Ի խաւարաբորք յայնմ առուր ոչ այլ ինչ էր նշ-
մարել, բայց զապառուած ծովեզերն յորում կայար մեր, է.
գոմանս ի բարձրաբերձ պարէխից լեբանց որ ի ներքնակող-
մանս են կղզոյս, որք է. Երբէր Երբէր ի վեր Երեւէին ի միջոյ
անտի ամպոցն շուրջ յածելոց զնորօք :

ԶԵՅՐՆԵՐՈՐԴ ԺԱՄՈՒ ԱՌԱՎՈՒՄՆ ԴՈՓԻՒՆՔ ԲՄԲԿԱԿ ԲՆԸԵԿԻՆ
յականջս մեր յանտառաց անտի. է. ահա քաղաքապետն Լա-
Պուրտոնէ գայր հասանէր Երիվարան, է. ընդ նմա գունդ մի
հրացանակիր զօրաց հանդերձ բազմութեամբ բնակչաց է.
հնդգաց : Կարգեաց կացոյց զօրականն անդէն առ. արիամբ

Un autre habitant prit la parole, et nous dit qu'il avait traversé plusieurs fois le canal qui sépare l'île d'Ambre de la côte ; qu'il l'avait sondé ; que la tenure et le mouillage en étaient très-bons, et que le vaisseau y était en parfaite sûreté, comme dans le meilleur port. « J'y mettrais toute ma fortune, ajouta-il, et « j'y dormirais aussi tranquillement qu'à terre. » Un troisième habitant dit qu'il était impossible que le vaisseau pût entrer dans ce canal, où à peine les chaloupes pouvaient naviguer. Il assura qu'il l'avait vu mouiller au delà de l'île d'Ambre, en sorte que, si le vent venait à s'élever au matin, il serait le maître de pousser au large ou de gagner le port. D'autres habitants ouvrirent d'autres opinions. Pendant qu'ils contestaient entre eux, suivant la coutume des créoles oisifs, Paul et moi nous gardions un profond silence. Nous restâmes là jusqu'au petit point du jour ; mais il faisait trop peu de clarté au ciel pour qu'on pût distinguer aucun objet sur la mer, qui, d'ailleurs, était couverte de brume : nous n'entrevîmes au large qu'un nuage sombre, qu'on nous dit être l'île d'Ambre, située à un quart de lieue de la côte. On n'apercevait dans ce séjour ténébreux que la pointe du rivage où nous étions, et quelques pitons des montagnes de l'intérieur de l'île, qui apparaissaient de temps en temps au milieu des nuages qui circulaient autour.

Vers les sept heures du matin, nous entendîmes dans les bois un bruit de tambours : c'était le gouverneur, M. de La Bourdonnais, qui arrivait à cheval, suivi d'un détachement de soldats armés de fusils, et d'un grand nombre d'habitants et de noirs. Il plaça ses soldats sur le rivage, et leur ordonna de faire feu

ծովուն, և հրամայեաց նոցա միահամուռ. ի միասին զհրացանսն արձակել : Եւ ընդ արձակել հրացանիցն նշմարեալ տեսար լոյս աղօտ յերեսս ծովուն, և նոյննետայն զհրետի լուսար զընդին : Անդէն առար ի միտ զի ոչ յոյժ բացական է նաւն առ ի մենջ, և առ հասարակ ամենէրին ընթացար ի վայրն՝ ուստի բովբիւնն էղէ լսելի . և նկատեալ տեսար ընդ մէջ միգին և մառախղոյ գտաշտ և զկայմս նառու մեծի : Եւ այնչափ մօտ հասեալ ի նաւն կայար, զի բեպետ և անեղագոջ մունչէին ալիք, սակայն և այնպէս լսեար գտիւնչս նաւապետին որ գնաւաստին ի գործ վարեր, և նորա զաղաղակ բարձեալ գոչէցին էրիցս, ԿԵՅՅԷ ԱՐԲՍՅ. քանզի այս իսկ է բարբառն զոր արձակեն Գաղղիացիք ի յետին վիշտս վտանգի, որպէս և ի բերկրապատար ինչ հրճուանս . իբր զի յաղեստ անդ վտանգաց զարբայն իւրեանց յօգնութիւն կարդայցեն, և կամ զի հաւատարիմ առնել կամին նմա զի կազմ և պատրաստ կան մեռանել վասն նորա :

Յորմէ հետէ Էտէս Սեն-ժերան զի շատ իսկ մօտ էար առ ի մեռն օգնականութեան կարկառելոյ նմա, յերիս յերիս վայրկեանս հրետածիգ լինէր անդու : Պ. Լա-Պուրտոնէ հրամայեաց հրատս լուցանել ի տեղիս տեղիս ի ծովեգերին, և արձակեալ առ բնակիչս մերձակայ վայրացն էտ բերել պարենս և տախտակս և պարանս, և կարասս դատարկեալս : Եւ անդէն էտ ընդ էտ խուռն բազմութեամբ էկեալ հասին բնակիչք Ոսկեփոշոյ, Ֆլար բաղի և Ռամբար գետոյ, հանդերձ գերեօրն որ բարձեալ բերէին պաշար և սարիս նառու :

Եւ մատուցեալ մի՛ոմն ի բնակչաց անտի առ քաղաքապետն, ասէ . « Լուր ինձ իշխանդ . զցայգն ողջոյն լսելի էղեն ի յերին անդ գոջմունք աղօտանայնք : Տերէք թմառոց անտառին շրշեալ տատանին, բեպետ և հողմն ուստէք ջնջիցէ . քոջունք ծովու ի ցամար այսր դիմեալ անկանին . այս ամենայն հաւաստի գոշակք են ամպրոպայոյց մրրկի մեծի : » Եւ պատասխանի քա-

de leurs armes tous à la fois. A peine leur décharge fut faite, que nous aperçûmes sur la mer une lueur, suivie presque aussitôt d'un coup de canon. Nous jugeâmes que le vaisseau était à peu de distance de nous, et nous courûmes tous du côté où nous avions vu son signal. Nous aperçûmes alors à travers le brouillard le corps et les vergues d'un grand vaisseau. Nous en étions si près que, malgré le bruit des flots, nous entendimes le sifflet du maître qui commandait la manœuvre, et les cris des matelots, qui crièrent trois fois : VIVE LE ROI ! car c'est le cri des Français dans les dangers extrêmes, ainsi que dans les grandes joies : comme si, dans les dangers, ils appelaient leur prince à leur secours, ou comme s'ils voulaient témoigner alors qu'ils sont prêts à périr pour lui.

Depuis le moment où le *Saint-Gérant* aperçut que nous étions à portée de le secourir, il ne cessa de tirer du canon de trois minutes en trois minutes. M. de La Bourdonnais fit allumer de grands feux de distance en distance sur la grève, et envoya chez tous les habitants du voisinage chercher des vivres, des planches, des câbles et des tonneaux vides. On en vit bientôt arriver une foule, accompagnée de leurs noirs chargés de provisions et d'agrès, qui venaient des habitations de la Poudre-d'Or, du quartier de Flaque et de la rivière du Rempart.

Un des plus anciens de ces habitants s'approcha du gouverneur et lui dit : « Monsieur, on a entendu toute la nuit des
« bruits sourds dans la montagne ; dans les bois, les feuilles
« des arbres remuent sans qu'il fasse du vent ; les oiseaux de
« marine se réfugient à terre : tous ces signes annoncent un
« ouragan. — Eh bien ! mes amis, répondit le gouverneur, nous

դարապետն է. ասէ. « Քաջ է, բարեկամքդ . անա է. մէք կազմ
է. պատրաստ կամք ի նոյն . անշուշտ է. նաւն ինքնին : »

Եւ արդարէ. իսկ ամենայն ինչ գուշակ մրրկին լինէր : Ամայ
որ ի վերնակէտս անդ երկնից նշմարէին՝ սէւարորմիս է.
անաւորս ունէին զմիջակսն, է. պղնձագոյն զսպառուածս իւ-
րեանց. է. քեպէտ խաւարակուռ. օղբն էին, սակայն ազգի
ազգի բռնունք ծովայինք երամովին ի կղզի անդր քեւածեալ
զային խնդրէլ ապաստան :

Ձինն ժամաւ առաւօտուն լսելի եղէն ի ծովակողմն կուսէ
ձայնք սոսկալիք՝ իբրու այն քէ սահանք հեղեղաց բազմաց հան-
դերձ որոտընդոստ շանքիւք բաւաղլոր ի վախից լերանցն
ի վայր խաղային : Ամենէրին առ հաւարակ ձայն բարձեալ
գոչեցին. « Անա ամբնուք ամբնուք . » է. անդէն առ ժամայն
մրրկիկ սաստկաշունչ հալածական առեալ տարաւ. զմտախիտոյն
մածեալ զԱմպարի կղզեկան է. զջրանցիւ նորա : Յայնժամ
ի վեր երեւեցաւ է. նաւն Սէն-Փէրան, հանդերձ մարդախիտն
յարկաւ. առագաստակալքն է. կայմք խոնարհեալք անկեալք
զտախտակամածիւն, դրօշն վայրանակ. բառեակ մալուխք
ի խելացն, է. միւս այլ ճոպան ի յետուստ ձգեալք՝ ի վեր զնա
կտառացանել ձգնէին : Եւ կայր Սէն-Փէրան խարխիս արկեալ
ընդ մէջ Ամպարի կղզոյն է. ցամարի՝ յայսկոյս շարից խրիցն
որ զկղզեաւս Գաղղիոյ, է. ընդ վայր այնպիսի անցեալ ընդ որ
ոչ երբէք անցեալ էր նաւ յառաջ քան զնա : Զառաջսն տուեալ
կայր լեռնակուտակ կոհակաց որ ի խորոց անտի ծովուն ի ներքս
խուժէին. է. իբրէն ի ջրանցիկ անդր բռուն զօրութեամբ մտա-
նէին ալիքն, նաւառաջքն մղօն առեալ ի վեր ամբառնային, է.
գոգն ողջոյն ընդ օղս լինէր տեսանելի. սակայն նոյն ժամայն
է. խելացն ջրասուգեալ մինջէն ի ծնօտսն՝ ծածկէր յաջաց տե-
տողաց իբրէն ի սպառ. ծովամոյն :

Այսպէս հողմն է. ծով միանգամայն զնաւն ի ցամար մղեալ

« y sommes préparés, et sûrement le vaisseau l'est aussi. »

En effet, tout présageait l'arrivée prochaine d'un ouragan. Les nuages que l'on distinguait au zénith étaient, à leur centre, d'un noir affreux et cuivrés sur leurs bords. L'air retentissait des cris des paille-en-queues, des frégates, des coupeurs d'eau et d'une multitude d'oiseaux de marine, qui, malgré l'obscurité de l'atmosphère, venaient, de tous les points de l'horizon, chercher des retraites dans l'île.

Vers les neuf heures du matin on entendit, du côté de la mer, des bruits épouvantables, comme si des torrents d'eau mêlés à des tonnerres eussent roulé du haut des montagnes. Tout le monde s'écria : Voilà l'ouragan ! et dans l'instant un tourbillon affreux de vent enleva la brume qui couvrait l'île d'Ambre et son canal. Le *Saint-Géran* parut alors à découvert avec son pont chargé de monde, ses vergues et ses mats de hune amenés sur le tillac, son pavillon en berne, quatre câbles sur son avant, et un de retenue sur son arrière. Il était mouillé entre l'île d'Ambre et la terre, en deçà de la ceinture de récifs qui entoure l'Île-de-France, et qu'il avait franchie par un endroit où jamais vaisseau n'avait passé avant lui. Il présentait son avant aux flots qui venaient de la pleine mer, et à chaque lame d'eau qui s'engageait dans le canal, sa proue se soulevait tout entière, de sorte qu'on en voyait la carène en l'air ; mais, dans ce mouvement, sa poupe, venant à plonger, disparaissait jusqu'au couronnement, comme si elle eût été submergée.

Dans cette position, où le vent et la mer le jetaient à terre,

վանեին, և ոչ էր նմա յետս ընդ կրուկն դառնայ ուստի եկեալն էր, և ոչ զմալուխսն հատանելով խրել ի ծովէգերին, յորմէ անջատ ունեին զնա ծանծաղութիսն խրիւք խճողեայք : Մեն մի ի կոհակաց յափուսնս բախեալ և խորտակեալ՝ զրոն տայր մուցելով մինչէ. ցխորս խորշիցն, և խիճէ կոպիճ արձակեր ի նեռատան (մինչէ. ցտոնաջափս յիսուն : և ապա վերջոտնեալ և զմեծ մասն յատակի ծովէգերն հոլանեալ՝ քաւալցոր առեալ տաներ զմանրախիճսն խոպոտ և անեղ շառաջմամբ : Մովն հողմուռոյց բարձրացեալ զամ քան զգամ լեռնանայր, և ջրանցիկն ողջոյն որ ընդ մէջ կայ կղզոյս և կղզեկին Ամգարի, զնմանութիւն իմն բերեր փրփրաղէզ մեծատարած պատտառի՝ փեռեկեալ և պարպատեալ սեւատեսիլ և խորանդունդ կոհակօր : Այն փրփուրք շեղշաշեղջ կուտակեալ դիզանեին ցլեցոտնեան բարձրութիւն ի խորս խորշիցն, և հողմն սաստկակոծ քերեալ զնորօք՝ առեալ տաներ զնոսին զափափայիւք ծովափանցն մինչէ. կիսով խրասախաւ անդր քան զցամար. և ի տեսիլ ձիւնարոյր զնդակացն որ անրիւք էին ի բազմութենէ, և շեշտակի վարեալ ընթանային մինչէ. ի ստորոտս լերանց, էր արդէօք համարել էրէ ձիւնաբերք ի ծովէ ի վեր էլանեին : Միքք երկնից սառջի առնեին համօրէն զամենայն նշանակս երկարատեւ մրկիլ, և ծով և երկին խառնամառն երեսին միածոյ : Ամգոց գուպարք նորաւորք հատեալք անդու յերեսաց երկնից՝ հանգոյն երազապացն քոջնոց սրանային անցանեին դէպ վերոյ զագարանց մերոց, և այլք դարձեալ կառուցեալ և կանդաղեալ կային մնային գօրէն ստուարակարկատ սպառած լերանց : Ոչ ևս էր տեսանել մասն ինչ կապուտակ ի հաստատութեան երկնից. և լոյս ևս էր լքբագոյն և դայնկագոյն տեսանելի գործեր գերկիր և զծով և գերեսս երկնից :

Ի յարածուփ ճօճանս անդ նառն երբեականի, երկիւղն յորմէ գանի հարեալ խրբային՝ եկն եհաս ի վերայ : Պարանք առաջիցն խզեցան. և քանզի մի ևս էր կառան մնայր ի հաս-

il lui était également impossible de s'en aller par où il était venu, ou, en coupant ses câbles, d'échouer sur le rivage, dont il était séparé par de hauts fonds semés de récifs. Chaque lame qui venait briser sur la côte s'avancait en mugissant jusqu'au fond des anses, et y jetait des galets à plus de cinquante pieds dans les terres; puis, venant à se retirer, elle découvrait une grande partie du lit du rivage, dont elle roulait les cailloux avec un bruit rauque et affreux. La mer, soulevée par le vent, grossissait à chaque instant, et tout le canal compris entre cette île et l'île d'Ambre n'était qu'une vaste nappe d'écumes blanches, creusées de vagues noires et profondes. Ces écumes s'amassaient dans le fond des anses à plus de six pieds de hauteur, et le vent, qui en balayait la surface, les portait, pardessus l'escarpement du rivage, à plus d'une demi-lieue dans les terres. A leurs flocons blancs et innombrables, qui étaient chassés horizontalement jusqu'au pied des montagnes, on eût dit d'une neige qui sortait de la mer. L'horizon offrait tous les signes d'une longue tempête; la mer y paraissait confondue avec le ciel. Il s'en détachait sans cesse des nuages d'une forme horrible, qui traversaient le zénith avec la vitesse des oiseaux, tandis que d'autres y paraissaient immobiles comme de grands rochers. On n'apercevait aucune partie azurée du firmament; une lueur olivâtre et blafarde éclairait seule tous les objets de la terre, de la mer et des cieux.

Dans les balancements du vaisseau, ce qu'on craignait arriva : les câbles de son avant rompirent; et, comme il n'était plus retenu que par une seule hansière, il fut jeté sur les rochers à

տատութիւն, գրկաջափս վարսուն անդր բան զծովափն մղեալ
ընկեցաւ. նաւն յապառածս անդ : Յայնժամ ամենեքին առ հա-
տարակ գաղաղակ բարձար. Է. Պօղ այն ինչ ընթանայր ծովա-
մուխ լինել, փութացեալ բռնն հարի զմանե Է. ասեմ. « Զի
գործես, որդեակ, մեռանէլ կամիցիս : » Եւ նա գոչեաց Է. ասե.
« Թող զնամ օգնել նմա, ապա բէ ոչ՝ մեռանիմ : » Եւ քանզի
առ. անհնարին յուսանատութեանն ուշագնաց լինեք, զի մի
անձնամատն լիցի ի կորուստ՝ Գոմինիկոս Է. Էս պնդեցար
ի գօտի նորին ջուան Էրկայնաճիգ՝ գորոյ զծայրեն վակժոյժ
լեալ պինդ ունեար : Յայնժամ յառաջ ընթացաւ Պօղ հանդէպ Սեն-
ժեքանին՝ Էր զի ի յող զնայով, Է. Էր զի ի խութս քայլելով :
Դեպ լինեք Էրբէր Էրբէր ակն ունել նմա ի նաւ. անդր վերտանե-
լոյ. քանզի ծովն յաղամողեալ ծփանս անդ իւրում այնպէս
ի ծանծաղ զնաւն բողոյր, զի մարր Էր հետի իսկ շարջ գալ
զնովաւ. այլ անդէն առ ժամայն յետս նահանջեալ մեծաւ մո-
լեզնութեամբ՝ ծածկեր զնաւն լեռնանանգեալ կոհակօր, որով Է.
յօղս վերամբառնային առաջր ողնափայտին, Է. զհիքացեայն
Պօղ պուդեալ սաստկութեամբ՝ անդր բան զծովափն զընկենոյր՝
արիւնաբարսիս զսրունսն գործելով, զլանջսն կոշկոճելով, Է.
զանձն ողջոյն ջրանեղձիկ զոգցես առնելով : Իբրեւ սակաւիկ
մի ուշաբէրէր պատանին, անդրեն յտն կայր, Է. փութով
պնդութեան դիմէր վերստին դեպ ուղիւ ի նաւն՝ զոր տակաւ
փետեկէր ծովն անհնարին լիկանօր : Յայնժամ Է. նաւաստեացն
յուսանատեալ ի փրկութենէ՝ ծովընկեց զանձինս առնէին խռուն
բազմութեամբ վակժոյժ լինելով առ հատարակ գառագաստա-
կայացն, զտախտակաց, զհաւուցն վանդակաց, զսեղանոց Է.
զտակառաց :

Յայնմ պահու. Էրեւեցաւ. Է. տեսիլ աղիողորմ՝ յաւերժա-
կան մորմորանաց արժանի. օրիորդ մանկանասակ ի պաղ-
պաղունս խելաց Սեն-ժեքանի Էլեալ, Է. զբազուկս իւր տա-
րածանէր առ այն որ զոգի ի բռին կայեալ գուն գործէր հա-

une demi-encablure du rivage. Ce ne fut qu'un cri de douleur parmi nous. Paul allait s'élançer à la mer, lorsque je le saisis par le bras. « Mon fils, lui dis-je, voulez-vous périr? — Que j'aïlle à son secours, s'écria-t-il, ou que je meure! » Comme le désespoir lui ôtait la raison, Domingue et moi nous lui attachâmes à la ceinture une longue corde dont nous saisimes l'une des extrémités. Paul alors s'avança vers le *Saint-Géran*, tantôt nageant, tantôt marchant sur les récifs. Quelquefois il avait l'espoir de l'aborder; car la mer, dans ses mouvements irréguliers, laissait le vaisseau presque à sec, de manière qu'on en eût pu faire le tour à pied; mais bientôt après, revenant sur ses pas avec une nouvelle furie, elle le couvrait d'énormes vagues d'eaux qui soulevaient tout l'avant de sa carène, et rejetaient bien loin sur le rivage le malheureux Paul, les jambes en sang, la poitrine meurtrie et à demi-noyé. A peine ce jeune homme avait-il repris l'usage de ses sens qu'il se relevait et retournait avec une nouvelle ardeur vers le vaisseau, que la mer cependant entr'ouvrait par d'horribles secousses. Tout l'équipage, désespérant alors de son salut, se précipitait en foule à la mer, sur des vergues, des planches, des cages à poules, des tables et des tonneaux.

On vit alors un objet digne d'une éternelle pitié : une jeune demoiselle parut dans la galerie de la poupe du *Saint-Géran*, tendant les bras vers celui qui faisait tant d'efforts pour la joindre : c'était Virginie. Elle avait reconnu son amant à son in-

սանել ի նա : Եւ նա ինքն էր Վիրգիլնէ : Յանվեներ զնացիցն Պողայ ծանուցեալ էր նորա գտիւելին : Եւ մէք ի տեսիլ նա-
գէրոյ օրիորդին մատնելոյ ի քստմնելին այն վիրտս վտանգի՝
աղէխորով աղէկտուր լինեաք : Իսկ ինքն Վիրգիլնէ ազնուական
խմն էւ աներկիւղ կերպարանօք նշանացի խօսեր ընդ մեզ
ձեռօքն իբրէս ողջոյն տալով մեզ անդարձ հրածելոտի : Նաւազքն
համօրէն ի ծով բօրավեցին զանձինս, էւ մի ոմն միայն կայր
մնայր արձանացեալ ի վերայ նառնն՝ մերկ ի հանդերձից էւ
կարշնէղ էւ աճառապինղ իբրէս նոր զոմն Հերակղէս : Սա
մերձ մատուցեալ պատկառանօք առ Վիրգիլնէ, որպէս տե-
սարն, խոնարհեր անկաներ յոտս նորա, էւ ճնարեր էսս ի բաց
զհանդերձս նորա առնույ . այլ Վիրգիլնէ մերձեաց զնա մեծաւ
վեսմութեամբ, էւ զաջս իւր ի բաց դարձոյց ի նմանէ :

Անդէն լուսաք մէք զի ճիջ բարձեալ տեսողացն գոչէին անդույ էւ
ասէին . « Փրկէն գղա, փրկէա գղա . մի բողուր գղա : » Եւ անա
կոհակ լեռնահանգետ ստկավիթխար վագեալ էմուտ ընդ կրղ
զեակն Ամպարի էւ ընդ ծովեզրն, էւ մոնչելով ընքացեալ ի նա-
անդր յառաջէր, էւ արջնաբոյր կողիւրն էւ փրփրաղէզ կատարօք
սպառնայր նմա կորուստ անձողոպրելի : Յայն տեսիլ ստկալի՝
սրացաւ ոստեաւ ի ծով անդր նաւազնն միայնակ . էւ Վիրգի-
լնէալ տեսեալ ակներէս զանհրածելուն մասն, զմի ձեռն զհան-
դերձիւրն կալուս, էւ զմիւսն զարտիւն . էւ ի վեր ամբարձեալ
զուարբագին զաջկուսն իւր՝ հրէշտակ որ բուէցաւ որ ընդ եր-
կինս քէնապարեալ զնայցէ :

Ո՛վ օր չարադէտ . աւնդ, ամենայն ինչ կորեաւ անդնդա-
սայգ : Քաջ ի բաց անդր քան զցամաք տարեալ ընկէցին կոհակր
զլոյովս ի հանդիսատեսիցն որ հուսւ առ Վիրգիլնէ ձեպէին մեր-
ձենալ, որպէս էւ նաւազնն որ ի լող ընքացեալ՝ ապրեցու-
ցանել զնա նկրտեր : Եւ սա ինքն մագապուր գերձեալ ի ստոյգ
մահուանէ՝ ծուրն էղ յաւագին էւ ասէ . « Ո՛վ Տէր, դու զիմ
զկեանս փրկեցեր, այլ էս մտաղիւր դնէի զսա ի վերայ օրիորդին

trépidité. La vue de cette aimable personne, exposée à un si terrible danger, nous remplit de douleur et de désespoir. Pour Virginie, d'un port noble et assuré, elle nous faisait signe de la main, comme nous faisant un éternel adieu. Tous les matelots s'étaient jetés à la mer. Il n'en restait plus qu'un sur le pont, qui était tout nu et nerveux comme Hercule. Il s'approcha de Virginie avec respect; nous le vîmes se jeter à ses genoux, et s'efforcer même de lui ôter ses habits; mais elle, le repoussant avec dignité, détourna de lui sa vue.

On entendit aussitôt ces cris redoublés des spectateurs : « Sauvez-la, ne la quittez pas ! » Mais dans ce moment une montagne d'eau d'une effroyable grandeur s'engouffra entre l'île d'Ambré et la côte, et s'avança en rugissant vers le vaisseau, qu'elle menaçait de ses flancs noirs et de ses sommets écumants. A cette terrible vue, le matelot s'élança seul à la mer, et Virginie, voyant la mort inévitable, posa une main sur ses habits, l'autre sur son cœur, et, levant en haut des yeux sereins, parut un ange qui prend son vol vers les cieux.

O jour affreux ! hélas ! tout fut englouti : la lame jeta bien avant dans les terres une partie des spectateurs, qu'un mouvement d'humanité avait portés à s'avancer vers Virginie, ainsi que le matelot qui l'avait voulu sauver à la nage. Cet homme, échappé à une mort presque certaine, s'agenouilla sur le sable, en disant : « O mon Dieu ! vous m'avez sauvé la vie ; mais je l'aurais donnée de bon cœur pour cette digne de-

պատուականի որ չկայաւ յանձին մերկանալ իբրեւ զիս : »

Դոմինիկոս եւ ես ի բաց բարչեալ կորզեցար յալեաց անտի զբռնառականն Պօղ' կիսանագագ բալացեալ, եւ արիւն գունդագունդ ընդ բերանն եւ ընդ ականջսն նոսր : Ձնա քաղաքապետն ի խնամս վիրաբուծից արար ապաստան, եւ մեր ի խոյզ եւ ի խնդիր էլար ընդ ծովեզրն տեսանել թէ բերիցէ արկցէ արդէօր ծովն ի դուրս գմարմին Վիրգիւնեայ. այլ զի յեղակարծում պահու, որպէս յամպրոպայոյցսն սովոր է պատանել, նողմոյն բռնութիւն յայլ կողմն շրջեցաւ, ասեաք ցմիմեանս անձնարին տրտմութեամբ զի եւ ոչ զբաղմանն պարտիս մարբասցուք ուրեմն հատուցանել չարաբաստիկ օրիորդին : Եւ նեռացեալ ի բաց գնացար ի տեղուօջէ անտի յուսանատր. եւ յայնմ նաւաբեկութեան յորում արք բազումք լեալ էին ծովակուր, ամենեցուն միտք ընդ Վիրգիւնեայ կորուստն շուարեին. եւ ոմանք եւս ի տեսիլ բազմադէտն վախճանի առաքինայ օրիորդին՝ ընդ վերնախնամ Տեսչութեանն անգամ գոյութիւն գոցցես երկմտեին. քանզի եւ եւ արդարեւ աղետք յաշխարհի այնպէս անագիւր եւ յանպարտս կրեայք, զի եւ գտան իմաստնոյ զիտեն սասանեցուցանել զյոյս անվկանդ :

Իսկ զՊօղ որ տակաւ ուշաբերեալ կազդութր՝ տարեալ եւ եղեալ էին ի միում ուրեք ի մերձակալ տանց, մինչեւ մարբասցին յիւրն հատուցանել բնակարան : Եւ ես յետս անդրեն դարձեալ գնացի ընդ Դոմինիկեայ, զի պատրաստ արարից գմայրն Վիրգիւնեայ եւ զբարեկամ նորին ի լսել զգոյժ չարաղետ արկածին : Այն ինչ մխեալ էր մեր ի բերան անդր ծործորայ Լատանենեացն գետոյ, ասացին մեզ ճնդիկր ոմանք զի նշխարս բազումս գնառու խորտակելոյ ընկեւոյր ծովն ի ծոց անդր ի հանդիպոյն : Փութացար իջար անդր, եւ յառաջ քան գամեալն ինչ հարաւ յաջս իմ դիակն Վիրգիւնեայ. եւ կիսով չափ մարմնոյն ընդառագեալ կայր ի նոյն դիրս՝ յորում եւ տեսարն գնա ի պահու անդ սուզանելոյն : Տիպր կերպարանացն ոչ յոյժ

« moiselle qui n'a jamais voulu se déshabiller comme moi. »
Domingue et moi nous retirâmes des flots le malheureux Paul sans connaissance, rendant le sang par la bouche et par les oreilles. Le gouverneur le fit mettre entre les mains des chirurgiens, et nous cherchâmes de notre côté, le long du rivage, si la mer n'apporterait point le corps de Virginie : mais le vent ayant tourné subitement, comme il arrive dans les ouragans, nous eûmes le chagrin de penser que nous ne pourrions pas même rendre à cette fille infortunée les devoirs de la sépulture. Nous nous éloignâmes de ce lieu, accablés de consternation, tous l'esprit frappé d'une seule perte, dans un naufrage où un grand nombre de personnes avaient péri, la plupart doutant, d'après une fin aussi funeste d'une fille si vertueuse, qu'il existât une Providence : car il y a des maux si terribles et si peu mérités, que l'espérance même du sage en est ébranlée.

Cependant on avait mis Paul, qui commençait à reprendre ses sens, dans une maison voisine, jusqu'à ce qu'il fût en état d'être transporté à son habitation. Pour moi, je m'en revins avec Domingue, afin de préparer la mère de Virginie et son amie à ce désastreux événement. Quand nous fûmes à l'entrée du vallon de la rivière des Lataniers, des noirs nous dirent que la mer jetait beaucoup de débris du vaisseau dans la baie vis-à-vis. Nous y descendîmes, et l'un des premiers objets que j'aperçus sur le rivage fut le corps de Virginie. Elle était à moitié couverte de sable, dans l'attitude où nous l'avions vue périr : ses traits n'étaient point sensiblement altérés ; ses yeux étaient fermés, mais la sérénité était encore sur son front ; seu-

խարարեալք էին : Կափուցեալ էին ականողիքն, այլ գուար-
բութիւն զեռ. Էս ի ձակատին փողփողէր. միայն մանուանն
լրբագոյն մանուշակք խառն երէւէին զայտիցն նորա ամօ-
րագեղն վարդիւք :

Մի ի դաստակացն զհանդերձիւքն արկեալ կայր, Է միւսն
որ գարտիւն՝ ուժգին մածեալ էր Է բրտացեալ : Բագում ճգամբ
բացի զայն հագլւ. Է ի բաց հանի գտփիկն գոր ուներ, Է սաղո-
բիւն անճնարին կայա. զիս յորժամ նկատեալ տեսի զի կենդա-
նագիր Պօղայ էր այն, որում Է բան տուեալ էր ջլբանէլ զայն
էրբէր մինչէ. զվախճան : Ընդ այն յետին նշանակ հաստատու-
բեան Է սիրոյ օրխորդին Էղկէրոյ լացի դառնապես : Իսկ Դո-
մինիկոս զլանջոն բախեալ ձեձէր, Է ցաւագին զոջմամբ ձայնին
զայէրս հնչէցուցանէր : Բարձեալ տարաք զղիակն Վիրգիւնեալ
ի խրճիք ուրեմն ձկնորսի, Է սպսպարեցար զնա ի պան զգու-
շութեան կանանց մայապարից, որ Է խնամ կալան յուանայ
զնա :

Մինչդեռ նորա գոխրականն զայն սպաս հարկանէին, մեր
զողզոջ ընրացիւք յուղի անկեալ՝ ի բնակարան անոր Էրար,
Է տեսար զի Լարուր տիկին Է Մարգարիտ յաղօրս կային՝
ակն ունելով զրուցաց նաւուն : Լարուր տիկին անդէն ընդ տե-
սանէն զիս՝ ձայն բարձեալ ասէ. « Ո՞ւր իցէ դուստրն իմ, ո՞ւր
սիրելին իմ դատրիկ, նվ որդեակ : » Է իբրէ. Էսես զանբար-
բառ յուսրիւնն իմ Է զարտասուս, ոչ Էս ինչ երկմտեաց ընդ
արկածսն, Է անդէն ճեղճամղճուկ լեալ փղճկեր, Է ի ցաւս
անճնարինս համակեր. Է ոչ այլ ինչ կարացեալ յօղել բար-
բառ՝ հառաջանս Է հեկեկանս արձակէր : Իսկ Մարգարիտ
կական բարձեալ զոջէր. « Ո՞ւր իցէ որդեակն իմ, զի Է զի ոչ
տեսանեմ զորդեակն իմ. » Է անկաւ քալացեալ : Դիմեցար առ
նա. Է իբրէ անձին զգաց փոքր մի, հաւատարիմ արարի նմա
զի կենդանի է Պօղ, Է զի քաղաքապետն տայ խնամ տանել
նմա :

lement les pâles violettes de la mort se confondaient sur ses joues avec les roses de la pudeur.

Une de ses mains était sur ses habits, et l'autre, qu'elle appuyait sur son cœur, était fortement fermée et roidie. J'en dégageai avec peine une petite boîte ; mais quelle fut ma surprise lorsque je vis que c'était le portrait de Paul, qu'elle lui avait promis de ne jamais abandonner tant qu'elle vivrait ! A cette dernière marque de la constance et de l'amour de cette fille infortunée, je pleurai amèrement. Pour Domingue, il se frappait la poitrine et perçait l'air de ses cris douloureux. Nous portâmes le corps de Virginie dans une cabane de pêcheurs, où nous la donnâmes à garder à de pauvres femmes malabares, qui prirent soin de le laver.

Pendant qu'elles s'occupaient de ce triste office, nous montâmes en tremblant à l'habitation. Nous y trouvâmes madame de La Tour et Marguerite en prières, en attendant des nouvelles du vaisseau. Dès que madame de La Tour m'aperçut, elle s'écria : « Où est ma fille, ma chère fille, mon enfant ? » Ne pouvant douter de son malheur à mon silence et à mes larmes, elle fut saisie tout à coup d'étouffements et d'angoisses douloureuses ; sa voix ne laissait plus entendre que des soupirs et des sanglots. Pour Marguerite, elle s'écria : « Où est mon fils ? « je ne vois point mon fils ! » et elle s'évanouit. Nous courûmes à elle, et, l'ayant fait revenir, je l'assurai que Paul était vivant, et que le gouverneur en faisait prendre soin.

Եւ այն ինչ նորա միտքն լինքն էկեալ էին, փութացաւ գիրութիւն իւր յանձանձել, որ ստեպ ստեպ նուաղեալ անկաներ էւ կայր մնայր անբարբառ :

Զգիշերն ի բուն ի դժոխքմբէր վիշտս այսպիսիս անցոյց Լաբուր տիկին. էւ էս գերկարութիւն Էրաշխեայիցն նկատեալ խելամուտ լինելի զի ջիբ էւ ջիբ ինչ ցաւ յաշխարհի որ ընդ մայրենայն մորմորանաց գայցէ ի կշիռ : Յորժամ ուշաբէրեր նա, գաջսն ընդ Էրկինս ձգեալ պշնայր անքրիբս էւ կսկծագինս : Միրութիւն իւր էւ մեր զձեռս նորա ի մերումս կայեալ ձմկեար, խանդակար յորշորջանօք ձայնեաք առ նա, այլ ի գութ ամենէին. բանգի իմանայր իսկ ոչ նա զմասատիսն զայնոսիկ նախնայն մերոյ մտերմութեան, էւ ի նեղձամղձուկ յանջացն ոչ այլ ինչ լինէր լսելի՝ բայց դառնահառաջ նեժութիւնք :

Ի վաղիս անդր ընդ առաւօտն բարձեալ բերին դեսպակաւ զՊօղ : Ուշաբէրեալ իսկ էր պատանայն, այլ բան ինչ յօղէ ոչ գօրէր : Սակայն տեսաւորութիւն նորին ընդ մօրն էւ ընդ Լաբուր տիկնոջ՝ յորմէ խիրայի էս զառաջինն՝ սփոփական էւս գտաւ նոցա քան զամենայն հոգս խնամոց իմոց. քանզի ձաձանջ իմն մխիթարութեան ծագեաց ի դէմս կերպարանաց մարցն հիքրացելոց : Երկորեան էւս մատուցեալ նստան նմին առընթեր, էւ գիրկս արկեալ համբուրեցին զնա. էւ արտասուր նոցին որ մինչէն ցայնժամ առ ցառոցն սաստկութեան արգելեալ իմն էին՝ անդէն աղբէրացան : Իսկ էւ իսկ էւ զիւրսն արտասուս ի նոցայն խառնեաց Պօղ. էւ այնպէս սփոփեցաւ բնութիւն յանձինս ջուստականացն Էրեցուն. ապա բմբբութիւն յարատեալ յաշորդեաց դառնակսկիծն մորմորանաց նոցա, էւ արկ զնորօք նինջ ծանրաբրուն՝ որ արգարէս իսկ մահահանգոյն իմն էր :

Պ. Լա-Պութտոնէ ազդ ինձ արար ի ծածուկ զի ըստ խրում հրամանին ի քաղաք անդր բերեալ էր զիսկն Վիրգիլեայ, էւ անտի հանդերձեալ էն տանել յեկեղեցի Կիտրոնեաց : Անպարեալ իջի էս ի Փոր-Լուի, էւ տեսի անդէն զբնակիչս համօ-

Elle ne reprit ses sens que pour s'occuper de son amie, qui tombait de temps en temps dans de longs évanouissements.

Madame de La Tour passa toute la nuit dans ces cruelles souffrances ; et, par leurs longues périodes, j'ai jugé qu'aucune douleur n'était égale à la douleur maternelle. Quand elle recouvrait la connaissance, elle tournait des regards fixes et mornes vers le ciel. En vain son amie et moi nous lui pressions les mains dans les nôtres ; en vain nous l'appelions par les noms les plus tendres : elle paraissait insensible à ces témoignages de notre ancienne affection, et il ne sortait de sa poitrine oppressée que de sourds gémissements.

Dès le matin, on apporta Paul couché dans un palanquin. Il avait repris l'usage de ses sens ; mais il ne pouvait proférer une parole. Son entrevue avec sa mère et madame de La Tour, que j'avais d'abord redoutée, produisit un meilleur effet que tous les soins que j'avais pris jusqu'alors. Un rayon de consolation parut sur le visage de ces deux malheureuses mères. Elles se mirent l'une et l'autre auprès de lui, le saisirent dans leurs bras, le baisèrent ; et leurs larmes, qui avaient été suspendues jusqu'alors par l'excès de leur chagrin, commencèrent à couler. Paul y mêla bientôt les siennes. La nature s'étant ainsi soulagée dans ces trois infortunés, un long assoupissement succéda à l'état convulsif de leur douleur, et leur procura un repos léthargique semblable, à la vérité, à celui de la mort.

M. de La Bourdonnais m'envoya avertir secrètement que le corps de Virginie avait été apporté à la ville par son ordre, et que de là on allait le transférer à l'église des Pamplemousses. Je descendis aussitôt au Port-Louis, où je trouvai des habi-

րէն ամենայն քաղից խոռոն եկեայս անդր ի յուղարկաւորութիւն, իբրոս այն քէ զցանկային քան զամենայն ինչ կորուսեալ էր կղզիս այս : Որ ի նաւահանգստի անդ էին նաւք՝ վայրահակ զառագաստակալսն ունէին, և զդրօշսն խոնարհեալս աս ի սուգ, և պահ ընդ պահ հրետարձակ լինէին : Դմբաճիգ զօրականք յառաջընթաց յուղարկաւորութեանն լինէին՝ վայրահակ զհրացանսն ունելով, բմբուկք նոցին արջնաբոյրն ծածկեայք նուարտանօր՝ դոփիւն տխուր ևւեր հանէին. և էր տեսանել վհատութիւն և մորմոր յոյժ ի դէմս անդ արիագունդ մարդկանն, որոց յոյով անգամ յաջս եղեալ էր զմահ անխոռով կերպարանօր ի մարդախոշոշ պատերազմունս : Ուրեակ օրիորդք յազնուատոհմից անտի կղզւոյն սպիտակս զգեցեալ և ոստս արմաւենեաց ի ձեռսն ունելով՝ բարձեալ տանէին զծաղկասփիւռն մարմին առաքինւոյն իւրեանց հասակակցի : Ձնետ նոցա ընթանայր մատաղերամ մանկտոյ դաս՝ երգս ասեալ ի բերան. և զկնի նոցա զնային աւագանի կղզւոյն համօրէն և սպայակոյտն ողջոյն, և սպա քաղարապետն ինքնին, և զնետ նորա ամբոխ բազմութեան ժողովրդեանն :

Ձայս ամենայն այս օրինակ կարգեալ և կազմեալ էր աւասիկ տեսչութիւն կղզւոյն ի պատիւ առաքինւոյն Վիրգիլեայ : Բայց իբրև ժամանեալ էհաս մարմին նորա յոստ լերինդ ուստի լերեան գային հիւրքն երանաւետեայք կենդանութեամբն նորա, և յայնժամ անյուսութեամբ լցեայք մահուամբն նորա, բնախակ ամենայն հանդէսն եղերական վեր ի վայր եղեալ վրդովեցաւ. լոռեցին երգքն և օրհնութիւնք, և ոչ այլ ինչ լինէր լսելի անդանօր՝ բայց ձայնք հառաջանաց և հեկեկանաց :

Յայնժամ ընթացեալ հասանէին երամբ երամբ օրիորդաց ի բնակարանաց անտի հպաւորաց, և մերձեցուցանէին ի դագաղս Վիրգիլեայ վարդամակս, օրհնարանս և պսակս ծաղկահիւսս՝ զբարեխօսութիւն նորին իբրև զսրբոյ մաղքելով անճանց : Մարքն հայցէին ի Տէառնէ՝ հանգոյն Վիրգիլեայ պարգեւել իւրեանց

tants de tous les quartiers rassemblés pour assister à ses funérailles, comme si l'île eût perdu en elle ce qu'elle avait de plus cher. Dans le port, les vaisseaux avaient leurs vergues croisées, leurs pavillons en berne et tiraient du canon par de longs intervalles. Des grenadiers ouvraient la marche du convoi : ils portaient leurs fusils baissés. Les tambours, couverts de longs crêpes, ne faisaient entendre que des sons lugubres, et on voyait l'abattement peint dans les traits de ces guerriers, qui avaient tant de fois affronté la mort dans les combats sans changer de visage. Huit jeunes demoiselles, des plus considérables de l'île, vêtues de blanc et tenant des palmes à la main, portaient le corps de leur vertueuse compagne, couvert de fleurs. Un chœur de petits enfants le suivait en chantant des hymnes ; après eux venait tout ce que l'île avait de plus distingué dans ses habitants et dans son état major, à la suite duquel marchait le gouverneur, suivi de la foule du peuple.

Voilà ce que l'administration avait ordonné pour rendre quelques honneurs à la vertu de Virginie. Mais quand son corps fut arrivé au pied de cette montagne, à la vue de ces mêmes cabanes dont elle avait fait si longtemps son bonheur, et que sa mort remplissait maintenant de désespoir, toute la pompe funèbre fut dérangée : les hymnes et les chants cessèrent ; on n'entendit plus dans la plaine que des soupirs et des sanglots.

On vit accourir alors des troupes de jeunes filles des habitations voisines pour faire toucher au cercueil de Virginie des mouchoirs, des chapelets et des couronnes de fleurs, en l'invoquant comme une sainte. Les mères demandaient à Dieu une fille comme elle ; les garçons, des amantes aussi constantes ; les pauvres, une

դստրիկ, և պատանիք մտերիմս հանգոյն նմին անյեղիս . աղքատք բարեկամս գորովագութս իբրև զնա, և ստրուկք՝ տիրուհիս բաղցրաբարոյս որպէս էր նա :

Իբրև Էկն Ենաս մարմին Վիրգինեայ ի դիրս հանգստեան ի բաղմանն տեղի, խափշիկ կանանին Մատակասբարայ և Քափրաց Մոզամպիք աշխարհին եղին զնովա տառաղանս տառաղանս պատարունս պտղովք, և զմերձակայ ծառոցն պատառառ կախեցին ըստ սովորութեան երկրին : Հնդիկք Պենկալայ և ծովեզերացն Մալապարայ վանդակս բերին լցեալս բուջնովք, զորս և յագատութիւն արձակեցին առ դիակամբն նորա : Այսպէս անա սիրեցելոյ անձին կորուստ ի գորով խանդառտ գազինս ամենայն, և այսքան է գորութիւն ջարաբաստիկն առաքինութեան, զի շուրջ գշիրմա իւրով ի մի վայր ածեալ բոլորէ զկրօնս համօրէն :

Հարկ եղև պան զգուշութեան կարգել զգերեզմանաւն, և ի բաց առնել անտի զմանս ի դատերաց աղքատաց տեղոյս՝ որք բուռն գորութեամբ գուն գործէին զանձինս ի ներքս նոսել, և ասէին. « Զիք մեզ այսուհետև մխիթարութեան ինչ ի կենցաղունս ակն ունել, և յառ է մեզ մեռանել ընդ միայնումն մերոյ բարերարի : »

Եւ բաղեցին զՎիրգինէ առ Էկեղեցեան Կիտրոնեաց յարեւմտից կուսէ, առ ոտս շամբից հնդիկ եղէզանց, ուր և սովորն էր ի գնալ իւրում յունկնդրութիւն սրբոյ պատարագի ընդ մօրն և Մարգարտի՝ առնուլ հանգիստ, առընթեր նստելով Պօղայ՝ զոր եղբայր իւր յայնժամ առձայներ :

Գարձ արարեալ ի տխրագեաց հանդիսէ անտի, Էկն Եմուտ այսր Պ. Լա-Պուրտոնէ՝ ընդ իւր ունելով զբազմութիւն իւրոցն պաշտօնեից. զամենայն ջան ի գործ էարկ օգնական լինել Լարուրի տիկնոջ և բարեկամի նորա : Հակիրճ՝ այլ զայրագին բանիւք խօսեցաւ զապառուս մօրաբեռէն. և առ Պօղ մատուցեալ բանս մխիթարութեան բազումս խօսեցաւ, որովք համարեր

amie aussi tendre ; les esclaves, une maîtresse aussi bonne.

Lorsqu'elle fut arrivée au lieu de la sépulture, des négresses de Madagascar et des Cafres de Mozambique déposèrent autour d'elle des paniers de fruits, et suspendirent des pièces d'étoffes aux arbres voisins, suivant l'usage de leur pays ; des Indiennes du Bengale et de la côte Malabare apportèrent des cages pleines d'oiseaux, auxquels elles donnèrent la liberté sur son corps : tant la perte d'un objet aimable intéresse toutes les nations ! et tant est grand le pouvoir de la vertu malheureuse, puisqu'elle réunit toutes les religions autour de son tombeau !

Il fallut mettre des gardes auprès de sa fosse et en écarter quelques filles de pauvres habitants, qui voulaient s'y jeter à toute force, disant qu'elles n'avaient plus de consolation à espérer dans ce monde, et qu'il ne leur restait plus qu'à mourir avec celle qui était leur unique bienfaitrice.

On l'enterra près de l'église des Pamplemousses, sur son côté occidental, au pied d'une touffe de bambous, où, en allant à la messe avec sa mère et Marguerite, elle aimait à se reposer assise à côté de celui qu'elle appelait alors son frère.

Au retour de cette pompe funèbre, M. de La Bourdonnais monta ici, suivi d'une partie de son nombreux cortège. Il offrit à madame de La Tour et à Marguerite tous les secours qui dépendaient de lui. Il s'exprima en peu de mots, mais avec indignation, contre sa tante dénaturée, et, s'approchant de Paul, il lui dit tout ce qu'il crut propre à le consoler. « Je désirais, lui

սփոփելի գնաւ . ասէ . « Վկայէ ինձ Աստուած զի ցանկալի էր ինձ
զրո էս . զրոյոյ ազգատոհմիդ տեսանելի զբարեբաստութիւն :
Ո՛ր բարեկամ, հարկ է քեզ ի Գաղղիա գնալ . էս էս հոգ յանձին
զալայց ի պաշտօն ինչ պետութեան մութանելի զքեզ : Ի մեկնելն
քո աստի՛ յիմ վերայ եղիցին խնամք յանձանձանաց մօր քո, զոր
իբրեւ զիմ մայր այնպէս հոգացայց : » Եւ զոյգ ընդ բանիցն
աջ կարկառեաց առ նա . բայց Պօղ ի բաց զիւրն ամփոփեաց,
էս յետս զգլուխն դարձոյց ջտեսանելի գնալ :

Իսկ էս ի բնակարանի անդ չարաբաստիկ սիրութեացն ցանկոյրդէի
աստարել նոցա էս Պօղայ յոր ինչ ձեռնհասն էի : Իբրեւ
էօթնեակք էրէք անցին ի վերայ, կազդուրեցաւ Պօղ ի շրջելու
այլ էս ըստ կազդուրել մարմնոյն բախիծքն իւր ամէալ յանելու
ին : Անկարեկիր էր ամենայնի . աջք իւր կկոցեալք, էս ան
ամենայն հարցմունս որ առ նա լինէին՝ անխօս կայր էս ան
բարբառ : Տիկինն Լարուր որ ի դրունս մահու դեգերէր՝ ասէր
ցնա բազում անգամ . « Որդեակ իմ, բանիցս անգամ էս տեսից
զքեզ՝ զՎիրգիւնիայն իմ բուեցայց տեսանելի : » Ի լուր անուանն
Վիրգիւնեայ գողոսնի հարեալ ի բաց խոստեր ի նմանէ, ոչ ինչ
միտ դնելով աղերսանաց մօրն զի առ սիրութիւն իւր գնայցէ :
Ի պարտեզ անդր էրբայր նստեր մենացեալ առ բնով բորենայն
Վիրգիւնեայ՝ յաղբերակն նորին զաջս իւր յառեալ անբարբառի :
Վիրաբոյժ քաղաքապետին որ դարմանեալ էր խնամով մեծա
գնա էս գտիկնայսն զերկոսին, ասաց մեզ էրէ առ ի փարստելոյ
ի նմանէ զսեան զայն բախիծ տրտմութեան՝ պարտ է բոլ
տալ նմին գործել որ ինչ հաճոյ իցէ նմա, էս այսու էւեր մար
քասջիք գանբարբառ լուրսիւն նորին լուծանելի :

Նդի էս ի մտի առնելի ըստ բանից նորա : Իբրեւ այն ինչ
փոքր մի ոգի առեալ կազդուրեցաւ Պօղ, անդէն հեռացեալ
մեկնեցաւ ի բնակարանէն : Եւ քանզի էս ոչ գատչէի բնա
ի հետոց նորա, պատուիրէցի էս Դոմինիկեայ հետեւելի մեզ հան
դերձ պաշարով պարենից : Իջանելով իջանէր պատանին ընդ

« dit-il, votre bonheur et celui de votre famille : Dieu m'en est
« témoin. Mon ami, il faut aller en France ; je vous y ferai avoir
« du service. Dans votre absence, j'aurai soin de votre mère
« comme de la mienne ; » et en même temps il lui présenta la
main : mais Paul retira la sienne, et détourna la tête pour ne
pas le voir.

Pour moi, je restai dans l'habitation de mes amies infortunées
pour leur donner, ainsi qu'à Paul, tous les secours dont j'étais
capable. Au bout de trois semaines, Paul fut en état de mar-
cher ; mais son chagrin paraissait augmenter à mesure que son
corps reprenait des forces. Il était insensible à tout, ses regards
étaient éteints, et il ne répondait rien à toutes les questions
qu'on pouvait lui faire. Madame de La Tour, qui était mourante,
lui disait souvent : « Mon fils, tant que je vous verrai, je croi-
« rai voir ma chère Virginie ! » A ce nom de Virginie, il tres-
saillait et s'éloignait d'elle, malgré les invitations de sa mère,
qui le rappelait auprès de son amie. Il allait seul se retirer dans
le jardin, et s'asseyait au pied du cocotier de Virginie, les yeux
fixés sur sa fontaine. Le chirurgien du gouverneur, qui avait
pris le plus grand soin de lui et de ces dames, nous dit que,
pour le tirer de sa noire mélancolie, il fallait lui laisser faire
tout ce qu'il lui plairait sans le contrarier en rien ; qu'il n'y avait
que ce seul moyen de vaincre le silence auquel il s'obstinait.

Je résolus de suivre son conseil. Dès que Paul sentit ses for-
ces un peu rétablies, le premier usage qu'il en fit fut de s'é-
loigner de l'habitation. Comme je ne le perdais pas de vue, je
me mis en marche après lui, et je dis à Domingue de prendre
des vivres et de nous accompagner. A mesure que ce jeune

յետուն ընդ այս, և բերկրութիւն և կորով վերածնանէ ի նմա բուռն : Վաղա զառաջինն զճանապարհն Կիտրոնեաց. և իբրև մօտ եղև. յեկեղեցի անդր ի ծառազարդն ճեմելիս ննդիկ եղեգանց, դեմ եղ ի վայրն որ այն ինչ էրևէր բրբրեայ. անդ ծունր եղեայ և զաջսն ընդ երկինս ամբարձեայ՝ ժամս ձիգս եկաց յաղօրս : Այս գործ նորա զգաստանայոյ ուշոյ մտացն ինճ բուեցաւ անտաւոր. բանգի և նշանակն այն քաջայոյս վատանութեան յէական գերաբուն յայտ առնէր զի տակաւ անձին զգաստ լինէր պատանեակն : Դոմինիկոս և ևս հանգոյն նմին ի գունս եկեայ աղօթակից եղար նմա . մինչև ապա ոչ ինչ զոգցես ուշ արարեայ մեզ, յարեաւ յաղօրիցն, և ելեայ զնաց ընդ հիւսիսակողմն կղզոյս : Եւ բանգի գիտակ իսկ էի զի ոչ միայն անգիտանայր նա զվայր բաղմանն Վիրգիլեայ, այլ և քե բնաւ հանեայ իսկ իցէ մարմին նորին ի ծովէ չէր հմուտ, հարցի ցնա երէ զի է զի առ ոտս ննդիկ եղեգանցն աղօթեցէր առ Աստուած. և ասէ ցիս. « Քանիցս անգամ անդր ի միասին զնայար : »

Յառաջ զընթացսն վարեայ՝ ժամանեաց ի մուտս անտառին, և եհաս ի վերայ մեր զիշեր : Անդ յորդորեցի զնա առնույ ինչ կերակուր որպէս և ևս առնուի. և ապա ննջեցար ի դարարուջն ընդ միով ուրէր ի ծառոց անտի : Ի վաղիւ անդր ինճ այնպես բուր երէ յետս ընդ կրունկն խաորժեսցէ դարձ առնել. և նկատեայ հայեցաւ իսկ զամ մի ընդ երեսս դաշտին յեկեղեցի Կիտրոնեաց և յերկայնամիգ ճեմելիս ննդիկ շամբիցն, և խլրտէր իմն անդր երբայոյ աղագաւ. սակայն անդէն յանկարծակի յանտառն յեայ միջամուխ դիմեաց դարձեայ ընդ հիւսիսի : Խելամուտ եղէ ևս խորհրդոց կամաց նորա, և ջանանար լինէի շրջել զնա ի մտացն, այլ ընդ վայր : Հասեայ ժամանեցար զմիջառութք յնսկեփոշին բաղ : Անդուստ շտապ տազնապաւ եջ առ ասին ծովուն հանդեպ տեղւոյն յորում խորտակեայ սուգաւն Ան-ժեբան :

homme descendait cette montagne, sa joie et ses forces semblaient renaître. Il prit d'abord le chemin des Pamplémousses ; et, quand il fut auprès de l'église, dans l'allée des bambous, il s'en fut droit au lieu où il vit de la terre fraîchement remuée ; là il s'agenouilla, et, levant les yeux au ciel, il fit une longue prière. Sa démarche me parut d'un bon augure pour le retour de sa raison, puisque cette marque de confiance envers l'Être suprême faisait voir que son âme commençait à reprendre ses fonctions naturelles. Domingue et moi nous nous mîmes à genoux à son exemple, et nous priâmes avec lui. Ensuite il se leva et prit sa route vers le nord de l'île sans faire beaucoup d'attention à nous. Comme je savais qu'il ignorait, non-seulement où on avait déposé le corps de Virginie, mais même s'il avait été retiré de la mer, je lui demandai pourquoi il avait été prier Dieu au pied de ces bambous. Il me répondit : « Nous y avons été si souvent ! »

Il continua sa route jusqu'à l'entrée de la forêt, où la nuit nous surprit. Là je l'engageai, par mon exemple, à prendre quelque nourriture : ensuite nous dormîmes sur l'herbe au pied d'un arbre. Le lendemain, je crus qu'il se déterminerait à revenir sur ses pas. En effet, il regarda quelque temps dans la plaine l'église des Pamplémousses avec ses longues avenues de bambous, et il fit quelques mouvements comme pour y retourner ; mais il s'enfonça brusquement dans la forêt, en dirigeant toujours sa route vers le nord. Je pénétrai son intention, et je m'efforçai en vain de l'en distraire : nous arrivâmes sur le milieu du jour au quartier de la Poudre-d'Or. Il descendit précipitamment au bord de la mer, vis-à-vis du lieu où avait péri le *Saint-Géran*.

Եւ իբրեւ ետես զԱմպարի կողին եւ զանցս նորա որ զօրէն հայերոյ միապաղաղ կայր, զոչեաց եւ ասէ. « Վիրգինէ, ճկ սիրեցեալդ իմ Վիրգինէ. » եւ անդէն անկաւ քալացեալ :

Դոմինիկոս եւ ես բարձեալ տարաք զնա ի ներքս յանտան, եւ հագիւ մարքացար անձին զգաստ զնա առնել : Եւ իբրեւ ուշաբերեաց՝ կամէր անդրէն ի ծովափն կոյս դառնալ. բայց մեր աղերս արկար առ նա մի եւս նորոգել զիւր եւ զմեր ցասս անագորոյն յիշատակօք, եւ ընդ այլ կողմն զերեսս հաստատեաց էրբայ : Եւ զի յերկարեմ. այսպէս անա զառուրս ուր քափ առեալ շրջեցաւ ընդ ամենայն վայրս յորս դեգերեալ էր ընդ իւրում սննդակցին : Անց զնաց ընդ ուղին ընդ որ էրբեալ էր Վիրգինէ հայցել ներումն աղախնոյն Սեաւ-Պետոյ . ետես եւ զեգերս գետակին եռաստեանց ուր զկայ առեալ էր Վիրգինէ՝ ոչ եւս զօրելով ընրանալ, որպէս եւ զվայր անտառին յորում աղամողեայն էր նորա : Համօրէն ամենայն տեղիք որ յուշ ածէին նմա զանձկութիւնս, զխաղս, զճաշիկսն, զբարեգործութիւնս էրիցս սիրելոյն իւրոյ, առուակն երկայնանիստ Լերին, տնակն իմ, քարավազն մօտակաց, սէխարմաւենին տնկեալ ի նմանէ, մարմանդն յորում սիրէր նա վազվազել, կիցք անտառին յորս ախորժէր էրգս զեղգեղել, առ հասարակ զգերարուօսըն յաջաց նորին կարեցուցանէին . եւ զանգիւնք վայրացն որ յայնչափ նուագս զհրճութեան ճայնս ցնծութեան երկոցունցն միանգամայն հնչեցուցեալ էին, ոչ եւս այլ ինչ կրկնէին անդրէն բարբառ, բայց զայս միայն. « Վիրգինէ, ճկ սիրեցեալդ իմ Վիրգինէ : »

Այնու վայրագասուն եւ քափառական կենօրն սորեցին աչք նորա, զոյն էրեսացն հատաւ, եւ մարմին նորա ծիրեալ ծնգեցաւ : Զգածումն մերոցս աղետից սովոր է կրկնապատիկ առաւելոյ բերկրականացն մերոց կրից յիշատակօք, եւ անեալ բազմանան ցար յանմարդի ամայութեան. զայս գիտելով իմ՝ Խորհուրդ յանձին կալայ ի բաց հեռացուցանել զճեզն իմ բա-

A la vue de l'île d'Ambre et de son canal alors uni comme un miroir, il s'écria : « Virginie, ô ma chère Virginie ! » et aussitôt il tomba en défaillance.

Domingue et moi nous le portâmes dans l'intérieur de la forêt, où nous le fîmes revenir avec bien de la peine. Dès qu'il eut repris ses sens, il voulut retourner sur les bords de la mer ; mais l'ayant supplié de ne pas renouveler sa douleur et la nôtre par de si cruels ressouvenirs, il prit une autre direction. Enfin, pendant huit jours, il se rendit dans tous les lieux où il s'était trouvé avec la compagne de son enfance. Il parcourut le sentier par où elle avait été demander la grâce de l'esclave de la Rivière-Noire ; il revit ensuite les bords de la rivière des Trois-Mamelles, où elle s'assit ne pouvant plus marcher, et la partie du bois où elle s'était égarée. Tous les lieux qui lui rappelaient les inquiétudes, les jeux, les repas, la bienfaisance de sa bien-aimée ; la rivière de la Montagne-Longue, ma petite maison, la cascade voisine, le papayer qu'elle avait planté, les pelouses où elle aimait à courir, les carrefours où elle se plaisait à chanter, firent tour à tour couler ses larmes ; et les mêmes échos qui avaient retenti tant de fois de leurs cris de joie communs ne répétaient plus maintenant que ces mots douloureux : « Virginie ! ô ma chère Virginie ! »

Dans cette vie sauvage et vagabonde, ses yeux se cavèrent, son teint jaunit et sa santé s'altéra de plus en plus. Persuadé que le sentiment de nos maux redouble par le souvenir de nos plaisirs, et que les passions s'accroissent dans la solitude, je résolus d'éloigner mon infortuné ami des lieux qui lui rappelaient le souvenir de sa perte, et de le transférer dans quel-

րեկամիկ ի վայրաց անտի որ յուշ առնէին նմա զկորուստն զոր արար, և ամէլ տանել զնա ի տեղի ուրէր կղզւոյն յորում միտք նորա ի բազում ինչ իրս զբաղնուցուն : Սմին իրի առեալ տարայ զնա ի բնակաշէն բարձունս Ուիլիէմս բաղին ուր ոչ էր նորա երբէք գնացեալ : Յայնմ վայրի շարժմունք մեծամեծք և բազմազանք յոյժ լինէին ի պատճառս մշակութեան և տուր-էւտուիկ փոփոխմանց : Անդ ատաղձագործաց բազմութիւնք զերանս հարբէին ի փայտից , և այլք սղոցեալ տախտակս յորինէին . կտօք ոչ սակաւք էրբէէկս զճանապարհանս առնէին , Էգինք և ճիւղն լընդարձակածաւալ արօտսն պտռակ պտռակ արածէին , և արտորայն ողջոյն գարդարեալ էր բնակութեամբ : Առ գետնոյն բարձրութեան մարբէր մշակել ի տեղւոջ անդ զբազմադիմի ազգս բուսոցն Եւրոպայ :

Աստ և անդ տեսանել էր ի դաշտին հունձս ցորենոյ , մարմանդս Էյակի ի ծառամեջս մայրեացն , և ցանկս վարդենեաց Էրկուստեր ճանապարհին : Օղոցն զովութիւն ճգտումն շղաց տայով՝ սպիտակացն կենդանութեան մեծապէս ձեռնտու լինէր : Եւ ի բարձանց անտի որ ի միջակի կղզւոյն ամբառնային՝ ի մեծամեծաց շուրջ բոլորեալ պուրակաց , ոչ էր զականել զծովն , և ոչ զՓոր-Լուի , և ոչ զԷկէդէցին Կիտրոնեաց , և ոչ մի ինչ որ յուշ Պօղայ ամիցէ զՎիրգինէ : Այլ և լերինքն իսկ որ ընդ Փոր-Լուի կոյս Էրկայնեալ տարածանէն բազուկս յոգնադիմիս , ի կուսէ դաշտացն Ուիլիէմսի հրուանդան և էր Էրկայնատարած ուղղագիծ և ուղղածիգ առնէն առաջի , յորմէ սարացեալ ի վեր ամբառնան բրգունք բազումք պարեխաց յամպս ծրարեայր :

Եւ անա ի դաշտավայրսն յայնոսիկ առեալ ամի ևս զՊօղ : Յար ի շարժման ունէի ևս զնա . զցայգ և զցերէկ յարեւու և յանճրէի , կամառորապէս խորհրդով մտորեցուցեալ զնա ի մայրիս և յանդս և ի ծմակս , որպէս զի հնարեցայց զմիտսն զբօսեցուցանել մարմնոյն խոնջութեամբ , և յայլ ինչ յեղաշրջել զխորհուրդս մտացն վայրացն անգիտութեամբ յորս թափ առեալ

que endroit de l'île où il eût beaucoup de dissipation. Pour cet effet, je le conduisis sur les hauteurs habitées du quartier de Williams, où il n'avait jamais été. L'agriculture et le commerce répandaient dans cette partie de l'île beaucoup de mouvement et de variété. Il y avait des troupes de charpentiers qui équarri-ssaient des bois, et d'autres qui les sciaient en planches; des voitures allaient et venaient le long de ces chemins; de grands troupeaux de bœufs et de chevaux paissaient dans de vastes pâ-turages, et la campagne y était parsemée d'habitations. L'éleva-tion du sol y permettait en plusieurs lieux la culture de diver-ses espèces de végétaux d'Europe.

On y voyait çà et là des moissons de blé dans la plaine, des tapis de fraisiers dans les éclaircies des bois, et des haies de rosiers le long des routes. La fraîcheur de l'air, en donnant de la tension aux nerfs, y était même favorable à la santé des blancs. De ces hauteurs, situées vers le milieu de l'île et en-tourées de grands bois, on n'apercevait ni la mer, ni le Port-Louis, ni l'église des Pamplemousses, ni rien qui pût rappeler à Paul le souvenir de Virginie. Les montagnes mêmes, qui présentent différentes branches du côté du Port-Louis, n'offrent plus, du côté des plaines de Williams, qu'un long promontoire en ligne droite et perpendiculaire, d'où s'élèvent plusieurs lon-gues pyramides de rochers où se rassemblent les nuages.

Ce fut donc dans ces plaines où je conduisis Paul. Je le tenais sans cesse en action, marchant avec lui au soleil, à la pluie, de jour et de nuit, l'égarant exprès dans les bois, les défrichés, les champs, afin de distraire son esprit par la fatigue de son corps, et de donner le change à ses réflexions par l'ignorance du lieu où nous étions et du chemin que nous avions perdu.

չրջեար : Սակայն գիտե սիրելւոյն ոգի՝ ամենայն ուրեք գտանել
զնեռս իւրոյ սիրեցելոյն : Ոչ տիւ է. ոչ գիշեր, ոչ վայրք ան-
մարդաճայնք, է. ոչ շօինդն շինից է. բնակութեանց, նա է.
ոչ ինքն ժամանակն որ այնչափ յիշատակս յափշտակեալ տանի
ի կորուստ, ոչ զօրեն ի բաց պարութել զնա անտի : Այսպէս է.
ասեղն հպեալ ի խանդումանդ՝ որչափ է. վրդովեալ տատանիցի,
սակայն իսկ է. իսկ ընդ հանդարտելն՝ ի բէւեռն կոյս յորմե
ճգեալն է՝ առնե զդարձ : Իբրէս հարցանեի ցՊօղ յաղամոդ
զնացս մեր ի դաշտս Ուրիեմսի, « Յո՞ գնայցեմք մեր այժմիկ, »
զերեսան ընդ հիւսիսի դարձուցեալ ասեր. « Ահաւանիկ էն
լերինք մեր. անդր արասցուք դարձ : »

Յայնժամ ի միտ առի զի գուր է. ընդունայն էին ամենայն
հնարք իմ ի սփոփել զնա, է. քե ընդ կիրս ցառոցն իսկ մնայր
ինձ մարտուել՝ բովանդակ զկորով մտացս է. բանից ի գործ ար-
կանելով : Նտու նմին պատասխանի է. ասեմ. « Ն. կարի իսկ
բաջ. աւանիկ լերինքն յորս բոյդ բնակեր սիրուն Վիրգինե.
ահաւաղիկ է է. դիմացդ կենդանագիր գոր նմայն տուեալ էիր,
է. գոր յոգոցն պարգել ի սրտին վերայ ուներ, այնր սրտի որոյ
է. յետին բաբախմունք վասն բո էղէն : » Ն. հանեալ ցուցի
նմա զկենդանագիրն փոքրիկ գոր նա ինքն տուեալ էր Վիրգի-
նեալ առ աղբերան բորենեաց : Ի տեսիլ նորին՝ խնդութիւն
մահազեկոյց փայտատակեաց յաջս նորա : Կրուցեալ ձեռօքն
բուռն էհար զայնմանե կարոզին, է. ի շրբունսն տարաւ :
Յայնժամ զեյաւ սիրտ նորա, է. յարիւնուողտ ականողիսն
ոտնակառեալ կացին արտասուք է. ոչ զօրէին հոսել :

Ասեմ ցնա. « Լուր ինձ, որդեակ, յուր ինձ որ բարեկամս եմ
բո, է. Վիրգինեալ է.ս էի բարեկամ, է. յակնկալիս անդ յուսիցն
ձերոց բազում անգամ փոյր յանձին կալայ սրտապնդել զձեզ
ընդդեմ անակնկալ արկածից կենցաղոյս : Զի այսպէս դառնա-
հառաջ աշխարես. միրք զբոյին աղէտս, կամ քե զՎիրգինեանյ
արդեօք :

Mais l'âme d'un amant retrouve partout les traces de l'objet aimé. La nuit et le jour, le calme des solitudes et le bruit des habitations, le temps même qui emporte tant de souvenirs, rien ne peut l'en écarter. Comme l'aiguille touchée de l'aimant, elle a beau être agitée: dès qu'elle rentre dans son repos, elle se tourne vers le pôle qui l'attire. Quand je demandais à Paul, égaré au milieu des plaines de Williams : « Où irons-nous maintenant ? » il se tournait vers le nord, et me disait : « Voilà nos montagnes : retournons-y. »

Je vis bien que tous les moyens que je tentais pour le distraire étaient inutiles, et qu'il ne me restait d'autre ressource que d'attaquer sa passion en elle-même, en y employant toutes les forces de ma faible raison. Je lui répondis donc : « Oui, voilà les montagnes où demeurerait votre chère Virginie, et voilà le portrait que vous lui aviez donné, et qu'en mourant elle portait sur son cœur, dont les derniers mouvements ont encore été pour vous. » Je présentai alors à Paul le petit portrait qu'il avait donné à Virginie au bord de la fontaine des Cocotiers. A cette vue, une joie funeste parut dans ses regards. Il saisit avidement ce portrait de ses faibles mains et le porta sur sa bouche. Alors sa poitrine s'oppressa, et, dans ses yeux à demi sanglants, des larmes s'arrêtèrent sans pouvoir couler.

Je lui dis : « Mon fils, écoutez-moi, moi qui suis votre ami, qui ai été celui de Virginie, et qui, au milieu de vos espérances, ai souvent tâché de fortifier votre raison contre les accidents imprévus de la vie. Que déplorez-vous avec tant d'amertume ? est-ce votre malheur ? est-ce celui de Virginie ? »

« Զբոյլին աղետս : Այո, արդարեւ, մեծամեծք են : Կորուսեր զու. գսիրելիւնյօրիտրդս, որ կարողն էր գերապանծ լինել ամուսին : Նա զանձին իւրոյ զշահս օգտի հանեալ էր քեզ ի նուէր, էւ մեծափարքամ ճոխութեան զքեզ արարեալ նախամեծար, զքեզ միայն իւրումն առաքինութեան համարելով տրիտուր : Բայց զի գիտիցես էրէ յորմէ ունէիր զու. ակն անխառն բարեբաստութեան, նոյն չգառնայր յայովագունից լինել քեզ աղետից աղբիւր : Անինչ էր նա էւ անժառանգ. էւ յայսմ հետե ձեռասցղ վաստակօր հասաներ քեզ զկեանս ձեր պաճարել : Դառնայր գայր նա փափկասուն հրահանգօրն զրգեալ էւ զգունեալ, էւ իւրովքն աղետիւր էւս քան զեսս արիացեալ. առաջի կայր քեզ զհաշել մաշել նորա տեսանել հանապագ, փոխանակ զի զոգի ի բռին կայեալ ճգնելոց էր լինել քեզ վաստակակից : Ի ծնանել նորա քեզ որդիս՝ յաւելեալ բազմանային վիշտք ձեր երկոցունդ, զի դժուարին լինէր ձերատածել զծնողս ձեր էւ միանգամայն զազգատոհմդ նորածին :

« Ասիցես արդեօք ցիս. « Գաղարապետն ձեռնկայու լինէր մեզ : Եւ զի գիտիցես էրէ ի գաղթականի յորում յար ի փոփոխման կան տեսուչք՝ ցանգ Լա-Պուրտոնէք ձեզ պատահեսցեն : Եւ քե չգայցեն այսր իշխանք վատշուէրք էւ վատախորհուրդք, էւ քե առ ի դոյզն ինչ օճան նպաստից ի նոցանէ շորքելոյ չհարկեր ամուսին քո բժնել զնորօք : Ապարեն էրէ յանկարծ տկարացեալ զքեր նա, զու. եղկելի լինէիր. էւ էրէ անդրդուելի կայր մնայր ի զգաստութեանն, զու. էւս ի կարօտութեան մնայիր : Եւ էրանի էր քեզ էրէ ի պատճառս զեղոյ նորին էւ առաքինութեան ոչ էւ նորին իսկ հայածեին զքեզ յորոց ակն ունէիր օգնականութեան :

« Ասիցես դարձեալ. սակայն էւ յանընչութեան անդ անկապտելի մնայր լինեն բարեբաստութիւնն որով պաշտպան կայի հատորոյ սրտիս, որ սովորն է էւ ըստ չափու. մեծութեան տկարութեանն պնդագոյնս յարել ի մեզ. մխիբարելի զնա իմովս

« Votre malheur? Oui, sans doute il est grand. Vous avez
« perdu la plus aimable des filles, qui aurait été la plus di-
« gne des femmes. Elle avait sacrifié ses intérêts aux vôtres,
« et vous avait préféré à la fortune, comme la seule récom-
« pense digne de sa vertu. Mais que savez-vous si l'objet de
« qui vous attendiez un bonheur si pur n'eût pas été pour vous
« la source d'une infinité de peines? Elle était sans biens et
« déshéritée, et vous n'aviez désormais à partager avec elle que
« votre seul travail. Revenue plus délicate par son éducation, et
« plus courageuse par son malheur même, vous l'auriez vue
« chaque jour succomber, en s'efforçant de partager vos fati-
« gues. Quand elle vous aurait donné des enfants, ses peines
« et les vôtres auraient augmenté par la difficulté de soutenir
« seule avec vous de vieux parents et une famille naissante.

« Vous me direz : Le gouverneur nous aurait aidés. Que sa-
« vez-vous si, dans une colonie qui change si souvent d'ad-
« ministrateurs, vous aurez souvent des La Bourdonnais! s'il
« ne viendra pas ici des chefs sans mœurs et sans morale?
« si pour obtenir quelque misérable secours, votre épouse n'eût
« pas été obligée de leur faire sa cour? Ou elle eût été fai-
« ble, et vous eussiez été à plaindre; ou elle eût été sage, et
« vous fussiez restés pauvres : heureux si, à cause de sa beauté
« et de sa vertu, vous n'eussiez pas été persécuté par ceux-
« mêmes de qui vous espériez de la protection!

« Il me fût resté, me direz-vous, le bonheur, indépendant
« de la fortune, de protéger l'objet aimé qui s'attache à nous
« à proportion de sa faiblesse même; de le consoler par mes
« propres inquiétudes; de le réjouir de ma tristesse, et d'ac-

անձկութեամբ, խրախ առնելի զնա իմովս արսմութեամբ, և վշտօք իրերաց յաւելոյր ի մեզ փոխադարձն սեր առ միմեանս : Արդարեւ իսկ առաքինութեան և սիրոյ բաժինք են վայելքդ այդօրիկ դառն բերկրանաց : Բայց նա ոչ ևս է. և մնան քեզ որ յետ քո սիրելիք էին նմա քան զամենայն՝ նորա մայրն և բոյզ, գորս ցաւք քո անմխիբարք իջուսցեն ի գերեզման : Բարեբաստութիւն քեզ զքեա զօրավիզն նոցա լինել. զսոյն և Վիրգինեայ եղեալ էր ի մտի :

« Որդեակիմ, բարեբաստութիւն առաքինութեան բարերարութիւնն է. և չիք այլ յերկրի բարեբաստութիւն ստոյգ և մեծագոյն քան զնա : Խորհուրդք և ակնկալութիւնք բերկրանաց, հանգստեան, լիութեան, փափկութեան և փառաց ոչ են տըւեալ մարդոյ տկարի, պանդխտի և անցառորի : Տես, նրպես ոտնփոխ մի եւեք ի մեծութիւն անդր յանդնդոց յանդունդս խարդաւանեաց զմեզ : Դու հակառակեցար այնմ, քաջ է. այլ ո՞վ որ ոչ կարծէր զի Վիրգինեայ ուղեւորութեանն էր յերջանկութիւն էին քեզ և նմա : Հրաւերք բազմագանձ և հինաւորաց ազգակցի, խորհուրդք քաղաքապետի իմաստնոյ, խնդամտութիւնք զաղքականաց համօրէն, յորդորք և պատուեր առն քահանայի պատճառք եղեն աղետիցն Վիրգինեայ : Այսպէս անա ի կորուստ անձանց անապարեմք մեք՝ պատրեայք ի խոհականութենէ անգամ մերոցն վարջաց : Լաւ էր ապարեն ոչ ինչ ընծայել նոցին հաւատս, և ոչ բնառնկն մատուցանել ձայնի և յուսից խաբուսիկ աշխարհիս. և սակայն չիք որ ի բազմութենէ որերոյն որք ընդ քիբտն զան ի դաշտավայրս յայտսիկ, և որ ի խնդիր ճոխութեան ի Հնդիկս զնան տարադէմ, և կամ որք անդէն յիւրեանց իսկ աշխարհին յերոպա վայելեն յանդորրու ի վաստակս ձգանց սոցին, չիք որ չիք ուրեք ասեմ որում չիցէ պահեալ կորուսանել վաղ կամ անագան զկարի իսկ սիրելին անձին խրոյ, զմեծութիւն, զճոխութիւն, զկին և զօրդիս և զբարեկամս :

« croire notre amour de nos peines mutuelles. Sans doute la
« vertu et l'amour jouissent de ces plaisirs amers : mais elle
« n'est plus, et il vous reste ce qu'après vous elle a le plus
« aimé, sa mère et la vôtre, que votre douleur inconcevable
« conduira au tombeau. Mettez votre bonheur à les aider, comme
« elle l'y avait mis elle-même.

« Mon fils, la bienfaisance est le bonheur de la vertu : il n'y
« en a point de plus sacré et de plus grand sur la terre. Les
« projets de plaisirs, de repos, de délices, d'abondance, de
« gloire, ne sont point faits pour l'homme faible, voyageur et
« passager. Voyez comme un pas vers la fortune nous a pré-
« cipités tous d'abîme en abîme ! Vous vous y êtes opposé, il
« est vrai ; mais qui n'eût pas cru que le voyage de Virginie
« devait se terminer par son bonheur et par le vôtre ? Les in-
« vitations d'une parente riche et âgée, les conseils d'un sage
« gouverneur, les applaudissements d'une colonie, les exhorta-
« tions et l'autorité d'un prêtre ont décidé du malheur de
« Virginie : ainsi nous courons à notre perte trompés par la
« prudence même de ceux qui nous gouvernent. Il eût mieux
« valu sans doute ne pas les croire, ni se fier à la voix et aux
« espérances d'un monde trompeur ; mais enfin, de tant d'hom-
« mes que nous voyons si occupés dans ces plaines, de tant
« d'autres qui vont chercher la fortune aux Indes, ou qui, sans
« sortir de chez eux, jouissent en repos, en Europe, des tra-
« vaux de ceux-ci, il n'y en a aucun qui ne soit destiné à per-
« dre un jour ce qu'il chérit le plus : grandeurs, fortune, femme,
« enfants, amis.

« Յոյովից ի նոցանեղեայ լիցի ընդ կորստեանն աղետից լծորդել էս զանճանց անխորհուրդ գնացիցն զյիշատակ : Իսկ դու մտախոն յանճինդ լեալ՝ ոչ գտցես ինչ որ ստգիւտ խղճին քում բերիցէ : Հաւատարիմ կացեր դու ի խոստմանդ : Ի ծաղկի հասակիդ՝ գառն իմաստնոյ բերեր յանճին զխոհականութիւն, ոչ ինչ խտորեալ ի բնութեանն ազգմանց : Քոյիւնրդ եւեր օրինաւոր էին խորհուրդք կամաց , քանզի անարատք էին էս անխարդախք , էս անշահասեքք . էս իբառունք քո նուիրականք իմն ի վերայ Վիրգիւնեայ , իբառունք՝ ընդ որս ոչ երբէք ի կշիռ համեմատութեան զային ամենայն ձոխութիւնք աշխարհի : Կորուսեր դու զնա , այլ ոչ առ քոյոյ ինչ անխոհեմութեանդ , ոչ առ զօշարադուրեան էս ոչ պատիր իմաստութեան . այլ Աստուած ինքնին այլոցն ախտիւք վարեալ՝ բարձ ի քէն գտրելին անճին քոյ . Աստուած որ նա միայն տուեալ է քեզ զամենայն , որ տեսողն է ամենայն պիտոյիցդ քոց , էս որ խարովն իմաստութեամբ չտայ քեզ տեղի ապաշահանաց էս անյուսութեան՝ որ արգասիք են չարեացն նիւրելոց առ ի մենչ :

« Ձայս ուրեմն յաղէտս անդ վշտացդ քոց մարբիս դու ասել . Յանպարտս կրեմ զայտոսիկ : Եւ զինչ ասլա , զՎիրգիւնեայ զաղէտս , զվախճանն նորին էս կամ զարդի պայմանն աշխարիցես : Եւ նա էս զնոյն հատոյց զպարտիս զոր հարկ է քէ հատուսցէ էս տոհմիկն էս զեղանիկն էս ինքնակալք համօրէն : Կեանք մարդոյ հանդերձ ամենայն առաջադրութեամբք խորհրդոցն էլանէ վերանայ իբրէս զաշտարակ փորրիկ որոյ մահն է զազարն էս ծայր : Ի ծննդեանն իսկ պահու ի մահ դատապարտեալ էր նա : Երանի նմա զի յառաջ քան զմայր իւր էլոյծ զկենացն կապանս , էս էս յառաջ քան զքոյոյ , յառաջ քան զքեզ , զի չմեռաս ասեմ յոյով մահունս յառաջ քան զհուսկ յետինն :

« Մահն , որդեակ , բարի ինչ է շնորհեալ ամենայն մարդկան . զիշեր է այն բազմահոգ առարս որ կոչի կենդանութիւն :

« La plupart auront à joindre à leur perte le souvenir de
« leur propre imprudence : pour vous, en rentrant en vous-
« même, vous n'avez rien à vous reprocher. Vous avez été fi-
« dèle à votre foi ; vous avez eu, à la fleur de la jeunesse, la
« prudence d'un sage, en ne vous écartant pas du sentiment
« de la nature. Vos vœux seules étaient légitimes, parce qu'elles
« étaient pures, simples et désintéressées, et que vous aviez
« sur Virginie des droits sacrés qu'aucune fortune ne pouvait
« balancer. Vous l'avez perdue ; et ce n'est ni votre impru-
« dence, ni votre avarice, ni votre fausse sagesse qui vous
« l'ont fait perdre, mais Dieu même, qui a employé les pas-
« sions d'autrui pour vous ôter l'objet de votre amour ; Dieu,
« de qui vous tenez tout, qui voit tout ce qui vous convient,
« et dont la sagesse ne vous laisse aucun sujet de repentir et
« de désespoir, qui marchent à la suite des maux dont nous
« avons été la cause.

« Voilà ce que vous pouvez dire dans votre infortune : Je
« ne l'ai pas mérité. Est-ce donc le malheur de Virginie, sa
« fin, son état présent, que vous déplorez ? Elle a subi le sort
« réservé à la naissance, à la beauté et aux empires même.
« La vie de l'homme, avec tous ses projets, s'élève comme une
« petite tour dont la mort est le couronnement. En naissant,
« elle était condamnée à mourir : heureuse d'avoir dénoué les
« liens de la vie avant sa mère, avant la vôtre, avant vous,
« c'est-à-dire de n'être pas morte plusieurs fois avant la der-
« nière !

« La mort, mon fils, est un bien pour tous les hommes ;
« elle est la nuit de ce jour inquiet qu'on appelle la vie. C'est

Քնով մահուն էւր հանգուցեալ դաղարեն՝ ի սպառ. հիւանդութիւնք, Եւ ցարք, Եւ տրտմութիւնք, Եւ արհաւիրք որ յար ի յուզման ունին զչուսառական կենդանիքս : Ադէ ի բնին առ զայնոսիկ ի մարդկանէ որ բարերշանիկքն քան զայլս բուխցին. Եւ տեսցես զի ծանրագնի յոյժ գնեալ է նոցա զկարծեցեալն զայն բարեբաստութիւն. զհասարակացն մեծարանս առ տնին աղետիւք. զընչից յաճախութիւն՝ կորստեամբ քաջողջութեան զսակաւագիւտն բերկրանս սիրելի յինելոյ՝ անընդհատ նուիրանօք. Եւ բազում այն է զի ի կատարածի անդ կենաց ի շան օգտի այլոց բոլորանուէր գոնելոյ՝ ոչ այլ ինչ տեսանէ, բայց բարեկամս նենգածեսու Եւ արեանստուս արեւիշուշտս :

« Բայց Վիրգիլնէ բարեբաստիկ գտաւ մինչէւ ցունչ վախճանին : Մինչ առ մեզս էր՝ բարեբաստիկ էր նա բնութեանն ճրիւք. Եւ ի բացեալ առ ի մենջ՝ առարիւնութեանն տրովք. նա Եւ յայնմ անառք պանու յորում կորստեան նորին Էղեար մէք ականատես, բարեբաստիկ էր տակաւին. քանզի զաջսն թէ արձակէր ի զաղրականս կղզոյս համօրէն զորս յանճնարին համակէր տազնապ Եւ ի քախժութիւն, Եւ թէ ի թեզ ակնարկէր որ անվէնէր արիութեամբ ի թիկունս օգնականութեան նորա դիմագրաս յինէիր, քաջ իսկ Էտես նա Էրէ քանի՛ սիրելի էր մեզ ամենեցուն Եւ ցանկալի անճն իւր : Զօրացաւ նա առ հանդերձեալսն՝ կենացն իւրոց անմեղութեան յիշատակաւ, Եւ յայնժամ ընկալաւ զմրցանակն զոր առարիւնեաց պահէ Աստուած, զարիութիւն՝ քան զվտանգն զերագոյն : Զուարք դիմօք անճնամատոյց Էղէն մահուն :

« Աստուած յայն սակս արկանէ, որդեակ, զայր առարիւնի յամենայն ի վիշտս կենցաղոյս, զի ցուցցէ Էրէ նմա միայնում անկ է ի դեպն վարել նորօք, Եւ բարեբաստութիւն Եւ վառս գտանել ի նոսին : Յորժամ համբաւատենչ կամիցի նա առնել զոր, ի բատր մեծ ամբառնայ, Եւ ընդդէմ մահուն ի մրցանս խրախուսէ. յայնժամ արիութիւն քաջութեան նորա յօրինակ

« dans le sommeil de la mort que reposent pour jamais les ma-
« ladies, les douleurs, les chagrins, les craintes, qui agitent
« sans cesse les malheureux vivants. Examinez les hommes qui
« paraissent les plus heureux ; vous verrez qu'ils ont acheté
« leur prétendu bonheur bien chèrement : la considération pu-
« blique par des maux domestiques ; la fortune par la perte
« de la santé ; le plaisir si rare d'être aimé par des sacrifices
« continuels ; et souvent, à la fin d'une vie sacrifiée aux inté-
« rêts d'autrui, ils ne voient autour d'eux que des amis faux
« et des parents ingrats.

« Mais Virginie a été heureuse jusqu'au dernier moment.
« Elle l'a été avec nous par les biens de la nature ; loin de
« nous, par ceux de la vertu ; et même, dans le moment ter-
« rible où nous l'avons vue périr, elle était encore heureuse,
« car, soit qu'elle jetât les yeux sur une colonie entière, à
« qui elle causait une désolation universelle, ou sur vous qui
« courriez avec tant d'intrépidité à son secours, elle a vu com-
« bien elle nous était chère à tous. Elle s'est fortifiée contre
« l'avenir de l'innocence de sa vie, et elle a reçu alors le prix
« que le ciel réserve à la vertu, un courage supérieur au dan-
« ger : elle a présenté à la mort un visage serein.

« Mon fils, Dieu donne à la vertu tous les événements de la
« vie à supporter, pour faire voir qu'elle seule peut en faire
« usage, et y trouver du bonheur et de la gloire. Quand il lui
« réserve une réputation illustre, il l'élève sur un grand théâ-
« tre, et la met aux prises avec la mort ; alors son courage
« sert d'exemple, et le souvenir de ses malheurs reçoit à ja-

այլոցն ընծայի, և. աղետից նորին յիշատակ յազգաց որ գալոցն ևն հարկս ընդունի արտասուաց յաւեժաբար : Այս է առասիկ անմահական արձան յիշատակի պահեալ նմին յերկրի յորում արագավախճան է ամենայն, յորում և. արքայից անգամ բազմաց յիշատակք արագ արագ բաղեալ խորասուզին ի մոռացօնս յա.խտենից :

« Սակայն Վիրգիլնէ կելով կէայ տակառին : Տես, որդեակ, ամենայն ինչ կերպարանափոխ լինի յերկրի, այլ կորնչի և. ոչ ինչ : Չիր ճարտարութիւն մարդկեղէն որ զկարի իսկ զփոքրիկ մասն հիւլէից յոչինչ դարձուցանել մարբասցի. և. Քբբ իցէ հնար կորնչել այնմ որ հանձարեղն գտաւ, և. կարեկիր սիրելի, և. առսքինի, և. աստուածասեր, երկ տարեքքն իսկ որովք զգածեալ էր՝ անկորուստք իցեն : Ո՛հ, երե էրանելի էր Վիրգիլնէ ընդ մեզ, էրանելի և.ս է զարդիս : Է է, որդեակ, Աստուած. և. այնպէս յայտնաբարբառ. քարոզեն զնա համագոյք, զի և. հաւաստիս գոյութեանն տալ քեզ ոչ է հարկ : Արանց անզգամաց և.էր գործ է յուրաստ կալ յարդարութենէ անտի որ անագիւնն է նոցա : Ձնա նկատես ի սրտի բում, և. զգործս ձեռաց նորա յանդիման աջաց բոց : Ե. կարծիցես երկ անվարձ բողոքոս. նա զՎիրգիլնէ : Համարիցիս զի նոյն գորութիւն որ զգեցուցեալ էր զազնուականն զայն ոգի այնպիսեաւ. գեղատեսիլ կերպարանաւ՝ որ հրաշակերտ ինչ արարչին քեզ բուեր, ոչ գորեր ի բաց կորզել զնա ի միջոյ կոճակաց. և. քե նա որ զայժմու. էրանութիւն մարդկան պատրաստեալ կազմեաց օրինօք որ զանխուլ և.ն առ. ի քեն, չիցէ՞ ձեռննաս պատրաստել և. Վիրգիլնէայ էրանութիւն այնպիսի օրինօք՝ որ նոյնպէս անձանօքք առ. ի քեն իցեն :

« Երե յոչեսն գոյով՝ կարող ինչ էար մտախոն լինել, միքե մանրք ինչ էր մեզ զմերն ի միտ առնուլ զեութիւն : Իսկ այժմ մինչդեռ. յայսմ յասարամած և. խուսափուկ էութեանս կայցեմք, ատակ ինչ իցեմք հախաստես լինել որոց յետ մա-

« mais un tribut de larmes de la postérité. Voilà le monument
« immortel qui lui est réservé sur la terre, où tout passe, et
« où la mémoire même de la plupart des rois est bientôt ense-
« velie dans un éternel oubli.

« Mais Virginie existe encore. Mon fils, voyez que tout change
« sur la terre, et que rien ne s'y perd. Aucun art humain ne
« pourrait anéantir la plus petite particule de matière, et ee
« qui fut raisonnable, sensible, aimant, vertueux, religieux,
« aurait péri, lorsque les éléments dont il était revêtu sont in-
« destructibles ? Ah ! si Virginie a été vertueuse avec nous, elle
« l'est maintenant bien davantage. Il y a un Dieu, mon fils :
« toute la nature l'annonce ; je n'ai pas besoin de vous le prou-
« ver. Il n'y a que la méchanceté des hommes qui leur fasse
« nier une justice qu'ils craignent. Son sentiment est dans votre
« cœur, ainsi que ses ouvrages sont sous vos yeux. Croyez-
« vous donc qu'il laisse Virginie sans récompense ? Croyez-
« vous que cette même puissance, qui avait revêtu cette âme
« si noble d'une forme si belle, où vous sentiez un art divin,
« n'aurait pu la tirer des flots ? que Celui qui a arrangé le bon-
« heur actuel des hommes par des lois que vous ne connaissez
« pas, ne puisse en préparer une autre à Virginie par des lois
« qui vous sont également inconnues ?

« Quand nous étions dans le néant, si nous eussions été ca-
« pables de penser, aurions-nous pu nous former une idée de
« notre existence ? Et maintenant que nous sommes dans cette
« existence ténébreuse et fugitive, pouvons-nous prévoir ce qu'il

նուն պատահեցոց իցեն . և ընդ ո՞ր արդէօք արտարս էլանիցեմք անտի : Միքե կարծօտ իցե Աստուած իբրև զմարդ հողագնտիս փորու առ ի տեսարան զսա գործելոյ իւրում իմաստութեանն և բարութեան . և միքե յասպարեզս մանուն էեր կարողացաւ նա զմարդկայինս ծառայել կենդանութիւն : Ի համապարփակ ծովուն ջիբ կարփի ջրոյ որ ոչ լի իցե կենդանեօք առ ի մեր պեսս . և իբր հնար է քե ջլինիցի ինչ վասն մեր ի խռոններամն կաճառս աստեղաց որ զգլխովքս մերովք բաւային :

« Եւ զիմարդ . աստ ուր մերս էմք՝ միայն գուցե աննուն իմաստութիւն և աստուածեղեն բարութիւն . և ի նշույլազարդ գունդսն անքիւս ի բազմութենե, յանծայր ասպարեզս լուսոյ շուրջ բոյորեայս զնորօք ուր ոչ ամպրոպք յուզին , և ոչ զիշերք մրագնեն, բոն և բճճ միայն իցե և ոչնչութիւն յախտենական : Երե մեր, որ յանձանց ինչ ոչ ունիմք ամենեւին , յաւակնիցիմք սանման դնել գօրութեանն՝ յորմե առեայ էմք զամենայն , յիրասի է արդէօք ի կարծիս լինել էրէ . յեզերս սանմանաց ինքնակաութեան նորս դեզերիմք մեր աստեն , ուրանօք կեանք ընդ մանու , և անմեղութիւն ընդ բռնութեան մարտ եղեայ կռուին :

« Ձիբ երկբայութիւն զի է ուրեք տեղի յորում զվարճս փոխարինին ընդունի առարիւնութիւն : Արդ բարեբաստիկ է Վիրգիլնե : Ո՛հ , էրէ յօրարանե անտի զուարբնոցն մարք ինչ էր նմա զրոյց ի մեջ առնուլ ընդ քեզ , ասեր նա անշուշտ ցրեզ , որպես և ի բանս անդ հրածէշտին . « Ո՛ Պօղ , փորձութիւն է կեանք մարդոյ : Ես հաւատարիմ գտայ օրինաց բնութեան , և սիրոյ և առարիւնութեան : Ձծովս հատի անցի հնազանդեայ ծնողաց իմոց . ի բաց մերժեցի զճոխութիւն զի հաւատարիմ կացից ի խոստման իմում . յա համարեցայ յարեւե անկանել քան քե զամօք նախատանաց յանձին ունել : Ձընքացս իմ կատարեայ բուեցայ ևս երկնից : Ձերծայ միանգամ յաղբատութենե , ի բանսարկութեանց , ի մրրկաց , ի տեսարանաց աղե-

« y a au delà de la mort? Dieu a-t-il besoin, comme l'homme,
« du petit globe de notre terre pour servir de théâtre à son
« intelligence et à sa bonté? et n'a-t-il pu propager la vie que
« dans les champs de la mort? Il n'y a pas dans l'Océan une
« seule goutte d'eau qui ne soit pleine d'êtres vivants qui res-
« sortissent de nous; et il n'existerait rien pour nous parmi
« tant d'astres qui roulent sur nos têtes!

« Quoi! il n'y aurait d'intelligence suprême et de bonté di-
« vine précisément que là où nous sommes; et, dans ces glo-
« bes rayonnants et innombrables, dans ces champs infinis de
« lumière qui les environnent, que ni les orages ni les nuits
« n'obscurcissent jamais, il n'y aurait qu'un espace vain et un
« néant éternel! Si nous, qui ne nous sommes rien donné, osions
« assigner des bornes à la puissance de laquelle nous avons tout
« reçu, nous pourrions croire que nous sommes ici sur les li-
« mites de son empire, où la vie se débat avec la mort, l'in-
« nocence avec la tyrannie.

« Sans doute il est quelque part un lieu où la vertu reçoit
« sa récompense: Virginie maintenant est heureuse. Ah! si du
« séjour des anges elle pouvait se communiquer à vous, elle
« vous dirait, comme dans ses adieux: O Paul! la vie n'est
« qu'une épreuve. J'ai été trouvée fidèle aux lois de la nature,
« de l'amour et de la vertu; j'ai traversé les mers pour obéir
« à mes parents; j'ai renoncé aux richesses pour conserver ma
« foi; et j'ai mieux aimé perdre la vie que de violer la pudeur.
« Le ciel a trouvé ma carrière suffisamment remplie. J'ai échappé
« pour toujours à la pauvreté, à la calomnie, aux tempêtes,
« au spectacle des douleurs d'autrui. Aucun des maux qui ef-
« fraient les hommes ne peut plus désormais m'atteindre; et

տից այլոց, և ոչ ևս խիբամ ի նոցանէ : Եւ ոչ մի ինչ ի չարեաց որ անափեա առնեն զմարդիկ՝ ոչ լիցին յիս զամագիտ. և դու ողբաս զիս : Վճիտ եմ ևս ևս անայլայլակ իբրև զմասն ինչ լուսոյ, և դու այդրեն կոչես զիս ի գիշեր կենաց :

« Ո՛վ Պօղ, ն բարեկամդ իմ. յուշ քեզ առարքն բարեբաստութեան, յորս այգուն այգուն զմայլացեալք ընդ երկնիցն հեշտականութիւնս, և վաղայարոյցք ընդ արեգական լինեաք ի կատարս ժայռիցդ այդոցիկ, և ընդ ուղիվածեմ՝ ճառագայթս նորին ծառայեալ մտանեաք ի խորս մերոցդ մայրեաց : Յայնժամ սխարացեալ բերկրեաք յանձինս մեր, և զպատճառսն անգիտանայար : Յիդմսն մեր անմեղական տենչայար ամենեւին իսկ աչս լինել առ ի վայելումն երփնագարդ երանգոց արշալըջոցն . ամենեւին իսկ հոտոտելիք՝ լըմբոշխնել զբոյրս անուշից տնկոցն մերոց . բնաւին լսելիք՝ ի լուր գեղօնից բռնեկացն մերոց . և համօրեն ամենեւին սիրտ՝ առ ի լիով զջափ առնույ բարութեանցդ այդոցիկ : Եւ անա յաղբիւք այսք ծամանեալ գեղեցկութեան յորմէ գետահետեալ հոսէ ամենայն որ ինչ հաճոյական գտանիցի յերկրի, հոգիս իմ տեսանէ, ճաշակէ, լսէ, և շօշափէ անընդմեջ հպարտութեամբ զայն ամենայն գոր ցայնժամ ապիկար գործարանօք և եք զգայր :

« Բնբէ, հրլեգու բառական իցէ նկարագրել զափունս զայստսիկ մշտապայծառ. արեւելից յորում բնակեմս յարագուարճ բերկրանօք : Զոր ինչ միանգամ ամենակալն զօրութիւն և անհուն բարութիւն հաստել կամեցան ի սփոփանս մարդոյ տառապելոյ, գոր ինչ միանգամ բարեկամութիւն անբիւ արարածոց երանակցաց զիտէ հրճուանս ազգի ազգիս ճարտարել, զայն ամենայն անխառն և անապակ խնդութեամբ ունիմք անա ի վայելս : Հսպա ծուծեա փորձանաց որով փորձիսդ, որպէս զի յաճախեսցես զբոյոյս Վիրգիլեայ զբարեբաստութիւն անպարոյր տարփանօք, և հիմենեա, որոյ յաւերժ անշէջ կացցեն և մնաս-

« vous me plaignez ! Je suis pure et inaltérable comme une
« particule de lumière ; et vous me rappelez dans la nuit de
« la vie !

« O Paul ! ô mon ami ! souviens-toi de ces jours de bonheur,
« où dès le matin nous goûtions la volupté des cieux, se le-
« vant avec le soleil sur les pitons de ces rochers, et se ré-
« pendant avec ses rayons au sein de nos forêts. Nous éprou-
« vions un ravissement dont nous ne pouvions comprendre la
« cause. Dans nos souhaits innocents, nous désirions être tout
« vue, pour jouir des riches couleurs de l'aurore ; tout odorat,
« pour sentir les parfums de nos plantes ; tout ouïe, pour en-
« tendre les concerts de nos oiseaux ; tout cœur, pour recon-
« naître ses bienfaits. Maintenant à la source de la beauté d'où
« découle tout ce qui est d'agréable sur la terre, mon âme voit,
« goûte, entend, touche immédiatement ce qu'elle ne pouvait
« sentir alors que par de faibles organes.

« Ah ! quelle langue pourrait décrire ces rivages d'un orient
« éternel que j'habite pour toujours ! Tout ce qu'une puissance
« infinie et une bonté céleste ont pu créer pour consoler un
« être malheureux ; tout ce que l'amitié d'une infinité d'êtres
« réjouis de la même félicité peut mettre d'harmonie dans des
« transports communs, nous l'éprouvons sans mélange. Sou-
« tiens donc l'épreuve qui t'est donnée, afin d'accroître le bon-
« heur de ta Virginie par des amours qui n'auront plus de
« terme, par un hymen dont les flambeaux ne pourront plus
« s'éteindre. Là, j'apaiserai tes regrets ; là j'essuierai tes lar-

ցեն ջանք լուսապայծառք : Աստ զցաւս քո ամորեցից ես .
աստե՛ն զարտասուսդ ջնջեցից : Ո՛վ բարեկամդ իմ , ն մատա-
ղատունկ իմ փեսայ . ամբարձ զոգի քո առ անվախճանն երա-
նուրիւն , եւ տոկ կայցիս վաղանցուկ վշտացդ քոց : »

Իմ իսկ գորովեալ եւ փղձկեալ յարտասուս՝ զրաւ բանիցս
արարի : Իսկ Պօղ պշուցեալ ընդ իս անքրիբ՝ զոչեաց . « Ո՛չ եւս
է նա , նա ոչ եւս է . » եւ զոյգ ընդ ցաւագին բանիցն անկաւ-
նուաղեալ : Ապա գուշով եկեալ ասէ . « Եւ զի բարի ինչ է մահ ,
եւ զի երջանիկ է Վիրգիլնէ , եւ եւս կամիմ մեռանել՝ զի միա-
ցայց ընդ Վիրգիլնէայ : » Այսպէս անա ոչ երէ սփոփեցաւ . նա
յիմոցս բանից , այլ մանաւանդ յանյուսուրիւն հատաւ ի սպառ :
Իբրեւ գայր որ զգետամոյնն իւր բարեկամ կամիցի ճողոպրել
յընկէմելոյ , եւ նա լողալ չկամիցի , այնպէս իմն գտայ եւ ես :
Խորատոյգ էր նա յանդունդս ցաւոց : Բարէ , մանկականի տիոցն
աղետք հանդերձեն կազմեն զմարդ մուտ ի կեանս գործել .
Պօղայ ոչ էր բնաւ առեալ զփորձ այնպիսեաց :

Առեալ ածի զնա վերստին յիւրն բնակարան , եւ անդէն զտի
զմայր նորա եւ զԼարուր տիկին ծնգեալս եւ ծիւրեալս չար քան
գառաջինն , եւ առաւել քան զամենեսեան վշտահար էր Մար-
գարիտ : Բարբ եռանդունք ընդ որս սահեալ անցանեն վիշտք
բերէր , չատակէն մեծամեծացն ժուծկալել բախճանաց :

Ասէ ցիս Մարգարիտ . « Ո՛վ դրացիդ իմ պատուական . բուեր
ի՛նձ տեսանել ի տեսլեան գիշերի զՎիրգիլնէ սպիտակագգեստ զի
ճեմ առեալ շրջեր ի պուրակս եւ ի բուրաստանս զուարճալիս .
եւ ասէ ցիս . « Եւ յերանաւետ վայելեմ արդ հանգստեան » : Եւ
սպա մատուցեալ առ Պօղ գեղածիծաղ դիմօք՝ յափշտակեաց
տարաւ զնա ընդ իւր : Եւ մինչդեռ վակժոյժ զորդեկաւս լեալ
կորգել զնա նկրտի , այնպէս իմն զգացի յանճին եւ ես , զի
մեկնեալ յերկրէ՝ զնետ որդւոյս դիմէի անպատուս բերկրանօք :
Յայնժամ տենչացայ ողջոյն հրածեշտի առ սիրունին իմ տալ . եւ

« mes. O mon ami! mon jeune époux! élève ton âme vers l'In-
« fini pour supporter les peines d'un moment. »

Ma propre émotion mit fin à mon discours. Pour Paul, me regardant fixement, il s'écria : « Elle n'est plus! elle n'est plus! » et une longue faiblesse succéda à ces douloureuses paroles. Ensuite, revenant à lui, il dit : « Puisque la mort est un bien, et « que Virginie est heureuse, je veux aussi mourir pour me « joindre à Virginie. » Ainsi mes motifs de consolation ne servirent qu'à nourrir son désespoir. J'étais comme un homme qui veut sauver son ami coulant à fond au milieu d'un fleuve sans vouloir nager. La douleur l'avait submergé. Hélas! les malheurs du premier âge préparent l'homme à entrer dans la vie, et Paul n'en avait jamais éprouvé.

Je le ramenai à son habitation. J'y trouvai sa mère et madame de La Tour dans un état de langueur qui avait encore augmenté. Marguerite était la plus abattue. Les caractères vifs, sur lesquels glissent les peines légères, sont ceux qui résistent le moins aux grands chagrins.

Elle me dit : « O mon bon voisin! il m'a semblé, cette nuit, « voir Virginie vêtue de blanc, au milieu de bocages et de jar- « dins délicieux. Elle m'a dit : Je jouis d'un bonheur digne d'en- « vie. Ensuite elle s'est approchée de Paul d'un air riant, et l'a « enlevé avec elle. Comme je m'efforçais de retenir mon fils, « je sentis que je quittais moi-même la terre, et que je le sui- « vais avec un bonheur inexprimable. Alors j'ai voulu dire adieu « à mon amie; aussitôt je l'ai vue qui nous suivait avec Marie « et Domingue. Mais ce que je trouve encore de plus étrange,

անա տեսի զի էս նա ընդ Մարիամու էս ընդ Իովնիկէայ զայր զմեր կնի : Բայց զարմանք մեծաբանց այն են , զի էս Լարուրի տիկնոջ նմանօրինակ էրագեայ է էրագ ի գիշերիս : »

Պատասխանի էտու էս ասեմ ցնա . « Հաւատամ էս , ո՛ր բարեկամ , զի ոչ ինչ ոչ զործի յաշխարհի առանց բոյլտուութեան կամացն Աստուծոյ . էս է էրբէք զի էրագք ճշմարտութեան են գուշակ : »

Պատմեաց ինն էս Լարուր տիկին հանգուցատիպ ինչ էրագ զոր ի նմին յէրագեայ էր գիշերի : Իմ ոչ էր էրբէք տեսեայ ի տիկնայսն յայնոսիկ նշմարանս ինչ նանբահաւատ կրօնից . նորին աղագաւ էս յապուշ հարայ ընդ էրագոց նոցին համաձայնութիւն , էս միանգամայն ոչ էս էրկմտեցի ընդ մօտայուտ կատարումն նոցա : Առ համօրէն ամենայն ազինս էրկրի գտանին այս կարծիք՝ էրէ է էրբէք զի տեսեամք գիշերոյ յանդիման լինի մեզ ճշմարտութիւն : Աւագագոյնք յորերոյ վաղընջուցն ծամանակաց այսմ հաւատացին , յորոց սակի են Աղէքսանդր , Կեսար , Սիլիպիոնեանքն էս Կատոնեանք էրկորին էս Բրուտոս , արք ոչ ինչ տկարամիտք : Աստուածաշունչ տառք հնոցն էս նորոց Կտակարանաց բազմապատիկ ընծայեն մեզ օրինակս էրագոց , որք կատարելով կատարեցան : Ես իսկ յանձին փորձոյ ուսեայ գիտեմ զի կանխագեկոյց ազդեցութիւնք են էրագքն , որովք ազդ մեզ առնէ զի ներոցսն էակ ինչ խնամակալ անձանց մերոց : Ես չիք հնար դիմադարձ կամ պաշտպան կալ պատճառաբանութեամբք իբաց որ զմարդկայնովս ի բաց վագիցեն բանիս :

Սակայն էրէ բանն մարդկային պատկեր է բանին Աստուծոյ , աւանիկ ձեռնհաս է մարդ գաղտնածածուկ հնարիւք հատուցանել զխորհուրդս կամաց իւրոց մինչէ ի ծագս աշխարհի . էս հիմ ապա իմաստութիւնն այն որ գտիւզէրս վարէ՝ ոչ նոյնպիսիս ինչ ի գործ արկանիցէ հնարս : Բարեկամ զբարեկամ մխիթարէ նամակաւ որ ընդ յոգնարիս պետութիւնս անցանէ ,

« c'est que madame de La Tour a fait, cette même nuit, un
« songe accompagné des mêmes circonstances. »

« Je lui répondis : « Mon amie, je crois que rien n'arrive
« dans le monde sans la permission de Dieu. Les songes an-
« noncent quelquefois la vérité. »

Madame de La Tour me fit le récit d'un songe tout à fait semblable, qu'elle avait eu cette même nuit. Je n'avais jamais remarqué dans ces deux dames aucun penchant à la superstition; je fus donc frappé de la concordance de leur songe, et je ne doutai pas qu'il ne vint à se réaliser. Cette opinion, que la vérité se présente quelquefois à nous pendant le sommeil, est répandue chez tous les peuples de la terre. Les plus grands hommes de l'antiquité y ont ajouté foi, entre autres Alexandre, César, les Scipions, les deux Catons, et Brutus, qui n'étaient pas des esprits faibles. L'Ancien et le Nouveau Testament nous fournissent quantité d'exemples de songes qui se sont réalisés. Pour moi, je n'ai besoin à cet égard que de ma propre expérience, et j'ai éprouvé plus d'une fois que les songes sont des avertissements que nous donne quelque intelligence qui s'intéresse à nous. Que si l'on veut combattre ou défendre avec des raisonnements des choses qui surpassent la lumière de la raison humaine, c'est ce qui n'est pas possible.

Cependant si la raison de l'homme est une image de celle de Dieu, puisque l'homme a bien le pouvoir de faire parvenir ses intentions jusqu'au bout du monde par des moyens secrets et cachés, pourquoi l'intelligence qui gouverne l'univers n'en emploierait-elle pas de semblables pour la même fin? Un ami console son ami par une lettre qui traverse une multitude

ըրջան առնու ընդ մէջ յխերիմ ազգաց եւ ժողովրդոց, եւ ասե-
տաբեր եւ յուսադիր գտանի առն միում միայնոյ . ընդէր ասպա
ամենիշխան խնամողն անմեղութեան ոչ գորիցէ գաղտնաշաւիղ
ննարիւք ի բիկունս օգնականութեան նասանել առաքինւոյն,
որ զիւրն ի նա խարսխեալ իցէ զյոյս : Միբէ կարօտիցի նա
արտարնովք ինչ նշանօր ի կատարումն իւրոցն կամաց, նա որ
նէրքնով իմն ազդամբ ներգործէ անդու յամենայն արարածս
իւր :

Եւ առ ինչ իցէ յերկուանալ ընդ երազոց ստուգութիւն : Ի՞նչ
իւիք ընդհատ յերազոյ իցէ կեանք մարդոյ որ պատարունն է
վաղանցուկ եւ սնուտի խորհրդովք :

Կալցի զայս որպէս եւ պտործէ որ, սակայն փոյր ընդ փոյր
կատարումն էառ երազ իմոցն բարեկամաց : Յետ երկուց ամսոց
զարմանահայն ի վերայ անցանելոյ մահուն Վիքիինեայ,
զբաւեցաւ եւ Պօղ ի կենաց՝ մշտամուռնչ զանուն նորին յօղե-
լով : Յետ ուրից ասուրց զկնի որդեկին, եւ Մարգարիտ զիւրն
օրհաս ժամանեալ ետես, այնու խնդութեամբ՝ զորոյ առաքի-
նութեան միայնոյ է առնու զջափ : Գորովալիք եւ խանդակար
էս նա ողջոյնս նրաժշտի առ կարուր տիկին, եւ ասէ . « Մեկ-
նիմ գնամ ես ի քէն յուսով անուշակ եւ յաւերժական միութեան :
Քան զամենայն պարգէս բարեաց մեծագոյնն է մահ, եւ յոյժ
ցանկալի : Երէ պատիժ պատուհասի իցեն մարդկայինս կեանք,
նարկ է կատարածին փափաքել . եւ երէ փորձութիւն, նարկ
է կարճատելոյն իղձ լինել : »

Պետութիւնն խնամ կալաւ Գովինիկեայ եւ Մարիամու որ ոչ
էս նեռնհասք էին ի սպասահարկութիւն, որք եւ ոչ յոյժ յեր-
կարակեաց բան զտիրուհիսն իւրեանց Էղէն : Իսկ եւ Էղիկի
Հաստարիմն հաշեալ եւ մաշեալ՝ տեսուն իւրում զոգցես Էղէն
մահակից :

Զկարուր տիկին ասեալ ի տուն իմ ամի, եւ անկարծեալ
իմն վսեմախոն ոգով ժուծկալեալ համբերքս նա այսբանեաց

de royaumes, circule au milieu des haines des nations, et vient apporter de la joie et de l'espérance à un seul homme : pour-quoi le souverain protecteur de l'innocence ne peut-il venir, par quelque voie secrète, au secours d'une âme vertueuse qui ne met sa confiance qu'en lui seul ? A-t-il besoin d'employer quelque signe extérieur pour exécuter sa volonté, lui qui agit sans cesse dans tous ses ouvrages par un travail intérieur ?

Pourquoi douter des songes ? La vie, remplie de tant de projets passagers et vains, est-elle autre chose qu'un songe ?

Quoi qu'il en soit, celui de mes amies infortunées se réalisa bientôt. Paul mourut deux mois après la mort de sa chère Virginie, dont il prononçait sans cesse le nom. Marguerite vit venir sa fin, huit jours après celle de son fils, avec une joie qu'il n'est donné qu'à la vertu d'éprouver. Elle fit les plus tendres adieux à madame de La Tour, dans l'espérance, lui dit-elle, d'une douce et éternelle réunion. « La mort est le plus grand
« des biens, ajouta-t-elle ; on doit la désirer. Si la vie est une
« punition, on doit en souhaiter la fin ; si c'est une épreuve ,
« on doit la demander courte. »

Le gouvernement prit soin de Domingue et de Marie, qui n'étaient plus en état de servir, et qui ne survécurent pas longtemps à leurs maîtresses. Pour le pauvre Fidèle, il était mort de langueur à peu près dans le même temps que son maître.

J'amenai chez moi madame de La Tour, qui se soutenait au milieu de si grandes pertes avec une grandeur d'âme incroya-

դառնադէս վտանգաց . որ Եւ ցշունջ վախճանին Պօղայ Եւ Մար-
գարտի մխիբարեայ Էր զնոսա որպէս Էրէ զնոցա աղետիցն
Էւեր մնայր նմա կրել զերաշխեպս : Եւ իբրեւ ոջ Էւս այլ տե-
սաներ զնոսին , իբրեւ զսիրակցորդ դրացեաց խօսէր ընդ իս
զնոցանէ : Սակայն Եւ նա գնետ սիրելեացն զամիս մի Էւեր
Էտես գարեւ : Իսկ վասն մօրաբեռն , վոխանակ զայնքանեաց
աղետիցն վնաս զնովաւ արկանելոյ՝ աղէբսեր զԱստուած բո-
ղոքիւն շնորհել նմա , Եւ խաղաղել զանճնարին յոյզս մտացն
ամբոխման յոր անկեալ դներ , որպէս պատմեցաւ մեզ , յօրէ
յորմէ լեոս ի բաց առարեաց զՎիրգիինէ այնպիսեաւ անողորմ
զնացիւր :

Եւ ոջ յամեաց մօրաբոյրն այն անճոռնի զխստասրտութեանն
իւրոյ լուծանել զվրեծ : Քանզի ի նստուց բազմաց հասելոց նետ
զնետոէ լուեայ զխտացի զի խուճապք անդոնականք զկեանս Եւ
զման զուգապէս դժոխըմբէր գործէին նմա : Էր զի զանճն իւր
մեղապարտ ճանաչէր վաղամեռիկ վախճանի նազելոյ բոռին
քեռ իւրոյ , Եւ մանու մօր նորա՝ որ արագ արագ ի նոյն սակս
պառտանեաց . Եւ Էր զի ծափ զծափի հարեալ անճնագով լինէր՝
զի լեոս ի բաց մերժեաց յինքենէ զեղկոսին զչուստականսն , որ
աղարտեցին ասեր զվառու տան իմոյ նուստախոնն իւրեանց
յօժարութեամբբ : Մերբ Էւս ի զայրոյր սրամտութեան բորբո-
քեալ ի տեսիլ յոգնախումբ Էղկելեաց որովք լին Է Փարիզ բա-
ղար , զաղաղակ բարձեալ գոչեր . « Եւ ընդէր ջառարիցին դա-
տարկապորտրդ այդոքիկ զնայ կորնչել յաշխարհս գաղթակա-
նացն մերոց : » Եւ զնովիմբ աժեալ ասեր՝ Էրէ իմաստք մար-
դասիրութեան , առարիւնութեան Եւ կրօնից դաւանեալք յամե-
նայն ազգաց Եւ յազանց՝ զհետք իմն Էն ճնարից իշխանացն
իւրեանց բաղարագիտութեան : Եւ ապա յանկարծուստ ի ներ-
հականն խարդաւանեալ մոլորութիւն , ի սնտիապատիր
զարհուրանս անճնատուր լինէր , Եւ անճնարին արհաւրօք
լցեալ տագնապէր :

ble. Elle avait consolé Paul et Marguerite jusqu'au dernier instant, comme si elle n'avait eu que leur malheur à supporter. Quand elle ne les vit plus, elle m'en parlait chaque jour comme d'amis chéris qui étaient dans le voisinage. Cependant elle ne leur survécut que d'un mois. Quant à sa tante, loin de lui reprocher ses maux, elle priait Dieu de lui pardonner, et d'apaiser les troubles affreux d'esprit où nous apprimes qu'elle était tombée immédiatement après qu'elle eut renvoyé Virginie avec tant d'inhumanité.

Cette parente dénaturée ne porta pas loin la punition de sa dureté. J'appris par l'arrivée successive de plusieurs vaisseaux, qu'elle était agitée de vapeurs qui lui rendaient la vie et la mort également insupportables. Tantôt elle se reprochait la fin prématurée de sa charmante petite-nièce et la perte de sa mère, qui s'en était suivie. Tantôt elle s'applaudissait d'avoir repoussé loin d'elle deux malheureuses qui, disait-elle, avaient déshonoré sa maison par la bassesse de leurs inclinations. Quelquefois, se mettant en fureur à la vue de ce grand nombre de misérables dont Paris est rempli : « Que n'envoie-t-on, s'écriait-elle, ces « fainéants périr dans nos colonies ! » Elle ajoutait que les idées d'humanité, de vertu, de religion, adoptées par tous les peuples, n'étaient que des inventions de la politique de leurs princes ; puis, se jetant tout à coup dans une extrémité opposée, elle s'abandonnait à des terreurs superstitieuses qui la remplissaient de frayeurs mortelles.

Ողորմութիւնս գուարբառատս առեալ տաներ առ մեծափարբամ միանձունս՝ որ խրատիչք նորս էին, և հայցեր ի նոցանէ ցածուցանել զբարկութիւնն Աստուծոյ ընչիցն իւրոց պատարագօք, իբրոս այն թէ ինչքն զլացեալք առ ի նմանէ տառապելոց՝ մարթիցին հաճոյ լինել հօրն հասարակաց : Բագունմ այն էր զի ի ցնորս անդ մտացն նկատեալ տեսանէր զառաջեաւ դաշտս նրաբորբորս, և յերինս նրացայտս, յորս ճիւղաք խոժոռաղէմք բափ առեալ շրջէին՝ յանուանէ զնա կարդալով մեծաձայն : Խոնարհներ անկանէր առ ոտս խրատչացն իւրոց, և ինքնին իւրում անձին տանջանս և կտտանս խոշտանգանաց հնարէր ճարտարէր . քանզի երկինք, արդարապատն երկինք, կրօնս իմն զարհուրականս առարէն առ անագորոյնս ի մարդկանէ :

Այսպէս անցոյց նա զամս յոլովս՝ մերք անաստուած և մերք սնապաշտ զնացիւք՝ միօրինակ տագնապեալ յերեսաց մահու և կենաց : Այլ որ վախճան արար չարադէտ կենդանութանն այն իսկ եղէ, յոյր սակս առ ոտն հարեալ էր նորս զագղմունս բնութեան : Նոտս բաղձագին զի մեծազանձն այն ճոխութիւն անցանելոց էր զնէտ իւր առ ազգակիցս զոր ատեալք անձն իւր վասն որոյ և զուր գործեաց զլաւագոյնն օտարացուցանել ի նոցանէ մասն : այլ նոցա զմտաց նորին զցնորս ի ձան առեալ՝ արկին զնա յարգելանս իբրէս զխելաշուքօք որ, և զինչսն եղին յակաստանի : Այսպէս անա ինչքն իսկ իւր ի կորուստ զնա յուղարկեցին . և զոր օրինակ խստացուցեալ էր նոցա զսիրտ ստացչին իւրեանց, նոյնպէս այլանդակեցին և զփափաքողաց նոցին զսիրտ : Վճարեցաւ ուր ուրեմն և նա ի կենաց . և որ չար քան զամենայն աղետս է, ի շունչ վախճանին փոքր մի անձին զգաստ լեալ կարող եղէ խելամուտ լինել երէ մերկ կողոպուտ և արհամարհ է յաջս նոցին իսկ արանց որոց կարծեօրն համարէր զընթացս վարուց իւրոց տնօրինել :

Առ երի Վիրգիլեայ առ ոտս նոցին է՝՝ անց գետեղեցին և

Elle courait porter d'abondantes aumônes à de riches moines qui la dirigeaient, les suppliant d'apaiser la Divinité par le sacrifice de sa fortune : comme si des biens qu'elle avait refusés aux malheureux pouvaient plaire au père des hommes ! Souvent son imagination lui représentait des campagnes de feu, des montagnes ardentes, où des spectres hideux erraient en l'appelant à grands cris. Elle se jetait aux pieds de ses directeurs, et elle imaginait contre elle-même des tortures et des supplices ; car le ciel, le juste ciel, envoie aux âmes cruelles des religions effroyables.

Ainsi elle passa plusieurs années, tour à tour athée et superstitieuse, ayant également en horreur la mort et la vie. Mais ce qui acheva la fin d'une si déplorable existence fut le sujet même auquel elle avait sacrifié les sentiments de la nature : elle eut le regret de voir que sa fortune passerait après elle à des parents qu'elle haïssait. Elle chercha donc à en aliéner la meilleure partie : mais ceux-ci, profitant des accès de vapeurs auxquels elle était sujette, la firent enfermer comme folle et mettre ses biens en direction. Ainsi ses richesses mêmes achevèrent sa perte ; et, comme elles avaient endurci le cœur de celle qui les possédait, elles dénaturèrent de même le cœur de ceux qui les désiraient. Elle mourut donc ; et, ce qui est le comble du malheur, avec assez d'usage de sa raison pour connaître qu'elle était dépouillée et méprisée par les mêmes personnes dont l'opinion l'avait dirigée toute sa vie.

On a mis auprès de Virginie, au pied des mêmes roseaux,

զբարեկամն նորա զՊօղ, և շուրջ զնորօք զորդեգորով մարս
նոցին, և զպատասխանսն հաւատարիմս : Չկանգնեցան մա-
հարձանք կձեայք զխոնարն դամբարանօք նոցա, և ոչ դրոշ-
մեցան արձանագիրք առաքինութեանց նոցա, այլ յիշատակ
նոցին անջինջ կանդաղեցաւ ի սիրտս բարեբարեյոցն ի նոցանէ :
Ստուերքք նոցա ոչ կարօտանան շրոյ փառաց՝ յորմէ խոյս
ետուն ի կենդանութեան իւրեանց, և երբ տակաւին օրէն իցե
նոցա կենցաղականացս հաղորդ լինել իրաց, անշուշտ ցան-
կալի է նոցա ընդ աղբատին յարկաւ դեգերել հիւղի՝ ուր վաս-
տակասերն բնակիցէ առաքինութիւն, սփոփանս աղբատու-
բեան մատուցանել՝ որ զիւրմէ բաղդէն տրտնջիցէ, տածել
ի դեռաբուսիկ տարփանարս զբոց մշտաբոբբօք, զբնատուրն
բարեաց ախորժս, զսեր վաստակոց, և գերկիւղ յերեսաց մե-
ծափարքամն ճոխութեան :

Չայն բարբառոյ ժողովրդեան որ լուս եւեր կայ զշիրմօք
կանգնելովք ի շուր փառաց արբայից, վայրաց վայրաց կղզույս
ես յորջորջանս անուանց որք անմահացուսցեն զՎիրգիկէ :
Առ Ամպարի կղզեկանն ի միջի անդ խարակաց է տեսանել
տեղի որ ԱՆՅԲ ՍԷՆ-ԺԷՐԱՆԻ կոչեցեալ է յանուն նաւուն որ
բարձեալ բերեր զնա ի կողմանցն Եւրոպայ, և որ ծովակոծ
կորեաւ անդանօք : Սպառուած երկայնամիգ կռնակիդ զոր
երիւք ի բացեալ նշմարես աստի փարսախօք, և կիսով չտի
ծածկեալ կայ ի ջուրցն մկանանց, և զօրով անմարք եղես Սեն-
ժերանի պատել անցանել յառաջ բան զյառնել մրրկին, և
ի նաւահանգիստ անդր մտանել անկանել, յորջորջեալ ճայնի
ՏԱՐԱՐԱՂԳԻԿ ԷՐՈՒԱՆԳԱՆ : և անա հանդէպ մեր ի ծայր հով-
տիդ այդորիկ ՅՈՅ ՇԻՐՄԻՆ, յորում առագախիր գտաւ Վիրգիկէ.
Իբրու այն բէ ծովդ ի նրնին բերեալ մատուցաներ առ ազգա-
տոհմն զմարմին նորա, զի ամօրագեղ զգաստութեան նորին
ցեախնն հարցեն սպաս ի նոյն սփոռնս՝ զոր պատուեալ էր
իւրովն անմեղութեամբ :

son ami Paul, et autour d'eux leurs tendres mères et leurs fidèles serviteurs. On n'a point élevé de marbres sur leurs humbles tertres, ni gravé d'inscriptions à leurs vertus ; mais leur mémoire est restée ineffaçable dans le cœur de ceux qu'ils ont obligés. Leurs ombres n'ont pas besoin de l'éclat qu'ils ont fui pendant leur vie ; mais, si elles s'intéressent encore à ce qui se passe sur la terre, sans doute elles aiment à errer sous les toits de chaume qu'habite la vertu laborieuse, à consoler la pauvreté mécontente de son sort, à nourrir dans les jeunes amants une flamme durable, le goût des biens naturels, l'amour du travail et la crainte des richesses.

La voix du peuple, qui se tait sur les monuments élevés à la gloire des rois, a donné à quelques parties de cette île des noms qui éterniseront la perte de Virginie. On voit près de l'île d'Ambre, au milieu des écueils, un lieu appelé la PASSE DU SAINT-GÉRAN, du nom de ce vaisseau qui y périt en la ramenant d'Europe. L'extrémité de cette longue pointe de terre que vous apercevez à trois lieues d'ici, à demi-couverte par les flots de la mer, que le Saint-Géran ne put doubler, la veille de l'ouragan, pour entrer dans le port, s'appelle le CAP MALHEUREUX ; et voici devant nous, au bout de ce vallon, la BAIE DU TOMBEAU, où Virginie fut trouvée ensevelie dans le sable, comme si la mer eût voulu rapporter son corps à sa famille, et rendre les derniers devoirs à sa pudeur sur les mêmes rivages qu'elle avait honorés de son innocence.

Ո՛վ պատանեակք սիրայօղբ, ն՛վ մարք ջարաբաստիկք,
ն ազգատուն սիրասուն. այդ մայրիք որ հովանի գնեօք առ-
նէին, այդ աղբխարք որք վասն ձեր բղխեալ ընթանային, այդ
բլուրք յորս ոգի առեալ հանգչէիք, ահա ողբան տակաւին գներդ
կորուստ : Չիք ուրուք գնեա ձեր համարձակեալ արօրէլ զա-
մայացեալս զայս երկիր, կամ կանգնել վերստին զխոնարն
նիւղս ձեր խարարեալս : Այժիք ձեր վայրենացեալք, ծառա-
տունկք ձեր ոստարանց բշտեալք, բռնունք ձեր փախուցեալք,
էս բազէից էէք լսելի ստիչք էս կռիւնչք, որք ոյրտացեալ
ստուտունին զբարձամբբ ապառաժիցս հովտանէից : Իսկ էս,
յորմէ հետե ոչ էս տեսանեմ գնեզ, եղեալ էմ առասիկ իբրէս
զբարեկամ որոյ ոչ էս այլ գուցեն բարեկամք, իբրէս զնայր
որդեկորոյս, իբրէս զուղեւոր բախտակաւան յերկրի յորում էս
մնացի միայնիկ :

Ես զայս ասելով ի բաց գնաց առ յինէն ձերունին այն պա-
տուական՝ ուղիս իջուցանելով արտասուաց. էս իմ արտասուք
բազում անգամ հոսեցին ի լուր յոգնաբշուառ. պատմութեանս
այսորիկ :

Jeunes gens si tendrement unis ! mères infortunées ! chère famille ! ces bois qui vous donnaient leurs ombrages , ces fontaines qui coulaient pour vous , ces coteaux où vous reposiez ensemble , déplorent encore votre perte. Nul , depuis vous , n'a osé cultiver cette terre désolée , ni relever ces humbles cabanes. Vos chèvres sont devenues sauvages ; vos vergers sont détruits , vos oiseaux se sont enfuis , et on n'entend plus que les cris des éperviers qui volent en rond au haut de ce bassin de rochers. Pour moi , depuis que je ne vous vois plus , je suis comme un ami qui n'a plus d'amis , comme un père qui a perdu ses enfants , comme un voyageur qui erre sur la terre , où je suis resté seul.

En disant ces mots , ce bon vieillard s'éloigna en versant des larmes ; et les miennes avaient coulé plus d'une fois pendant ce funeste récit.

ՎՐԻՊԱՆԿՔ ՏՊԱԳՐԻՆ

Էջք	ՎՐԻՊԱՆԿՔ	ՈՒՂԻՂՔ
28	կարմրալաօք	կարմրալարք
38	ցգեալ	ձգեալ
42	յամնհայնի	յամննայնի
80	համար էր	համարեր
100	ձոնչեալ	ձոնչեալ
«	նշաւակ	նշաւակ
244	ղմբաձիգ	ոմբաձիգ

